

﴿٢﴾ سُورَةُ الْبَقَرَةِ BAKARA SÛRESİ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Medine’de nâzil olmuştur. 286 âyettir, Kur’an’ın en uzun sûresidir. Yalnız 281. âyeti, Veda Hacc’ında Mekke’de inmiştir. İslam hukukundaki ana kâidelerin birçoğu bu sûrede geçer.

Bu sûre-i celilede bakara bahsi, Ben-i İsraile ait bir bakara olduğu için, tesmiye-i küî ve ism-i cüz, Kur’ân-ı Azimüşşân’da geçiyor. Bütün sûreye de Bakara denilmiştir.

آلَمْ-1

Müteşabihât-ı Kur’aniyyedendir. Müfessirin-i İzâm’ın bazıları demişler ki; “Bu, muhib ile mahbûbun arasında bir şifre gibidir. Âllâh-û Teâlâ’nın, Habibine bildirdiği bir kelimattır. Biz burada reyimizi karıştırmıyacağız. Âllâhû â’lemû bi murâdihi bizâlike. Âllâh, muradına âlemdir.” Âllâh’ın va’dına havâle etmişler, burada bir mânâ vermemişler.

Bir kısmı da demişler ki آلَمْ sûrenin ismidir. Bir kısmı da demişler ki her harften, bir kelime muraddır. Meselâ Elif’den Âllâh, Lâm’dan Cibril, Mim’den Muhammed Sallâllâhû Aleyhivessellem. Cibril’den Muhammed’e Sallâllâhû Aleyhivessellem, Kur’an-ı Azimüşşân geldi. Yahut Elif’den Âllâh, Lâm’dan Lâtif, Mim’den Mecit. Âllâh, Lâtif, Mecit gibi böyle teviller yapılmıştır.

Fakat hepsinden eslem olan, Âllâh-û Teâlâ'nın reyine havâle etmektir. Çünkü Müteşabihât-ı Kur'aniyyedendir.

Bir kelime, bir mânâsı bilinsin işaretler gibidir. İşaret, anahtarı olmayınca bilinmez. Ancak anahtarı, Rasûl-û Ekrem'dedir.

ذٰلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيْهِ هُدًى لِّلْمُتَّقِيْنَ ۝۲

ذٰلِكَ الْكِتَابُ Kitap kelimesi elif, lâm ile olursa Kur'an-ı Azimüşşân muraddır. Elif, lâm olmazsa her kitaba da kitap denilir. Bu kitap yâni bu Kur'an-ı Azimüşşân, لَا رَيْبَ فِيْهِ şek ve şüphe yok ki Âllâh'tan nâzil olmuştur. Şek ve şüphe yok denildikten sonra denebilir ki bu kadar hristiyanlar, yahudiler, münafıklar şek ve şüphe ediyorlar. Onların şüpheleri ya tetkik etmediklerinden dolayı ya da anlamadıklarından dolayıdır. Yahut da inattan dolayıdır. İnattan veya cehaletten hâsıl olan şek ve şüphenin bir kıymeti yoktur. Her kim ki Kur'an-ı Kerim'i, inatsız olarak iyice bir düşünürse tetkik ederse, şüphesiz imân eder ki Âllâh'ın kelâmıdır.

هُدًى لِّلْمُتَّقِيْنَ Bu Kur'an-ı Azimüşşân Hâdi'dir. Hidâyette yetiştiriyor, doğruya yetiştiriyor. Ama kimleri? Mütteki olanları, Âllâh'tan korkanları. Âllâh'tan korkmayanı, Kur'an ona ne yapacak? Kur'an-ı Azimüşşân, hem hâdidir hem mudil. Kur'an'a imân edenler hidâyete gelir. Kur'an'ı inkâr eden dalâlete girer. Kur'an-ı Azimüşşân'a imân etmedi mi Kur'an, onu hidâyete getirmiyor ki dalâlete gidiyor. Demek ki Kur'an-ı Azimüşşân hidâyete sebeptir, mütteki olanlara.

Mütteki ne demektir, nasıldır? Takvânın derecesi üçtür. **1**-Âvâmın takvâsı, **2**-Havasın takvâsı, **3**-Ehassül havasın takvâsı. Asıl takvâ kelimesi vakâyet-i vikayedendir. Kendini muhâfaza etmek. Vikâye; muhafaza etmektir. Mütteki; kendini muhafaza eden.

Kur'an-ı Azimüşşân'ın birçok yerlerinde mütteki bahsi geçiyor. Cennet müttekiler için ihzar edilmiştir, diyor Cenâb-ı Âllâh.

Mütteki kimdir ve ona verilecek olan in'âm ve ihsan nedir? Bir de ne ile insan mütteki olur?

Birinci derece takvâ; takvâyı avamdır ki şirkten kendini vikâye eder. Âllâh'a şerik ve nazir yapmaz. Bu ne ile olur? **Lâ ilâhe illâllâh Muhammedûn Rasûlûllah** ile olur. Bir adam bu Kelimeyi Tayyibe'yi dil ile ikrar, kalp ile tasdik etti mi, birinci derecede mütteki-dir. Kendini şirkten muhafaza etmiştir. Kendini şirkten muhafaza ettikten sonra ne olur? Tabii küfürden halas olur. Küfürden halas olduktan sonra ehl-i cennet olur, cennete lâyıık olur. Çünkü cennet Mü'minler için halkolmuş, imân içindir. Cehennem küfür için halkolmuş. Fakat cennetin de dereceleri var, müttekinin de dereceleri var, **Lâ ilâhe illâllâh**'ın da mânâlarının dereceleri var. Her birisi üçer derecedir, birbirine girer.

Birinci derece **Lâ ilâhe illâllâh**; Âllâh'tan başka bir Mâbud yok. Yoktan var eden, beni de kâffe-i mahlûkatı da halkeden ancak Âllâh'tır. Şerik ve naziri yoktur. Bu müttekidir, neden? Küfürden kendini vikâye etmiştir. **Lâ ilâhe illâllâh**'tan hâsıl oluyor. Cehennem buna haram olur, ehl-i cennet olur.

İkinci derece mütteki, yine **Lâ ilâhe illâllâh** ile olur. Fakat **Lâ ilâhe illâllâh** kalpte o kadar tesir eder ki Âllâh'tan korkar. Âllâh'ın emrine ittiba eder, iyilikleri yapar ve Âllâh'tan korkar da fenâlıklardan çekinir. Bu ikinci derece müttekidir, kendini fenâlıktan da muhafaza eder. O da ehl-i cennet olur. Yalnız cennetin yemek içmeleri değil (birinci derece ehl-i cennet olan dediğimiz, cennetin nimetleriyle mütenâim olur. Cennette nimetler çok, yemekler de var, içmekler de var, bahçeler de var, huriler de var. Bizim aklımıza göre cennetleri tarif etmişler. Yoksa cennetin o kadar nimetleri var

ki ne bir insanın kâlbine gelebilir, ne de tasvir edebilir. Ancak Âllâh bilir ve erbabına bildiriyor. Biz avam olduğumuz için, bize cenneti tarif için "cennette yemişler de var, huriler de var, ağaçlar da var" böyle tarif etmişler. Hakikâten bunlar var. Bunlar birinci derece, ilk derece olan nimetlerdir.) İkinci derecede Cemâl-i İlâhi zuhur eder. Hâlik-i Kâinat'ın Cemâl-i İlâhi'si zuhur etti mi, insan bütün cennetin nimetlerinden vazgeçer ancak O'nunla meşgul olur. İşte ikinci derece mütteki de budur. Bu da lâ ilâhe illâllâh ile olur.

Üçüncü derece mütteki de yine lâ ilâhe illâllâh ile olur. Çünkü Müslümanın sermayesi "**Lâ ilâhe illâllâh Muhammedûn Rasûlul-lah**"tır. Başka bir şey değildir. **Lâ ilâhe illâllâh** dediği zaman Masi-vâ-i İlâhi'yi hatırlar, kalbinde yalnız Âllâh olur. Başka bir şeyle bağlanmaz. Bu da oldu mu artık, kalbinde Âllâh'tan meşkûl edecek bir şey kalmaz. O vakit, dâima Cenâb-ı Hak ile beraber olur. O vakit, Huzur-u İlâhi'de müsteğrak olur. O da müttekidir mâsivadan. Her üçü de lâ ilâhe illâllâh ile olur.

Hâlik-i Kâinat, müttekilerin bazı sıfatlarını beyan ediyor bu âyet-i kerimede. Buyuruyor ki;

الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ وَيُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ-3

الَّذِينَ Birinci derecedeki Mü'minler, يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ mütteki onlardır ki gaybe imân ediyor, meselâ cennete, cehenneme, kabrin azabına, haşre. Bunların hepsini bize bildiriyor, imân edilsin. Görmeden imân ediyoruz. Çünkü imânün bil gayb lâzımdır. Gözle görürse bir kıymeti kalmıyor. İnsan sekeratta ölüme düştüğü zaman makamını görür. O vakit, hemen hemen hepsi de Müslüman olur. Fakat hiçbir kıymeti yok. Hatta Firavun bile gark olduğu zaman, "lâ ilâhe illâllezi âmenet bihi, ben-i israile" dedi, imân etti. Lâkin o imânın bir kıymeti yok, imân-ı yeistir. E, öyle ise hangi imân?

Gaybe imân, görmeden imân etmek matluptur. Gördükten sonra imânün bil gayb, onda yoktur.

Namazını ikâme eder adâb-ı erkânı ile. Bakın imândan sonra namaz ne kadar mühimdir, namaz geliyor. Salât kelimesi, salavat vav'la yazılıyor. Vav'la yazılma hikmeti asıl vaslettir. Vaslet vavı evveldir. Vaslettir, Hâlik'i ile mahlûkun arasında. Mahlûku, Hâlik'e yetiştiriyor. Sonra kâlbî mekâl olmuş, 'vav' aşağı gelmiş, salvet olmuş, kâdeye rastgelmiş. Vav, elif'e kalbolmuş, salât olmuş. Namazını adab-ı erkân ile kılar.

وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنفِقُونَ Bizim kismet ettiğimiz, onlara vermiş olduğumuz kismetten de halka infak ederler. Vacip olan zekâtını verir, sadakâtını verir, lâzım gelen infaklarını yapar. Yalnız buyuruyor ki وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ bizim verdiğimiz kismet, iman ediyor ki Hâlik-i Kâinat; "Ey kulum, senin elindeki mal benimdir. Bu kismet ben, sana verdim." Benim verdiğim maldan ver demektir. "Zahirde bu malı sen kesbetmişsin ama ben halkettim. Eline ben getirdim. Benim, sana verdiğim maldan ver" diyor. Zekâtını verir, sadakâtını verir. Akrabasına verir, nafakasına verir, lâzım gelen hayrâtı yapar.

وَالَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِمَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ وَمَا أُنْزِلَ مِنْ قَبْلِكَ وَبِالْآخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ-4

Bu âyet-i kerimde, Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem'in zamanında Mûsâ ve Îsâ Aleyhisselam dinine imân edip de o zamana yetişenler. Meselâ Abdullah bin Selâm, Selmân-ı Fârisî ve وَبِالْآخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ Necâşî gibi olanlar hakkındadır. Sana ve senden evvelkilere de imân edenler.

أُولَئِكَ عَلَىٰ هُدًى مِنْ رَبِّهِمْ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ-5

İşte bunlar, hidâyet üzerinedir. Bunlar felâh bulanlardır. Bu âyet-i kerimeye nazaran iflah olan kimler? Gaybe imân eden, namazını adâb-ı erkân ile kılan, zekâtını veren, Kur'an-ı Azimüşşân'a ve evvelki kitaplara, ahirete imân edenler.

Kur'an-ı Kerim'in âdetidir. Mü'minlerden bahsetti mi, kâfirlerden de bahseder. Sonra da münafıklardan da bahsedecek. Münafıkları en sonraya bırakıyor ki münafık, küfürden de aşağıdır.

"innel mûnâfikine fidderkî esfeli minennar" Münafık, kâfir-den daha aşağı cehennemin derekatındadır.

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا سَوَاءٌ عَلَيْهِمْ ءَأَنذَرْتَهُمْ أَمْ لَمْ تُنذِرْهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ-6

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا Ey Habibim. Kâfir olanlar, İlmi İlâhî'de kâfir olanlar. Bu bir tefsir. Bir de Hâlik-i Kâinat, Miraç gecesinde cennet ve cehennemin ehlini, Habibine bildirdi. Onun ümmetinden icabet eden Mü'minlerin hepsini bildirdiği gibi, kâfirleri de bildirdi. Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem, bütün insanların imân getirmesini fevkalâde arzu ederdi, haris idi.

حَرِيصٌ عَلَيْكُم بِالْمُؤْمِنِينَ رَؤُوفٌ رَحِيمٌ Âyet nâzil oldu ki Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem fazla üzülmesin. Kendini üzme, benim ilmimde kâfir olarak mukadder olan kimseler imâna gelmezler. Nasihat etsen de gelmez, etmesen de gelmez. Mukadder budur onların hakkında. Mesela Ebu Leheb ve Ebu Cehil gibi ve yahut da ilmimde kâfir olanlar gibidir ki sana göstermişim. Pekiyi kâfir olduğunu bildikten sonra inzare ne hacet. Bu Talimat-ı İlâhiye'dir. Kıyâmette bir hüccet kalmasın.

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا Kâfir olanlar. Küfür; setir demektir. Nur-u imânı,

zulmet-i küfür ile setreden. İmanı, küfür ile setreden سَوَاءٌ عَلَيْهِمْ ءَأَنذَرْتَهُمْ أَمْ لَمْ تُنذِرْهُمْ müsavıdır ey Habibim, inzar etsen.

İnzar nedir? Azab-ı ahiretle korkutmak, korkutup da imânı talim etmek, bu inzardır. Beşir-u nezirdir Rasûl-û Ekrem. Cenneti tebşir eder ve cehennemi de inzar eder. Kâfir olanlara ne kadar cehennemi göstersen, azab-ı ahiret ile korkutsan, nasihat etsen veyahut etmesen müsavıdır. Çünkü لَا يُؤْمِنُونَ imân etmezler. İlm-i İlâhi, buna böyle taalluk etmiştir.

7- خَتَمَ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ وَعَلَى سَمْعِهِمْ وَعَلَى أَبْصَارِهِمْ غِشَاوَةٌ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ

Bu da illettir, nasıl olur da Rasûl-û Ekrem'in vaaz-u nasihatı tesir etmesin? Buyuruyor ki; خَتَمَ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ Âllâh, onların kalplerini hatmetmiş, kalplerini mühürlemiş. Âllâh kapatırsa kimin vaz-ı nasihatı ona tesir edebilir? Ne kadar nasihat edilse yola gelmez ki! Kalp kapalıdır, وَعَلَى سَمْعِهِمْ kulakları da mühürlenmiştir, وَعَلَى أَبْصَارِهِمْ غِشَاوَةٌ gözlerinde de perde vardır. Kâfir olanların gözlerinde perde var, hakkı görmez. Kulakları kapanmıştır, hakkı işitmez. Kalplerinde Hatm-i İlâhi var, hakkı anlamaz. Böyle olduktan sonra onlara ister nasihat et, ister nasihat etme, onlar imâna gelmezler. وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ Azab-û azim var onlara ahirette.

Bu ayet-i kerime, müfessirin-i İzam'ın bazıları diyorlar ki; "Bedir muharebesinde telef olan Ebu Cehil ve emsalleri hakkındadır." Bazıları da diyorlar ki; "Hayır, Rasûl-û Ekrem'e zaten göstermiştir Cenâb-ı Hak, onların hakkındadır." Ve Murad-ı İlâhi de Rasûl-û Ekrem'e, "Kendini üzme, bunların hakkında mukadderatımız budur."

Bundan sonra münafıklar hakkında 13 âyet var, hepsi onlar hakkındadır. Buyuruyor ki;

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَقُولُ آمَنَّا بِاللَّهِ وَيَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَمَا هُمْ بِمُؤْمِنِينَ 8-

وَمِنَ النَّاسِ İnsanların bazıları var ki يَقُولُ آمَنَّا بِاللَّهِ dil ile söyler, "Âllâh'a imân ettik." وَيَالْيَوْمِ الْآخِرِ Hem diyor "ahirete de imân ettik." Hâlbuki وَمَا هُمْ بِمُؤْمِنِينَ yalan diyor. Ne Âllâh'a imân etmiş, ne de ahirete imân etmiş. Böyle insanlar zaman-ı saadette olmuştur. Sonra da olmuş, bugün de var, kıyâmete kadar da olacaktır. Biz Müslüman olduğumuz için istiyoruz ki bütün âlem Müslüman olsun. Hâlbuki bu, Cenâb-ı Hak'kın hikmetine muhalifdir. Hâlik-i Kâinat cehennemi halketmiş. Elbet cehenneme de bir mahlûkat ister. Hâlik-i Kâinat'ın kahr-ı gazap sıfatları vardır. Elbet ki bir takım mahlûkat ister ki kahr-ı gazap sıfatları ittisaf etsin. Öyle ise kıyâmete kadar Mü'minler olacak, münafıklar olacak, kâfirler olacak. Nefh-i Sûr'a kadar damar damar kâfirler olacak, münafıklar olacak, Mü'minler olacaktır. Biz istesek, istemesek Hikmet-i İlâhiye budur.

Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem, münafıkların hepsini bilirdi. Fakat bahr-i merhamet olduğu için, Âllâh-û Teâlâ'nın settar sıfatı ile mütehâllik olduğu için, yüzüne münafıklığını vurmazdı. "Sülbünden Mü'minler gelecek ve kendisi nasıl olsa gidecek" diyor.

يُخَادِعُونَ اللَّهَ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَمَا يَخْدَعُونَ إِلَّا أَنْفُسَهُمْ وَمَا يَشْعُرُونَ 9-

يُخَادِعُونَ Bu münafıklar, kendine göre muhadaa, hud'a (hile) yapıyorlar. Yâni kalbinde başka türlü, zahirinde başka

türlü, bu hud'adır. Âllâh'a ve Âllâh'a imân eden Mü'minlere hile yapıyorlar. Âllâh'a ve Âllâh'a imân edenlere hile yaparlardı. Onlara karşı diyorlardı; "Biz Mü'miniz" hâlbuki imânları yok. وَمَا يَخْدَعُونَ إِلَّا أَنْفُسَهُمْ وَمَا يَشْعُرُونَ Hâlbuki onlar, nefsine yapıyorlar bunu. İman etmemiş kalbinden, kim cezasını çekecek? Yine kendisi. Onu bilmezler, bilseler belki yapmazlar. Hâlbuki bu hud'anın, hilenin cezası onlara aittir.

فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ فَزَادَهُمُ اللَّهُ مَرَضًا وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ بِمَا كَانُوا يَكْذِبُونَ 10

Bu münafıkların kalplerinde hastalık var yâni kalp hastalığı var. İman hastalığı var, şek ve nifak var. فَزَادَهُمُ اللَّهُ مَرَضًا Âllâh-û Teâlâ da Kur'an-ı Azimüşşân vasıtasıyla bu hastalığı ziyâde eder. Kur'an-ı Kerim'in âyetleri nâzil olduğu zaman; Mü'minlerin imânı ziyâdeleşiyordu, münafıkların da küfr-ü nifâkı ziyadeleşiyordu, kâfirin de küfrü ziyadeleşiyordu. Mü'minler her nâzil olan âyete dikkat ediyordu, onun hâline icâzına. İmânını kuvvetlendiriyordu. Münafık ise daha ziyâde uzaklaşıyor, küfrü ve nifakı ziyâdeleştiriyordu. وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ بِمَا كَانُوا يَكْذِبُونَ Onlara azab-û elim var bununla fakat haberi yok.

Va'zı nasihate gelince;

وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ لَا تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ قَالُوا إِنَّمَا نَحْنُ مُصْلِحُونَ 11

Ne zamanki قِيلَ لَهُمْ bunlara denildi, deniliyordu. Rasûl-û Ekrem'in lisaniyla veya Ashab-ı Kiram'ın lisaniyla onlara denildi. لَا تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ "Yeryüzünde bu fesadı yapmayın. Küfür ile

imândan geri kalmayın, doğru Müslüman olun” dedikleri zaman, cevaben ne diyorlardı?

قَالُوا إِنَّمَا نَحْنُ مُصْلِحُونَ “Bizim fesâd ile alâkamız yok. Biz müslihiz, islâh ediyoruz.” Yâni bulundukları yolu, müslih bir yol bilirdi. Bunlara nasihat edildiği, gel bu yanlış yoldan dön denildiği zaman; “Efendim zaten ben doğru yoldayım, bu yolun harici doğru değildir” derlerdi.

12- أَلَا إِنَّهُمْ هُمُ الْمُفْسِدُونَ وَلَكِنْ لَا يَشْعُرُونَ

Âgâh olunuz ki bu münafıklar, en ziyâde dünyada müfsid olanlardır. Lâkin fesadını bilmezler.

وَأِذَا قِيلَ لَهُمْ آمِنُوا كَمَا آمَنَ النَّاسُ قَالُوا أَنْتُمْ كَمَا آمَنَ السُّفَهَاءُ ۖ أَلَا-13
إِنَّهُمْ هُمُ السُّفَهَاءُ وَلَكِنْ لَا يَعْلَمُونَ

وَأِذَا قِيلَ لَهُمْ آمِنُوا كَمَا آمَنَ النَّاسُ Onlara denildiği zaman, bakın numune var. Âshab-ı Rasûlûllâh Sallâllâhû Aleyhivessellem. “Onlar gibi siz de Müslüman olunuz” denilirdi. قَالُوا أَنْتُمْ كَمَا آمَنَ السُّفَهَاءُ “Biz süfehâ gibi, aşağılar gibi mi imân edelim? Onların bizim yanımızda zaten kıymetleri yok. İyi insan değiller, biz onlar gibi yapmayız.”

أَلَا إِنَّهُمْ هُمُ السُّفَهَاءُ وَلَكِنْ لَا يَعْلَمُونَ Âllâh emrediyor; “Süfehâ onlardır, süfehâ imân edenler değildir.” Bugün de münafiğa desen. “Gel de iyi bir Müslüman ol” denildiğinde “Müslümanlar, temiz kimseler değildir” derler.

وَأِذَا لَقُوا الَّذِينَ آمَنُوا قَالُوا آمَنَّا وَإِذَا خَلَوْا إِلَىٰ شَيَاطِينِهِمْ قَالُوا إِنَّا-14
مَعَكُمْ إِنَّمَا نَحْنُ مُسْتَهْزِؤُونَ

وَإِذَا لَقُوا الَّذِينَ آمَنُوا قَالُوا آمَنَّا Münafıkların hâli bu, Mü'minlere uğradığı zaman "âmenna" diyorlardı. "Biz imân etmişiz, imânımızda hâlel yok."

وَإِذَا خَلَوْا إِلَىٰ شَيَاطِينِهِمْ قَالُوا إِنَّا مَعَكُمْ إِنَّمَا نَحْنُ مُسْتَهْزِؤُنَ Kendi rüesâları, şeytanları yanına geldiği zaman diyorlardı. "Biz sizinle beraberiz, onlarla alay yapıyoruz. Biz dinimizden ayrılmayız."

Âyet-i kerimenin sebep-i nüzulü; Abdullah bin Übey münafıkların reisi idi. Münafık olduğu biliniyordu. Ebu Bekir, Ömer, Osman, Ali Radiyâllâhû Anhümâ'yı bir yerde gördü, yanlarına geldi. Başladı tabasbus, meth-û senâ etmeye. Ali Radiyâllâhû Anh, dedi; "Ey Übey! Âllâh'tan kork, hilekârlık yapma. Doğru Müslüman ol, bu hileliği bırak." Abdullah bin Übey dedi; "Ya Ali, görüyorsun ki ben de sizin gibi namaz kılıyor, oruç tutuyorum. Niye bana böyle diyorsun?" dedi.

اللَّهُ يَسْتَهْزِئُ بِهِمْ وَيَمُدُّهُمْ فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ-15

İstihzâ; alây. Hâlbuki Cenâb-ı Hak, onları hakir yapıyor. Tuğyanda dâimi, mütereddit yapıyor da ahirette azab-ı ebedi ile giriftar ediyor.

أُولَٰئِكَ الَّذِينَ اشْتَرَوُا الضَّلَالَةَ بِالْهُدَىٰ فَمَا رَبِحَتْ تِجَارَتُهُمْ وَمَا كَانُوا مُهْتَدِينَ

İşte bu sıfat ile mevsuf olan bu münafıklar! Dalâleti, hidâyet ile değiştirmiş. Hidâyeti bırakıp da dalâleti almışlar. Ne fenâ bir ticaret yapmışlar, hüsranda olan bir ticaret. Hidâyete gelmezler.

Burada Hâlik-i Kâinât, iki misâl ile münafıkların hâlini beyan ediyor. Misâl ile bildiriyor ki daha ziyâde insanın aklına giriyor. Bu

iki misâlin sevkinden birisi budur ki; bu münafıklar her zaman Müslümanların arasında ibadet yapıyorlar. Namaz kılıyor, oruç tutuyorlar acaba bu ibadetlerin bir faydası yok mu? Birinci misâlde hiçbir fayda yok diyor. Buyuruyor ki;

مَثَلُهُمْ كَمَثَلِ الَّذِي اسْتَوْقَدَ نَارًا فَلَمَّا أَضَاءَتْ مَا حَوْلَهُ ذَهَبَ اللَّهُ بِنُورِهِمْ وَتَرَكَهُمْ فِي ظُلُمَاتٍ لَا يُبْصِرُونَ 17

كَمَثَلِ الَّذِي Onların misâllerinin misâli, neye benzer? مَثَلُهُمْ Bir adam bir ateşi yakıyor. Uğraştı, biraz ateş ayak üzerine durur durmaz أَضَاءَتْ مَا حَوْلَهُ Âllâh, o ateşi söndürür بِنُورِهِمْ وَتَرَكَهُمْ فِي ظُلُمَاتٍ karanlıkta kalır. Bu münafıklar da hayatını nifak ile geçiriyor, biraz ibadetle kalıyor. Fakat o ibadetin faydası, dünyada Müslüman görüldüğü için esaretten kurtuluyor, çocukları esaretten kurtuluyor, kendisi ölümden kurtuluyor. Eğer öyle yapmazsa ya katledilir ya da esir edilir. Bunlardan halâs olduğundan ziya gibi görünüyor. Fakat ölüm gelir gelmez, o ibadetlerin hepsi mahvolur. Yine karanlık, küfür karanlıktır, ebedi cehenneme gider. لَا يُبْصِرُونَ

صُمُّ بُكْمٌ عُمَىٰ فَهُمْ لَا يَرْجِعُونَ 18

صُمُّ Bunların kulakları kapalıdır, hakkı işitmezler. بُكْمٌ Dilleri lâldır, bir şey söylemezler. عُمَىٰ Hakkı görmezler, kördür. فَهُمْ لَا يَرْجِعُونَ Dalâletten, hidâyete gelemezler. Bunlar, bu münafıklar ne kadar ibadet yapsalar Müslümanların arasında, kalplerinde küfür vardır. Dâima küfre mütemâyildir. O ibadetin hiçbir faydası yoktur. Ecel geldiği vakit, küfür üzerine gider ve daha ziyâde ceza görür.

İkinci misâlin hülâsası budur ki; Münafıklar için bu dünyada

da hiç rahat yok. Dâima Müslümanlardan korkarlar. Bir korku var, bir sıkıntı var, arzu etmiyor dinini değiştirmeye. Âyât-ı beyyinat nâzil olduğu zaman dinlemek istemiyor fakat kulağına geliyor. Bu, ölüm gibidir onun için. Sıkıntı ile geçiriyor hayatını. Evvelki ayette, ibadetin hiçbir kıymeti olmadığını bildiriyor. Küfür üzerine gidiyor. Gerçi dünyada Rasûl-û Ekrem'in arkasından gidiyor, namaz kılıyor. Bu büyük bir nimettir lâkin imân olmadığından, o nimetin hiçbir kıymetini görmüyor. Yine küfür üzerine gidiyor.

19- **أَوْ كَصَيْبٍ مِّنَ السَّمَاءِ فِيهِ ظُلُمَاتٌ وَرَعْدٌ وَبَرْقٌ يَجْعَلُونَ أَصَابِعَهُمْ**
فِي آذَانِهِمْ مِّنَ الصَّوَاعِقِ حَذَرَ الْمَوْتِ وَاللَّهُ مُحِيطٌ بِالْكَافِرِينَ

“Sayyip” yâni yağmurun fazla gelmesi, sağnak olarak yağmur geliyor. **فِيهِ ظُلُمَاتٌ وَرَعْدٌ وَبَرْقٌ** O yağmurun gelişinde gece karanlığı var, gök gürliyor, şimşek çakıyor, yağmur yağıyor ve gece karanlığıdır. O kadar sıkıntı veriyor ki **يَجْعَلُونَ أَصَابِعَهُمْ فِي آذَانِهِمْ** parmağını böyle kulağına koyuyor. **حَذَرَ الْمَوْتِ** Ölümden korkuyor, gök gürlemesi işitmesin, yıldırım isabet etmesin. Hâlbuki **اللَّهُ مُحِيطٌ بِالْكَافِرِينَ** Âllâh, onların hâline mûhittir.

Misaldır. Yağmur geliyor, ayât-ı beyyinat Kur'an'dır. Rahmet geliyor, hâlbuki münafık için zulmet geliyor. Gözünü açmıyor, içinde ra'd var. Gök gürlemesi, ayât-ı beyyinatın içindeki tehdidat. Âllâh-û Teâlâ, “bunu yapanın cezası budur” diye beyan ediyor. Berk geliyor; şimşek. Hücet-i kâtia; kat'î olan deliller. Bu kat'î delilleri dinleyip de belki dinini değiştirir diye, parmağını koyuyor kulağına.

20- **يَكَادُ الْبَرْقُ يَخْطَفُ أَبْصَارَهُمْ كُلَّمَا أَضَاءَ لَهُمْ مَشَوْا فِيهِ وَإِذَا أَظْلَمَ**

عَلَيْهِمْ قَامُوا وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَذَهَبَ بِسَمْعِهِمْ وَأَبْصَارِهِمْ إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

يَكَادُ الْبَرَقُ يَخْطِفُ أَبْصَارَهُمْ^ط Yakındır ki şimşek onun yüzünü alacak, o kadar ziyadar olur. Ara sıra ziyâ verir şimşek. كَلَّمَا أَضَاءَ لَهُمْ^ط Şimşek çıktığı zaman bir iki adım atıyor. وَإِذَا أَظْلَمَ عَلَيْهِمْ^ط Şimşek çıktı mı kalır yâni hiçbir rahatı yok. Şimşek çıktığı zaman insan, yol kat edebilir mi? Münafık da aynen böyledir. Ne dünyada rahat var, ne de ahirette ibadetin faydası yoktur. وَلَوْ شَاءَ^ط Eğer Âllâh isterse dünyada da onların gözünü ve kulaklarını kapattırır. إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ^ط Âllâh, her şeye muktedirdir.

Farazâ kuvvetli bir yağmur zamanında gök gürültüsü oluyor, şimşek çakıyor. Karanlıkta kalan adam, şimşeğin çakmasından korkuyor da kulağına parmağını koyuyor, işitmesin diye.

Bu nasıl böyledir? Ayât-ı beyyinâtın hüccet-i kâtiası, münafığın kulağına girmesin. Kulağıma girerse belki dinimden vazgeçerim diye, âyetleri işitmek istemiyor. Âyetler geliyor fakat işitmek, dinlemek istemiyor. Dinlemek istemiyor amma etrafı da Müslüman'dır. Ne yapıyor? Parmağını kulağına koyuyor da dinlemesin. Münafık dâima iki sürünün içindeki koyun gibidir. Ne orada ne burada". Ne rahat eder, ne de istirahat eder. O zamanda öyle olduğu gibi, bu zamanda da böyledir. Münafık ne sağlam bir kâfir olur, ne de sağlam bir Müslüman olur. Onun içinde gâvurluğa karşı da bozukluk var.

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ^ط 21-

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا رَبَّكُمُ Ey insanlar tefekkür edin, düşünün.
 رَبِّبْنِي رَبِّبْنِي Rabbimize ibadet ediniz. Tevhid edin, sizi yoktan var
 eden Hâlik'inize. الَّذِي خَلَقَكُمْ Sizi halkeden, sizi yoktan var eden
 Rabbimize ibadet ediniz. وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ Sizden evvel, âbâ-û ec-
 dadınızı yoktan var eden Rabbimizdir. Gerek sizi, gerek sizden ev-
 velkileri yoktan var eden Hâlik'inize ibadet ediniz. Ancak halke-
 dendir Rab, halketmeyen Hâlik olur mu? لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ Tâ ki Cenâb-ı
 Hak'ka ittikâ sahibi olasınız.

22- الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ فِرَاشًا وَالسَّمَاءَ بِنَاءً وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً
 فَأَخْرَجَ بِهِ مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقًا لَكُمْ فَلَا تَجْعَلُوا لِلَّهِ أَنْدَادًا وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ

الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ Bakınız Cenâb-ı Hak'kın azameti. Hâlik
 nasıl olur? Bir put, Hâlik olamaz. فِرَاشًا Öyle Âllâh ki yeryüzünü
 size ferşetmiş. Müstakar yapmış. Öyle bir şekilde halketmiş ki
 yeryüzünde yaşarsınız, gezersiniz, oturursunuz, bina yaparsınız,
 bağ-ı bahçe yaparsınız. Bunu yapan Âllâh'tır. Yeryüzünden bütün
 nimetleri temin edilecek şekilde halketmiştir. وَالسَّمَاءَ بِنَاءً Semâ-
 vatı da sanki bir setir, dam gibi halketmiş. وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً
 Yukarıdan dâima size su gönderiyor. Zaten yeryüzündeki sular,
 semâdan gelmektedir. فَأَخْرَجَ بِهِ مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقًا O sular vasıta-
 sıyla Âllâh, size bu topraklardan kısmet yetiştiriyor. فَلَا تَجْعَلُوا لِلَّهِ
 أَنْدَادًا Âllâh'a şerik yapmayınız. وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ Biliyorsunuz, düşü-
 nünüz. Hâlik-i Kâinat'ın bu kısmetlerinizi nasıl verdiğini göz önü-
 ne getiriniz. Azamet-i kudretini düşününüz. Biliniz ki Hâlik, O'dur.
 Yeri, kısmetinizi yetiştirecek şekilde halketti. Güneşin tesiriyle
 nasıl meydana geldiklerini düşünün. Yukarıdan suyu gönderiyor,

yerden nebâtatı yetiştiriyor. O nebatatlar size kısmet oluyor. Siz, onunla tâayyüş ediyorsunuz. Gerek sizi ve gerek abâ-û ecdâdınızı halkeden, yoktan var eden O'dur. Böyle sonsuz hesapsız nimetlerle mütenâim ediyor. İşte Hâlik ancak böyle olur. Bir putu elinle tıraş edip de bu Hâlik'tir denilmez. Ancak Mâbudum bilhak böyle olur. Öyle ise **وَأَنْتُمْ** **فَلَا تَجْعَلُوا لِلَّهِ** **أَنْدَادًا** **تَعْلَمُونَ** **بِإِلَهِهِ** Bilirsiniz ki Âllâh'tan başka bir mâbud yok.

Cenâb-ı Hak'tan bahsettikten sonra Rasûl-û Ekrem'e geçiyor.

وَأَنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِّمَّا نَزَّلْنَا عَلَىٰ عَبْدِنَا فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِّثْلِهِ **وَادْعُوا شُهَدَاءَكُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ**

وَأَنْ Eğer **رَيْبٍ** sizin şek ve şüpheniz varsa, **مِّمَّا نَزَّلْنَا** abdimiz olan Muhammed Sallâllâhû Aleyhivessellem'e göndermiş olduğumuz Kur'an-ı Azimüşşân'da şüpheniz var-sa, bir defa Hâlik-i Kâinat'ta şüpheniz yok. Bu semâvatı siz halketmediniz, bu yeri siz halketmediniz, bu rızıkları siz vermiyorsunuz. Bunlara şek ve şüphe götürmez. Eğer gelen Kur'an-ı Azimüşşân'da ise şüpheniz! **فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِّثْلِهِ** Arapların fasih ve belîğlerisiniz. Arapça'yı en mükemmel bilen insanlarsınız. Siz de Kur'an gibi bir satır yazı yazın getiriniz.

Kur'an'ın kelimeleri Arabidir. Arapların kullanmış olduğu kelimelerdir. Fakat Kur'an'ın mucizeleri, o kelimeler yan yana geldikten sonra başka bir şekil alıyor. İnciler ayrı ayrı olursa kıymeti tek olur fakat yanyana geldiği zaman dizilmesinde ayrı bir şekil alır ki mucizesi oradadır. Kur'an-ı Azimüşşân'a ayrı ayrı yetmiş mânâ vermişler. Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem'in kelâmı bile, Kur'an-ı Kerim'in kelâmına benzemiyor. Kur'an'ı inkâr eden-

leri acâip görmeyin diyor. Bir insanın gözü hasta ise kör olmuşsa tabi ki güneşi görmez. Bir insan hasta ise tatlı olan suya, acıdır diyor. Hâlbuki suda acılık yoktur. Hatalı olanlar onlardır. Hatalarından dolayı Kur'an'ı bilmiyor, anlamıyorlar.

Abdimize inzal etmiş olduğumuz Kur'an-ı Azimüşşân'da şüpheniz varsa! قَاتُوا بِسُورَةٍ مِّنْ مِّثْلِهِ Onun mislini, benzeri bir sûre getirin. وَادْعُوا شُهَدَاءَكُمْ مِّنْ دُونِ اللَّهِ Şühedânızı yâni putlarınızı, mâbud edindiklerinizi de getirin. إِنَّ كُنْتُمْ صَادِقِينَ Hepiniz bir araya gelin, Kur'an-ı Azimüşşân'ın bir satırı gibi söz söyleyiniz.

فَإِنْ لَّمْ تَفْعَلُوا وَلَنْ تَفْعَلُوا فَاتَّقُوا النَّارَ الَّتِي وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ 24-
أَعِدَّتْ لِلْكَافِرِينَ

وَ لَنْ تَفْعَلُوا Eğer aciz kalır da yapamadınızsa, hiç onu yapamazsınız. فَاتَّقُوا النَّارَ الَّتِي وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ Korkunuz, sakının o ateşten ki o cehennem ateşinin tutuşturucusu, yakıtı insanlarla taşlardır. Taşlardan murâd, putlardır.

أَعِدَّتْ لِلْكَافِرِينَ O ateş kâfirler için hazırlanmıştır.



وَبَشِّرِ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرَى مِنْ 25-
تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ كُلَّمَا رُزِقُوا مِنْهَا مِنْ ثَمَرَةٍ رِزْقًا قَالُوا هَذَا الَّذِي رُزِقْنَا
مِنْ قَبْلُ وَأُتُوا بِهِ مُتَشَابِهًا وَلَهُمْ فِيهَا أَزْوَاجٌ مُّطَهَّرَةٌ وَهُمْ فِيهَا خَالِدُونَ

وَبَشِّرِ Ey Habibim Ekmelerrusül Sallâllâhû Aleyhivessellem tebşir et, müjdele. Malûm olduğu üzere hastalık, ilk evvel insanın yüzünden belli oluyor. Hatta gözlerinden belli oluyor. Hastalıkta böyledir. Bir kimse sıkıntıya düştüğü zaman yüzü buruşuyor. Fe-

rahlık olduğunda yüzü açılır. Tebşiratta böyledir. İyi, güzel söz olduğunda yüz parlak olur, ferahlanır.

وَبَشِّرِ الَّذِينَ آمَنُوا وَابْتَغُوا الصَّالِحَاتِ imân eden, imânını salih ameller ile takviye ve tezyin eden kimselere müjdelenen budur.

جَنَّاتٍ bir takım cennetler, nimet yerleri. Cennet kelimesi cin-i nun birbirinin yanına geldiğinde, Lisân-ı Arapta setredilmiş demektir. Kalbe cinan derler çünkü görünmüyor. Cinlere cin derler çünkü görünmüyor. Cennete de cennet derler çünkü nimetlerle örtülü olduğundan cennet denilir. Onlara bir takım nimetler var ki ancak Âllâh bilir. O nimetleri ne bir göz görmüş, ne bir kulak işitmiş, ne de bir hatır ve hayale gelmemiştir. O cennetlerde تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ köşkleri altından nehirler zuhur ediyor. Mü'min-i Kâmil'in kalbinde cennete girdiği zaman, hele Kur'an okunduğu zaman o kadar sevgi, ferahlık hâsıl olur ki adeta nehirler akıyor gibi kalbe mânâlar gelir. Böyle tevil etmişlerdir.

Tebşir et, ey Habibim cennet ehline. İman eden ve imânını salih amellerle takviye ve tezyin edenlere. Onlara öyle cennetler var ki تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ birçok bahçeler, ağaçlarının ve evlerinin altından ırmaklar akar. O cennetler de devamlıdır. كُلَّمَا رُزِقُوا مِنْهَا مِنْ ثَمَرَةٍ رِزْقًا "Bu, bundan önce dünyada bize verilenlerdendir. Biz, bunu dünyada da yemiştik" diyeceklerdir. Zira cennet meyvelerinin renkleri birbirine

benzer fakat lezzetleri çeşitlidir. Heves ve iştahları ziyâde olsun. Bütün bunlar birinci derece cennetlere girenler içindir.

İkinci derece havas için, bunların fevkinde vardır, Cemâl-i İlâhi var. Havâs'ûl havas için Visâl-i İlâhi var. Cemâl-i İlâhi'ye nâil olan kimsenin gözüne yemek içmekler görülmez. Fakat biz avam olduğumuz için, bize anlatmak bu şekilde olur. Kur'an-ı Azimüşşân da bizim anlayışımıza göre nâzil olmuştur.

وَلَهُمْ فِيهَا أَزْوَاجٌ مُّطَهَّرَةٌ Cennetin nimetlerinden birisi de Ezvâc-ı Mutahhara Hürulayn. Dünyadaki hanımlar, cennette hurilerden daha güzel olur. Hatta abdest suyu nereye kadar gitmişse, oraları nur gibi parlak olur. Gerek huriler, gerekse oradaki hanımlar temizdirler. Orada onlar da hayız, nifaz, kir gibi, kötü huy gibi şeylerden tamamen temizdir.

وَهُمْ فِيهَا خَالِدُونَ Ve oradan (bir daha çıkmamak üzere) devamlı olarak kalacaklardır.

إِنَّ اللَّهَ لَا يَسْتَحْيَى أَنْ يَضْرِبَ مَثَلًا مَّا بَعُوضَةً فَمَا فَوْقَهَا فَأَمَّا الَّذِينَ-
أَمَنُوا فَيَعْلَمُونَ أَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّهِمْ وَأَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا فَيَقُولُونَ مَاذَا
أَرَادَ اللَّهُ بِهَذَا مَثَلًا يُضِلُّ بِهِ كَثِيرًا وَيَهْدِي بِهِ كَثِيرًا وَمَا يُضِلُّ بِهِ إِلَّا
الْفَاسِقِينَ

إِنَّ اللَّهَ Muhakkak Âllâh CelleCelâlûhû, onların sözüne red olarak sivrisinek gibi ufak mahlûktan bahsediyor. "Kur'an'da ne kıymeti vardır" diye alay etmeye başladılar. Emrediyor Âllâh, لَا يَسْتَحْيَى أَنْ يَضْرِبَ مَثَلًا burada men etmez Cenâb-ı Hak'kı, bir misâl ile meseleyi anlatmasın." Murâd-ı İlâhi meseleyi anlatmaktadır. Ne suretle anlatmak mümkün ise o suretle beyan buyuruyor. مَّا بَعُوضَةً فَمَا فَوْقَهَا Şüphesiz Âllâh, sivrisinek ve ondan daha büyüğü ile (hak-

kı açıklamak için) misâl getirmekten çekinmez. فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا. Âllâh-û Rasûlullâh'a, Kur'an'a imân eden kimseler. Onlar böyle misâllerin, Rablerinden gelen hak ve gerçek olduğunu bilirler. Bir hikmeti vardır. Bunu bize anlatmak için emretmiştir diyor ve imânları kuvvetleniyor. وَأَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا. Kâfir olanlara gelince فَأَيُّ الْفِرَاقِ هَذَا بَيْنَ اللَّهِ وَبَيْنَ آلِهِمْ. "Âllâh, böyle misâl vermekle ne demek istedi?" derler. يُضِلُّ بِهِ كَثِيرًا وَيَهْدِي بِهِ كَثِيرًا. Âllâh, bununla birçok kimseyi dalâlete götürür saptırır. Birçok kimseyi de doğru yola, hidâyete doğru yola yöneltir. Âllâh Celle-Celâlûhû, imân edenleri hidâyete, inkâr edenleri de küfre cehen-neme götürür.

Verdiği misallerle Âllâh ancak fasıkları saptırır. Âllâh'ın tâatından arka çevirenler, dalâlete gider. (Çünkü bunlar birer imtihandır.)

الَّذِينَ يَنْقُضُونَ عَهْدَ اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مِيثَاقِهِ وَيَقْطَعُونَ مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ أَنْ - 27
يُوصَلَ وَيُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ أُولَٰئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ

Buradaki âyette asıl fâsıkın mânâsı, yoldan çıkmış olanlar. Münafık; kalbinde imân yok, görünüşte imânlı görünüyor. Kâfir ise ne kalbinde ne görünüşünde imânı olmayandır. Fasık ise imânı var fakat amel etmiyor, yoldan çıkmış.

Lâkin bu âyetteki fasıktan murad; çünkü Cenâb-ı Hak, fasıkı zalim mânâsında beyan etmiştir.

الَّذِينَ يَنْقُضُونَ عَهْدَ اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مِيثَاقِهِ. Onlar öyle sapıktırlar ki kesin söz verdikten sonra sözlerinden dönerler. Söz vermek, vaad-dır. Onu yeminle yapmak misak, ahiddir. Tekit etmek misaktır. Bir

var ki söz veriyor. İkincisi var ki ehemmiyetle söyler, vaad oluyor. Üçüncü var ki yemin ediyor, bu da misak olur.

Kur'an-ı Azimüşşân'dan evvel gelen kitapların hepsinde Hâlik-i Kâinat, peygamberlerine bildirmişti. Ben Azimüşşân, ahirzaman peygamberini göndereceğim. O geldiğinde hangi ümmete tesâdüf ederse hemen imân etsinler. Ve bu ikrarı kabul ettikleri için, Âllâh'a karşı ahd-i misakları var. Cenâb-ı Hak, İncil'de peygamber efendimizin geleceğini vaad etmiş Îsâ Aleyhisselam'a. Îsâ Aleyhisselam da ümmetine tebliğ etmişti. Fakat Rasûl-û Ekrem geldiği zaman, vâ'dı ifâ etmediler. Onlar o vâ'dı ifâ etmek ile mükelleftiler. Aynı şekilde Mûsâ Aleyhisselam'a gelen Tevrat kitabı ile önce gelen suhurlarda da bildirilmişti. Bunlar misâk ile yapılan vaad ifâ etmediler. وَيَقْطَعُونَ مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ أَنْ يُوصَلَ وَيُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ Ve Âllâh-û Teâlâ'nın vaslını emrettiği şeyi keserler. Rasûl-û Ekrem'e imân etmeyi vaad etmişlerdi Âllâh için. Onlar bunu kat etti, vazgeçtiler. Bütün peygamberleri tasdik etmek, sıra-i rahim, akrabalık hakkı gibi şeylerdir. Yeryüzünü fesatla doldurdular. İşte أُولَئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ Hâlik-i Kâinat emrediyor. Onlar gerçekten hüsrana, zarara uğrayanlardır. Ahirette ebedi olarak cehennemde kalacaklardır.

Fâsık; hak yoldan çıkan kimsedir. Kesin olarak verilen söz de ehl-i kitabın, Tevrat ve İncil'de geleceği bildirilen ahirzaman peygamberine muhakkak imân edeceklerini söylemeleridir ki gelince imân etmediler ve sözlerinde durmadılar. İslam'ın çok değer verdiği akraba, komşu ve yakınlarla alâkadar olup bunlara yardım etmeyi terk ettiler. Fitne ve fesad unsuru oldular. Böylece hem dünyada, hem de ahirette zararda oldular.

كَيْفَ تَكْفُرُونَ بِاللَّهِ وَكُنْتُمْ أَمْوَاتًا فَأَحْيَاكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ 28-
ثُمَّ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ

كَيْفَ تَكْفُرُونَ بِاللَّهِ وَكُنْتُمْ أَمْوَاتًا فَأَحْيَاكُمْ Ey kâfirler! Siz ölü (henüz yok) iken, sizi diriltten (dünyaya getirip hayat veren) Âllâh'ı, nasıl inkâr ediyorsunuz? ثُمَّ يُمِيتُكُمْ Şunu bilin ki sonra sizi (eceliniz gelince) O, öldürecek. ثُمَّ يُحْيِيكُمْ Tekrar sizi O diriltecek ve tekrar O'na döndürüleceksiniz, (orada hesap vereceksiniz.)

Ehl-i sünnet mezhebi itikadı budur; Kabir azabı muhakkaktır. Kabir azabında ruh ile beden beraber azap görecektir. Kabir ya cehennem çukurlarından bir çukurdur yahut cennet bahçeleri gibi bir bahçedir. Yâni ya rahatta ya da azaptadır.

Bunun misâli; Bir kör ile bir de ayakları olmayan ikilinin, beraberce yaptıkları hırsızlık neticesinde mahkemeye celbedilip, ikisinin de ceza görmesi gibidir.

Bir kimsenin ruhu nasıl ki bedensiz bir şey yapamaz. Beden de ruh olmadan bir şey yapamıyor. Her ikisi ruh-beden beraberken iyilik ve kötülük olduğundan, kâbirde de her ikisi ya rahatta veya azap içinde oluyor.

هُوَ الَّذِي خَلَقَ لَكُمْ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا ثُمَّ اسْتَوَىٰ إِلَى السَّمَاءِ 29-
فَسَوَّيْنَهَا سَبْعَ سَمَوَاتٍ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ

هُوَ الَّذِي خَلَقَ لَكُمْ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا O Âllâh ki yeryüzünde ne varsa hepsini sizin için yarattı. Helâl olanlar çoktur, sayılması imkânsızdır. Haramlar ise azdır. Haram olanlar hangisidir? Akli izâle eden nebatat haramdır.

ثُمَّ اسْتَوَىٰ إِلَى السَّمَاءِ فَسَوَّيْنَهَا سَبْعَ سَمَوَاتٍ Cenâb-ı Hak evvelâ

yerleri, sonra da gökleri halketti ve aralarını halketti. Hepsini altı günde halketti. Kendine has bir şekilde semâya doğru yedi kat olarak gökleri düzenledi. Sekizinci Kürsi-i İlâhi, yedi gökleri ihâta etmiş. Dokuzuncu Arş-ı İlâhi de yedi kat göklerle beraber Kürsi-i İlâhi'yi ihata etmiştir.

وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ Âllâh CelleCelâluhû, her şeyi hakkıyla bilendir. Ezeli ve ebedi olarak bilendir.

وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَكَةِ إِنِّي جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ خَلِيفَةً قَالُوا أَتَجْعَلُ فِيهَا مَنْ يُفْسِدُ فِيهَا وَيَسْفِكُ الدِّمَاءَ وَنَحْنُ نُسَبِّحُ بِحَمْدِكَ وَنُقَدِّسُ لَكَ قَالَ إِنِّي أَعْلَمُ مَا لَا تَعْلَمُونَ

وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَكَةِ Hilkat-i âlem, Hilkat-i Âdem'den çok evveldir. Her asır, bir cins hayvanın devri olmuş. Hayvânâtın en son devresi, at hayvan cinsidir. Hayvanat devresi geçtikten sonra Hâlik-i Kâinat, yeryüzünde melekleri halketmiş, yerdeki melekler.

Ey Habibim Sallâllâhû Aleyhivessellem, zikret, ibret alsınlar. Rabbin, meleklerle dedi. إِنِّي جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ خَلِيفَةً Benim hükümünü infaz etmek için yeryüzünde bir halife (bana muhatap bir mahlûk, âdem) yaratacağım. Hâlik-i Kâinat, meleklerle müşavere edecek değildir. İşarettir yâni bir büyük kişi ile müşavere etse ayıp değildir, acizlik olmaz. Bir de Âdem Aleyhisselam'ın derece yükselmesi zuhur etsin. Hikmeti budur. Ve Âdem Aleyhisselam'ın derecesi yükseldi. Emr-i İlâhi ile meleklerin, ona secde etmelerine vesile oldu. Melekler, ona secde ettiler. Yeryüzünde beşerin ilk babası Âdem Aleyhisselam'dır. İlk halife odur. Yeryüzünde Cenâb-ı Hak'kın emirlerini, ilk tenfiz-i ahkâm eden O'dur. Fakat ruh itibarıyla ilk halkolan Muhammed Mustafa'dır, Sallâllâhû Aleyhivessellem.

"Eğer ki sureten ben, Âdem Aleyhisselam'ın oğluyum. Fakat şahit var ki Âdem Aleyhisselam'ın babasıyım ben." Bütün ruhların babasıdır, Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem. Eğer Rasûl-û Ekrem halkolmasaydı, hiç bir şey halkolmazdı.

Âdem Aleyhisselam 960 sene yaşamıştır. Hayatında 100.000 evladını görmüş. Onların hepsi de Mü'min idi. O zamanda küfür olmamıştır.

قَالُوا Yerdeki melekler dediler Cenâb-ı Hak'ka, itiraz değil arzu itibariyle. Bir çocuğun, babaya yalvarması gibi dediler. "Yâ Rabbi, أَتَجْعَلُ فِيهَا مَنْ يُفْسِدُ فِيهَا وَيَسْفِكُ الدِّمَاءَ onlar yeryüzünde bozgunculuk edecek. Kanlar dökecek insanı mı halife kılıyorsun?" İtiraz değil taleptir. "وَنَحْنُ نُسَبِّحُ بِحَمْدِكَ وَتُقَدِّسُ لَكَ" Hâlbuki biz, seni överek tesbih ediyor ve seni takdis ediyoruz" dediler. قَالَ إِنِّي أَعْلَمُ مَا لَا تَعْلَمُونَ Âllâh CelleCelâlûhû, cevap veriyor onlara "Sizin bildiğinizi de bilemediklerinizi de biliyorum" dedi.

Hâlik-i Kâinat, Âdem Aleyhisselam'ın büyüklüğünü göstermek, ilâhi iradesini göstermek için;

وَعَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا ثُمَّ عَرَضَهُمْ عَلَى الْمَلَائِكَةِ فَقَالَ أَنْبِئُونِي بِأَسْمَاءِ هَؤُلَاءِ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ

Cenâb-ı Hak, kıyamete kadar her şeyin ismini (eşyanın adlarını ve ne işe yaradıklarını) öğretti. Miraç gecesinde bütün mahlûkatını, cennet ehli ve cehennem ehlini, cennet ve cehennemi, hepsinin isimlerini Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem'e bildirdi. ثُمَّ عَرَضَهُمْ عَلَى الْمَلَائِكَةِ Sonra Cenâb-ı Hak, meleklerle dedi. فَقَالَ أَنْبِئُونِي بِأَسْمَاءِ هَؤُلَاءِ "Mevcûdatın isimlerini söyleyin. إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ Eğer siz sözünüzde sadık iseniz,

(Âdem Aleyhisselam'ın fazileti veya onların aczi meydana çıksın.)
Siz hilâfete lâayk iseniz, bu eşyanın isimlerini bana bildirin” dedi.

32- قَالُوا سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَا إِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ

Melekler, acz ve kusurlarını itiraf ettiler. Dediler ki; “Ya Rabbenâ! Seni her şeyden tenzih ederiz. إِنَّكَ أَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ Senin, bize öğrettiklerinden başka bizim bilgimiz yoktur. Şüphesiz alim ve hâkim olan ancak Sensin!” dediler. Hakîm’sin, her şeyi yerli yerine halletmişsin. Senin hikmetin yerindedir. Halife olarak, Ben-i Âdem’den halletmenin daha evlâ olduğunu Sen bilirsin.

33- قَالَ يَا آدَمُ أَنْبِئْهُمْ بِأَسْمَائِهِمْ فَلَمَّا أَنْبَأَهُمْ بِأَسْمَائِهِمْ قَالَ أَلَمْ أَقُلْ لَكُمْ إِنِّي أَعْلَمُ غَيْبَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَأَعْلَمُ مَا تُبْدُونَ وَمَا كُنْتُمْ تَكْتُمُونَ

(Bunun üzerine) Cenâb-ı Hak, “Ey Âdem! Eşyanın isimlerini meleklerle anlat” dedi. فَلَمَّا أَنْبَأَهُمْ بِأَسْمَائِهِمْ Âdem Aleyhisselam, onların isimlerini anlatınca meleklerle. قَالَ أَلَمْ أَقُلْ لَكُمْ إِنِّي أَعْلَمُ غَيْبَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ Meleklerle hitâben Cenâb-ı Hak; “Ben, size demedim mi muhakkak göklerde ve yerde görülmeyenleri (oralardaki sırları) bilirim. وَأَعْلَمُ مَا تُبْدُونَ وَمَا كُنْتُمْ تَكْتُمُونَ Bundan da öte, gizli ve açık yapmakta olduklarınızı, söylediklerinizi de gizli tuttuğunuz şeyleri de bilirim, dememiş miydim?” dedi.

Öyle ise sabit oldu ki Âdem Aleyhisselam alimdir. Siz ise ona

nazaran cahilsiniz. Böyle olduğuna göre cahil olanın, hürmet etmesi lâzımdır.

وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ أَبَىٰ وَاسْتَكْبَرَ - 34
وَكَانَ مِنَ الْكَافِرِينَ

Ve o zaman melek-
lere; "Âdem'e secde edin" dedik, yerdeki melekler hemen secde
ettiler. Yalnız iblis secde etmedi, yüz çevirdi. أَبَىٰ وَاسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ
الْكَافِرِينَ İblis secde etmeyi kibrine yediremedi, büyüklük tasladı.
Böylece kâfirlerden oldu (zaten kâfirlerdendi.)

İlm-i İlâhi'de kâfirlerdendi yahût Âllâh'ın emrini çirkin gör-
mekle kâfirlerden oldu demektir.

Bu âyet-i kerimenin faydalarından biri budur ki kibir ve gurur-
dan sakınmak gerekir. Kibir, bazı hâlde insanı küfre götürür.

Cenâb-ı Hak, burada secdeyi emretti. Secde ancak Âllâh'a
mahsustur. Bir kimse peygambere secde etse kâfir olur. Kâbe'ye
secde etse kâfir olur. Kur'an'a secde etse kâfir olur. Secde bir
ibadettir yalnız Âllâh'a mahsustur. Fakat bu secde, secde-i inhinê.
Yâni Yusuf Aleyhisselam'ın nasıl ki ona bel eğilmek, bu nev'idendir
demişler. İkinci cevap da Âdem Aleyhisselam mescûdun leh değil,
mescûdun ileyhtir. Nasıl ki biz duvara, mihraba karşı secde ediyor-
uz fakat hiç birimiz ne duvara, ne de mihraba secde etmiyoruz.
Yalnız Âllâh'a secde ediyoruz. Üçüncü cevap da demişler ki; Âllâh
emrettikten sonra câiz olur. Sahibi emrederse memnuiyet kalmaz.

Eğer şeytan, Âdem Aleyhisselam'da Nur-u Muhammedi'yi
görmüş olsaydı. Elbette ilk evvel secde eden olurdu. İblis, Âdem
Aleyhisselam'ın nurunu görmedi, yalnız toprağını gördü. Onda

Rasûl-û Ekrem'in nurunu görmediğinden, "kör şeytan" denilmesi bundandır.



وَقُلْنَا يَا آدَمُ اسْكُنْ أَنْتَ وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ وَكُلَا مِنْهَا رَغَدًا حَيْثُ شِئْتُمَا
وَلَا تَقْرَبَا هَذِهِ الشَّجَرَةَ فَتَكُونَا مِنَ الظَّالِمِينَ

وَقُلْنَا يَا آدَمُ اسْكُنْ أَنْتَ وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ وَكُلَا مِنْهَا رَغَدًا حَيْثُ شِئْتُمَا
(Bundan sonra Âdem Aleyhisselam artık bütün imtihanları, aslı cinnilerden olup sonra şeytanların başı İblis'e karşı verecek. Sonra Âdem'in nesli ile İblis'in nesli, kıyamete kadar birbirleri ile imtihandadır.)

İblis'in lânete uğraması yalnız secde etmediğinden değil, bir de kibirlenmesi var. "Ben ateştenim, Âdem ise topraktır. Ben, ondan daha hayırlıyım" diyor. İşte bu hâli, onun küfrüne sebep oldu.

Cenâb-ı Hak, bundan sonra Âdem Aleyhisselam'ı halketti. Halkettikten sonra da cennete bıraktı. Âdem Aleyhisselam yerde halk olmuştur, yer de topraktır. Ondandır Cenâb-ı Hak, cennete sevk etmiştir.

Biz Azimüşşan, "Ey Âdem! Sen ve eşin (Havva) beraber cennete yerleşin." (Müfessirin-i İzam diyorlar ki اسْكُنْ kelimesi; Âdem Aleyhisselam yalnız olduğu için sakın olmuyordu. Havva Radiyâllâhû Anha daha halkolmadan evvel, cennetin her tarafını durmadan geziyordu. Murad-ı İlâhiye bu değildir, sakın olması lâzım gelirdi. Onun vücudu, sol kaburgasından Havva Radiyâllâhû Anha'yı halketti. Şimdi herkesin kaburga kemiği sağda 18, solda 17 adettir. Âdem Aleyhisselam, gözünü açtığında Havva Radiyâllâhû

Anha'yı yanında gördü. Bu halkoluş, kûn fe yekûn ile olmuştur. Doğup büyüme şekliyle değil. Cenâb-ı Âllâh, "ol" deyince Havva Radiyâllâhû Anha halkolmuş. Âdem Aleyhisselam, Havva'ya elini uzattı, melekler izin vermedi. Âdem Aleyhisselam, Cenâb-ı Hak benim için halketmiş deyince melekler; "Onun mehri var" demişler. Mehri nedir? "Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem'e, on defa salâvat getireceksin." Âdem Aleyhisselam on defa salâvatı getirdikten sonra, o zaman ikisi bir araya geldiler. Ondan sonra Cenâb-ı Hak اسْكُنْ أَنْتَ وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ buyurdu. Sen, zevcenle beraber cennette sakın ol. Demek ki evli, aile sahibi olmayan geziyor. Fakat aile sahibi olduktan sonra ailesiyle beraber oturması lâzım gelir. وَكَلَّا İkınız de yeyiniz مِنْهَا cennette, رَعَدًا vasi istediğiniz yerde. حَيْثُ شِئْتُمَا Nerede isterseniz işte bütün cennetin nimetleri size. Yalnız لَا تَقْرَبَا هَذِهِ الشَّجَرَةَ bu yasaklanmış olan ağaca yaklaşmayın. فَتَكُونَا مِنَ الظَّالِمِينَ Ona yakın olduğunuz zaman, nefsinize zulmedenlerden olursunuz.

Cenâb-ı Hak, burada yemeyin demiyor, ağaca yaklaşmayın diyor. İblis, Âdem Aleyhisselam'ı yoldan çıkaramayınca, Havva Radiyâllâhû Anha'yı elde etti. Dünyada da böyledir. İblis, bir kişiye musallat oluyor. Aldatamadı mı, o kimsenin yakınlarından birisine musallat olur da onun vasıtasıyla yoldan çıkarır. İblis, Âdem Aleyhisselam'ı kandırmaya muvaffak olamayınca, Havva Radiyâllâhû Anha'ya tesir etti. İblis, Havva Radiyâllâhû Anha'ya dedi; "Âllâh CelleCelâluhû, bu secereyi yeme demedi, secereye yaklaşma" dedi. O yine secereye yaklaşmasın. Sen, o secereden al da ona götür. Yeme dememiş, yaklaşma demiştir." Böyle tevil ediyor.

فَازْلَهُمَا الشَّيْطَانُ عَنْهَا فَأَخْرَجَهُمَا مِمَّا كَانَا فِيهِ وَقُلْنَا اهْبِطُوا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ وَلَكُمْ فِي الْأَرْضِ مُسْتَقَرٌّ وَمَتَاعٌ إِلَىٰ حِينٍ 36

İkisini de! Şeytan azaltesini de! Şeytan ayaklarını kaydırıp hadd-i tecavüz ettirdi ve içinde bulundukları (cennetten) onları çıkardı. وَقُلْنَا اهْبِطُوا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ Bunun üzerine; "Bir kısmınız, diğerine düşman olarak ininiz. وَلَكُمْ فِي الْأَرْضِ مُسْتَقَرٌّ وَمَتَاعٌ إِلَىٰ حِينٍ Sizin için yeryüzünde barınak ve belli bir zamana kadar yaşamak vardır" dedik.

Rivâyet edilir ki; İblis, Âdem Aleyhisselam ve Havva'nın nâil oldukları nimete haset etti. Bir yolunu bulup cennete girdi. Ve onlara vesvese verdi. "Rabbınız, sizi o ağaçtan niçin men etti biliyor musunuz? Eğer siz, ondan yerseniz artık sizin için ölüm olmaz, ebediyen cennette kalırsınız" dedi. İlkin Havva'yı ve onun vasıtasıyla Âdem Aleyhisselam'ı aldattı. İkisine de o ağacın meyvesinden yedirdi.

فَتَلَقَّىٰ آدَمُ مِنْ رَبِّهِ كَلِمَاتٍ فَتَابَ عَلَيْهِ إِنَّهُ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ 37

Âdem Aleyhisselam telâkki etti, ilhamlar aldı, مِنْ رَبِّهِ رَبbinden bir takım kelimeler. فَتَابَ عَلَيْهِ Tevbe etti (ve alıp hıfzetti. Bu kelimelerle yalvardı. إِنَّهُ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ) Çünkü Âllâh CelleCelâluhû, tevbeleri kabul eden ve merhameti bol olandır.

Âdem Aleyhisselam ile Havva Radiyâllâhû Anhâ, cennetten yeryüzüne indirildiğinde Âdem Aleyhisselam, Hindistan'ın Seylân adasına (Serendip.) Havva Radiyâllâhû Anha'da Cidde'ye ikamet ettirildi. Âdem Aleyhisselam Seylan adasına geldiğinde, Cennet'ten beraberinde bulunan cennetin kokuları ve hassaları da

Seylan adasına sinmiş olduğundan, bugün de hâlâ devam eden en iyi kokulu çay ve baharatlar orada bulunmaktadır.

فَتَلَقَىٰ آدَمُ مِنْ رَبِّهِ Nitekim bu emir verildi. Verilir verilmez Âdem Aleyhisselam, Rabbinden derhal birkaç kelime aldı. Halife olmak üzere takdir buyurulan Âdem Aleyhisselam'ın fitratından, ilim ve isim güçleri yok edilmemişti. Vukû bulan hata, henüz tabiat (huy) olmamış idi. Bu felaket üzerine derhal Âdem Aleyhisselam, bu yaratılışıyla Rabbine döndü ve O'ndan kendisine bazı kelimelerin telkin edilmekte olduğunu anladı. O kelimeleri karşılayıp aldı, kabul etti ve onlarla amel etti. Çünkü "telâkki" kelimesi, "lika"dan alınmış olup; karşılayıp almak ve aldığına sarılmaktır. Âdem Aleyhisselam'a bunlar, tasavvur dediğimiz lisana ait suret ile karışmış. Hilâfete özgü bir ilim altında keşfi bir ilim, bir hakiki şuur anlatılıyordu. Bu kelimeler de A'raf suresinde olan, رَبَّنَا ظَلَمْنَا أَنْفُسَنَا وَإِنْ لَمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ (Âdem ve eşi) dediler; "Rabbimiz biz nefsimize zulmettik. Eğer bizi affetmez ve bize acımazsan muhakkak kıyamete kadar hüsrân, ziyanda oluruz" kelimeleri idi.

Âdem Aleyhisselam cennette iken, Cenâb-ı Hak'ka sorduğu; "Ya Rabbi, senin isminle beraber ismi yazılı kimdir?" dediğinde. Cenâb-ı Hak da "Senin evlatlarından olacak, Habibim Muhammed Mustafa Sallâllâhû Aleyhivessellem'dir" cevabını hatırladığında, iki yüz sene ağlamanın sonunda hatırına gelince diyor. "Ya Rabbi, Habibinin yüzü suyu hürmetine affeyle" diyerek iltica ettiğinde, Cibril-i Emin geliyor. Diyor ki; "Ey Âdem Aleyhisselam, başını kaldır. Âllâh-û Teâlâ, seni affetti." Bundan evvel de Âllâh-û Teâlâ, bu "**Rabbenâ zalemnê...**" duâsına devam etmesini ilham ediyor.

Âllâh CelleCelâlûhû, bir tarafta bu duâyı talim ettiriyor. Duânın sonunda da affediyor.

مُـبَالَاغَا İLE KULUNUN TEVBESİNİ KABUL EDEN VE MÜ'MİNLERE RAHMET EDEN ÂLLÂH'TIR. EVVELÂ TELKİN EDER "UD'ÜNİ ESTECİB LEKÛM" SİZ İSTEYİNİZ, BEN DE DUÂNIZI KABUL EDEYİM. VERMEYİ MURAD ETTİĞİ ZAMAN İSTEMEYİ TELKİN EDİYOR.

قُلْنَا اهْبِطُوا مِنْهَا جَمِيعًا فَإِمَّا يَأْتِيَنَّكُمْ مِنِّي هُدًى فَمَنْ تَبِعَ هُدَايَ 38
فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ

Biz Azimüşşân emrettik, hep beraber vücudunuzdaki zerrelere ki bütün insanların zerresi vardır sizde. Âdem, eşi ve bunların içinde bütün Âdemoğulları ile şeytan, hepiniz cennetten ininiz. Şimdi benim tarafımdan size, her ne zaman Rasûl veya kitap gibi herhangi bir delil, bir hidâyet sebebi gelir. Ey Âdem Aleyhisselam, senin evlatlarını başıboş bırakmam. Evlatlarından her kim ki Benim kitabıma, Rasûlüme tâbi olursa yâni imân ederse, artık onlara gerçekten hiçbir korku, azap yoktur ve onlar ilerde hiçbir şekilde mahzun (üzüntülü) olmazlar.

Gerçi Âllâh'ı bilen, Âllâh'ı seven, Âllâh'tan korkar. Fakat Âllâh korkusu her saadetin zamanı ve bütün korkuların siperidir.

وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ 39

KÜFRE SAPIP HİDÂYETİMİZİ GETİREN ÂYETLERİMİZİ, ALÂMETLERİMİZİ, DELİLLERİMİZİ, HÜCCETLERİMİZİ, GEREK ENFÜSİ

(sübjektif,) gerek âfâki (objektif,) vahdâniyyet (birlik) ve ilâhi şahitlerimizi, gerek alemde ve Âdem'in yaratılışında yerleştirilmiş olan fikri ve akli delillerimizi ve gerek peygamberler ve kitaplarla tebliğ olunan nakli delillerimizi yalanlayanlar. **أُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ** هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ Bunlar da yukarıda açıklanan ateşin, o dehşetli ateşin çırası ve kömürü olacak ve ondan ayrılmayacak olan arkadaşlarıdır. Bunlar, o ateşte ebedi, sürekli kalıcıdır.

İşte yeryüzünde insanlığa ait hilâfetin oluş şekli, bu cennetten iniş, bu vaad ve vaid ile beraber olmuştur. Ve bu sıfat, Âdem'den evladına intikal edecek. Bunu bilenler birinci kısımdan, tanımayanlar ikinci zümreden olacaklardır.

Ey Âdem Aleyhisselam müteessir olma. Bütün insanların zerrelere hamilsin, bu insanlar evlatlarıdır. Bu evlatlarına kitap ve hidâyet gönderirim yâni kitap, peygamber gönderirim. Onlardan hangileri kitaplarımızı kabul eder, peygamberlerimize tâbi olursa, onları ehl-i cennet yaparım. Kitap ve peygamberleri tekzip edenler ise cehennemde ebedi kalacaklardır.

Bundan sonra gelecek âyetlerde, İsrailoğullarının verdikleri söz ve Âllâh'ın onlara verdiği nimetler anlatılır.

يَا بَنِي إِسْرَءِيلَ اذْكُرُوا نِعْمَتِيَ الَّتِي أَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ وَأَوْفُوا بِعَهْدِي
أَوْفِ بِعَهْدِكُمْ وَإِيَّايَ فَارْهَبُونِ

يَا بَنِي إِسْرَءِيلَ Ey İsrailoğulları! İsrail, Yakup Aleyhisselam'ın lâkabıdır. (Âllâh'ın seçkini) veya Abdullah (Âllâh'ın kulu) demek olduğu beyan ediliyor. Bu lâkapla yahudileri imân etmeye bir harekete geçirme vardır. **اذْكُرُوا نِعْمَتِيَ الَّتِي أَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ** Tefekkür ediniz, o size vermiş olduğum büyük nimeti düşünün, hatırlayın,

yâd edin. وَأَوْفُوا بِعَهْدِي أُوفِ بِعَهْدِكُمْ وَإِيَّايَ فَارْهَبُونِ Ve benim ahdimi (Bana verdiğiniz sözü) yerine getiriniz. Ta! Âdem Aleyhisselam'ın yeryüzüne inmesinden bağlandığınız ve Tevrat ile söz verip anlaşma yaptığınız bu ahdin gereğince siz, herhangi bir zamanda göndereceğim hidâyet sebebine uyacak, imân ve itâat edecektiniz. Ve Mûsâ Aleyhisselam'ın haber verdiği peygamberlerin sonuncusuna imân edecektiniz. Benim bu ahdimi, Rasûlüm Muhammed Salâllâhû Aleyhivessellem'e uymakla yerine getiriniz ki أُوفِ بِعَهْدِكُمْ ahdinizi, (size verdiğim sözü) yerine getireyim. Siz وَإِيَّايَ فَارْهَبُونِ artık Benden ve ancak Benden korkup sakınınız. Anlaşmayı bozmak ve diğerleri gibi fesatlar, ahlâksızlıklar yapmayınız.

Düşünün ve şükredin. Burada kasdedilen, cedlerine verilen nimetlerdir ki bunlar da denizin yarılması, oradan geçip kurtulmaları, müteâkiben aynı denizde Fir'avn ve kavminin boğulması, Tih sahrasında bulutla gölgelendirilmeleri, kudret helvası ve bildircin kuşu indirilmesi, kendilerine doğru yolu bulmaları için kitap (Tevrat) inzal buyurulması vesâir ihsan buyurulan nimetlerdir.

Bu âyet-i kerimede; va'd, vaid, şükür ve ahde vefâ etmenin şartına işaret vardır. Bir Mü'min için, Cenâb-ı Hak'tan gayri kimseden korkmamak icabet ettiğine işaret vardır.

وَأْمِنُوا بِمَا أَنْزَلْتُ مُصَدِّقًا لِمَا مَعَكُمْ وَلَا تَكُونُوا أَوَّلَ كَافِرٍ بِهِ وَلَا تَشْتَرُوا بِآيَاتِي ثَمَنًا قَلِيلًا وَإِيَّايَ فَاتَّقُونِ 41-

وَأْمِنُوا İman ediniz, بِمَا أَنْزَلْتُ göndermiş olduğum Kur'an-ı Azimüşşân'a (hitap yahudileredir. Onlara gönderilen Tevrat kitabında vardı. Hatta İncil-i Zebur ve suhuflarda da vardı. Ahirzaman pey-

gamberi zuhur ettiğinde, O'na imân ediniz deniliyordu.) مُصَدِّقًا لِّمَا مَعَكُمْ Bu Kur'an, elinizdeki kitapları tasdik ediyor. (Eğer bir kimse dese ki Âllâh'tan nâzil olan Tevrat yoktur, inkâr eden kişi kâfir olur. Çünkü Tevrat namında bir kitabın mevcut olduğu, Kur'an ile sabittir. Lâkin Tevrat'ı tahrif etmişler. Tahrif olmayan bir Tevrat bugün mevcut olsa, hükümden sakıt olmuştur. Kur'an gelince, bütün İlâhi kitapların hükmü kalkmış oluyor. وَلَا تَكُونُوا أَوَّلَ كَافِرٍ بِهِ وَلَا تَشْتَرُوا بِآيَاتِي ثَمَنًا قَلِيلًا Bu Kur'an'a, ilk inkâr eden siz olmayın. Benim âyetlerimi, mucizelerimi az bir karşılık ile satmayınız. Az olan dünya hazlarıyla değiştirmeyiniz. (Bu ne derece yüksek olursa olsun, ahiret hazlarından kaybedilene nispetle az, değersizdir.)

Yahudilerin reisleri ve âlimleri, halkın her yıl bağ bahçe ve paralarından muayyen bir vergi alırdı. Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem'in, Tevrat'ta yazılı vasıflarını bildirirler de halk da Müslüman oluverirse, bu vergiyi kaybedeceklerinden korkmuşlardı. Bu bakımdan bildirilen vasıfları değiştirmişler ve Efendimizin mübarek isimlerini gizleyerek dünyayı, ahirete tercih etmişlerdi. وَيَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّبِعُوا هَذِهِ السُّبُلَ الَّتِي اتَّخَذُوا فَتَسْتَكْبِرُوا وَيَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّبِعُوا هَذِهِ السُّبُلَ الَّتِي اتَّخَذُوا فَتَسْتَكْبِرُوا Yalnız Benden ve ancak benden lâyıkiyle korkunuz. Yalnız benim korumama giriniz, takvâ ehli olunuz.

وَلَا تَلْبِسُوا الْحَقَّ بِالْبَاطِلِ وَتَكْتُمُوا الْحَقَّ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ-42

Hakkı, bâtil ile karıştırıp aldatmayın. وَلَا تَلْبِسُوا الْحَقَّ بِالْبَاطِلِ (Batıl olan elinizdeki iftiralarınızdır.) وَتَكْتُمُوا الْحَقَّ Hakkı gizliyorsunuz. Rasûl-û Ekrem'in sıfatları olduğu gibi Tevrat'ta mevcuttur. Onu gizliyorsunuz, وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ bildiğiniz hâlde hakkı gizlemeyin.

وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَارْكَعُوا مَعَ الرَّاكِعِينَ-43

وَاقِيمُوا الصَّلَاةَ İman ettikten sonra namazı dosdoğru tam kılın, ikâme ediniz. وَأَتُوا الزَّكَاةَ Malınızın zekâtını verin. وَارْكَعُوا مَعَ الرَّاكِعِينَ Namazda rûkû edenlerle (Cemâat-i Müslimin'le) birlikte siz de rukû edin. Burada hem o namazın başka değil İslâm'ın namazı olduğuna tenbih, hem de cemaatin varlığına işaret vardır. Çünkü rukû ile namaz, İslam dinine mahsustur. Ve bunun için namazın bölümleri, buna bağlı olarak rekât diye isimlendirilmiştir. Şu hâlde yalnız rukû (eğilmek) ibadet olmaz. Yahudi ve hristiyanlar namazlarında kıyamdan doğrudan doğruya secdeye giderler, rukû etmezlerdi.

Küfre ait olan âyetler, asi, fasık olanlara etek atıyor. Zamanımızda da bir kısım hocalar var. Halka zekât veriniz diyor, kendisi vermiyor. Halka sadaka veriniz diyor, kendi vermiyor, bunun gibi. Onlar da halka iyilik yapın derlerdi, kendileri ise fenâlık yaparlardı.

44- أَتَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبِرِّ وَتَنْسَوْنَ أَنْفُسَكُمْ وَأَنْتُمْ تَتْلُونَ الْكِتَابَ أَفَلَا تَعْقِلُونَ

44- أَتَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبِرِّ Siz, insanlara iyiliği emreder de kendinizi unutur musunuz? وَتَنْسَوْنَ أَنْفُسَكُمْ Hâlbuki kendinizi unutuyorsunuz, nefsinizizi terkediyorsunuz. وَأَنْتُمْ تَتْلُونَ الْكِتَابَ أَفَلَا تَعْقِلُونَ Hâlbuki dâima kitabı (yâni Tevrat'ı) da okuyorsunuz. O hâlde akıl etmez misiniz yahut daha akıllanmayacak mısınız? Fenâlık emretmektense iyilik emretmek elbette iyidir. Fakat akıllı olan başkasının iyiliğini isterken, kendini unutur mu?

45- وَاسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ إِنَّهَا لَكَبِيرَةٌ إِلَّا عَلَى الْخَاشِعِينَ

وَاسْتَعِينُوا Hâlik-i Kainat, Habibine buyuruyor ki; "Ey Habibim, onların isyânlarına, itâatsızlığı ve inkârlarına sabr-ı tahammül et." بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ Daraldığınız zamanda ihtiyaçlarınıza, sabır ve salât (namaz) ile yardım isteyiniz. Bunlarla Âllâh'tan yardım isteyiniz.

Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem'de her ne zaman bir üzüntü hâsıl olsa idi. Derhal abdest alır, iki rek'at namaz kılar, namazın akabinde duâ ederdi. İstiâne, Cenâb-ı Hak'tan yardımını talep ediniz, namaz ile sabır ile. وَإِنَّهَا لَكَبِيرَةٌ إِلَّا عَلَى الْخَاشِعِينَ Gerçi namaz ve sabırla yardım istemek çetin, ağır ve meşaketli bir iştir ama huşu sahipleri için değil.

Tevekkül sahibi olun. Ferah ve necâtı bekleyin. Oruç da ayrıca sabırdır. Namaza gelince burada namaz, bütün ibadet şekillerini ihtiva eder. Taharet, setr-i avret, Kâbe'ye yönelmek, itikâf, huşû, ihlâs, şeytanla mücadele, Hak'ka münacaat, Kur'an-ı Kerim okumak, Kelime-i Şehadet getirmek vesâire gibi.

الَّذِينَ يَظُنُّونَ أَنَّهُمْ مُلَاقُوا رَبِّهِمْ وَأَنَّهُمْ إِلَيْهِ رَاجِعُونَ-46

الَّذِينَ يَظُنُّونَ Âllâh'tan korkanlar kimlerdir? Bilirler, zannederler, yakın ederler ki أَنَّهُمْ مُلَاقُوا رَبِّهِمْ ahirete imân etmiş, Âllâh'ın huzuruna çıkacaktır. وَأَنَّهُمْ إِلَيْهِ رَاجِعُونَ Her hâlde O'na dönüp varacaklarını, amellerinin mükafatını alacaklarını sayarlar. İşte bunların olacağını bir galip ve kuvvetli zan ile olsun bilenlere, sabır ve namaz ile yardım dilemek ağır gelmez.

Şimdi bir taraftan İsrailoğullarını nimeti yâd etmekle İslam'a davet eden bu hitabı, kuvvetlendirmek ve teyit etmek. Diğer taraftan da geçmişte nâil oldukları nimetleri hatırlatmak ve onlardan

mahrum oluşlarının sebeplerini anarak İslam dinini kabul ettikleri takdirde, o geçmişten daha şanlı bir geleceğe nâil olabileceklerini. Ve aksi hâlde dehşetli bir korkutmaya maruz bulunduklarını ve bunların karşısında düşük menfaatler arkasında dolaşmanın çok vahim (korkunç) olduğunu anlatmak için bir hitap daha yöneltiyor. Kısaca bir özet, diğer taraftan da etraflıca anlatma başlangıcıdır.



يَا بَنِي إِسْرَءِيلَ اذْكُرُوا نِعْمَتِيَ الَّتِي أَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ وَأَنَّى فَضَّلْتُكُمْ
عَلَى الْعَالَمِينَ 47-

Mevzû budur ki bu âyet-i kerimede beyan edildiğine göre Hâlik-i Kâinat, on nimet ile yahudileri nimetlendirmiş, (Rasûl-û Ekrem'den evvel gelmiş olan yahudileri. Ve onlar da bu on nimete karşı isyân etmişler. Bu on nimetin sonunda da on intikam hâsıl olmuş. Yâni غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ âyet-i kerimesi onlar hakkındadır. Âllâh, tarafından gazaplanılmışlar.)

يَا بَنِي إِسْرَءِيلَ Ey israiloğulları, اذْكُرُوا نِعْمَتِيَ size verdiğim nimeti hatırlayınız, şükrediniz tâat ile. En büyük nimet, Hâtem'ül Enbiya Sallâllâhû Aleyhivselem'i gönderdim. O'na tabi olacaksınız. الَّتِي أَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ Size verdiğimiz nimete şükrediniz, ibadet ve tâat ile. Eğer ki murad olan hitap, Zaman-ı Saadet'teki yahudiler hakkındadır. Fakat işaret olunan, kıyamete kadar gelecek olan evlatlarıdır. Çünkü babaya yapılan nimet, aynı zamanda evlatlara yapılmış demektir. وَأَنَّى فَضَّلْتُكُمْ Ben, sizi faziletli yapmış, yükseltmiştim. عَلَى الْعَالَمِينَ Âlemlere üstün kılmıştım.

Kendi içinden peygamber gönderilen millet, o anda diğer kavimlerden üstündür. Zira Cenâb-ı Âllâh, milletler arasında o kavmi, o şahsı seçmiştir. Dolayısıyla önce peygamber, sonra ailesi, daha sonra da milleti bir şeref kazanmıştır. İçinden peygamber gönderilen milletin, bir yönden üstünlüğü vardır amma diğer yönden de sorumluluğu daha fazladır. Nitekim bu âyette üstünlüğü bildirilen Ben-i İsrail hakkında, aynı sûrenin 61. âyetinde; Onların zillet ve meskenete düçar oldukları, Âllâh'ın gazabına maruz kaldıkları anlatılmıştır.

وَاتَّقُوا يَوْمًا لَا تَجْزِي نَفْسٌ عَنْ نَفْسٍ شَيْئًا وَلَا يُقْبَلُ مِنْهَا شَفَاعَةٌ وَلَا يُؤْخَذُ مِنْهَا عَدْلٌ وَلَا هُمْ يُنصَرُونَ 48

Hem ilerde öyle bir günün hesap ve azabından sakının, korunun لَا تَجْزِي نَفْسٌ عَنْ نَفْسٍ شَيْئًا o gün kimsenin adına bir şey ödeyemez. وَلَا يُقْبَلُ مِنْهَا شَفَاعَةٌ Kimseden şefaathet de kabul olunmaz. وَلَا يُؤْخَذُ مِنْهَا عَدْلٌ Kimseden fidye de alınmaz. وَلَا هُمْ يُنصَرُونَ Bunlara hiçbir taraftan bir imdat da yapılamaz.

Mutezile; günahkârlar için şefaatin fayda vermeyeceğine, bu âyet-i kerimeyi gösterirler. Onlara deriz ki; "Bu âyet-i kerime, kâfirlere mahsustur. Mü'minlerin günahkârları için, bu husustaki âyetler ve hadisler delâletiyle şefaatin câiz olduğu sabittir.

وَإِذْ نَجَّيْنَاكُمْ مِنَ آلِ فِرْعَوْنَ يَسُومُونَكُمْ سُوءَ الْعَذَابِ يُدَبِّحُونَ أَبْنَاءَكُمْ 49 وَيَسْتَحْيُونَ نِسَاءَكُمْ وَفِي ذَلِكُمْ بَلَاءٌ مِنْ رَبِّكُمْ عَظِيمٌ

وَإِذْ نَجَّيْنَاكُمْ مِنَ آلِ فِرْعَوْنَ Ey israiloğulları hatırlayın. Sizi, ecda-dınızı Fir'avn ailesinden (onun taraftarlarından) kurtardık. (Fir'avn-ın, sizi katliamına sebep ne idi? Fir'avn bir rüya görmüştü. Rü-

yada kendisine demişler. İsrailoğullarından bir çocuk dünyaya gelecek, senin ve mülkünün helâkı onun eli ile olacak. Nerede bir oğlan çocuğu doğmuşsa onu öldürsünler.) İşte böylece Fir'av-nın taraftarlarından sizi halâs ettik. **يَسُومُونَكُم سَوَاءَ الْعَذَابِ** Çünkü onlar, size azabın kötüsünü revâ görüyorlardı. Erkekleri zorlu iş-lerde çalıştırırlar. Hanımları ev hizmetlerinde çalıştırırlardı. **يُذَبِّحُونَ** Evlatlarını, yeni doğan erkek çocukları öldürürler (keser-lerdi.) **وَيَسْتَحْيُونَ نِسَاءَكُمْ** Fenâlık için kızlarınızı alıkoyarlardı. (İşte Fir'avn size bu kadar ceza, kötülükleri yapardı. Biz Azimüşşân, lütf-û keremimizle Fir'avnın zulmünden kurtardık.) **وَفِي ذَٰلِكُمْ** Bu azap da size, (erkeklerle zor işler göstermekte, erkek çocuklarınızı kesmek, hanımları hizmetlerde çalıştırmak.) **بَلَاءٌ مِّن رَّبِّكُمْ عَظِيمٌ** Âllâh'tan size verilmiş belâ idi. Sizin için bir imtihan idi.

وَإِذْ فَرَقْنَا بِكُم الْبَحْرَ فَأَنْجَيْنَاكُمْ وَأَغْرَقْنَا آلَ فِرْعَوْنَ وَأَنْتُمْ تَنْظُرُونَ-50

وَإِذْ فَرَقْنَا بِكُم الْبَحْرَ Hatırlayınız o zamanları ki denizi açtık. Siz görüyorken, sizin sebebinizle denizi yarıdık. **فَأَنْجَيْنَاكُمْ وَأَغْرَقْنَا آلَ فِرْعَوْنَ** Sizi kurtardık, Fir'avn taraftarlarını denizde boğduk. **وَأَنْتُمْ تَنْظُرُونَ** Hem de gözünüzün önünde.

Bu âyette şuna işaret edilmektedir ki; hayır da şer de kulla-rına, Âllâh-û Teâlâ'nın bir imtihanıdır. Kula lâyük olan odur ki se-vindiğinde şükür ve zarara uğradığı vakit sabretsin. Tâ ki imtihan edilenlerin hayırlısı olsun.

وَإِذْ وَعَدْنَا مُوسَىٰ أَرْبَعِينَ لَيْلَةً ثُمَّ اتَّخَذْتُمُ الْعِجْلَ مِن بَعْدِهِ وَأَنْتُمْ ظَالِمُونَ-51

وَإِذْ وَعَدْنَا مُوسَىٰ أَرْبَعِينَ لَيْلَةً Biz Azimüşşân, Fir'avn boğulduktan

sonra Mûsâ Aleyhisselam'a va'dettik (ki O'na Tevrat'ı verelim. Zira şeriatları yoktu.) Kırk gece (Zilkade'nin birinden, Zilhicce'nin onuna kadar) mikat tayin ettik.

ثُمَّ اتَّخَذْتُمُ الْعِجْلَ مِنْ بَعْدِهِ وَأَنْتُمْ ظَالِمُونَ Ondan sonra itti haz ettiniz, (ilâh edindiniz.) Neyi? عِجْلٍ O buzağıyı yâni Sâmiri'nin altından yapmış olduğu buzağı suretini. Neden sonra? مِنْ بَعْدِهِ Ondan sonra, Mûsâ Aleyhisselam Tûr Dağına gittikten sonra. وَأَنْتُمْ Hâlbuki siz ظَالِمُونَ zulmedicilerdensiniz. Yâni Âllâh-û Teâlâ'ya, şirk (ortak) koşmanız ve ibadeti mahallinin (yerinin) dışına koymanız sebebiyle nefislerinize zulüm (yazık) ediciler oldunuz.

Buradaki zalimlikten murad; Ben-i İsrail'in buzağıyı, ilâh olarak Âllâh-û Teâlâ'ya ortak koşmaları sebebiyle kendi nefislerine zulmetmeleridir.

Tarikat ehli, kırk gün sülûkü bu âyetlerden almışlardır.

Rivâyet edildiğine göre; Cenâb-ı Hak tarafından, Mûsâ Aleyhisselam'a bir kitap verilmesi va'dedildiği için, Sinâ Dağına davet edilmişti. Kardeşi Hârûn'u yerine vekil bıraktı, kendisi Tûr'a gitti.

İsrailoğullarının içinde Samiri adında bir münafık vardı, onları aldattı. Ellerinde mevcut altınları toplattı, ateşe koyup eritti. Samiri kuyumcu idi. Erittiği altınlarla bir buzağı heykeli yaptı ki buzağı gibi rüzgâr estiğinde ses verirdi. "İşte sizin ilâhınız, Mûsâ'nın da ilâhı budur. Mûsâ, onu arayıp bulmak için Tûr'a gitti. Geliniz, buna tapınız" dedi.

Hârûn Aleyhisselam, ne kadar nasihat ettiyse dinlemediler. "Mûsâ Aleyhisselam gelinceye kadar buzağıdan vazgeçmeyiz" dediler.

Mûsâ Aleyhisselam, Tevrat kitabı ile Tûr'dan geldi. İsrailoğul-

larının buzağıya taptıklarını görünce pek ziyâde gazaplandı Mûsâ Aleyhisselam. Samiri'yi lânetledi ve buzağıyı denize attı. Ve niçin kendilerini gözetmedi de Sâmiri'ye aldandılar, diye Hârûn Aleyhisselam'ın sakalından tuttu. Hârûn Aleyhisselam, "Ne yapayım? Bu kadar nasihat ettim, dinlemediler. Az kaldı beni de öldüreceklerdi" diye özür diledi.

ثُمَّ عَفَوْنَا عَنْكُمْ مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ-52

ثُمَّ عَفَوْنَا عَنْكُمْ Bundan sonra affetmiştik. Kimden? عَنْكُمْ Sizden yâni tevbe ettiğiniz vakit, bu suçunuzu affetmiştik. Neden sonra? مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ Bundan sonra yâni buzağıyı ilâh edindikten sonra sizi acele helâk etmemiş. Bilakis Mûsâ Aleyhisselam gelerek sizi uyandırıp günahlarınızın keffaretini, (affedilmesinin çaresini) haber verinceye kadar size mühlet vermiştik. لَعَلَّكُمْ Belki siz تَشْكُرُونَ şükredersiniz yâni af nimetine şükredip, ondan sonra ibadete devam edesiniz için sizi affetmiştik. O davranışlarınızdan sonra belki (akıllanıp) şükredersiniz, diye sizi affettik.

وَإِذْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَالْفُرْقَانَ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ-53

وَإِذْ آتَيْنَا Ve (ey Ben-i İsrail) yine o vakti hatırlayın ki biz vermiştik. Kime? مُوسَى Mûsâ Aleyhisselam'a. Ya neyi? الْكِتَابَ O kitabı, (Tevrat'ı.) Daha? وَالْفُرْقَانَ Ve Furkân'ı yâni Âllâh-û Teâlâ tarafından indirilmiş kitap olma vasfıyla beraber, hakla bâtılın (doğruyla eğrinin) arasını ayıran bir delil olma vasfını toplayıcı olan Tevrat'ı vermiştik. لَعَلَّكُمْ Umulur ki siz تَهْتَدُونَ hidâyet bulursunuz. Yâni o kitapta bulunanları iyice düşünüp, gereğince amel ederek hidâyete kavuşursunuz.

Ve (ey Ben-i İsrail!) Hidâyete eresiniz diye Mûsâ Aleyhisselam'a, kitabı ve kitab-ı Furkan'ı (Tevrat'ı) verdiğimiz vakti hatırlayın. Furkan odur ki; Hakla bâtilı veya küfürle imânı yahut helal ile haramı ayırır.

54- وَإِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِقَوْمِهِ يَا قَوْمِ إِنَّكُمْ ظَلَمْتُمْ أَنْفُسَكُمْ بِاتِّخَاذِكُمُ الْعِجْلَ فَتُوبُوا إِلَىٰ بَارِئِكُمْ فَاقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ عِنْدَ بَارِئِكُمْ فَتَابَ عَلَيْكُمْ إِنَّهُ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ

Mûsâ Aleyhisselam. Kime? لِقَوْمِهِ Kavmine yâni buzağıya tapan milletine. Ne dediği vakti? يَا قَوْمِ Ey benim kavmim, إِنَّكُمْ muhakkak siz ظَلَمْتُمْ zulmettiniz. Kime? أَنْفُسَكُمْ Nefislerinize yâni kendinize yazık ettiniz. Ne sebebiyle? بِاتِّخَاذِكُمْ İttihaz etmeniz yâni ilâh tutmanızla. Neyi? الْعِجْلَ O buzağıyı. فَتُوبُوا Bu sebeple hemen tevbe edin, (dönün) إِلَىٰ بَارِئِكُمْ yaratıcınıza. فَاقْتُلُوا Hemen öldürün أَنْفُسَكُمْ nefislerinizi (kendilerinizi). ذَلِكُمْ Sizin, kendi nefsinizi öldürerek tevbe etmeniz خَيْرٌ daha hayırlıdır. Kim için? لَكُمْ Sizin için, عِنْدَ بَارِئِكُمْ yaratıcınız indinde. İşte Mûsâ Aleyhisselam böyle demiş. Siz de emrolunduğunuzu yaptığınız da فَتَابَ yaratıcınız da rucû etmişti. Kime? عَلَيْكُمْ Size yâni tevbenizi kabul etmişti. إِنَّهُ Muhakkak O (Âlîlâh-û Teâlâ) هُوَ ancak O, التَّوَّابُ mübalağa ile tevbeleri kabul edicidir. الرَّحِيمُ Ziyâde merhamet edicidir yâni kullarına acıyıcıdır.

Mûsâ Aleyhisselam kavmine demişti ki; "Ey kavmim! Şüphesiz siz buzağıyı ilâh edinmekle kendinize kötülük ettiniz."

Dediler; "Çare nedir? Emret ki yapalım. Dedi ki; "Rabbinize rucû edin ve tevbeye azmedin." Dediler ki; "O'na, nasıl rucû ve

tevbe ederiz?” Dedi ki; “Birbirinizi öldürün! (Buzağıya ibadet etmeyenleriniz, ona ibadet edenleri öldürsün.)”

(Katille Âllâh-û Teâlâ’ya rucû ediniz.) Bu, Rabbiniz indinde sizin için daha hayırlıdır (ki şirkten temizliğe ve ebedi hayata vesiledir.)

Mûsâ Aleyhisselam, bunu kendilerine haber verdiği vakit dediler ki “Âllâh-û Teâlâ’nın emrine tahammül ederiz.”

Âllâh-û Teâlâ, üzerlerine siyah bir bulut gönderdi ve duman gökerte. Kişi babasını, oğlunu, kardeşini veya karısını görüp de Âllâh’ın emrini yerine getirmekten çekinmesin diye. Sabahtan, akşama kadar kılıç ve hançerlerle birbirlerini öldürdüler. Bu hali gören Mûsâ ve Hârûn Aleyhisselam, nihâyet dayanamadılar. Ağlayıp duâ ettiler, geri kalanların af olunmalarını dilediler. Duâları kabul oldu. Üzerlerinden bulut kalktı ve kalanlar ölümden kurtuldular. Yetmiş bin kişi öldürülmüştü. Âllâh-û Teâlâ buyurdu;

Cenâb-ı Hak da (emrini yerine getirdiğiniz için) tevbelerinizi kabul edip günahlarınızdan geçti. Çünkü acıyıp tevbelerinizi kabul eden ancak O’dur.

Bu ümmetin tevbeleri ise içlerindeki nefislerini gizlice öldürmektir. Zira manevi yolda atılan ilk adım, Mêvla’yı kastetmek ve O’nun için nefisten ayrılmaktır.

Söyle ki bir anlık gaflet, nefsi diriltir. Sonra tekrar onu, itâata (ibadete) çekip öldürmek ise bildiğimiz ölümden daha zordur. Nefsin isteklerini mahvetmek, silmekten başka bir şey değildir. İşte bu, en büyük cihattır ve çok zordur. Ancak Hak’kın has (seçkin) kullarına müyesser (kolay) edilmiştir.

Meşâyihin “**mûtû kable en temûtû**” ölümden evvel ölünüz, kavli şerifiyle de bu mânâya işaret edilmiştir.

وَإِذْ قُلْتُمْ يَا مُوسَى لَنْ نُؤْمِنَ لَكَ حَتَّى نَرَى اللَّهَ جَهْرَةً فَأَخَذَتْكُمُ الصَّاعِقَةُ وَأَنْتُمْ تَنْظُرُونَ

Âllâh-û Teâlâ, Ben-i İsrail üzerine vaki olan nimetlerinden altıncısını beyan etmek üzere buyuruyor.

وَإِذْ قُلْتُمْ Ve (ey Ben-i İsrail) dediğiniz vakti hatırlayın. Yâni bu zağıya tapmaktan özür dilemek için, Mûsâ Aleyhisselam'ın seçerek beraberinde Tur Dağına götürdüğü dedelerinizden yetmiş kişinin dediği vakti hatırlayın. يَا مُوسَى Ey Mûsâ, لَنْ نُؤْمِنَ asla inanmayacağız لَكَ sana. Yâni bu kitabın Âllâh'ın kitabı olduğuna, senin Âllâh'ın kelâmını işitmiş olduğuna ve Âllâh-û Teâlâ'nın, bize o kitabı kabul edip onunla amel etmemizi emrettiğine asla inanmayacağız. Görünceye kadar اللَّهُ Âllâh-û Teâlâ'yı, جَهْرَةً aşikâre (açık) bir görüşle. فَأَخَذَتْ Bunun üzerine hemen almıştı yâni yakalamıştı, çarpmıştı كُمْ sizi الصَّاعِقَةُ yıldırım. وَأَنْتُمْ Hâlbuki siz تَنْظُرُونَ bakıyordunuz yâni başınıza inen yıldırıma bakıp duruyordunuz.

Yine hatırlayın o zamanı ki; Mûsâ Aleyhisselam'a "Biz, Âllâh-û Teâlâ'yı apaşikâr görmedikçe sana inanmayız" dediniz. Bu sebeple gökten yıldırım inip sizi yaktı. Erişen musibeti gözlerinizle gördünüz.

Bundan sonra Âllâh-û Teâlâ, Mûsâ Aleyhisselam'dan buzağıya tapmalarından ötürü özür dilemek üzere, Ben-i İsrail'den seçtiklerinden bir takımla kendi huzuruna gelmesini emretti.

Mûsâ Aleyhisselam da kavminin eşrafından (şerefliyelerinden, büyüklerinden) yetmiş kişi seçerek Tûr Dağına çıktı. Bunun üzerine onlar, Mûsâ Aleyhisselam'a "Rabbimizden, bize kelâmını duyurmasını iste" dediler. Mûsâ Aleyhisselam da onların isteklerini,

Cenâb-ı Hak'tan talep etti. Cenâb-ı Hak da bu isteklerine icabet etti. Mûsâ Aleyhisselam, Tur Dağına yanaşınca uzunlamasına bir bulut, dağın üzerinde peyda oldu ve bütün dağı kapladı. Mûsâ Aleyhisselam'a yanaşarak, onu da içine aldı. Mûsâ Aleyhisselam, kavmine "siz de girin" buyurdu. Ve o vakit Âllâh-û Teâlâ, Mûsâ Aleyhisselam'a bir takım emir ve nehiyler buyurarak onunla konuştu. Ve her konuştuğunda Mûsâ Aleyhisselam'ın alnında öyle bir nur parlattı ki o yetmiş kişiden hiç biri, Mûsâ Aleyhisselam'a bakmaya kadir olamıyor, (güç yetiremiyor)lardı. O yetmiş kişi de Mûsâ Aleyhisselam ile Cenâb-ı Hak'ın "Şöyle yap, şöyle yapma" şeklindeki emir ve nehiylerini işittiler. İşte o zaman Âllâh-û Teâlâ'yı açıkça görmeyi heves ettiler ve ısrar ettiler.

Bunun üzerine onları yıldırım çarpıp bir gün, bir gece ölü olarak kaldılar. Hepsi birden ölünce Mûsâ Aleyhisselam, ellerini semaya kaldırıp ağlayıp sızladı. Ve "Ya Rabbi! Ben-i İsrail'den yetmiş kişiyi kavminin tevbelerinin kabulüne dâir şahitlerim olsunlar için seçtim. Şimdi ise Sen, onların en hayırlılarını helâk ettin. Ben şimdi onlara gittiğimde ne diyeceğim? Dileseydin bundan evvel, buzağıya tapanlarla beraber bunları da helâk ederdin. İçimizde sefih (kendini bilmezlerin) yapmış olduğu suç sebebiyle bizleri helâk mı edeceksin?" diyerek dua etti. Ve Mevlâ Teâlâ, onları diriltinceye kadar duâya devam etti. Onlar dirildikten sonra Mûsâ Aleyhisselam, Ben-i İsrail'in buzağıya tapma günahının tevbesini talep etti.

Âllâh-û Teâlâ da "Kendi nefislerini öldürmedikçe tevbeleri kabul olunmaz" buyurdu. Ve yukarıda 54. âyette zikredildiği gibi birbirlerini öldürmeye başladılar.

ثُمَّ بَعَثْنَاكُم مِّن بَعْدِ مَوْتِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ-56

ثُمَّ بَعَثْنَاكُم مِّن بَعْدِ مَوْتِكُمْ ölümünüzden son-

ra. لَعَلَّكُمْ Umulur ki siz تَشْكُرُونَ şükredersiniz yâni imân ve itâatla yeniden dirilme nimetine şükredersiniz. Sonra ölümünüzün akabinde sizi dirilttik, umulur ki şükredersiniz.

Âllâh-û Teâlâ, onları ecellerinin ve rızıklarının geri kalanlarını tamamlasınlar için tekrar diriltti. Bu ölüm, ecelsiz olmuştu. Şöyle ki onların bu ölümü, diğer kimselerin ecelleri dolmadan kalplerinin durması gibi oldu. Eğer bunlar ecelleriyle ölselerdi, kıyamete kadar diriltilmezlerdi.

Cenâb-ı Hak, 70 kişinin hepsini birer birer diriltti. İlk dirilenler, diğerlerinin dirildiğini gördü. Onların dirilmeleri, ömürlerini ve rızıklarını tamamlamak içindi.

وَوَهَبْنَا لَكُمْ الْغَمَامَ وَأَنْزَلْنَا عَلَيْكُمُ الْمَنَّاءَ وَالسَّلْوَى كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَمَا ظَلَمُونَا وَلَكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ 57-

وَوَهَبْنَا لَكُمْ عَلَيْكُمْ Ve gölge yaptık, gölgelik kıldık sizin üzerinize الْغَمَامُ o bulutu. وَأَنْزَلْنَا Ve indirdik عَلَيْكُمْ sizin üzerinize kudret helvasını, وَالسَّلْوَى semiz yağlı yelve kuşunu (bildircini.) كُلُوا Yeyin مِنْ طَيِّبَاتِ مَا o şeylerin pak (tertemiz) ve helâllerinden ki رَزَقْنَا rızık olarak verdik كُمْ size. وَمَا ظَلَمُوا Ve zulmetmediler نَا bize yâni bu büyük nimetlere küfretmeleriyle bize zulmetmiş olmadılar. وَلَكِنْ Lâkin كَانُوا oldular أَنْفُسَهُمْ ancak kendilerine يَظْلِمُونَ zulmedeler. Yâni bizim azabımızı celbedip üzerlerine zahmetsiz inen rızkın kesilmesine sebep olarak kendilerine zulmetmiş (yazık etmiş) oldular.

Ve (sahrada, güneşin sıcaklığından korunmanız için) o (ince) bulutu üstünüze gölge yapmış ve üzerinize kudret helvasıyla bıl-

dircin indirmiş, size rızık olarak verdiğimiz şeylerin iyilerinden (en temiz ve helallerinden) yiyin (demiştik. Bu büyük nimetlere nankörlükleriyle) bize zulmetmiş olmadılar ancak kendilerine zulmeder oldular.

Ben-i İsrail, Mısır'dan çıkıp denizi geçtiklerinde, kendisinde hiç bina olmayan bir sahraya düştüler. Âllâh-û Teâlâ, onlara cebbar (azgın adam)ların şehrine girip onlarla muharebe etmelerini emretti. Onlar da kabul ettiler. Şehre yanaşınca ehlinin çok kuvvetli ve cebbar (zorba) olduğunu işittiler ve muharebeden vazgeçerek Mûsâ Aleyhisselam'a, "Sen ve Rabbin, gidiniz ve muharebe ediniz, zira biz burada oturacağız" dediler.

Bunun üzerine Âllâh-û Teâlâ, onlara kırk sene yeryüzünde (şaşkınlık) içinde dolaşmalarıyla ceza verdi.

O sahrada onlara şiddetli sıcak ve aşırı bir açlık isabet edince, Mûsâ Aleyhisselam'a şikâyet ettiler. Cenâb-ı Hak, onlara merhamet ederek nurdan bir direk indirdi. O direk, gökten onlar için sarkıyor, gece onlarla beraber yürüyor ve ay olmadığı zaman, ay yerine onları aydınlatıyordu. Cenâb-ı Hak, onlara gündüzleri güneşin sıcağından kendilerini gölgeleyecek, yağmur bulutundan daha hoş, ince, beyaz bir bulut göndermişti. Sonra Mûsâ Aleyhisselam'dan yemek istediklerinde, o da Cenâb-ı Hak'ka duâ etti. Âllâh-û Teâlâ duâsını kabul buyurarak onlara, âyet-i kerimede beyan edilen kar gibi beyaz kudret helvası indirdi.

O yemekten bıktıklarında, "Ya Mûsâ! Bu helva çok tatlı olduğundan bizi öldürdü. Rabbine duâ et de bize et yedirsin" dediler. Bunun üzerine Âllâh-û Teâlâ, onlara bildircin kuşunu indirdi. Ancak Cumartesi günü, ibadet günü olduğundan bir şey istemiyorlardı. Cuma günü, iki günlüğünü birden alıyorlardı. Daha fazla alsalar kurtlanıp bozuluyordu.

mükâfatlarının artmasına sebep olacak, kötülük edenlerinin ise tevbe ve mağfiretini gerektirici olacaktır.

Bir zamanlar Biz, (Tih'ten çıktıkları vakit Ben-i İsrail'e) "Bu karyeye (şehre, kasabaya) girin, dilediğiniz yerde ondan dilediğinizi bol bol yiyin, kapısından eğilerek girin. (Girerken) hıtta (ya Rabbi, bizi affet) deyin ki sizin hatalarınızı bağışlayalım. Zira Biz, muhsinlere ziyâde vereceğiz, iyilik edenlere (mükâfatı) daha arttıracacağız.

Âyet-i celilede geçen "kapı"dan maksat, Beyt-i Mukaddes'in kapılarından biridir. Şu anda bu kapıya "Hıtta" kapısı denilmektedir. Bu kapı, sekizinci kapıdır. Ve o, "Tevbe Kapısı" olarak bilinmektedir.

فَبَدَّلَ الَّذِينَ ظَلَمُوا قَوْلًا غَيْرَ الَّذِي قِيلَ لَهُمْ فَأَنْزَلْنَا عَلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا رِجْزًا مِنَ السَّمَاءِ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ

Bunu müteakib tebdil etti, (değiştirdi) o kimseler ki **فَبَدَّلَ** zulmettiler, mâsiyet (günah) işlemeleri sebebiyle. Nefislerine zulmedenler, (yazık edenler) söylemekle emrolundukları tevbe ve istiğfâr sözünü çevirdiler. **قَوْلًا** Bir söze, **غَيْرَ الَّذِي** o sözden başka bir söze ki **قِيلَ** denmişti **لَهُمْ** onlara. (Kendilerine emrolunan "Hıtta" sözünü değiştirerek "Hinta" diyenlere.) **فَأَنْزَلْنَا** Biz hemen indirdik, **عَلَى الَّذِينَ** o kimseler üzerine ki **ظَلَمُوا** zulmettiler kendilerine emrolunanı değiştirerek. Nefislerine zulmedenlere indirdik **مِنْ السَّمَاءِ** (takdir edilmiş, kararlaştırılmış) büyük bir azabı **رِجْزًا** gökten (inici.) **بِمَا كَانُوا** Olmaları sebebiyle **يَفْسُقُونَ** fiskeder yâni tâattan (Âllâh'a boyun eğmekten) çıkmaları sebebiyle.

Bunun üzerine (hem söz hem de fiilen mâsiyet, günah işlemek sebebiyle nefislerine) zulmedenler. (Emrolundukları) sözü, kendi-

lerine söylenilenden başkasına çevirmişlerdi. Biz de hemen o zulmedenler üzerine, tâattan (boyun eğmekten) çıkmaları sebebiyle gökten çok korkunç bir azap indirmiştik.

“Başlarını eğsinler için kapı, onlara alçaltıldı. Onlar ise inadına secde ederek girmediler. Sözde muhalefet (aksilik) ettikleri gibi, işte de muhalefet olsun için dübürleri (oturakları) üzerine sürüne sürüne girdiler.”

Âllâh-û Teâlâ'nın gökten indirdiği korkunç (tiksinilen, pis) azaptan murad ise ta'un hastalığıdır. Rivâyete göre bu hastalıktan, bir saat içinde onlardan yirmi dört bin kişi ölmüştür. Ve hastalık, bu sayı yetmiş bine ulaşıncaya kadar devam etmiştir.

وَإِذِ اسْتَسْقَىٰ مُوسَىٰ لِقَوْمِهِ فَقُلْنَا اضْرِبْ بِعَصَاكَ الْحَجَرَ فَانْفَجَرَتْ مِنْهُ اثْنَتَا عَشْرَةَ عَيْنًا قَدْ عَلِمَ كُلُّ أُنَاسٍ مَّشْرِبَهُمْ كُلُّوا وَاشْرَبُوا مِنْ رِزْقِ اللَّهِ وَلَا تَعَثُّوا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ 60-

وَإِذِ اسْتَسْقَىٰ Ve (ey Ben-i İsrail.) Su istediği vakti hatırlayın, Biz de demiştik, فَقُلْنَا Mûsâ Aleyhisselam'ın لِقَوْمِهِ kavmi için. اضْرِبْ Vur, بِعَصَاكَ âsan (değneğin) ile. فَانْفَجَرَتْ Taşa vurunca, مِنْهُ o taştan اِثْنَتَا عَشْرَةَ on iki عَيْنًا göze (pınar) cihetinden. قَدْ عَلِمَ Muhakkak bildi her bir کُلُّ أُنَاسٍ her bir kabile yâni on iki kableden her bir zümre (cemaat) مَّشْرِبَهُمْ içecekleri yeri. Kendilerinin içecekleri pınarı yakinen bildiler. Ve biz, onlara şöyle dedik. كُلُّوا Yeyin وَاشْرَبُوا ve için, مِنْ رِزْقِ اللَّهِ Âllâh-û Teâlâ'nın rızkından yâni size ihsan ettiği bıldırcın ve kudret helvasından yiyin ve bu pınarlardan için. وَلَا تَعَثُّوا Ve hiçbir vechile haddi aşmayın فِي الْأَرْضِ yeryüzünde. Ne olduğunuz

hâlde? مُفْسِدِينَ Fesat çıkarıcılar, dine ters düşen şeyleri işleyerek kötülük, (bozgunculuk) çıkarıcı olduğunuz hâlde.

Ve bir vakit Mûsâ Aleyhisselam, (sahrada susayan) kavmi için su talep etmişti. (İstemişti) de bunun üzerine Biz, ona; "Asan (değneğin) ile taşa vur" demiştik. (O da vurunca) hemen o taştan on iki pınar fışkırmış, her bir kabile (cemaat) içecekleri pınarı kat'i olarak bilmişti. (Ve biz, onlara demiştik ki) "Âllâh-û Teâlâ'nın rız-kından yeyin, için ve yeryüzünde müfsitler, (bozguncular) olarak taşkınlık yapmayın."

Rivâyet edildiğine göre bu hadise, sahrada cereyân etmiştir. Şöyle ki; Ben-i İsrail'i şiddetli susuzluk kaplayınca, Mûsâ Aleyhisselam'dan yardım istediler. O da Rabbine, onlara su vermesi için duâ etti. Âllâh-û Teâlâ da Mûsâ Aleyhisselam'a vahiy yoluyla "Âsân ile taşa vur" buyurdu. Bunun üzerine o taştan, Ben-i İsrail'in kabileleri sayısınca on iki pınar fışkırdı.

Âyet-i celilede büyük bir müjde vardır. Şöyle ki Mûsâ Aleyhisselam, kavminin sözü ile Rabbinden su istedi. İsâ Aleyhisselam da yine kavminin müracaatı ile Rabbinden, mâide (sofra) istedi. Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem ise Rabbinin emri ile bizim için mağfiret istedi. **"vesteğfir lizenbike vel-Mü'minine vel Mü'minât"** diyerek münacaatta bulunmuştur.



وَإِذْ قُلْتُمْ يَا مُوسَى لَنْ نَصْبِرَ عَلَى طَعَامٍ وَاحِدٍ فَادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُخْرِجْ 61- لَنَا مِمَّا تُنْبِئُ الْأَرْضُ مِنْ بَقْلِهَا وَقِثَّائِهَا وَفُومِهَا وَعَدَسِهَا وَبَصِلِهَا قَالَ أَتَسْتَبْدِلُونَ الَّذِي هُوَ أَدْنَى بِالَّذِي هُوَ خَيْرٌ اهْبِطُوا مِصْرًا فَإِنَّ لَكُمْ مَّا سَأَلْتُمْ وَضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الذَّلَّةُ وَالْمَسْكَنَةُ وَبَآؤُا بِغَضَبٍ مِنَ اللَّهِ ذَلِكَ

بِأَنَّهُمْ كَانُوا يَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ وَيَقْتُلُونَ النَّبِيَّاتِ بِغَيْرِ الْحَقِّ ذَلِكَ بِمَا عَصَوْا وَكَانُوا يَعْتَدُونَ

يَا مُوسَى Ve (ey Ben-i İsrail!) Dediğiniz vakti hatırlayın. وَإِذْ قُلْتُمْ يَا مُوسَى عَلَى طَعَامٍ ye- mek üzerine, (öyle yemek ki) وَاحِدٍ bir çeşit. Binâenaleyh (bu sebeple) duâ et, (iste) رَبِّكَ رَبِّنَا bizin için رَبِّكَ Rabbine. يُخْرِجُ Çıkarsın مِنْ بَقْلِهَا yer. الْأَرْضُ bitiriyor ثُنْبُتٌ o şeylerden ki مِمَّا bizin için لَنَا Onun, (yerin) sebzesinden, baklagillerden ve وَقَفَائِهَا hıyarından veya kabağından, وَفُومِهَا buğdayından veya sarımsağından veya mercimeğinden, وَبَصَلِهَا soğanından. Bu istekleri üzerine قَالَ dedi. Yâni Âllâh-û Teâlâ veya Mûsâ Aleyhisselam, Cenâb-ı Hak tarafın- dan şöyle dedi; اَتَسْتَبْدِلُونَ "Değişmek mi istiyorsunuz, الَّذِي o şeyi ki هُوَ o nedir? اَذْنَى Daha aşağıdır. Neye mukabil? بِالَّذِي O şeye mukabil (karşılık) ki هُوَ o şey nedir? خَيْرٌ Daha hayırlı (daha kıy- metli)dir. Yâni ey Ben-i İsrail, lezzette ve meşakkatsizlikte daha hayırlı olan helva ve bildircin etini bırakıp da lezzeti daha düşük ve birçok meşakkat (zorlukla) elde edeceğiniz soğan, sarımsak, hıyar, kabak gibi daha az değerli olan şeyleri mi almak istiyorsu- nuz?" اِهْبِطُوا (Öyle ise) inin مِصْرًا bir şehre, (bir kasabaya.) فَإِنَّ سَأَلْتُمْ مَا o şey ki سَأَلْتُمْ iste- diğiniz. وَصُرِبَتْ Ve (böylece) vuruldu عَلَيْهِمْ onların üzerine alçaklık, اَلْمَسْكَنَةُ fakirlik, yoksulluk yâni üzerlerine alçaklık ve fakirlik damgası vuruldu. وَبَآؤُ Ve döndüler بِغَضَبٍ büyük bir gazap ile öyle bir gazap ki مِنَ اللَّهِ Âllâh tarafından olucu. Yâni Âllâh-û Teâlâ'nın büyük bir gazabına uğradılar. ذَلِكَ İşte bu, onların üzeri-

ne alçaklık ve yoksulluk damgasının vurulması ve büyük bir gaza-ba (cezaya) uğramaları **بِأَنَّهُمْ** şu sebeplerdir ki. Onlar **كَانُوا** oldular **يَكْفُرُونَ** küfreder, **بِآيَاتِ اللَّهِ** Âllâh-û Teâlâ'nın âyetlerine. Yâni Mûsâ Aleyhisselam'ın elinde zuhur eden (meydana gelen) açık mucizelere. Daha? **وَيَقْتُلُونَ** Ve öldürür (oldular.) Kimleri? **النَّبِيِّنَ** Peygamberleri. Salâvâtüllâhi Aleyhim Ecmâin. **بِغَيْرِ الْحَقِّ** Haksız oldukları hâlde, peygamberleri öldürmeleri sebebiyle. **ذَلِكَ** İşte bu, (onların âyetleri inkâr edip, Enbiyâ-i İzam Aleyhimüsselâm hazerâtını haksız yere öldürmeleri ise **بِمَاعَصُوا** isyân etme ve Âllâh'a karşı gelmeleri sebebiyle, **وَكَانُوا** olmaları sebebiyle **يَعْتَدُونَ** haddi aşar. Yâni Âllâh'ın koyduğu sınırları aşmaları sebebiyle.

Ve (ey Ben-i İsrail) hatırlayın o vakti ki siz "Ey Mûsâ! Biz ye-meğe sabredemeyeceğiz (dayanamayacağız,) bizim için Rabbine duâ et. Yerin bitirdiği şeylerden sebze, kabak, hıyar, sarımsak, mercimek ve soğanından bizim için çıkarsın" demiştiniz. (Bunun üzerine Mûsâ Aleyhisselam vasıtasıyla Rabbiniz de size;) "O hayırlı olanı, şu daha aşağı olanla değiştirmek mi istiyorsunuz? Öyle ise bir şehre inin! Zira sizin için istedikleriniz (sebzeler orada) vardır" dedi. Ve onların üzerine alçaklık ve yoksulluk damgası vuruldu ve (nihâyet) Âllâh-û Teâlâ'nın büyük bir gazabına uğradılar. Bu ise şüphe yok ki onların, Âllâh-û Teâlâ'nın âyetlerini inkâr etmeleri ve peygamberleri haksız yere öldürmeleri sebebiyle olmuştur. İşte bu (inkâr ve katil) de onların isyân etmelerinden ve (her işte) haddi (sınırı) aşar olmalarından dolayıdır.

Âllâh-û Teâlâ'nın, İsrailoğullarına verdiği on nimet ve bu nimetlerin akabinde de on adet inkâr ve kabahat. İnkârlarının neticesinde zuhur eden İntikamat-ı İlâhiye'ye dâir. On tane nimet, on tane kabahat, on tane de intikam hakkındadır. Bu âyet-i ke-

rime olan, onlardan birisidir. İsrailoğulları, o zamanlardan beri böyle aşağıya tamah ettikleri için Hâlik-i Kâinat, zillet-i meskeneti kıyamete kadar, kalbi olan zillet-i meskeneti onlara halketmiştir. Zillet-i meskeneti, malın çokluğu gidermez. Bir kimsenin kalbinde hırs fazla olmuşsa, milyarlarca sahip olsa o kişi fakirdir. Onların zilletleri, kalbi fakirliktir.

Rivâyet edildiğine göre; "Bir günde yetmiş peygamber öldürecek kadar ileri gitmişlerdir, bunlardan Şuayb, Zekerîyya ve Yahya Aleyhisselam da bulunmaktadır." Peygamberlerden ancak muharebe ile emrolunmayanlar öldürülmüşlerdir. Muharebe ile emrolunanların her birisi ise mutlaka yardım olunmuş ve galip gelmişlerdir.

Mevlâna Celaleddin-i Rûmî Kaddesâllâhû Sırrahûl Aziz buyuyor; "Terbiyesiz olan bir kişinin edepsizliği kendisi ile kalmaz, etrafını da sürükler götürür. Bunların içinde sarımsak, soğan isteyenler az bir zümreyi geçmeyebilir fakat bu belâ hepsine gelmiştir. Âllâh-û Teâlâ, bize edebi ihsan etsin. Âllâh'a, Peygambere, Kur'an'a karşı edebi muhafaza edelim. Edepsiz olan kimse elbette Âllâh'ın lütfundan mahrum olur. Bu edepsizliğe karşı, gökten gelen sofra gelmez oldu. Onlara zahmet kaldı, ekip biçme, hasat zahmeti ile elde etmeye başladılar."

Zekât verilmezse yağmurlar kesilir. Zina çoğalırsa hastalıklar fazlalaşır. İnsanın başına her ne gelirse Âllâh korkusunun azlığı, yoksunluğundan ve terbiyesizliğinden gelmektedir.

Bir âyet-i celilede; küçük günahlara devam etmenin kişiyi, büyük günahlara çekeceğine, büyük günahlara devamın da sahibini, küfre götüreceğine delil vardır. Yine böylece müstehab ve sünnetleri icra etmenin de farzları işlemeyi kolaylaştıracağına işaret bulunmaktadır.

Onların (yahudilerin) üzerine nerede bulunurlarsa bulunsunlar, zillet (alçaklık) damgası vurulmuştur. Meğerki Âllâh-û Teâlâ'nın ipine sarılsınlar.

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا وَالنَّصَارَى وَالصَّابِئِينَ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ -
وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَعَمِلَ صَالِحًا فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ
وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ

إِنَّ الَّذِينَ Muhakkak o kimseler ki آمَنُوا imân ettiler. Yâni kalpleri tasdik edici (doğrulayıcı) olmadığı hâlde, sadece dilleri ile ikrar ettiler (inandık dediler) ki bunlar münafıklardır. وَالَّذِينَ Ve o kimseler ki هَادُوا yahudi oldular. Yâni Mûsâ Aleyhisselam'ın dinine intisap etmiş (bağlanmış) olan yahudiler. وَالنَّصَارَى Nasraniler; İsâ Aleyhisselam'ın dinine mensub (bağlı) olan hıristiyanlar. وَالصَّابِئِينَ Sâbii tâifesi yâni meşhur dinlerden hariç olup yıldızlara ve meleklerle tapanlar. مَنْ Her kim آمَنَ imân ederse, bu zikredilen (anlatılan) kâfirlerden herhangi bir kimse imân ederse بِاللَّهِ Âllâh-û Teâlâ'ya, وَالْيَوْمِ güne. Öyle güne ki الْآخِرِ son olucu yâni dirilme gününe. Her kim Âllâh'a ve ahiret gününe zâhir ve batın olarak (iç ve dışları)yla imân ederse وَعَمِلَ ve işlerse صَالِحًا salih ameli, Âllâh-û Teâlâ'nın katında makbul olan ameli. فَلَهُمْ Bu sebeple onlar için vardır, أَجْرُهُمْ ecirleri kendilerine vaad edilen sevapları, عِنْدَ رَبِّهِمْ Rableri indinde (katında.) وَلَا خَوْفٌ Ve hiçbir korku yoktur عَلَيْهِمْ onların üzerine. وَلَا هُمْ Ve ancak onlar olmazlar, يَحْزَنُونَ mahzun olmazlar. Kâfirlerin azaptan korkacakları günde onlar, hiç korkmayacaklar. Ve dünyada kusur edenler, ömürlerini zayi edip

(boşa geçirip) sevapları kaçırdıklarına üzülecekleri günde, onlar hiç üzülmeyecek.

Şüphesiz senden evvel peygamberlere imân edenler yâni yahudilerden, hıristiyanlardan ve sâbiilerden, Âllâh'a ve ahiret gününe hakkıyla inanıp salih amel işleyenler için, Rableri katında mükâfatlar vardır. Onlar için herhangi bir korku olmadığı gibi, onlar üzülmeyeceklerdir.

Sabiiler; yahudilik ve nasraniyetten çıkıp Melâikeye ibadet eden din mensuplarıdır.

Rasûl-û Ekrem'in zamanına yetişenler. Ondan önceki bir peygambere edilen, bir imân yeterli değildir. Rasûl-û Ekrem'in nübüvvetinin tebliği ile beraber, O'na imân etmesi lâzım gelir. Eğer Mûsâ ve İsâ Aleyhisselam, o anda hayatta olsaydı, hemen peygamber efendimize uymak, tabi olmak mecrubiyetinde olurdu. Onun için imân edenler ve buzağıya tapınmaktan tevbe edenler, sabiiden olanlar, kim olursa olsun imân etmiş veya etmemiş mademki ahir-zaman peygamberi zuhur etti, O'na gelip imân etmek mecburiyetindedir.

İsrailoğullarının, ahirzaman peygamberi efendimize yetiştikleri hâlde, O'na tâbi olup imân etmediklerinden, kabahâtlarından birisi de budur.

Diğer kabahâtlarından birisi de;

وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَكُمْ وَرَفَعْنَا فَوْقَكُمُ الطُّورَ خُذُوا مَا آتَيْنَاكُمْ بِقُوَّةٍ-63
وَادْكُرُوا مَا فِيهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ

وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَكُمْ Ve yine o vakti hatırlayın ki biz almıştık sizin misakinizi. Tevrat'la amel edeceğinize dâir sizden aldığımız sözü

hatırlayın. وَرَفَعْنَا Ve kaldırmıştık ^{طُورُ}فَوْقَكُمْ üzerinize Tur'u (Tur dağı) ve size şöyle demiştik. خُذُوا Alın (tutun) مَا o şeyi (kitabı) ki اَتَيْنَا biz verdik كُمْ size, بِقُوَّةٍ kuvvetle (ciddiyetle azimetle ve devamla.) وَادْكُرُوا Ve zikredin (hatırlayın) مَا o şeyi ki فِيهِ ondadır. Tevrat kitabında olanı iyice okuyup ezberleyin ve ondan gâfil (habersiz) olmayın veya mânâsını iyice düşünün, ahkâmıyla amel edin. لَعَلَّكُمْ Umulur ki siz تَتَّقُونَ ittikâ edersiniz, takvâ sahibi olursunuz. Kitabın emirlerini tutup yasaklarından kaçmak suretiyle kendinizi azaptan korumuş olursunuz.

Ey Habibim, onların bir diğer hata, kabahatı da sizden misâkınızı (Tevrat'la amel edeceğinize dâir sapasağlam sözünüzü) almıştık. Ahd-i misâk yalnız sözle değil. Bir söz vermek var, bir ahd var, bir de yemin ile sözünü tevsik etmek var. Ahd-ı yemin ettiler, Tevrat ile hükmedeceklerini, imân edeceklerini. Ben-i İsrail kolaylıkla bu yemini yapmıyor. Tevrat nâzil olduğunda baktılar ki Tevrat'ta hükümler var, namaz, oruç var. Görünce "biz bunları yapamayacağız" dediler. Bu hükümler onlara ağır geldi, imandan çıkmaya başladılar. Hâlbuki Tevrat gelmeden evvel ahd-i misak etmişlerdi. Tevrat'ın hükümlerini yerine getirmeye, imân etmeye ahd ile söz verdiler. Ahd-i misak, söz, yeminlerinde durmayınca bu defa Hâlik-i Kâinat, onları mecbur etti. Cibril-i Emin'e emrediyor. Cibril-i Emin, Tûr dağı kaldırıyor Ben-i İsraililerin üstünde tutuyor. Üzerlerine bir insan boyu yaklaşıyor. Ya imân edersiniz yahut da bu dağın altında kalırsınız. Ben-i İsraililer mecbur olurlar imân etmeye ve secde etmeye fakat secdelerini, başının sol tarafını secdeye koyuyor, sağ gözü ile de bakıyor. Tur Dağı üzerlerine düşer mi, diye. O günden, günümüze kadar yahudilerin yapmış olduğu secdeleri böyle devam etmektedir.

ثُمَّ تَوَلَّيْتُمْ مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ فَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ لَكُنْتُمْ مِنَ الْخَاسِرِينَ

ثُمَّ تَوَلَّيْتُمْ Sonra yüz çevirdiniz. مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ Bundan sonra, bu kuvvetli sözünüz ve kabulünüzden sonra ahde vefadan, (sözünüzde durmaktan) döndünüz. فَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ Eğer Âllâh-û Teâlâ'nın fazl-u keremi, (iyiliği) olmasaydı عَلَيْكُمْ sizin üzerinize وَرَحْمَتُهُ ve onun rahmeti, acıması olmasaydı. لَكُنْتُمْ Elbette olurdunuz مِنَ الْخَاسِرِينَ hüsrana uğrayanlardan, zarara uğrayanlardan olurdunuz.

Bu söz verme, ahd ile yeminden sonra yine arka çevirdiler. Tevrat'ın ahkâmı ile amel etmediler. 71 fırka oldular. Eğer Âllâh'ın fazlı olmasaydı, fazl-ı tevbe ile Mü'minler hakkında, tesir-i azap kâfirler hakkında. Mü'minlere fazl-ı keremi; tevbelerini kabul etmek, kâfirlere de zaman, süre veriyor. O'nun rahmetidir ki Muhammed Sallâllâhû Aleyhivessellem. "O'nun fazlı ve rahmeti olmasaydı, hüsrana uğrayan, helâka maruz kalanlardan olurdunuz."

وَلَقَدْ عَلِمْتُمُ الَّذِينَ اعْتَدَوْا مِنْكُمْ فِي السَّبْتِ فَقُلْنَا لَهُمْ كُونُوا قِرَدَةً - 65 خَاسِيْنَ

وَلَقَدْ عَلِمْتُمُ الَّذِينَ o kim-seler ki اعْتَدَوْا hadd-i tecavüz ettiler, sınırı aştılar مِنْكُمْ sizden, sizin geçmişlerinizden oldukları hâlde, فِي السَّبْتِ Cumartesi gününde. Şüphesiz o günde haddi (sınırı) aşanların kıssasını, (haberini) duyup bilmişsinizdir. فَقُلْنَا Biz de dedik لَهُمْ onlara; كُونُوا "Olun قِرَدَةً maymunlar. خَاسِيْنَ Zelil (alçak,) hor, aşağılık maymunlar olun" dedik.

Ey Ben-i İsrail! Andolsun ki sizler, içinizden Cumartesi gününde hadd-i tecavüz edenleri elbette bilmişsinizdir. Biz de onlara "Sefil, hakir (alçak, hor) maymunlar olun." demiştik. (Onlar da derhal surette ve mânâda maymun olmuşlardı.)

Dâvûd Aleyhisselam zamanında yahudilerden deniz kıyısında oturan bir kabile vardı. Cumartesi günü balık avlamayı Âllâh-û Teâlâ, onlara yasak etmişti. Cumartesi olunca balıklar deniz kenarına gelir, başlarını suyun dışına çıkarırlardı. Fakat ertesi günü hiçbir balık kalmaz dağılırdı. Bunlardan bir grup, hile yoluna saptı. Deniz kıyısına havuzlar kazıp, kanallar yaptılar. Cuma günü kanalları açar ve Pazar günü de ağlarını kurup biriken balıkları avlardı.

Biz de onlara kovulmuş maymunlar olun dedik. (Onları, Âl-lâh'ın rahmetinden uzaklaştırdık, tardettik, maymun şekline soktuk.) Derhâl hepsi maymun oldular. Bundan sonra üç gün yaşayıp helâk oldukları ve nesilleri kalmadığı rivâyet edilir.

Bunların içinde 12.000 kişi men ve inkâr etmeyip yediler. Bir kısmı da yemediler, bu durumu beğenmediler. Diğer bir kısmı da yediler. Böylece üç kısım oldular. Men etmeyip o balıklardan yiyenleri Cenâb-ı Hak, maymun şekline çevirdi. Üç gün maymun şeklinde kaldıktan sonra hepsi de öldüler. Men etmeyip yemiyenlerin kalbinde dâima şek ve nifak kaldı, münafıklar bu kısımdandır. Diğer üçüncü kısım ise men edip yemediler, onlar selamette kaldılar.

فَجَعَلْنَاهَا نَكَالًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهَا وَمَا خَلْفَهَا وَمَوْعِظَةً لِّلْمُتَّقِينَ -66

فَجَعَلْنَاهَا Binâenaleyh kıldık, yaptık هَا onu, suretlerinin döndürülmesini veya ukûbeti (cezayı) veya o karyeyi (kasabayı) نَكَالًا

bir ibret. Kendisiyle ibret alanı, bu gibi işlere atılmaktan men edici bir ders. لَمَّا O ümmetler için ki بَيِّنَ يَدَيْهَا bu hadisenin zamanındadır veya bu hadiseden sonradır. Bu hadise evvelkilerin kitaplarında zikredildiği için, onlar bununla önceden ibret almışlardı. وَمَا خَلَفَهَا Sonra gelecek olanlardan bu hadiseyi duyanlar da bundan ibret aldılar. وَلَمَّا وَصَّىٰ وَصِيًّا Ve bir vaaz-û nasihat لِّلْمُتَّقِينَ müttekiler için. Bu hadiseyi, haddi aşmaktan men eden salih kimseler, bu hadiseyi duyan her mütteki için bir öğüt yaptık.

Biz onu (maymunlaşmayı,) hadiseyi bizzat görenlere ve sonradan gelenlere bir ibret dersi, müttekiler içinde bir mev'iza kıldık.

Bu maymuna döndürülme belâsı ve diğer belâlar, Âllâh-û Teâlâ'nın iyiliğinin kıymetini bilmemenin cezasıdır. Zira her kim nimet verici olan Âllâh'a, küfran-ı nimet (nankörlük)le mukabele eder, (karşılıklıta bulunursa!) Visâl izzetinden; (Mevla'ya ulaşma şerefinden,) Hicran zilletine; (Âllâh-û Teâlâ'dan uzak kalma alçaklığına) reddedilir.

Evvelki ümmetlerin inkâr ve isyanlarının cezası; yere batırılmalar, sûret döndürülmesi ve harplerle olmuştu. Bu ümmetin cezası ise siretlerinin (kalplerinin) döndürülmesiyledir. Bu daha şiddetlidir.

وَإِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِقَوْمِهِ إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تَذْبُحُوا بَقَرَةً قَالُوا أَتَتَّخِذُنَا هُزُؤًا قَالَ أَعُوذُ بِاللَّهِ أَنْ أَكُونَ مِنَ الْجَاهِلِينَ

لِقَوْمِهِ Deddiği vakti hatırlayın. مُوسَىٰ Mûsâ Aleyhisselam, "Muhakkak Âllâh-û Teâlâ, يَأْمُرُ emrediyor كُمْ size, إِنَّ اللَّهَ أَتَتَّخِذُنَا هُزُؤًا boğazlamanızı بَقَرَةً bir sığırı." قَالُوا (Ben-i İsrail) dediler

ki; اَتَّخِذْ "İttihaz mı ediyorsun? نَا Bizi هُزُوا eğlence, bizimle alay mı ediyorsun, bizi eğlenceye mi alıyorsun?" قَالَ Mûsâ Aleyhisselâm dedi. اَعُوذُ "Ben sığınırım بِاللَّهِ Âllâh-û Teâlâ'ya اَكُونُ olmamdan. Kimlerden? مِنَ الْجَاهِلِينَ Cahil (bilgisiz)lerden olmaktan Âllâh'a sığınırım" demişti.

Bir zamanlar Mûsâ Aleyhisselâm, kavmine; "Âllâh, bir sığır kesmenizi emreder" dedi. "Bizimle alay mı ediyorsunuz?" dediler. "Cahillerden olmaktan Âllâh'a sığınırım" dedi.

Ben-i İsrail'de salih bir zat vardı. Onun ufak bir oğlu, bir de danası vardı. Salih zat, o danayı ormana götürerek "Ey Âllâh'ım, bu danayı oğlum büyüyünceye kadar sana emanet ediyorum" dedi ve sonra o zat öldü. Zamanla dana ormanda büyüyerek orta yaşa geldi, kendisini gören herkesten kaçardı.

O (yetim kalan) çocuk büyüyerek annesine çok itâatkâr olmuştu. Geceyi üçe ayırır, üçte birini namaz kılar, üçte birini annesinin başında bekler, diğer üçte birinde ise uyurdu. Sabah olduğunda ormandan odun toplar, çarşıda satar, kazancının üçte birini sadaka verir, üçte birini yer, diğer üçte birini de annesine verirdi. Bir gün annesi, ona dedi ki; "Baban sana bir dana miras bıraktı. Falan ormanda onu, Âllâh-û Teâlâ'ya emanet etti. Oraya git. İbrahim, İsmail ve İshak Aleyhisselâm'ın İlâhına, o danayı göndermesi için duâ et. O dananın nişânı şudur ki kendisine baktığında, güneşin pırıltılarını derisinden çıkıyor zannedersin."

O genç ormana gidip tarif edilen danayı otlarken buldu ve ona, "İbrahim, İsmail, İshak ve Yakup Aleyhisselâm'ın İlâhı adına seni çağırıyorum" diye, bağırdı. Dana da koşarak geldi ve önünde durdu. Genç onu boynundan yakalayarak çekip götürmeye başladı. İnek, Âllâh-û Teâlâ'nın izniyle konuştu ve "Ey annesine itâat eden

genç! Sırtıma bin, bu sana daha kolaydır” dedi. Genç de “Annem bana bunu emretmedi ancak boynundan tut” dedi. Deyince inek; “Ben-i İsrail’in İlâhına yemin ederim ki eğer benim sırtıma binseydin, ebediyen bana gücün yetmeyecekti. Şimdi yürü, zira sen şu dağa kökünden kopup seninle gelmesini emretsen, o dağ annene olan itâatından dolayı elbette bunu yapar” dedi.

Bunun üzerine o genç, ineği alıp annesine götürdü. Annesi ona; “Sen fakirsin, malın yok, gündüzleri odun taşıyıp geceleri ibadete kalkmak sana zor gelir. Git, bu ineği sat” dedi. Oğlu kaçsa satayım deyince annesi; “Üç dinara sat fakat bana danışmadan da satma” dedi. İneğin değeri üç dinardır, çocuk onu pazara götürdü.

Cenâb-ı Hak, mahlûkatına gücünü göstermek ve o gence, annesine itâat etmesinin faziletini haber vermek için bir melek gönderdi. Melek, gence; “Bu ineği kaçsa satıyorsun?” dedi. Genç; “Annemin rızası şartıyla üç dinara” dedi. Melek; “Annene danışma. Sana altı dinar vereyim” dedi. Genç de ona; “Sığırın ağırlığıınca altın versen de annemin rızası olmadan onu satamam” dedi. Ve ineği geri götürerek, bir müşterinin altı dinar verdiğini haber verdi. Bunun üzerine annesi; “Git, benim rızamla onu altı dinara sat” dedi. Çocuk, ineği tekrar pazara götürdü. Melek, müşteri sûretinde tekrar ona gelerek; “Annene danıştın mı?” dedi. Genç; “Annem, tekrar kendine danışmam şartıyla altı dinardan aşağıya satmamamı emretti.” dedi. Melek, gence; “Annene danışma, sana on iki dinar vereyim.” dedi. Genç kabul etmeyip annesine haber verdi. Annesi ona; “Sana gelen, insan suretinde bir melektir. Böylece seni imtihan ediyor. Bir daha geldiğinde sen, ona; “Bu ineği satayım mı, satmayayım mı, ne emrediyorsun?” diye, sor. Genç söyleneni yapınca melek, gence; “Annene git ve ona. Bu ineği saklayın zira İmran oğlu Mûsâ Aleyhisselam, Ben-i İsrail’de

öldürülecek bir kişi için bunu senden alacak, o zaman bu ineği, derisinin dolusu dinara satarsınız de” dedi.

Ve böylece onu sakladılar. Âllâh-û Teâlâ, Ben-i İsrail’in bizzat bu ineği kesmelerini takdir etmişti. Onlar da bu inek kendilerine beyan edilinceye kadar, sıfatlarını sormaya devam ettiler. İşte o gence, annesine itâatin dünyadaki mükâfatı verilmiş oldu. O genç, aldığı altınların üçte ikisini Ben-i İsrail’in fakirlerine dağıttı, üçte birini de kendi harcadı.



قَالُوا ادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّنْ لَنَا مَا هِيَ قَالَتْ إِنَّهُ يَقُولُ إِنَّهَا بَقَرَةٌ لَا فَارِصٌ
وَلَا بِكِرٌّ عَوَانٌ بَيْنَ ذَلِكَ فَافْعَلُوا مَا تُؤْمَرُونَ

قَالُوا Dediler, bunun üzerine Ben-i İsrail, emir tutmak niyetiyle Mûsâ Aleyhisselam’a şöyle dediler. ادْعُ “Dûâ et, (sor) لَنَا bizim için رَبِّكَ Rabbine. يُبَيِّنْ Ziyâde beyan etsin, (son derece açıklasın) لَنَا bize. مَا Nedir? هِيَ O kesmekle emrolunduğumuz o sığırın hâlini ve sıfatını bize açıklasın” قَالَ dediler. Mûsâ Aleyhisselam, bu hususta Rabbine dûâ edip kendisine vahiy geldikten sonra şöyle dedi. إِنَّهُ “Muhakkak O, Âllâh-û Teâlâ يَقُولُ buyuruyor. إِنَّهَا Şüphesiz o (kesilmesi emrolunan sığır), بَقَرَةٌ bir sığırdır ki لَا فَارِصٌ çok yaşlı değil, وَلَا بِكِرٌّ çok genç de değil, عَوَانٌ ortadır. بَيْنَ ذَلِكَ Bu ikisi (gençlik-yaşlılık) arasında yâni orta yaşlı, tam güçlü kuvvetli bir sığırdır. فَافْعَلُوا O hâlde yapın, مَا o şeyi ki تُؤْمَرُونَ emrolunuyorsunuz.”

“Rabbine dûâ et, bize sığırı açıklasın” dediler. Âllâh diyor ki; “O ne yaşlı ne de körpe, ikisi arası bir inek. Size emredileni hemen yapın” dedi.

Burada Mûsâ Aleyhisselam, onlara "emrolunduğunuzu hemen yapın" buyurmakla çok sormalarının, haklarında iyi olmadığını beyan etmiş. Lakin onlar, bu işareten istifâde etmediler, tekrar tekrar sorarak işi güçleştirdiler.

Cenâb-ı Hak da Bakara meselesini onlara zorlaştırdı. Yoksa ilk başta herhangi bir sığır kesmiş olsalardı, maksat hâsıl olacak (istenilen meydana gelecek)ti.

قَالُوا ادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّنْ لَنَا مَا لَوْنُهَا قَالَ إِنَّهُ يَقُولُ إِنَّهَا بَقَرَةٌ صَفْرَاءٌ فَاقِعٌ لَوْنُهَا تَسُرُّ النَّاظِرِينَ

قَالُوا Dediler, bunun üzerine Ben-i İsrail. Mûsâ Aleyhisselam'a söyle dediler. ادْعُ "Duâ et, (sor) رَبَّكَ لَنَا bizim için Rabbine. يُبَيِّنْ Tam beyan etsin (açıklasın) لَنَا bize. مَا Nedir لَوْنُهَا onun rengi? قَالَ Mûsâ Aleyhisselam buyurdu. إِنَّهُ "Muhakkak O Âllâh-û Teâlâ يَقُولُ buyuruyor. إِنَّهَا Şüphesiz o sığır, بَقَرَةٌ bir sığırdır ki صَفْرَاءٌ sapsarı. Öyle sarı ki فَاقِعٌ halis (karışksız) ve koyu olucu. لَوْنُهَا Onun rengi sapsarı bir sığırdır, تَسُرُّ sûrur verir, neşe ve sevinç verir. النَّاظِرِينَ Bakanların gözünü ve gönlünü açacak derecede güzel ve sevimlidir."

Tekrar, "Rabbine dâa et, bize onun rengini anlatsın" dediler. "O, diyor ki sarı renkli, parlak tüylü bir inehtir. Bakanlara sevinç ve sûrur verir" dedi.

قَالُوا ادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّنْ لَنَا مَا هِيَ إِنَّ الْبَقَرَ تَشَابَهَ عَلَيْنَا وَإِنَّا إِن شَاءَ اللَّهُ لَمُهْتَدُونَ

قَالُوا Dediler. Ben-i İsrail bu kadar beyanat, (açıklamalara) da kanaat etmiyerek Mûsâ Aleyhisselam'a söyle dediler. ادْعُ "Dâa et,

(sor) رَبِّكَ رَبِّنَا bizin için Rabbin. يُبَيِّنُ Tam mânâsı ile beyan etsin, açıklasın رَبِّنَا bize. مَا Nedir هِيَ o (sığır?) إِنَّ الْبَقَرَ Zira muhakkak bu sığır تَشَابَهَ mûteşâbih oldu (diğerlerine benzedi.) Zikredilen sıfatlar (özellikler) çoklarında bulunduğundan, bu emrolunan sığır karıştı. عَلَيْنَا Bizim üzerimize, hangi sığır olduğunu kestiremedik. وَأَنَّا Ve muhakkak biz إِنْ شَاءَ اللَّهُ Âllâh-û Teâlâ, kastedilen sığırı bulup kesmeye muvaffak oluruz."

Ya Mûsâ! "Rabbin duâ et de onun nasıl bir sığır olduğunu, salma mı yoksa çalıştırılan bir inek mi, bize açıklasın. Zira o bizce karışıktır. (Başka ineklere benzer oldu.) Biz, inşâllâh emredileni yapmaya yol buluruz" dediler.

71- قَالَ إِنَّهُ يَقُولُ إِنَّهَا بَقَرَةٌ لَا ذَلُولَ تُثِيرُ الْأَرْضَ وَلَا تَسْقِي الْحَرْثَ مُسَلَّمَةٌ لَا شِيَةَ فِيهَا قَالُوا الْئِنَّ جِئْتَ بِالْحَقِّ فَذَبَحُوهَا وَمَا كَادُوا يَفْعَلُونَ

قَالَ Mûsâ Aleyhisselam buyurdu. إِنَّهُ "Muhakkak, O (Âllâh-û Teâlâ) يَقُولُ buyuruyor. إِنَّهَا Muhakkak o بَقَرَةٌ bir sığırdır ki ذَلُولُ zelil değildir, çalışarak yorulmuş değildir. تُثِيرُ Kazar (sürer) değil yer tarlayı, وَلَا تَسْقِي sulamaz الْحَرْثَ ekini. Yer sürmeyen, ekin sulamayan, yorulmuş, zayıf kalmış bir sığır değildir. مُسَلَّمَةٌ (Bütün ayıplardan ve çalışma eserlerinden) selâmette kalmış, (kurtarılmıştır.) لَا شِيَةَ Hiçbir renk karışıklığı yoktur فِيهَا onda. O sığırdaki kendi rengine muhalif (ters düşen) hiçbir renk yoktur, tırnağından boynuzuna kadar sapsarıdır." قَالُوا Dediler; الْئِنَّ "İşte şimdi جِئْتَ getirdin. بِالْحَقِّ Şimdi sığırın vasıflarının gerçeğini bize

beyan ettin, bu hususta hiç şüphe kalmadı." فَذَبْحُوْا (Bu beyandan sonra) hemen boğazladılar مَا onu (o sığırı.) Hâlbuki (ondan önce) yaklaşıyorlardı يَفْعَلُوْنَ yapmaya. Yâni pahalılığından ve katil zuhur edip (öldüren meydana çıkıp) rezil olacaklarından, bunu yapmaya asla yaklaşıyorlardı.

Mûsâ Aleyhisselam dedi ki; "Şüphesiz O (Âllâh-û Teâlâ) buyuruyor ki; O henüz boyunduruk altına alınmayan, yer sürmeyen, ekin sulamayan, serbest dolaşan (salma,) renginde hiç alacası bulunmayan bir inektir." Bunun üzerine "İşte şimdi gerçeği anlat-tın" dediler. Hemen ineği (güç belâ bulup) kestiler amma az kalsın kesemeyeceklerdi.

Ana babasına itâatkâr olan o gençten, o sığırın derisinin dolu-su altına mukabil alınmıştır.

Eğer onlar, ilk def'a inek boğazlanması kendilerine emredildiği vakit, diledikleri ineği boğazlamış olsalardı, geçerli olacaktı buyur-muştur.

وَإِذْ قَتَلْتُمْ نَفْسًا فَادْرَأْتُمْ فِيهَا وَاللَّهُ مُخْرِجٌ مَا كُنْتُمْ تَكْتُمُونَ-72

وَإِذْ قَتَلْتُمْ Ve yine hatırlayın ki öldürmüştünüz bir şahsı, نَفْسًا sonra münazaa etmiştiniz. Her biriniz suçu üstünden atıp diğerine yükleyerek çekişmiştiniz فِيهَا o şahıs hakkında, o kişi-nin öldürülmesi hakkında. وَاللَّهُ Âllâh-û Teâlâ ise مُخْرِجٌ çıkarıcıdır, (açıklayıcıdır) مَا o şeyi ki كُنْتُمْ siz oldunuz تَكْتُمُونَ gizler.

(İnek kesildikten sonra Âllâh buyurdu.) Ve hani sizden biriniz, bir şahsı öldürmüştünüz de onun (katili) hakkında çekişmiştiniz, (suçu birbirinize atmıştınız.) Âllâh-û Teâlâ ise sizin gizlediğiniz şeyi (meydana) çıkarıcıdır ve ortaya koyacaktır.

Ben-i İsrail’de zengin bir ihtiyar vardı. Kardeşinin oğulları ise fakirdiler, hiçbir şeyleri yoktu. Bu ihtiyarın da hiç çocuğu olmayıp tek vârisi kardeşinin oğullarıydı. Onlar; “Keşke amcamız ölse de malına konsak” diyorlardı. Amcalarının ölümü gecikince şeytan onlara “Amcanızı öldürüp içinde bulunmadığınız şehir ehline diyetini yükleseniz, olmaz mı?” diye vesvese verdi.

Şeytan bu işi onlara süsleyince, onlar da karar vererek amcalarını öldürdüler. Sonra ölüyü, kendilerinin bulunmadıkları şehrin kapısına attılar. Sabah olunca o şehrin ehline gelerek; “Amcamız, sizin şehrinizin kapısında öldürüldü, vâllâhi diyetini (öldürüne ceza olarak yüklenen parayı) bize ödeyeceksiniz” dediler. O şehrin ahali de “Âllâh’a yemin ederiz ki biz, sizin amcanızı öldürmedik, öldüreni de bilmiyoruz ve şehir kapısını kilitlediğimiz vakitten sabaha kadar da açmadık” dediler.

Bunun üzerine Mûsâ Aleyhisselam’a müracaat ettiler. Hemen Cibril-i Emin gelerek, Mûsâ Aleyhisselam da onlara dedi ki; “Âl-lâh-û Teâlâ, bir sığır kesip o sığırın bir parçasını öldürülen kişiye sürmelerini emretti.” Böylece ölünün dirilip onlara, kendini öldürenleri haber vereceğini bildirdi.

Bu âyet-i celileden anlaşıldığına göre; Âllâh-û Teâlâ, kullarının bütün amellerini ortaya çıkaracaktır.

فَقُلْنَا اضْرِبُوهُ بَبَعْضِهَا كَذَلِكَ يُخَيِّ اللَّهُ الْمَوْتَى وَيُرِيكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ 73

(Bu çekişmeler üzerine) biz de dedik ki; “Vurun, ona (öldürülen şahsa) بَبَعْضِهَا (kesilen ineğin) bazısıyla yâni herhangi bir parçasıyla.” Onlar da vurunca ölü dirildi. Ve işte o vakit biz, o zamanda bulunanlara şöyle dedik. كَذَلِكَ “İşte böylece

يُحْيِي diriltir اللَّهُ Âllâh-û Teâlâ, الْمَوْتَى ölüleri. Yâni kıyâmet gününde ölüleri böylece diriltir وَيُرِ ve gösterir يَكُم size آيَاتِهِ âyetlerini. Kendisinin ziyâdesiyle (son derece) her şeye kâdir (gücü yetici) olduğuna dâir delilleri. لَعَلَّكُمْ Umulur ki siz تَعْقِلُونَ akledersiniz (akıllanırsınız.) Akıllarınız kemâl bularak bir nefsi (ölmüş bir kişiyi) diriltmeye kâdir olanın, bütün nefisleri diriltmeye de kâdir olduğunu anlar ve böylece nefislerinizi kötü isteklerden men ederek (vazgeçirerek,) O Âllâh'a, size emrettiği hususlarda itâat eder (boyun eğersiniz)."

Onlara, boğazladığınız ineğin bir parçasını o ölüye vurun dedik. Âllâh'ın izniyle ölü dirilmişti. "Beni öldüren yeğenimdir" diye söyledikten sonra düşüp tekrar öldü. Akabinde de katili yakalayıp katlettiler. İki köy arasındaki çekişme de bu suretle sona erdi. İşte Âllâh, ölüleri böyle diriltir ve size kudretinin kemâline delâlet eden âyetlerini gösterir. Tâ ki akıl erdiresiniz diye.

Bunun üzerine kardeşinin iki oğlu yakalanarak öldürüldüler ve bu hadiseden sonra hiç bir katil (öldüren,) mirastan (öldürdüğü adamın bıraktıklarından) hak alamadı. Nitekim bizim şeriatımızda da dört şey mirastan mahrum eder. **1**-Katil (öldürmek.) **2**-Dinlerin ihtilafı (değişikliği.) **3**- Dar'ların (memleketlerin) ihtilafı (darûl-harp veya darûl İslam oluşu) **4**-Kölelik

ثُمَّ قَسَتْ قُلُوبُكُمْ مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ فَهِيَ كَالْحِجَارَةِ أَوْ أَشَدُّ قَسْوَةً وَإِنْ مِنَ الْحِجَارَةِ لَمَا يَتَفَجَّرُ مِنْهُ الْأَنْهَارُ وَإِنْ مِنْهَا لَمَا يَشَقَّقُ فَيَخْرُجُ مِنْهُ الْمَاءُ وَإِنْ مِنْهَا لَمَا يَهْبِطُ مِنْ خَشْيَةِ اللَّهِ وَمَا اللَّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ

ثُمَّ قَسَتْ Sonra katılaştı (sertleşti) قُلُوبُكُمْ kalpleriniz مِنْ بَعْدِ bunun ardından. Yâni yukarıda geçen ölünün dirilmesi, may-

mun ve hınzıra dönüştürölmek, dağın kaldırılması, taştan suyun fıskırması gibi büyük âyetleri duyduktan sonra, yine de kâlpleriniz kaskatı oldu. **فَهِىَ** Artık o (kâlpler) **كَالْحِجَارَةِ** taşlar gibidir, katılıkta ve etkilenmemekte taşlar gibidir. **أَوْ أَشَدُّ** Yahut daha şiddetlidir **قَسْوَةً** katılık bakımından. Yâni o kalpler, taştan daha katı olan demir veya hiç tesirlenmeyen şeyler gibidir. **وَإِنَّ مِنَ الْحِجَارَةِ** Zira muhakkak taşlardan vardır **لَمَّا** elbette öylesi ki **يَتَفَجَّرُ** yarıılır, çatlar da çıkar **مِنْهُ** ondan **الْأَنْهَارُ** nehirler (ırmaklar.) **وَإِنَّ مِنْهَا** Ve yine o taşlardan muhakkak vardır **لَمَّا** elbette öylesi ki **يَشَقُّ** yarıılır, çatlar da çıkar **فَيَخْرُجُ** çıkar **مِنْهُ** ondan **الْمَاءُ** su. **وَإِنَّ مِنْهَا** Ve yine muhakkak o taşlardan vardır **لَمَّا** öylesi ki **يَهْبِطُ** yukarıdan aşağıya düşer yuvarlanır, **مِنْ خَشْيَةِ اللَّهِ** Âllâh-û Teâlâ'nın korkusundan. **وَما اللَّهُ** Âllâh-û Teâlâ değildir **بِغَافِلٍ** gaflet edici (habersiz,) **عَمَّا** o şeylerden ki **تَعْمَلُونَ** işliyorsunuz yapıyorsunuz. Yâni Âllâh-û Teâlâ, sizin yaptıklarınızdan asla gafil (habersiz) değildir.

Ne var ki bunlardan sonra yine kâlpleriniz katılaştı. İşte onlar (yâni kâlperiniz) şimdi katılıkta taş gibi yahut daha da ileri. Çünkü taşlardan öylesi var ki içinden ırmaklar fıskırır. Öylesi de var ki çatlar da su kaynar. Taşlardan bir kısmı da Âllâh korkusuyla yukarıdan aşağı düşer. Âllâh-û Teâlâ, yapmakta olduklarınızdan asla gâfil değildir.

Bir hadis-i şerifte Rasûlullah Sallâllâhû Aleyhivessellem, dört şey kişinin şekâvetinin (bedbaht ve yaramaz oluşunun) âlâmetidir.

1- Göz donukluğu (Âllâh için ağlayamamak.)

2- Kâlp katılığı (duyduklarından ve gördüklerinden etkilenmemek.)

3- Dünyaya haris olmak (dünyayı kazanmaya çok istekli olup hiçbir şeyle kanaat etmemek.)

4-Tûl-i emel (şöyle yapacağım, böyle yapacağım diye uzun kuruntulara sahip olmak) buyurdu.

Ehl-i sünnet mezhebi onun üzerinedir ki; canlı cansız her şey Cenâb-ı Hak'kı tesbih eder. Nitekim Kur'ân-ı Kerim'de; "Hiçbir şey yoktur ki O'na hamd ile tesbih etmesin. Fakat siz, onların tesbihlerini anlamazsınız."

Göklerden cevherler yağsa, bedbaht olanın başına hiçbir şey gelmez. Âyât-ı beyyinât, cevherler gibi geliyor. Bu mev'iza ve nahiye, Kur'ân-ı Kerim, cevherlerden çok kıymetli olarak geliyor. Fakat bedbaht olan âyât-ı beyyinattan istifâde edemez. Ben-i İsraîl de böyleydi. Peygamberler davet ederler, onlar ise arkasını çevirip giderlerdi. Nedir acaba bunların bu hâli? Onların kâlleri, benlikten o kadar dolu idi ki kâlleri, taştan daha katı idi.

أَفَتَطْمَعُونَ أَنْ يُؤْمِنُوا لَكُمْ وَقَدْ كَانَ فَرِيقٌ مِنْهُمْ يَسْمَعُونَ كَلَامَ اللَّهِ ثُمَّ يُحَرِّفُونَهُ مِنْ بَعْدِ مَا عَقَلُوهُ وَهُمْ يَعْلَمُونَ 75

أَفَتَطْمَعُونَ Artık tama eder misiniz? Bu yahudilerin geçmişlerinin haberlerini duyduktan sonra hâlâ ümit eder misiniz أَنْ يُؤْمِنُوا imân etmelerini? Onların hepsinin veya ulemâsının inanacaklarını mı ümit ediyorsunuz? لَكُمْ Sizin için, sizin davetinizden dolayı. وَقَدْ Hâlbuki muhakkak idi فَرِيقٌ bir fırka, öyle fırka ki مِنْهُمْ onlardan olucu. Hâlbuki onların geçmişlerinden bir cemaat, يَسْمَعُونَ işitirlerdi كَلَامَ اللَّهِ Âllâh-û Teâlâ'nın kelâmını (Tevrat'ı.) ثُمَّ يُحَرِّفُونَ Sonra tahrif ederler (değiştirirler)di ُ onu, (Tevrat'ta olan hükümleri.) Neden sonra? مِنْ بَعْدِ مَا عَقَلُو Anladıktan sonra ُ onu. O Âllâh'ın

kelâmını iyice belleyip doğruluğunda asla şüpheleri kalmadıktan sonra. **وَهُمْ** Hâlbuki onlar **يَعْلَمُونَ** bilirlerdi, kendilerinin yaptıkları bu değişmelerin ne büyük cezası olduğunu da bilirlerdi.

(Ey Nebiyyi Zişan ve Ashabı.) Artık siz, onların (yahudilerin hepsinin veya ulemâsının davetinize icabet ederek,) size inancaklarını ümit eder misiniz? Hâlbuki muhakkak onlardan, (geçmişlerinden) bir fırka (cemâat,) Âllâh'ın kelâmını (Tevrat'ı) işitirlerdi de onu anladıktan sonra, bile bile değiştirirlerdi.

Bu âyet-i kerime, Mûsâ Aleyhisselam'ın seçip Tûr'a götürdüğü yetmiş kişi hakkında nâzil olmuştur. Cenâb-ı Hak'kın kelâmını işitip kavimlerinin yanına döndükleri vakit, ikiye ayrılmışlardı. Bir kısmı, işittiklerini aynen kavimlerine tebliğ etmişlerdi. Bir kısmı da "Kelâmullah'ı işittik." Âllâh, sözlerinin sonunda buyurdu ki; "Söylediklerimi eğer işlemeye gücünüz yeterse işleyiniz" demişlerdi.

Bugün de Müslümanlar arasında bazı kimseler, Kur'ân'ı kendi aklına göre tefsir etmek istiyor. İşte bu tahrif olur. Bir hadiste; "Her kim, Kur'ân'ı kendi aklına göre tefsir ederse (yâni umumi kaidelerini dikkate almazsa) muhakkak kâfir olur" denilmiştir.

Bu âyet-i celilede Cenâb-ı Hak, Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem ve ashabını teselli etmek için sanki; "Bunlardan nasıl imân beklersiniz ki? Onlar inatçı ve kötü ahlâklı babaların çocuklarıdır. O hâlde bunlardan, babalarından sûdur eden (meydana gelen) fenâlıktan başka bir şey beklenemez. Bunlardan imân beklemeyin ve inkârlarına üzülmeyin" buyurmaktadır.

وَإِذَا لَقُوا الَّذِينَ آمَنُوا قَالُوا آمَنَّا وَإِذَا خَلَا بِغَضُهِمْ إِلَىٰ بَعْضٍ قَالُوا 76-
أَتُحَدِّثُونَهُمْ بِمَا فَتَحَ اللَّهُ عَلَيْكُمْ لِيُحَاجُّوكُمْ بِهِ عِنْدَ رَبِّكُمْ أَفَلَا تَعْقِلُونَ

وَإِذَا لَقُوا Mülâki oldukları zaman, yahudiler kavuştuklarında الَّذِينَ o kimselere ki أَمُّوا imân ettiler. قَالُوا Derler; أَمَّنَّا "Biz imân ettik." Yâni yahudilerin münafıkları (iki yüzlüleri,) Efendimiz Sallâllâhû Aleyhivessellem'in ashabından inananlarla karşılaştıkları vakit, "Biz de inandık, İslâm'ı kabul ettik, siz hak üzeresiniz, peygamberiniz de Tevrat'ta müjdelenen zattır" diye itirafta bulunurlar (bilip kabul ettiklerini söylerler.) وَإِذَا خَلَا Birbirleriyle yalnız kaldıkları vakit بَعْضُهُمْ (onların bazıları,) Mü'minlerle karşılaştığında sükut eden (susan)lar tenhada kalıp yöneldiklerinde إِلَى بَعْضٍ diğer bazısına, yâni münafıklık yapanlara قَالُوا derler. أَتُحَدِّثُونَ "Haber mi veriyorsunuz هُمْ onlara, o Mü'minlere. بِمَا O şeyi ki فَتَحَ açtı, beyan etti, bildirdi, açıkladı اللَّهُ Âllâh-û Teâlâ عَلَيْكُمْ size. Âllâh-û Teâlâ'nın sadece size beyan ettiği; Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem'in vasıflarını veya sizin peygamberinizden Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem'i tasdik etmeleri ve ona yardım etmeleri hususunda aldığı sözleri, Mü'minlere haber mi veriyorsunuz? لِيُحَاجُّوا O Mü'minler, delil getirsinler için كُمْ size karşı بِهِ onunla, Âllâh-û Teâlâ'nın size beyan ettikleriyle. عِنْدَ رَبِّكُمْ Rabbiniz indinde (huzurunda) o Mü'minler, Âllâh-û Teâlâ'nın size beyan ettiklerinden onlara haber verdiklerinizle, Rabbiniz katında aleyhinize delil getirerek size galip gelsinler için mi, onlara bu haberleri veriyorsunuz? أَكَلَّا تَعْقِلُونَ Akıl etmiyor musunuz? Yâni düşünüp de bu büyük hatanızı anlamıyorsunuz.

Onlar (yahudilerin münafıkları) ne zaman imân edenlerle buluşsalar, "Halis Mü'minleriz" derler. Ve birbirleriyle تنها kalınca (münafık olmayanları, münafık olanlara) "Muhammed Sallâllâhû

Aleyhivessellem ve ashabına, sizi Rabbiniz indinde dünyada ve ahirette onunla ilzam etsinler diye mi Âllâh'ın, Tevrat'ta Muhammed Sallâllâhû Aleyhivessellem'in nübüvvetini ve dinin hakikatını haber veriyorsunuz? Daha buna aklınız ermiyor mu?" derler.

Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem, Kurayza günü onların kalelerinin altında kıyamda iken "Ey maymun ve hınzırların kardeşleri ve ey Tugata (şeytana ve onun gösterdiği putlara) tapınlar" diye nida edince (seslenince) onlar, birbirlerine; "Bu işi, (yahudilerin geçmişlerinin maymun ve domuza dönüşmelerini) Muhammed Sallâllâhû Aleyhivessellem'e kim haber verdi? Bu iş, mutlaka sizin birinizden çıktı. Siz, Müslümanların sizin aleyhinize delil olsun diye mi, Âllâh'ın size beyan ettiği şeyleri onlara haber veriyorsunuz" dediler.

77- **أَوَلَا يَعْلَمُونَ أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ**

أَوَلَا يَعْلَمُونَ Bilmiyorlar mı? Müslümanlara haber verenleri ayıplayanlar, bilmiyorlar mı ki **يَعْلَمُ** Âllâh-û Teâlâ şüphesiz **أَنَّ اللَّهَ** bilir. **مَا** O şeylerin (hepsini) ki **يُسِرُّونَ** gizliyorlar yâni gizledikleri küfrü. **وَمَا** Ve o şeyleri(n hepsini) ki **يُعْلِنُونَ** açıklıyorlar, Âllâh'ın bildiğini bilmezler mi?

(Mü'minlere gizli sırları haber vererek, münafıklık edenlere sistem eden yahudiler) bilmiyorlar mı ki muhakkak Âllâh-û Teâlâ, onların gizlediği ve aşikâr ettiği şeylerin hepsini bilir. Hattâ kâlbe gelenleri de bilir. Cenâb-ı Hak, onların sırlarını (gizli işlerini) açıklamıştır. Onların, Mü'minlere sır verenleri ayıplamalarında ne fayda vardır?

78- **وَمِنْهُمْ أُمِّيُونَ لَا يَعْلَمُونَ الْكِتَابَ إِلَّا أَمَانِيَّ وَإِنْ هُمْ إِلَّا يَظُنُّونَ**

وَمِنْهُمْ Ve onlardan vardır, yahudilerden vardır أُمِّيُونَ ümmiler. Yahudilerin bazısı okuma yazma bilmeyen, ilim ve hikmetten hâli (boş) bir cemaattir ki لَا يَعْلَمُونَ bilmezler الْكِتَابِ kitabı (Tevrat'ı.) إِلَّا أَمَانِيْ Ancak bir takım uydurmaları, boş kuruntuları (bilirler.) Ve onlar olmadılar إِلَّا يَظُنُّونَ ancak zanneder (oldular.) Yâni onlar, kuru bir zan ve taklitten (körükörüne uymadan) başka bir şeye sahip değillerdir. Hakkı, bâtilı seçemezler. O hâlde bunlardan şüphesizlik esaslarına dayanan bir imân nasıl beklenir?

Ve onlar (yahudilerden) bazıları da ümmidir, kitabı (Tevrat'ı) bilmezler, okuması yazması yok ancak bir takım bâtil şeyleri (bilirler). Bir kısmı da avam, ümmiler idi. Onların bildiklerinin hepsi sadece zan ve tahminden ibarettir. (Bilmezler fakat bilgiçlik tasarlalar.)

Burada, zaman-ı saadette olan yahudiye dört kısma taksim ediyor. Bir kısmı başta olan hahamlar, ileri gelenler, Tevrat'ı tahrif edenlerdir. Bir kısmı, Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem'in huzuruna gitmelerine engel olurlardı. "Tevrat'ı biliyorsunuz. Bilmediğinizi söylediğiniz takdirde onlara da o âyet gelmiş, birbiri ile tasdik olduğundan bize de hüccet oluyor. Onun için söylemeyin" diyorlardı. Üçüncü de ümmi olanlar. Okuryazar değildi. Bunlara yahudiler, telkinat yapması suretiyle yahudi olmuşlar. Emaniyye bir ümmiyetle bilerek yahudi olmamıştır.

79- فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ يَكْتُوبُونَ الْكِتَابَ بِأَيْدِيهِمْ ثُمَّ يَقُولُونَ هَذَا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ لِيَشْتَرُوا بِهِ ثَمَنًا قَلِيلًا فَوَيْلٌ لَهُمْ مِمَّا كَتَبَتْ أَيْدِيهِمْ وَوَيْلٌ لَهُمْ مِمَّا يَكْسِبُونَ

فَوَيْلٌ Artık veyl, büyük ceza kimler içindir? لِلَّذِينَ O kimseler

içindir ki يَكْتُبُونَ الْكِتَابَ değiştirdikleri kitâbı, بِأَيْدِيهِمْ elleriyle kendi taraflarından uydurarak yazarlar da ثُمَّ يَقُولُونَ ondan sonra derler. هَذَا "Bu yazılan şeyler, مِنَ عِنْدِ اللَّهِ Âllâh-û Teâlâ tarafındandır. Âllâh'ın indirdiği Tevrat kitabındandır." لِيَشْتَرُوا Satın alsınlar için بِهٍ o değiştirdiklerine mukabil (karşılık,) ثَمَنًا bir bahâ, bir menfâat, kâr. Öyle menfâat كَثِيرًا çok az, düşük ve adi. قَوْلٌ Artık veyl yâni rüşvalık ve pişmanlık لَهُمْ onlar içindir. مِمَّا O şeylerden sebep ki كَتَبَتْ yazdı أَيْدِيَهُمْ elleri. وَوَيْلٌ Ve yine büyük helâk kimin içindir? لَهُمْ Onlar içindir. Neden dolayı? مِمَّا O şeylerden (o rüşvet almalar vesâir günahlardan dolayı ki) يَكْسِبُونَ kazanıyorlar.

Vay hâline o kimselerin ki kitâbı (Tevrat'ı) elleriyle yazarlar. Sonra o yazdıkları şeyi, az bir para karşılığında satmak için "Bu, Âllâh katındandır." derler. Ellerin yazdığı şey, (yalan)lar yüzünden vay hâline onların! Ve yine vay hâline onların, kazanmakta oldukları şey (rüşvet ve günah)lar yüzünden. Ve yazık böyle kazançları yüzünden onların hâline.

Kendilerine, Efendimiz Sallâllâhû Aleyhivessellem'den sorulduğunda; "O, Tevrat'ta vasfedilen (tanıtılan) kişi değildir" diyerek, değiştirdikleri Tevrat'ı çıkarıp okurlar ve "Âllâh tarafından indirilen Tevrat, budur" derlerdi.

İşte bu âyet-i celile, reisliklerinin ellerinden çıkma korkusundan, Efendimiz Sallâllâhû Aleyhivessellem'in sıfatlarını tebdil eden yahudi uleması hakkında nâzil olmuştur.

Her kim dinde bir değişiklik yapar ve dinden olmayanı dine sokarsa, o da bu tehdide dâhildir.

Yahudiler üç suç işlediler;

1- Efendimiz Sallâllâhû Aleyhivessellem'in, Tevrat'taki sıfatlarını değiştirdiler.

2- Kendi yazdıklarına, "Âllâh'tan inen Tevrat budur" diyerek Âllâh'ın kitabına, dolayısıyla Âllâh-û Teâlâ'ya iftirada bulundular.

3- Tevrat'ta yaptıkları değişiklikler için reislerinden rüşvet aldılar. İşte bu suçlarının her birine karşılık, veyl ile (yazıklar olsun) la tehdit olundular.

Cenâb-ı Hak, yahudilerin kötü ahlâkından bir diğerini beyan etmek üzere şöyle buyuruyor.

وَقَالُوا لَنْ تَمَسَّنَا النَّارُ إِلَّا أَيَّامًا مَعْدُودَةً قُلْ أَتَّخَذْتُمْ عِنْدَ اللَّهِ عَهْدًا - 80
فَلَنْ يُخْلِفَ اللَّهُ عَهْدَهُ أَمْ تَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ

وَقَالُوا Ve dediler yahudi ulemâsı, avama (cahillere.) Şu ümniyyeyi (kuruntuyu da) telkin ederek (öğreterek) dediler ki; لَنْ تَمَسَّ "Asla temas etmeyecektir yâni dokunmayacaktır, ulaşmayacaktır bize bize النَّارُ ateş إِلَّا أَيَّامًا ancak birkaç gün müstesnâ. Öyle günler ki مَعْدُودَةً sayılı yâni ahirette cehennem ateşi sayılı birkaç gün dışında, bize asla dokunmayacaktır." قُلْ Söyle ey Habibim Sallâllâhû Aleyhivessellem. Sen, onlara sitem ve azar için şöyle de أَتَّخَذْتُمْ "İttihaz ettiniz mi? (Aldınız mı?) عِنْدَ اللَّهِ Âllâh-û Teâlâ'nın indinde (yanında) عَهْدًا bir ahid yâni siz bu hususta, Âllâh'tan bir söz mü aldınız?" فَلَنْ يُخْلِفَ Elbette hulfetmez (bozmaz) اللَّهُ Âllâh-û Teâlâ, عَهْدَهُ ahdini. (Size verdiği sözü elbette yerine getirir. أَمْ تَقُولُونَ Yoksa diyor musunuz? (İftira ederek isnat mı ediyorsunuz?) عَلَى اللَّهِ Âllâh-û Teâlâ'ya isnat mı ediyorsunuz) مَا o şeyi ki لَا تَعْلَمُونَ bilmez misiniz?

(Ben-i İsrail, kendilerini müdafaa için esassız bir iddiaya kalkışarak, "Ahirette) ateş, bize birkaç günden başka asla isabet etmeyecek (dokunmayacak)tır" dediler. (Habibim Sallâllâhû Aleyhives-sellem. Sen, onlara) söyle ki; "Siz (bu iddia ettiğiniz şeye dâir,) Âllâh-û Teâlâ huzurunda bir söz mü aldınız? (Öyleyse) elbette Âllâh-û Teâlâ, ahdinde hulfetmez (sözünden asla caymaz fakat bu anlaşma neyle sabittir?) Yoksa bilemeyeceğiniz bir şeyi, Âllâh'a karşı iftira ederek mi söylüyorsunuz? (Cehennem hakkında böyle dediler. Kendilerini dünyada böyle avuttular.)

Âllâh-û Teâlâ'yı bırakıp da buzağıya tapanların, ateşe atılacakları hakkındaki Tevrat'ta bulunan âyetin açığa çıkıp yayılması üzerine, yahudilerin avamı (cahilleri)nin ümitleri kırılmış ve İslâm'a girme temayülü (arzusu)nu göstermeye başlamışlardı. Bunu gören yahudi ulemâsı telâşa düşerek "Buzağıya olan ibadetimiz, Mûsâ Aleyhisselam'ın arkasından ancak kırk gün vuku bulduğundan biz yahudiler, cehennemde nihâyet kırk günden fazla kalmayacağız" diye, ilân ederek (yayarak) onları teselliye çalıştılar.

بَلَىٰ مَنْ كَسَبَ سَيِّئَةً وَأَحَاطَتْ بِهِ خَطِيئَتُهُ فَأُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ - 81
هُم فِيهَا خَالِدُونَ

بَلَىٰ Hayır, yâni siz "Sayılı günlerden başka cehennem bizi yakmaz dediniz. İş, sizin bildiğiniz gibi değil. Bilâkis (bunun tersine) مَنْ her kim ki كَسَبَ kesbetti (kazandı, işledi) سَيِّئَةً bir kötülük. Her kim, kendisini imânsız edecek herhangi bir fenâlık işler de خَطِيئَتُهُ hatası, o büyük günahı. Onu her tarafından kuşatır da tevbeye muvaffak olmadan şirk üzere ölürse. فَأُولَٰئِكَ İşte onlar, أَصْحَابُ النَّارِ cehennem ashabıdır yâni

ateşin dâimi olanlarıdır. **هَمْ** Onlar, **فِيهَا** o cehennemde **خَالِدُونَ** ebedi kalıcıdırlar.

Hayır! (İş, onların dediği gibi değil.) Her kim bir kötülük işler de suçu kendisini (her taraftan) kuşatırsa, işte onlar cehennem ashabı (kişileri)dir. Onlar, orada (ateşte) ebedi (sonsuz) kalıcıdırlar.

Âyet-i celilede geçen seyyie'den murad; şirk (Âllâh'a ortak koşmak)tır. Zira ehl-i sünnete göre imân üzere ölen kişi, ne kadar büyük günâh işlese de cehennemde ebedi kalmayacaktır. Günahlarının cezasını çektikten sonra cennete girecektir. Çünkü tâatların en büyüğü olan imân, kendisiyle beraberdir.

Kur'ân-ı Azimüşşân'ın âdetidir, cehennem ehlinden bahsedince cennet ehlinden de bahseder.

وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمْ فِيهَا -
خَالِدُونَ

وَالَّذِينَ Ve o kullar ki **آمَنُوا** Âllâh-û Teâlâ'yı, Muhammed Sallâl-lâhû Aleyhivessellem'i ve onun getirdiklerini tasdik ettiler. **وَعَمِلُوا** Ve işlediler **الصَّالِحَاتِ** sâlih (iyi) amelleri. Farzları yerine getirip günahlardan kaçındılar. **أُولَٰئِكَ** İşte onlar, **أَصْحَابُ الْجَنَّةِ** cennet ashabı kişilerdir. **هَمْ** Onlar, **فِيهَا** o cennette **خَالِدُونَ** ebedi kalıcıdırlar.

İman edip salih amel işleyenler ise işte onlar cennetliklerdir. Onlar, orada (cennette) ebedi kalıcıdırlar.

83- وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَءِيلَ لَا تَعْبُدُونَ إِلَّا اللَّهَ وَيَالُوا الَّذِينَ إِحْسَاءًا -
وَذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينَ وَقُولُوا لِلنَّاسِ حُسْنًا وَأَقِيمُوا
الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ ثُمَّ تَوَلَّيْتُمْ إِلَّا قَلِيلًا مِّنْكُمْ وَأَنْتُمْ مُّعْرِضُونَ

وَاِذْ اَخَذْنَا مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَآءِيلَ Ve aldığımız vakti hatırlayın, Ben-i İsrail'in mîsâkını. (Tevrat kitabında olanlardan kuvvetle söz aldığımız vakti hatırlayın.) لَا تَعْبُدُونَ إِلَّا اللَّهَ İbadet etmeyeceksiniz. Âllâh-û Teâlâ'ya ibadet edeceksiniz. Âllâh-û Teâlâ'dan başkasına ibadet etmeyin. وَابْلُغُوا آلَ إِبْرَآئِيمَ اِيحْسَآئًا Ana babaya da iyilik edin. وَابْلُغُوا الْقُرْبَىٰ وَارْحَمُوا يَتِيمَآئِكَم karabet sahiplerine (ana baba tarafından olan yakınlara,) وَارْحَمُوا يَتِيمَآئِكَم yetimlere (buluğa erişmeden babası ölen çocuklara,) وَارْحَمُوا مَسْكِينَكُمْ miskinlere (yoksullara.) وَارْحَمُوا يَتِيمَآئِكَم Kime? لِلنَّاسِ İnsanlara حُسْنًا güzel söz. وَارْحَمُوا يَتِيمَآئِكَم Ve hakkıyla kılın الصَّلَاةَ namazı, وَارْحَمُوا يَتِيمَآئِكَم verin الزَّكَاةَ zekâtı. Ey Ben-i İsrail, bütün bu zikredilenlere dâir sizden söz almıştık, siz de kabul edip bu işlere yönelmiştiniz. ثُمَّ تَوَلَّيْتُمْ Sonra yüz çevirdiniz (sözünüz gereğince amel etmekten yüz çevirip bu ahdi, sözü terk etmiştiniz,) إِلَّا قَلِيلًا pek azı müstesnâ مِنْكُمْ sizden. وَأَنْتُمْ Ve hâlâ siz مُعْرِضُونَ yüz çeviricilersiniz, (siz hâlâ ahitleri bozmayı âdet edinen bir milletsiniz.)

Bir zamanlar biz, İsrailoğullarından Âllâh-û Teâlâ'dan başkasına ibadet etmeyin (tapmayın) ve ana babaya iyilik edin ve yakın akrabaya, (ana baba tarafından olan yakınlara) yetimlere, yoksullara da (iyilik yapın) ve insanlara güzel (söz) söyleyin ve namazı dosdoğru kılın, zekâtı da verin diye kuvvetli söz almıştık. Sonra siz, içinizden peş azı müstesnâ olmak üzere (bu sözde durmaktan) yüz çevirdiniz. Ve siz, hâlâ (atalarınız gibi) yüz çeviren kimselersiniz.

Kişinin, Rabbine ibadeti, hâlis (karışksız) niyetle yapılması, vesâir maksatlardan soyulması, kulluğun şartındandır. O hâlde her kim, yaptığı ibadette mahlûkatı (yaratıkları) düşünür veya

övölmekten zevk alır veya yaptığı ibadet sebebiyle dünya ve ahiret menfaatlerinden bir şey kendi nefesine celbetmek (çekmek) ister veya herhangi bir gayeyi niyetine karıştırırsa o kişi, Rabbini değil de nefisini göstermesi sebebiyle ihlâs mertebesinden sâkıt (düşmüş)tür.

Âllâh'a itâat edin, Rasûlüne de itâat edin. Rasûllûllah'a itâatsiz (O'nun emirlerini tutup yasaklarından kaçmadan,) Âllâh-û Teâlâ'ya itâat kabul değildir. (Nur Sûresi 54)

Ey İnsan! Bana ve ana babana şükür (teşekkür) et. Ana babasına teşekkür etmeyen, Âllâh-û Teâlâ'ya şükretmiş sayılmaz. (Lokman Sûresi 14)

Namazı hakkıyla kılın, zekâtı da verin. Zekât vermeyenin namazı, tam makbul olmaz. (Bakara 43)

Efendimiz Sallâllâhû Aleyhivessellem; "Yetime bakan. Ben ve o, cennette şu iki gibiyiz, (orta ve şehâdet parmağını yanyana getirerek) şu iki parmak gibi yanyana olacağız" buyurmuştur.



84- وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَكُمْ لَا تَسْفِكُونَ دِمَاءَكُمْ وَلَا تُخْرِجُونَ أَنْفُسَكُمْ مِنْ دِيَارِكُمْ ثُمَّ أَقْرَرْتُمْ وَأَنْتُمْ تَشْهَدُونَ

وَإِذْ أَخَذْنَا Ve aldığımız vakti hatırlayın, مِيثَاقَكُمْ sizin misâkınızı (kuvvetli sözünüzü). لَا تَسْفِكُونَ Dökmeyeceksiniz (dökmeyin) دِمَاءَكُمْ kanlarınızı. Bazınız, bazınızın kanını akıtmasın veya kendi kanlarınızın akıtılmasını mübah (serbest) edecek suçlar işlemeyin. وَلَا تُخْرِجُونَ Ve çıkarmayacaksınız (çıkarmayın) أَنْفُسَكُمْ nefislerinizi (kendilerinizi) مِنْ دِيَارِكُمْ vatanlarınızdan. (Milletinizi, memleketinizden sürmeyin.) ثُمَّ أَقْرَرْتُمْ Sonra ikrar da ettiniz. Bu ahdin hak

olup onun muhafazasının size lâzım olduğunu itiraf ettiniz. وَأَنْتُمْ Hâlbuki siz تَشْهَدُونَ şehadet edersiniz bu sözü ve kabulünüzü itiraf edersiniz. Yahut da ey Ben-i İsrâil, siz geçmişlerinizin bu anlaşılmayı kabul ettiklerine, bugün de şahitlik edersiniz.

Ey Ben-i İsrâil, "Birbirinizin kanını dökmeyeceksiniz, birbirinizi yurtlarınızdan çıkarmayacaksınız" diyerek sizden söz almıştık. Her şeyi görerek sonunda bunları kabul etmiştiniz. Buna, bugün de şehadet edersiniz.

Âllâh-û Teâlâ'nın "Sizin sözünüzü aldık" kavli-i şerefindeki hitabın kimlere yapıldığı hakkında birkaç yön;

1- Bu hitap, Efendimiz Sallâllâhû Aleyhivessellem'in asrında bulunan yahudi âlimlerinedir.

2- Bu hitap, onların geçmişlerine yapılmış olup onlara hatırlatılmıştır. Buna göre mânâ; "Hani biz, sizin babalarınızın sözünü almıştık" demek olur.

İşte bu 83 ve 84. âyetler, Ben-i İsrâil hakkındaki on emri ihtiva etmektedir (içine almaktadır.) Bunların sekizi, 83. âyet-i celilenin izahında görülmektedir. Dokuzuncu da bu âyet-i celilede zikredilen katli-i nefistir ki intihar etmek mânâsına da olabilir. Dinin müsaadesi olmadan birbirini öldürme mânâsına da olabilir.

Onununcusu da bir kimsenin haksız yere vatanından sürülmesi veya kişinin vatanından çıkarılmasına sebep olacak kötülöklere girişmesidir ki o zaman mânâ; "Kanlarınızın dökölmesini ve vatanlarınızdan çıkarılmasını mübah edecek kötölükler yapmayın" demek olur.

85- ثُمَّ أَنْتُمْ هَؤُلَاءِ تَقْتُلُونَ أَنْفُسَكُمْ وَتُخْرِجُونَ قَرِيبًا مِنْكُمْ مِنْ دِيَارِهِمْ تَظَاهَرُونَ عَلَيْهِمْ بِالْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَإِنْ يَأْتِوكُمْ أُسَارَىٰ تُفَادُوهُمْ وَهُمْ

مُحَرَّمٌ عَلَيْكُمْ إِخْرَاجُهُمْ أَفْتُوهُمُونَ بِبَعْضِ الْكِتَابِ وَتَكْفُرُونَ بِبَعْضٍ
فَمَا جَزَاءُ مَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ مِنْكُمْ إِلَّا خِزْيٌ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَيَوْمَ
الْقِيَامَةِ يُرَدُّونَ إِلَى أَشَدِّ الْعَذَابِ وَمَا اللَّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ

Sonra siz هَؤُلَاءِ o kişilersiniz ki, siz bu ikrarınızdan ve şehâdetinizden sonra o bozucularsınız ki تَقْتُلُونِ öldürüyorsunuz kendilerinizi. Kendi nefislerine, makamına kâim olan (kendi yerinizde olan) adamlarınızı وَتُخْرِجُونِ ve çıkarıyorsunuz bir قَرِيبًا bir tâifeyi, bir takımı مِنْكُمْ kendi adamlarınızdan. Nereden çıkarıyorsunuz? مِنْ دِيَارِهِمْ Vatanlarından, birbirinizle yardımlaşır olduğunuz hâlde, عَلَيْهِمْ onların aleyhine (adamlarınız aleyhine.) بِالْإِثْمِ Masiyetle, günahla وَالْعُدْوَانِ son derece zulüm (haksızlık) لَأَ Ve eğer gelirlerse yâni o memleketlerinden sürdükleriniz gelirlerse كُمْ size, أُسَارَى esirler oldukları hâlde. فِدَاؤُ Fidye vermekle esaret (esirlik)ten kurtarırsanız هُمْ onları. وَهُوَ Hâlbuki إِنْ خَرَجْتُمْ onları إِنْ خَرَجْتُمْ sizden üzerine, عَلَيْكُمْ haram kılınmıştır مُحَرَّمٌ şan çıkarmanız (bu zikredilenleri yaparak.) أَفَتُؤْمِنُونَ İnaniyor musunuz بِبَعْضِ الْكِتَابِ kitabın bazısına وَتَكْفُرُونَ ve küfrediyor musunuz بِبَعْضِ diğer bazısına? Kendi adamlarınızı öldürmenin ve memleketinizden sürmenin haram olduğunu inkâr ederek, Tevrat'ın bazı ahkâmına küfrediyor (hükümlerini inkâr ediyor.) Ve sonra sürdükleriniz size esir olarak geldiklerinde ise fidye verip onları kurtararak, Tevrat'ın diğer bir kısım ahkâmına inanıyor musunuz? فَمَا ذَٰلِكَ يَفْعَلُ Yapıyor, işliyor Artık o kimsenin cezası olmadı. جَزَاءُ مَنْ بunu مِنْكُمْ sizden olduğu hâlde. Sizden kitabın bazısına inanıp bazısını inkâr işini yapanların cezası hiçbir şey değildir. إِلَّا خِزْيٌ

Ancak alçaklık ve rüsvallıktır **وَيَوْمَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا** dünya hayatında **وَيَوْمَ الْقِيَمَةِ** ve kıyamet gününde ise **يُرَدُّونَ** reddolunacaklar (döndürülecek, sevk olunacaklar)dır **إِلَىٰ أَشَدِّ الْعَذَابِ** azabın en şiddetlisine (ki o ebediyen cehennemde yanmaktır.) **وَمَا اللَّهُ** Ve Âllâh-û Teâlâ, olmadı **تَعْمَلُونَ** o şeylerden ki **غَافِلِينَ** gaflet edici (habersiz) işliyorsunuz.

Bundan sonra sizler, o (sözünde durmayan) kimselersiniz ki kendilerinizi (kendiniz makamından olan milletinizi) öldürüyorsunuz ve onların (milletinizin) aleyhinde masiyet ve zulüm (günah ve haksızlık)la birbirinizle yardımlaşarak, içinizden bir fırkayı (kısını) da yurtlarından çıkarıyorsunuz. Ve şâyet onlar size esir olarak gelirlse, fidyeye (kurtarma karşılığı) vermek suretiyle onları (esirlikten) kurtarıyorsunuz. Hâlbuki onları (memleketlerinden) çıkartmak size haram kılınmıştı. (Böyle yaparak) siz, kitabın (fidyeye ait) bir kısmına imân edip, (adam öldürmeyi, memleketinden çıkarmayı men eden) diğer bir kısmını inkâr mı ediyorsunuz? Şu hâlde sizden bu işi yapanın cezası, dünya hayatında horluk ve zilletten başka (bir şey) değildir. Kıyamet gününde ise onlar, azabın en şiddetlisine sevk olunacaklar (sürülecekler)dir. Ve Âllâh-û Teâlâ, yaptıklarınızdan asla gafil (habersiz) değildir.

Cenâb-ı Hak, Ben-i İsrail'den dört şeye söz almıştı.

- 1- Birbirlerini öldürmeyi terk etmek.
- 2- Birbirlerini memleketlerinden çıkartmaktan vazgeçmeleri.
- 3- Düşmanlarıyla birleşip kendi adamlarının aleyhinde yardımlaşmayı bırakmak.
- 4-Kendi adamlarından esir düşmüş olanları, düşmanlarının elinden fidyeye vererek kurtarmaları.

Ben-i İsrâil, bu dört ahdin üçünden yüz çevirmiş ve fakat dördüncüsüne sadık kalmıştı.

Yahudilerden Kurayza ve Nadir kardeşiler. Ehl-i şirk (arap müşriklerinden) olan Evs ve Hazreç de kardeşiler. Bir harpte ayrıldılar, aralarında düşmanlık vuku buldu (meydana geldi.)

86- **أُولَٰئِكَ الَّذِينَ اشْتَرَوُا الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا بِالْآخِرَةِ فَلَا يُخَفَّفُ عَنْهُمْ الْعَذَابُ وَلَا هُمْ يُنصَرُونَ**

İşte bunlar, bu çirkin sıfatları takınan Ben-i İsrâil ve onlara benzeyenler, الَّذِينَ o kimselerdir ki اشْتَرَوُا satın aldılar الْحَيٰوةَ dünya hayatını. Öyle hayat ki الدُّنْيَا ziyâde yakın ve ziyâde alçak, öyle bir hayatı satın aldılar. Neye mukabil? بِالْآخِرَةِ Ahirete mukabil (karşılık). فَلَا يُخَفَّفُ Tahfif olunmayacak (hafifletilmeyecektir) يُنصَرُونَ onlardan الْعَذَابُ azap وَلَا هُمْ ve onlar olmayacaktır yardım olunur (yardım da olunmayacaklardır.)

İşte onlar, ahirete mukabil (karşılık) dünya hayatını, (alçak olan bir hayatı) satın almış kimselerdir. (Ahiretin kazanılması ellerindeyken ondan yüz çevirmişlerdir.) Onun için kendilerinden azap hafifletilmeyecektir. Ve onlara yardım da olunmayacaklardır.

İşte onların hiçbir misakta (sözde) durmamaları, verdikleri her ahdi (sözü) bozmaları ve zikrolunan, anlatılan bütün seyyiâtı irtikab etmeleri (kötülükleri işlemeleri); Ahireti, dünya hayatına satmış ve ahirete imânları kalmamış olduğundandır.

87- **وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَقَفَّيْنَا مِنْ بَعْدِهِ بِالرُّسُلِ وَآتَيْنَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ الْبَيِّنَاتِ وَأَيَّدْنَاهُ بِرُوحِ الْقُدُسِ أَفَكُلَّمَا جَاءَكُمْ رَسُولٌ بِمَا لَا تَهْوَىٰ أَنْفُسُكُمْ اسْتَكْبَرْتُمْ فَفَرِيقًا كَذَّبْتُمْ وَفَرِيقًا تَقْتُلُونَ**

وَلَقَدْ آتَيْنَا Zâtı Pak-i Sübhaniyeme yemin ederim ki elbette muhakkak biz, verdik مُوسَى Mûsâ Aleyhisselam'a الْكِتَابَ o kitabı, (Tevrat'ı.) وَقَفَّيْنَا Ve tâbi kıldık مِنْ بَعْدِهِ ondan sonra, (Mûsâ Aleyhisselam'dan sonra birbiri ardınca gönderdik) بِالرُّسُلِ Rasûl-leri (peygamberleri.) وَآتَيْنَا Ve verdik عِيسَى İsâ Aleyhisselam'a, Meryem'in oğlu İsâ Aleyhisselam'a الْبَيِّنَاتِ beyyineleri, peygamberliğine delâlet eden çok açık mucizeleri. وَآيَدْنَا Ve teyid ettik ُ onu, بِرُوحِ الْقُدُسِ Ruh'ül Kudüs'le. Mukaddes, ziyâde pak ve temiz bir ruh olan Cibril'i Emin'le. أَفَكُلَّمَا Her ne zamanki size, bu kadar peygamber ve kitaplar göndermekle ziyâde in'am (iyilik) ettikten sonra, kabul edip şükreceğiniz yerde her ne zaman gelse كُمْ size رَسُولٌ bir rasûl. بِمَا O şeyle ki لَا تَهْوَى istemiyor أَنْفُسَكُمْ nefisleriniz. Her ne zaman bir peygamber, nefislerinizin hoşlanmadığı bir emri getirdiğinde اسْتَكْبَرْتُمْ kibir eder de ona uymaktan ve Âllâh tarafından getirdiğine inanmaktan, büyüklenir de فَفَرِيقًا bir fırkayı (peygamberlerden bir kısmını) كَذَّبْتُمْ yalanlar (inkâr eder,) وَفَرِيقًا diğer bir fırkayı da تَقْتُلُونَ öldürür müsünüz?

And olsun ki Biz! Mûsâ'ya, Tevrat'ı bir def'ada verdik. Sonra da birbiri ardınca peygamberler gönderdik. Ve Meryem oğlu İsâ Aleyhisselam'a açık mucizeler verdik.

Ölüyü diriltmek, hastaları iyi etmek, gâibten haber vermek vesâir gibi. Yahut O'na, İncil'i verdik. Ve O'nu, Ruh'ül Kudüs'le kuvvetlendirdik.

Rûh'ül Kudüs'ten maksadı, Cebrail Aleyhisselam'dır. Yahut İsâ'nın ruhudur veya Cenâb-ı Hak'kın İsm-i Âzam'ıdır. Onunla ölüleri diriltirdi. Yahut Kudüs'ten maksat, Âllâh-û Teâlâ ve ruhla

kastedilen de Cebrail Aleyhisselam'dır. İsâ Aleyhisselam'ın, Cebrail'le takviye edilmesi evvelce emredilmişti. Nereye giderse, o da O'nunla birlikte giderdi. Hatta semâya da O'nunla yükseldi.

Bir rivâyete göre de Rûh'ül Kudüs'ten maksat, İncil'dir. Onun İsâ'ya ruh olması, Kur'an'ın peygamber efendimize ruh olması gibidir. Zira ki kalbin hayatıyetine sebeptir.

Ey Ben-i İsrail! Ne zamanki size nefsinizin sevmediği şeyleri emreden bir peygamber geldiyse, O'na imân ve ittiba kibrinize dokundu. Kimisini (Musâ ve İsâ gibi) tekzib ettiniz, kimsini de (Yahya, Zekeriyâ, Eş'iyâ vesâir katlettilen peygamberler gibi) öldürdünüz.

Nefsin zemmolunmuş, (kötü) yedi sıfatı vardır.

1- Ucub (kendini beğenmek) **2-** Kibir (üstünlük taslamak) **3-**Riya (gösteriş) **4-**Gazap (kızmak) **5-** Haset (çekememezlik) **6-** Hubbul mal (mal sevgisi) **7-** Hubbul riyaset (reislik sevgisi)

88- وَقَالُوا قُلُوبُنَا غُلْفٌ بَلْ لَعَنَهُمُ اللَّهُ بِكُفْرِهِمْ فَقَلِيلًا مَّا يُؤْمِنُونَ

وَقَالُوا Ve dediler, Efendimiz Sallâllâhû Aleyhivessellem'in asrındaki yahudiler şöyle dediler. قُلُوبُنَا "Bizim kalplerimiz غُلْفٌ kılıflıdır, yaratılıştan perdelidir. Muhammed Aleyhisselam'ın getirdikleri bizim kalplerimize ulaşmaz." Bunun üzerine Âllâh-û Teâlâ, kalplerinin bu şekilde yaratılmadığını bilâkis (tam tersine) İslâm kabiliyeti üzerine yaratıldığını, onların ise kötü yolu seçerek kendi kabiliyetlerini zayı (kayb)ettiklerini beyan etmek üzere cevaben buyuruyor. بَلْ لَعَنَ Hayır, (iş öyle değil.) Lânet etti هُمْ onlara اللَّهُ Âllâh-û Teâlâ, بِكُفْرِهِمْ küfürleri sebebiyle. Âllâh-û Teâlâ, onları bu

büyük saadetten mahrum (uzak) etmiştir. Onun için فَقَلِيلًا az, pek az مَا يُؤْمِنُونَ imân ederler.

(Yahudiler, peygamberlerle alay ederek) “Kalplerimiz perdelidir” dediler. Bilâkis küfür ve isyânları sebebiyle Âllâh, onlara lânet etti. O yüzden çok az inanırlar.

Bu âyetler yahudilerin türlü türlü entirikalarını anlatır. İslâm’dan önce Medine’de bulunan yahudilerden iki fırka, Ben-i Kurayza ile Ben-i Nâdir olup Kurayza, Evs ve adamlarına yardımcı olur. Ben-i Nâdir ise Hazreç arap kabilelerini tutar. Evs ve Hazreç’i harbe tutuşturunca kendileri de savaşa katılır. Bu arada yahudiler birbirini öldürür ve yurtlarından kovarlardı. Esir olarak geri geldiklerinde bu sefer, onları fidye verip geri alırlardı. Bu durum sorulduğu zaman da “Ne yapalım, Âllâh’ın emri böyle” derlerdi. Bunun gibi türlü mel’anetler yaparlardı. Eski yahudiler peygamberleri hem yalanladılar, hem de öldürdüler. İsâ Aleyhisselam’ı da öldürmeye teşebbüs ettiler.

Bundan sonra gelecek âyetlerde yahudilerin, Kur’ân geldikten sonraki tutumları anlatılır. Aynen Tevrat’a karşı yaptıkları gibi, Kur’ân’a da türlü hileler yapmak istediler.

89- وَلَمَّا جَاءَهُمْ كِتَابٌ مِّنْ عِندِ اللَّهِ مُصَدِّقٌ لِّمَا مَعَهُمْ وَكَانُوا مِن قَبْلُ يَسْتَفْتِحُونَ عَلَى الَّذِينَ كَفَرُوا فَلَمَّا جَاءَهُمْ مَا عَرَفُوا كَفَرُوا بِهِ فَلَعْنَهُ اللَّهُ عَلَى الْكَافِرِينَ

Ne zamanki geldi هُمْ onlara كِتَابٌ bir kitap. Öyle kitap ki مِنْ عِندِ اللَّهِ Âllâh-û Teâlâ tarafından مُصَدِّقٌ tasdik edici (doğrultayıcı.) لِمَا O şeyi (kitabı) ki مَعَهُمْ onlarla beraberdir. (Ne zamanki o yahudilere, Âllâh-û Teâlâ tarafından tevhid ve bazı hükümler

hususunda, yanlarında olan Tevrat'ı doğrulayan Kur'ân-ı Kerim geldi.) وَكَانُوا Hâlbuki onlar, idiler مِنْ قَبْلُ bundan evvel (Efendimiz Sallâllâhû Aleyhivessellem gelmeden evvel) يَسْتَفْتِحُونَ fetih talep ederlerdi (yardım isterlerdi.) عَلَى الَّذِينَ Ol kimselere karşı كَفَرُوا küfrettiler. O yahudiler, evvelce ahirzamanda gelecek peygamber ve O'na verilecek kitapta Arap müşriklerine ve Mekke kâfirlerine karşı fetih ve nusret (galibiyet ve yardım) talebinde bulunurlardı. فَكَلَّمَا جَاءَ Fakat ne zamanki geldi هُمْ onlara, مَا o şey ki عَرَفُوا bildiler. (O bilip istedikleri kitap kendilerine gelince) كَفَرُوا küfrettiler بِهِ ona. Riyâset sevgisinden ve kıskançlıklarından o peygamberi ve getirdiği kitabı inkâr ettiler. Hatta kendi kitaplarında (Tevrat'da) ki sıfatlarını değiştirecek kadar ileri gittiler. فَلَعْنَهُ اللَّهُ Artık Âllâh-û Teâlâ'nın lâneti, عَلَى الْكَافِرِينَ o kâfirler üzerinedir. (Burada bilhas-sa o yahudiler üzerinedir.)

Daha önce kâfirlere karşı yardım isterlerken, kendilerine Âllâh katından ellerindeki Tevrat'ı doğrulayan bir kitap gelip de Tevrat'tan bilip öğrendikleri gerçekler karşılına dikilince, derhal inkâr ettiler. İşte Âllâh'ın lâneti, böyle o inkârcı kâfirlerin üzerinedir.

Bu âyet-i celile, Ben-i Kurayza ve Ben-i Nadir yahudileri hakkında nâzil olmuştur. Onlar, Efendimiz Sallâllâhû Aleyhivessellem gönderilmeden evvel, Rasûlullah Sallâllâhû Aleyhivessellem'in hürmetine, Evs ve Hazreç kabilelerine karşı yardım olunmalarını, Âllâh-û Teâlâ'dan isterlerdi.

Aralarında harp kızıştığında, Tevrat'ı çıkarıp ellerini Efendimiz Sallâllâhû Aleyhivessellem'in isim ve sıfatlarının zikredildiği yere koyarak; "Ey Âllâh'ımız! Âhirzamanda göndereceğini bize vaad ettiğin (söz verdiğin) Rasûlünün hürmetine, senden düşmanları-

mıza karşı bugün bize yardım etmeni isteriz” derlerdi ve böylece yardım olunurlardı.

بِئْسَمَا اشْتَرَوْا بِهِ أَنْفُسَهُمْ أَنْ يَكْفُرُوا بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ بَغْيًا أَنْ يَنْزِلَ -90
اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ عَلَى مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ فَبَاؤُوا بِغَضَبٍ عَلَى غَضَبٍ
وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ مُهِينٌ

بِئْسَمَا (Şey cihetinden.) Ne kötü oldu o şey ki اشْتَرَوْا sattılar, بِهَ o şeye أَنْفُسَهُمْ nefislerini. أَنْ يَكْفُرُوا Küfretmeleri, canlarını sattıkları küfür ve inkâr ne çirkin şeydir. بِمَا Ol şeyi (Kur’ân-ı Kerim’i) ki أَنْزَلَ indirdi اللَّهُ Âllâh-û Teâlâ. Âllâh’ın indirdiği Kur’ân-ı Kerim’i inkâr etmeleri, بَغْيًا haset ettiklerinden أَنْ يَنْزِلَ peyderpey indirilmesini. اللَّهُ Âllâh-û Teâlâ’nın مِنْ فَضْلِهِ fazl-u kereminden ibaret olan vahyi indirmesini, عَلَى ol bir zat üzerine ki (O Muhammed Mustafa Sallâllâhû Aleyhivessellem’e ki.) يَشَاءُ (Âllâh-û Teâlâ, onu) diliyor مِنْ عِبَادِهِ kulları içinden. Âllâh-û Teâlâ, kullarından dilediği bir kimseye, Efendimiz Sallâllâhû Aleyhivessellem’e iyiliğinin ta kendisi olan vahyi (Kur’ân’ı) indirmesini çekemediklerinden, Âllâh’ın indirdiğini inkâr ederek canlarını sattıkları o küfür, ne çirkin şeydir. فَبَاؤُوا Artık döndüler (uğradılar) بِغَضَبٍ عَلَى غَضَبٍ gazap üstüne olucu. Küfür üzerine küfür işlediklerinden dolayı, gazap üzerine gazaba (ceza üstüne cezaya) uğradılar. وَلِلْكَافِرِينَ Ve o kâfirler için vardır عَذَابٌ bir azap, öyle azap ki مُهِينٌ hor, hakir edici bir azap vardır (zelil olurlar.)

Kullarından dilediğine Âllâh’ın, lütuf ve ihsanından (Kur’ân ve peygamberliği) göndermesini kışkandıkları için, Âllâh’ın indirdiklerini inkâr edip kendi canlarına karşılık satın aldıkları şey (azap.) Ve o sebeple de önceden gelmiş bir lânet üstüne gazaba

uğramaları, ne kadar kötü! Ayrıca kâfirler için ihanet, hor ve hakir edici bir azap vardır.

Âyet-i celilede geçen, Mevlâ'nın dilediği kuldan maksad; Muhammed Sallâllâhû Aleyhivessellem'dir. Yahudilerin kendilerinden olmadığı için, O'na haset etmişlerdir.



وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ آمِنُوا بِمَا أَنزَلَ اللَّهُ قَالُوا نُؤْمِنُ بِمَا أَنزَلَ عَلَيْنَا وَيَكْفُرُونَ 91-
بِمَا وَرَاءَهُ وَهُوَ الْحَقُّ مُصَدِّقًا لِمَا مَعَهُمْ قُلْ فَلِمَ تَقْتُلُونَ أَنْبِيَاءَ اللَّهِ مِنْ
قَبْلُ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ

وَإِذَا قِيلَ Ve denildiğinde (Efendimiz Sallâllâhû Aleyhivessellem'in ashabı tarafından dendiği zaman) لَهُمْ onlara. (Medine yahudilerine) denildiği zaman, آمِنُوا "İmân edin o şeye ki (Kur'ân'a ve diğer kitaplara ki) أَنزَلَ indirdi Âllâh-û Teâlâ." Onlara, Âllâh-û Teâlâ'nın indirdiği bütün kitaplara inanın denildiğinde قَالُوا derler. نُؤْمِنُ "Biz inanırız (inanmaya devam ederiz) o şeye (Tevrat'a) ki أَنزَلَ indirdi عَلَيْنَا bizim üzerimize." وَيَكْفُرُونَ Ve küfredenler بِمَا ol bir şeye (kitâba) ki وَرَاءَهُ onun ötesindedir. (Tevrat'ın dışındakileri inkâr ederler.) وَهُوَ Hâlbuki o, (Tevrat'ın dışındaki kitap olan Kur'ân) nedir? الْحَقُّ Hakkın ta kendisidir! مُصَدِّقًا Tasdik (doğrulayıcı) olduğu hâlde لِمَا öyle bir kitâbı (Tevrat'ı) ki مَعَهُمْ onlarla beraberdir. Bundan sonra Âllâh-û Teâlâ, Tevrat kitabı hiçbir Nebiyi öldürmeye cevaz (müsâde) vermediği hâlde, ona inandıklarını iddia eden yahudilerin, Enbiyâ-ı İzam'ı (büyük peygamberleri) katletmelerine itirazen (karşılık olarak,) Efendimiz Sallâllâhû Aleyhivessellem tarafından onlara şöyle denmesini emir buyuru-

yor. **أَنْبِيَاءَ** Habibim söyle; **فَلِمَ** “Ya niçin **تَقْتُلُونَ** öldürüyordunuz, **اللَّهُ** Âllâh-û Teâlâ’nın nebi peygamberlerini? **مِنْ قَبْلُ** Bundan evvel **إِنْ كُنْتُمْ** eğer olduysanız **مُؤْمِنِينَ** imân ediciler, kendi kitabınız olan Tevrat’a inanıyorsanız, böyle kötü bir işi nasıl yapıyordunuz?”

Kendilerine “Âllâh’ın indirdiği Kur’ân’a imân edin” denilince. “Biz, sadece bize indirilene (Tevrat’a) inanırız” derler. Ondan başkasını inkâr ederler. Hâlbuki o Kur’ân, kendi ellerinde bulunan Tevrat’ı doğrulayıcı olarak gelmiş hak bir kitaptır. Ya Muhammed Sallâllâhû Aleyhivessellem, onlara; “Şâyet siz, kendi kitabınız olan Tevrat’a hakikaten imân etmiş kimselerseniz, bundan evvel Âllâhü Telâlâ’nın peygamberlerini niçin öldürüyordunuz?”

Bu âyet-i kerimede, masiyete (bir günaha) razı olanın, onu işlemiş gibi olduğuna delil vardır. Çünkü yahudiler, babalarının Enbiya-i İzam’ı öldürmelerine razı olduklarından Âllâh-û Teâlâ, onları da kâtil sayarak onlara, (Efendimiz’in Sallâllâhû Aleyhivessellem asrındaki yahudilere) “Siz niçin öldürüyordunuz?” diye hitap buyurdu.

وَلَقَدْ جَاءَكُمْ مُوسَىٰ بِالْبَيِّنَاتِ ثُمَّ اتَّخَذْتُمُ الْعِجْلَ مِنْ بَعْدِهِ وَأَنْتُمْ ظَالِمُونَ 92-

مُوسَىٰ size **كُم** Andolsun ki elbette, muhakkak geldi **وَلَقَدْ جَاءَ** Mûsâ Aleyhisselam, **بِالْبَيِّنَاتِ** beyyineler (pek açık deliller, mucizeler)le. **ثُمَّ اتَّخَذْتُمُ** Sonra itti haz ettiniz, (ilâh tuttunuz) **الْعِجْلَ** o buzağıyı. **مِنْ بَعْدِهِ** Ondan sonra, Mûsâ Aleyhisselam Tûr’a çıktıkdan sonra veya Mûsâ Aleyhisselam size nice mucizeler getirdikten sonra. **وَأَنْتُمْ** Hâlbuki siz, **ظَالِمُونَ** zulmedici kişilersiniz. İbadeti,

Âllâh-û Teâlâ'nın dışındakilere yaparak nefislerinize zulmettiğiniz hâlde buzağıya taptınız.

Andolsun Mûsâ Aleyhisselam, size apaçık mucizeler getirmiştir. O aranızdan ayrılıp bir müddet Tûr'a gidince, zâlimler olarak buzağıyı ilâh edindiniz (ona taptınız.)

Evvelki âyetten maksat; Ben-i İsrâil'e, Taraf-ı İlâhî'den peş peşe gelen nimetlere karşı şükretmeleri lâzımken, küfürle mukabele ettiklerini beyan etmektir.

Bu âyetten maksat ise; Mûsâ Aleyhisselam'ın, Âllâh'ın birliğini ispat için getirmiş olduğu delillere karşı, buzağıyı ilâh edinen siz değil misiniz ki Tevrat'a imân ettiğinizi iddia ediyorsunuz demektir. Bu iki âyette maksat itibariyle (hedef bakımından) tekrar yoktur.

وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَكُمْ وَرَفَعْنَا فَوْقَكُمْ الطُّورَ خُذُوا مَا آتَيْنَاكُمْ بِقُوَّةٍ 93-
وَأَسْمَعُوا قَالُوا سَمِعْنَا وَعَصَيْنَا وَأُشْرِبُوا فِي قُلُوبِهِمُ الْعِجْلَ بِكُفْرِهِمْ
قُلْ بِئْسَمَا يَأْمُرُكُمْ بِهِ إِمَانُكُمْ أَنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ

وَإِذْ أَخَذْنَا (Ey Ben-i İsrâil.) O vakti de hatırlayın ki biz, aldık sizin misâkınızı. Tevrat'a imân edip onunla amel edeceğinize dâir kuvvetli sözünüzü almıştık. وَرَفَعْنَا Kaldırmıştık فَوْقَكُمْ üzerinize Tûr dağı ve size şöyle demiştik. خُذُوا Alın مَا o şeyi ki آتَيْنَا verdik كُمْ size بِقُوَّةٍ kuvvetle. Tevrat'ta emrolunduğunuz ahkâm (hükümler)e dikkatle sarılın ve gereğince amel edin وَأَسْمَعُوا ve dinleyin. (Kabul edip itâat etmek niyetiyle dinleyin.) قَالُوا (Bunun üzerine) dediler. سَمِعْنَا "İşittik (sözünü işittik ama itâat niyetiyle değil) وَعَصَيْنَا ve isyân ettik (emrine karşı geldik.)" وَأُشْرِبُوا Ve içirildiler, قُلُوبِهِم kâlpplerinde الْعِجْلَ buzağıyı, buzağının sevgisi ve ona tapma hırsı. Boya, elbiseye sirâyet ettiği (iş-

lediği) gibi onların kâlplerine nüfuz etmiş ve iliklerine kadar işle-
mişti, ^{كُفْرِهِمْ} küfürleri sebebiyle (bunu gerektiren önceki küfürleri
sebebiyle.) ^{قُلْ} Habibim söyle ^{بِشَيْءٍ} ("şey" cihetinden) "Ne kötü
oldu o şey, (o buzağıya tapmanız ne çirkin bir şeydir) ki! ^{يَأْمُرُ} Em-
rediyor ^{كُم} size ^{بِهِ} o şeyi ^{إِيمَانُكُمْ} imânınız, (Tevrat'a inanmanızı.)
^{إِنْ كُنْتُمْ} Eğer olduysanız ^{مُؤْمِنِينَ} imân ediciler (Tevrat'a inanıcılar.)

Hatırlayın (Ey Ben-i İsrâil) ki sizden söz almış da Tûr'u üstü-
nûze kaldırmış, "Size verdiklerimizi kuvvetlice tutun, söylenen-
leri işitin" demiştik. Buna mukabil, "işittik ve isyân ettik" dediler.
Küfürleri sebebiyle kâlplerine buzağı sevgisi içirilmişti (yerleşti-
rilmişti.) Habibim, onlara de ki; "Eğer siz, Mü'min (Tevrat'a ina-
nıcı) iseniz, inancınız size ne kötü şeyi emrediyor (ki peygam-
berleri öldürür, kitabınızı yalanlar, işittik isyân ettik" dersiniz. Ve
hâlâ buzağıyı kâlpten çıkarmazsınız. Tevrat'a imân, bu gibi çirkin
şeyleri câiz kılmayacağına göre, siz asla kendi kitabınıza da inanıcı
değilsiniz.)

Âllâh-û Teâlâ, Efendimiz Sallâllâhû Aleyhivessellem'e "Geç-
mişlerinin hâli bu olan, bu millettten imân nasıl beklenebilir?" bu-
yurmaktadır. Burada insanı en çok korkutan şey; "Buzağıya tap-
ma muhabbeti (sevgisi)nin, onların kâlplerine önceki küfürleri
sebebiyle içirilmiş (yerleştirilmiş) olduğunun" beyan edilmesidir.

Mü'min olduğunu iddia eden kişinin işi, sözünü doğrulamalıdır.
Konuştuğu gibi yaşamalı, yoksa hakiki Mü'min olamaz.

قُلْ إِنْ كَانَتْ لَكُمْ الدَّارُ الْآخِرَةُ عِنْدَ اللَّهِ خَالِصَةً مِنْ دُونِ النَّاسِ 94-
فَتَمَنَّوْا الْمَوْتَ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ

قُلْ De ki (Habibim, o yahudilere söyle ki) ^{إِنْ كَانَتْ} "Eğer ol-

duysa الدَّارُ الْآخِرَةُ sizin için cennet) cennet) عِنْدَ اللَّهِ Âllâh-û Teâlâ'nın indinde, خَالِصَةً hâlis (sadece size ait) olduğu hâlde مِنَ دُونِ النَّاسِ diğer insanlardan başka. (İddia ettiğiniz gibi cennet, Âllâh-û Teâlâ'nın indinde Muhammed Sallâl-lâhû Aleyhivessellem) ve ona inananlara ait olmayıp sadece size mahsusa) فَتَمَنُّوا hemen temenni edin, arzulayın الْمَوْتَ ölümü. إِنْ كُنْتُمْ Eğer olduysanız صَادِقِينَ sâdık olucular (sözünüzde doğru kimselerseniz.)

(Habibim o yahudilere) söyle ki; "Eğer Âllâh-û Teâlâ katında âhiret yurdu (cennet) diğer insanlara değil de sadece size ait ise ve siz de (bu davanızda) sadık (doğru) iseniz, hemen ölümü isteyin."

Yahudiler; "Yahudi olandan başka hiçbir kimse cennete giremez. Biz Âllâh'ın oğulları ve dostlarıyız ve bize cehennem ateşi ancak sayılı birkaç gün isabet eder" diyorlardı. İşte bu âyet-i kerimede Âllâh-û Teâlâ, onlara; "Eğer iddia ettiğiniz gibi cennet, sadece sizinse ölümünüzü isteyin" buyurdu. Çünkü cennete gireceğini yakînen bilen, cennete heves eder ve büyük nimetlere bir an evvel kavuşmak ister. Bu ise ancak ölüm vasıtasıyla olacağından elbette ölümü istemesi lâzım gelir.

Kişinin cennete ve Cemâlûllah'a (Âllâh-û Teâlâ'nın cemâlini görmeye) kavuşmak için ölümü istemesi yasak değildir. Yasak olan ise başına gelen musibetten, (belâdan) dolayı ölümü istemektir. Zira bu sabırsızlığın ve kazaya rıza göstermemenin âlâmetidir. Âllâh'ın takdirine razı olmamaktır.

وَلَنْ يَتَمَنَّوْهُ أَبَدًا بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ 95-

وَلَنْ يَتَمَنَّوْا Hâlbuki asla temenni etmez, (yahudiler hiç istemez) ler ُ onu (ölümü) أَبَدًا ebedi olarak. بِمَا Ol şeyler sebebiyle ki takdim etti (işledi) أَيْدِيهِمْ elleri, (kendi işledikleri suğlar sebebiyle.) وَاللَّهُ Ve Âllâh-û Teâlâ, عَلِيمٌ ziyâde bilicidir بِالظَّالِمِينَ o zulm edicileri. Âllâh, zâlimleri iyi bilir.

“Hâlbuki (Peygamber Sallâllâhû Aleyhivessellem’i ve Kur’ân-ı Kerim’i inkâr etmek ve Tevrat’ı tahrif etmek değiştirmek gibi evvelce) ellerinin takdim etmiş olduğu, (kendilerinin işlemiş olduğu) günahları sebebiyle, ölümü hiçbir zaman arzu etmezler. Ve Âl-lâh-û Teâlâ, o zalimleri (ve onlardan meydana gelen halleri) ziyâde bilicidir.

وَلَتَجِدَنَّهُمْ أَحْرَصَ النَّاسِ عَلَى حَيَوَةٍ وَمِنَ الَّذِينَ أَشْرَكُوا يَوَدُّ أَحَدُهُمْ-96
لَوْ يُعَمَّرُ أَلْفَ سَنَةٍ وَمَا هُوَ بِمُرْخِرٍ حَرْجِهِ مِنَ الْعَذَابِ إِنَّ يُعَمَّرُ وَاللَّهُ
بَصِيرٌ بِمَا يَعْمَلُونَ

وَلَتَجِدَنَّ Ey Habibim! Zât-ı Ulûhiyetime kase (yemin) ederim ki elbette bulursun هُمْ onları (yahudileri) أَحْرَصَ النَّاسِ insanların en harisi, en isteklisi, en düşkünۈ عَلَى حَيَوَةٍ büyük bir yaşama üzerine. Ne kadar araştırarak olsan, insanlar içinde uzun zaman yaşamaya en düşkün o yahudileri bulacaksın. وَمِنَ الَّذِينَ O kimse-lerden de haris bulursun ki أَشْرَكُوا müşrik oldular. Âllâh-û Teâlâ’ya ve âhirete inanmadıkları için yaşamaya çok düşkün olan müşrik-lerden de daha fazla bu yahudileri yaşamaya düşkün bulacaksın. يَوَدُّ Sever (arzu eder) أَحَدُهُمْ onların biri, yahudilerin veya müşriklerin her biri لَوْ يُعَمَّرُ yaşatılsaydı أَلْفَ سَنَةٍ bin sene. وَمَا هُوَ Hâlbuki o (onlardan biri) olmadı بِمُرْخِرٍ onu uzaklaştırıcı, (kurtarıcı

olmadı) الْعَذَابِ مِنَ cehennem azabından أَنْ يُعَمَّرَ çok yaşatılması. يَعْمَلُونَ بِمَا o şeyleri ki Âllâh-û Teâlâ, بَصِيرٌ ziyâde görücüdür işliyorlar. Âllâh-û Teâlâ, onların yaptıklarını ziyâde görücüdür.

Ve andolsun ki (ey Habibim) elbette onları, (yahudileri) bütün insanlardan (hatta) müşrik olanlardan daha ziyâde uzun zaman yaşamaya haris (istekli) bulacaksın. Onlardan her biri, bin sene yaşatılmasını arzu eder. Hâlbuki onun (bu kadar) çok yaşatılması, kendisini azaptan asla uzaklaştırıcı değildir. Âllâh-û Teâlâ, onların yaptıklarını ziyâdesi ile görücüdür. Kıyamet günü, ona göre cezalarını verir.

Âllâh-û Teâlâ, yahudilerin çirkin ahlâkından bir diğer nev'ini beyan etmek üzere buyuruyor;

قُلْ مَنْ كَانَ عَدُوًّا لِجِبْرِيلَ فَإِنَّهُ نَزَّلَهُ عَلَى قَلْبِكَ بِإِذْنِ اللَّهِ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ وَهُدًى وَبُشْرَى لِلْمُؤْمِنِينَ

قُلْ (Habibim) söyle. مَنْ Her kim ki كَانَ oldu düşman, لِمَا Cibrâil Aleyhisselam'a. Ehl-i kitaptan herhangi bir kişi, لِمَا Cibrâil Aleyhisselam'a düşmanlık ediyorsa, Efendimiz Sallâllâhû Aleyhivessellem'e kendinden önceki kitapları tasdik eden bir kitap indirdi, diye ona düşmanlık etmesinin hiçbir mânâsı yoktur. Eğer insaf etseler elbette onu severler ve kendilerine fayda verecek olan bu kitabı indirdiğinden, ona teşekkür ederlerdi. فَإِنَّهُ Zira muhakkak o (Cibrâil Aleyhisselam,) نَزَّلَ indirdi onu (Kur'ân-ı Kerim'i) عَلَى قَلْبِكَ kalbinin üzerine. Kalbine indirip onu, sana ezberletti ve anlattı. بِإِذْنِ اللَّهِ Âllâh-û Teâlâ'nın izniyle (emriyle ve muvaffak etmesiyle.) مُصَدِّقًا Tasdik edici (doğrulayıcı olduğu hâl-

de) لِمَا o şeyi (kitapları) ki بَيْنَ يَدَيْهِ iki eli arasındadırlar, önündedirler. Kendinden evvel gönderilmiş kitaplara imân esasında ve bazı hükümlerde uygun olduğu hâlde, وَهُدًى hidâyet (hak dine hidâyet edici) olduğu hâlde, وَبُشْرَى (cennetle müjdeleyici) olduğu hâlde. لِلْمُؤْمِنِينَ Mü'minlere müjdeci olarak indirilmiştir.

(Habibim) söyle ki; Her kim Cibril'e düşman olmuş ise (kahrolsun.) Çünkü muhakkak kendinden evvelki (kitap)ları tasdik edici ve Mü'minler için hidâyet ve müjdenin ta kendisi olan (Kur'ân'ı), Âllâh-û Teâlâ'nın izniyle senin kalbinin üzerine, o (Cibril-i Emin) indirmiştir.

Ömer Radyâllâhû Anh'ın, Medine'nin yukarısında bir tarlası vardı. Tarlaya giden yolun üzerinde, yahudilerin bir medresesi vardı. Ömer Radyâllâhû Anh, tarlasına giderken arasına bu medreseye uğrar, onları dinlerdi.

Dediler ki; "Muhammed'in ashabından bize, senden sevgili kimse yoktur. Onlar uğrarlarsa bize ezâ ederler, sen ezâ etmedikten başka dersimizi de dinliyorsun."

Ömer Radyâllâhû Anh cevaben; "Vâllâhi, benim size gelişim ne sevdiğim için, ne de dinimde bir şüphem olup da onu sormak için değildir. Şunun için geliyorum ki Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem'in emirlerinin serpintilerini kitabınızda görüyor, basiretimi arttırıyorum."

Sordular; "Muhammed'e meleklerden hangisi geliyor?"

"Cebrâil" dedi.

"Cebrâil mi?" diye cevap verdiler. "O bizim düşmanımızdır. Sırlarımızı Muhammed Sallâllâhû Aleyhivessellem'e haber verir. O,

azabın, karanlığın, kıtlık ve şiddetin sâhibidir. Ama Mikâil, daimâ bolluk ve selâmet getirir.”

Ömer Radyâllâhû Anh, dedi ki; “Cebrâil’i biliyor ve Muhammed Aleyhisselâm’ı inkâr mı ediyorsunuz?” “Evet” dediler.

Ömer Radyâllâhû Anh, şu cevabı verdi; “Kim ki Cebrâil’e düşmandır, Mikâil’e de düşmandır. Mikâil’e düşman olan, Cebrâil’e de düşman olmuş olur. Bu ikisine düşman olan da Âllâh-û Teâlâ’ya düşmandır.”

Ömer Radyâllâhû Anh, oradan ayrılıp Rasûl-û Ekrem’in yanına geldi. Cebrail Aleyhisselâm’ı huzurunda, bu âyet-i kerimeyi getirmiş buldu.

98- مَنْ كَانَ عَدُوًّا لِلَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَرُسُلِهِ وَجِبْرِيلَ وَمِيكَالَ فَإِنَّ اللَّهَ عَدُوٌّ
لِلْكَافِرِينَ

Her kim ki كَانَ oldu Eَدُوًّا düşman; لِلَّهِ Âllâh-û Teâlâ’ya, وَمَلَائِكَتِهِ meleklerine, وَرُسُلِهِ peygamberlerine, وَجِبْرِيلَ Cebrail Aleyhisselâm’a, وَمِيكَالَ Mikâil Aleyhisselâm’a. فَإِنَّ اللَّهَ Muhakkak Âllâh-û Teâlâ da عَدُوٌّ düşmandır لِلْكَافِرِينَ o kâfirlere.

Her kim Âllâh-û Teâlâ’ya, O’nun meleklerine, peygamberlerine, hassaten Cebrâil ile Mikâil Aleyhisselâm’a düşman olursa, şüphesiz Âllâh-û Teâlâ da o kâfirlerin düşmanıdır. (Onlara, en şiddetli bir azap ile azap edecektir.)

Âllâh-û Teâlâ, yahudilerin çirkin ahlâkından diğer bir nev’ini beyan etmek üzere buyuruyor.

99- وَلَقَدْ أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ وَمَا يَكْفُرُ بِهَا إِلَّا الْفَاسِقُونَ

وَلَقَدْ أَنْزَلْنَا Zât-ı Uluhiyetime kasem (yemin) ederim ki elbette,

muhakkak biz indirdik اِلَيْكَ sana اَيَاتِ âyetleri. Öyle âyetler ki بِهَا o âyetlere yâni o âyetleri inkâr etmez وَمَا يَكْفُرُ Küfretmez اِلَّا الْفَاسِقُونَ ancak fasıklar (küfür de inat edenler) inkâr eder.

Yüce Zat'ım hakkı için elbette, muhakkak biz sana çok açık âyetler indirdik. Onları, (bu âyetleri küfürde inat edip ilahî sınırlardan çıkan) fâsıklardan başka kimse inkâr etmez.

Fısk'ın asıl lûgat mânâsı; Çıkmak'tır. Âllâh'ın hududundan (sınırlarından) çıkanlara fasıklar denir.

Yahudiler, bu nuru söndürmek istemişlerdir. Âllâh-û Teâlâ ise elbette nurunu tamamlayacak, yahudilere rezillik ve rüsvalıktan başka hiçbir şey kalmayacaktır.

اَوْكُلَّمَا عَاهَدُوا عَهْدًا نَبَذَهُ فَرِيقٌ مِنْهُمْ بَلْ اَكْثَرُهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ-100

عَاهَدُوا Her ne zaman (âyât-ı beyyinâta küfredip de) اَوْكُلَّمَا muahede etseler, ahdetmekle (her ne zaman herhangi bir hususta kuvvetli bir söz verseler,) نَبَذَ bozup atacak mı o ahdi (o sözü,) فَرِيقٌ bir fırka مِنْهُمْ onlardan (yahudilerden?) Hatta onların çoğu بَلْ اَكْثَرُهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ imân etmezler yâni kendi kitapları olan Tevrat'a da inanmazlar.

Ne zaman onlar bir anlaşma yaptılarsa, yine kendilerinden bir gurup onu bozmadı mı? Zaten onların çoğu imân etmez. Belki onların çoğu Tevrat'a inanmazlar (ve ahdi bozmayı bir günah saymazlar.) Yahudiler, Muhammed Sallâllâhû Aleyhivessellem nübüvvetle geldiği vakit, O'na imân etmeye ahdetmişlerdi. Fakat gelince kâfir oldular.

Âllâh-û Teâlâ, yahudilerin çirkin ahlâkından bir diğeri beyan etmek üzere buyuruyor;

وَلَمَّا جَاءَهُمْ رَسُولٌ مِّنْ عِندِ اللَّهِ مُصَدِّقٌ لِّمَا مَعَهُمْ نَبَذَ فَرِيقٌ مِّنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ كِتَابَ اللَّهِ وَرَاءَ ظُهُورِهِمْ كَأَنَّهُمْ لَا يَعْلَمُونَ 101-

وَلَمَّا جَاءَهُمْ Ne zamanki geldi هُمْ onlara, رَسُولٌ bir Rasûl-ü Muaz-zam (büyük bir elçi) ahirzaman peygamberi Muhammed Aleyhis-selâm, مِنْ عِندِ اللَّهِ Âllâh-û Teâlâ tarafından. Öyle bir Rasûl ki مُصَدِّقٌ tasdik edici (doğrulayıcı.) لِّمَا Öyle kitabı (Tevrat'ı) ki مَعَهُمْ onlarla beraberdir. نَبَذَ Attı فَرِيقٌ bir fırka الَّذِينَ öyle kimselerden ki أُوتُوا verildiler الْكِتَابَ kitaba. Kendilerine kitap verilenlerden bir cemaat, attı كِتَابَ اللَّهِ Âllâh'ın kitabını ظُهُورِهِمْ sırtlarının ötesine (arkalarına.) كَأَنَّهُمْ Sanki onlar لَا يَعْلَمُونَ bilmiyorlar, (Âllâh'ın kitabı olduğunu bilmiyorlarmış gibi.)

Ve onlara (yahudilere,) Âllâh-û Teâlâ tarafından beraberlerindeki (Tevrat'ı) tasdik edici olan bir peygamber gelince, o kendilerine kitap verilenlerden bir fırka sanki bilmiyorlarmış gibi, Âllâh-û Teâlâ'nın kitabını arkalarına attılar. (Ona imân edip onunla amel etmediler.)

Rivâyetlere bakılırsa yahudi nesilleri dört fırkadır.

Birincisi; Tevrat'a inanan, onun ahkâmını tatbik eden ehl-i kitaptır. Bunların sayısı azdır.

İkincisi; Ahitler bozan, fîsk-û fücür işleyenlerdir. Âyette geçen fırkadan murad bunlardır.

Üçüncü; Cahillerdir ki yaptıklarını bilmeyerek yapanlar.

Dördüncüsü; Münafıklardır. Bunlar görünürde inanmış kim-

seler gibi davranırlar fakat gizlice kötülük yaparlar. İçleri başka, dışları başkadır.

Cahilden bir hayır beklenmeyeceği gibi, ilmiyle amel etmeyenden de bir hayır gelmez. Zira diliyle vaaz edenin kelâmları boştur, kâlbîyle vaaz edenin ise okları yerini bulmuştur.

102- وَاتَّبِعُوا مَا تَتْلُوا الشَّيَاطِينُ عَلَىٰ مُلْكٍ سُلَيْمٍ وَمَا كَفَرَ سُلَيْمٌ وَلَكِنَّ الشَّيَاطِينَ كَفَرُوا يُعَلِّمُونَ النَّاسَ السِّحْرَ وَمَا أُنْزِلَ عَلَى الْمَلَكَيْنِ بِبَابِلَ هَارُوتَ وَمَارُوتَ وَمَا يُعَلِّمَانِ مِنْ أَحَدٍ حَتَّى يَقُولَا إِنَّمَا نَحْنُ فِتْنَةٌ فَلَا تَكْفُرْ فَيَتَعَلَّمُونَ مِنْهُمَا مَا يُفَرِّقُونَ بِهِ بَيْنَ الْمَرْءِ وَزَوْجِهِ وَمَا هُمْ بِضَارِّينَ بِهِ مِنْ أَحَدٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ وَيَتَعَلَّمُونَ مَا يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنْفَعُهُمْ وَلَقَدْ عَلِمُوا لَمَنِ اشْتَرَاهُ مَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ مِنْ خَلَاقٍ وَلَبِئْسَ مَا شَرُّوا بِهِ أَنْفُسَهُمْ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ

وَاتَّبِعُوا Ve tâbi oldular. (Yahudiler, Tevrat'ın ahkâmıyla amel etmeyi terketmek suretiyle onu arkaya atıp uydular.) مَا Öyle bir şey ki تَتْلُوا okuyor (uyduruyor) الشَّيَاطِينُ şeytanlar, عَلَىٰ مُلْكٍ سُلَيْمٍ Süleyman Aleyhisselam'ın mülk-ü (saltanatı) zamanında. وَمَا كَفَرَ Hâlbuki küfretmedi سُلَيْمٍ Süleyman Aleyhisselam, sihir (büyü) ile meşgul olarak kâfir olmadı. وَلَكِنَّ الشَّيَاطِينَ Lâkin şeytanlar كَفَرُوا küfrettiler, sihirle uğraşarak onu, kitaplar hâline getirip birbirlerine öğreterek kâfir oldular. يُعَلِّمُونَ Öğretiyor oldukları hâlde النَّاسَ insanlara السِّحْرَ sihri. Daha? وَمَا O şeyi ki أُنْزِلَ indirildi عَلَى الْمَلَكَيْنِ iki melek üzerine بِبَابِلَ Babil'de. هَارُوتَ وَمَارُوتَ Hârût ve Mârût'tur. وَمَا يُعَلِّمَانِ Hâlbuki o iki melek öğretmezlerdi مِنْ أَحَدٍ hiçbir ferde. (O iki melek ise sihir öğrenmek isteyenlerden hiç birine, kendilerine bildirilen o ilmi öğretmezlerdi) حَتَّى يَقُولَا deyinceye kadar

(şunu demedikçe;) إِنَّمَا نَحْنُ "Ancak biz, فِتْنَةً fitneyiz yâni Âllâh-û Teâlâ tarafından kulları imtihan için gönderilmişiz. Bizden bu ilmi öğrenip amel eden kâfir olur. Öğrenip tatbikinden (kâfir edecek şekilde uygulanmasından) sakınan ise imânda sabit kalır. فَلَا تَكْفُرُ Sakın kâfir olma, (onu yapmanın câiz olduğuna inanarak kâfir olma.)" فَيَتَعَلَّمُونَ Öğreniyorlardı, meleklerin bu sözü tekrar tekrar söylemelerinden sonra insanlar, yine de ısrar edince melekler bu sihir ilmini öğretiyorlar, insanlar da öğreniyorlardı. مِنْهُمَا O iki melekten مَا öyle bir şeyi (sihir ilmini) ki يُفَرِّقُونَ ayırıyorlar بِه o şeyle (o sihir ilmini tatbik etmeleri sebebiyle) بَيْنَ الْمَرْءِ kişiyle ailesi, (eşi)nin arasını. وَمَا هُمْ Onlar olmadılar yâni sihir yapanlar veya o sihirle meşgul olan yahudiler veya şeytanlar olmadılar, بِه o sihirle مِنْ أَحَدٍ hiçbir kimseye. إِنَّمَا بِإِذْنِ اللَّهِ Ancak Âllâh-û Teâlâ'nın izniyle, Âllâh'ın ilm-i iradesi ve takdiriyle zarar verebilirler. وَيَتَعَلَّمُونَ Ve insanlar öğreniyorlardı مَا o şeyi ki يَضُرُّ zarar verir هُمْ onlara وَلَا يَنْفَعُ menfaat de vermez هُمْ onlara. وَلَقَدْ عَلِمُوا Yemin olsun ki elbette muhakkak onlar bildiler, o yahudiler Tevrat'ta okuyarak bilmişlerdi ki لَمَنْ elbette o kimse ki اشْتَرَى satın aldı, (gözünde kıymetlendirdi ki) هُوَ onu. (Âllâh-û Teâlâ'nın kitabını, sihirle değiştiren var ya!) مَا لَهُ O kişi için yoktur فِي الْآخِرَةِ ahirette مِنْ خَلْقٍ hiçbir nasip. وَلَبِئْسَ Vallâhi, elbette ne çirkin oldu مَا o şey ki سَرَوْا sattılar, بِه o şeye أَنْفُسَهُمْ nefislerini. (Bunların karşılığında kendilerini sattıkları şey, ne kötü şeydir.) لَوْ Şâyet olsalardı يَعْلَمُونَ bilir (bu işin çirkinliğini hakikaten bildiler, sihiri öğrenip kötü yolda kullanmazlardı.)

Ve onlar (yahudiler,) Âllâh-û Teâlâ'nın kitabını arkaya atıp Sü-

leyman Aleyhisselâm'ın mülk-ü (saltanatı ve nübüvvetine) dair şeytanların uydurup izledikleri şeyin ardına düştüler. Hâlbuki Süleyman Aleyhisselâm kâfir olmadı (büyü yapmadı ve ona inanmadı.) Lâkin şeytanlar kâfir oldular. Çünkü insanlara sihri (büyü ilmini) ve Bâbil'de Hârût ile Mârût'a indirileni öğretiyorlardı. Hâlbuki o iki melek, herkese; "Biz imtihan için gönderildik. Sakın yanlış inanıp da kâfir olmayasınız" dedikten sonra ancak sihir ilmini öğretirlerdi. Onlar, o iki melekten, karı ile koca arasını açan şeyleri öğreniyorlardı. Büyücüler, Âllâh'ın izni olmadan hiçbir hususta zarar veremezler. Onlar (büyücüler) kendilerine fayda vereni değil de zarar vereni öğrenirler. Onlar kesinlikle bilmişlerdir ki kim, onu (sihri) satın alırsa (ona para verirse) onun ahiretten nasibi yoktur. Karşılığında kendi varlıklarını sattıkları şey, ne kötüdür! Keşke bunu anlasalardı.

Rivâyet edilir ki; Şeytanlar, sihre ait duydukları ve uydurdıkları ne kadar şey varsa bunları kâhinlere öğretirler. Bunlar da öğrendiklerini halka öğretir ve kitaplarına yazarlardı. Şeytanların gaybı bildiğini zannederler. "Bu, Süleyman Aleyhisselâm'ın ilmidir. Bu ilim sayesinde Süleyman Aleyhisselâm, insanları, rüzgârları teshir ediyor" derlerdi.

Süleyman Aleyhisselâm bunu öğrenince, bu yolda yazılmış ne kadar şey varsa hepsini toplayıp kürsünün altına gömmüştü. Ne zamanki Süleyman Aleyhisselâm vefat etti. O zaman şeytanlar, durumu bilmeyen halka "Eğer Süleyman Aleyhisselâm'ın ilmini öğrenmek isterseniz, işte hepsi buradadır" diye kürsünün altını göstermişlerdi.

Halk gösterilen yeri kazmış ve sihre ait birçok kitaplar bulmuştu. Ben-i İsrâîl, aldıkları bu kitapları göstererek Süleyman Aley-

hisselam'a, sihirbaz diye iftira etmişlerdi. Âyet-i kerime bu iftirayı reddetmektedir.

Süleyman Aleyhisselam küfür etmedi (sihir yapmadı zira sihir yapan kâfirdir.) Belki sihir yaptıkları ve halka sihir yapmayı öğrettikleri için şeytanlar, kâfir oldular.

Ehl-i sünnete göre, sihrin varlığı gerçektir fakat onunla amel etmek küfürdür. Cündeb bin Abdullah Radyâllâhû Anh'tan rivâyet edildiğine göre Peygamber Efendimiz Sallâllâhû Aleyhivessellem; "Sihirbazın haddi, kılıçla onun boynunu vurmaktır." buyurmuşlardır.

Burada bir sual; "Acaba meleklerden sihir öğrenmek mümkün mü?" diye bu şekilde tevil edilmektedir.

Bazılarına göre onlar, öğrenmeyi kasdetmiş değillerdi. Sihrin vasıflarını bildirerek, bâtil olduğunu bildirmişler ve ondan sakınmayı emretmişlerdi. Fakat kötü huylular, bu öğüde kulak asmamışlar. Sihrin öğrendikleri vasıflarını, halka öğretmişlerdi.

Hârût ile Mârût; İki melektir. Cenâb-ı Hak'kın hikmetinin icabı, insan suretine (şekline) temessül ederek (girerek,) Babil şehrine indirilmişlerdir. Vaktiyle Babil şehrinde sihirbazlar çoğaldığından, bu melekler gelerek insanlara sihrin fenalığını, kötü neticelerini bildirmişlerdir. Buna rağmen yine de sihir öğrenmek isteyenlere, bir hikmet gereği olarak sihir namına bazı şeyler talim etmiş (öğretmiş)lerse de sihrin zararını anlatmaktan yine de geri durmamışlardır.

Süleyman Aleyhisselam, dünyaya hâkim olmuş bir peygamberdir. Fakirlerle oturur sofrada yemek yerdı. Peygamberan-ı İzam, insanların göz bebeğidir. Cennetten gelen yüzüğü kimseye vermez. Emine isimli cariyesine verir, hacetine giderdi. Sahrayı

Cinni, Süleyman Aleyhisselam şeklinde gelip cariyenin elinden yüzüğü aldı. Süleyman Aleyhisselam'ın bu cariyesi, babasının putuna karşı tapınıyordu. Bu yüzden Süleyman Aleyhisselam, it'âba maruz kaldı. Yüzüğü alan cinni, Süleyman Aleyhisselam'ın makamına oturmuş hükmetmeye başlamış. Sihrin vücudu hakikattir fakat imân edenlerin yapması yasaktır. Sihrin zararı olmaz ancak İzn-i İlâhi ile tesir eder. Ahirette sihir yapanların hiçbir nasibi yoktur.

وَلَوْ أَنَّهُمْ آمَنُوا وَاتَّقَوْا لَمَثُوبَةٌ مِّنْ عِندِ اللَّهِ خَيْرٌ لَّوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ 103-

وَلَوْ أَنَّهُمْ Eğer onlar (o yahudiler) آمَنُوا imân etseydiler, (Efendimiz Sallâllâhû Aleyhivessellem'e ve O'na indirilen Kur'ân-ı Kerim'e inansalardı.) وَاتَّقَوْا Ve ittika etselerdi, (şirk ve sihirden sakınsalardı.) لَمَثُوبَةٌ Elbette az bir sevap, öyle sevap ki مِّنْ عِندِ اللَّهِ Âl-lâh-û Teâlâ'nın indinden (tarafından) خَيْرٌ daha hayırlıdır. İmân ve takvâlarına karşılık, Âllâh-û Teâlâ'nın dâimi olan ahirette onlara vereceği az bir sevap, bütün dünyadan daha hayırlıdır. Ya Âllâh'ın dâimi olan bol sevapları nasıldır? لَوْ كَانُوا Eğer olsalardı, يَعْلَمُونَ eğer bunu bilselerdi ne iyi olurdu. (Âllâh-û Teâlâ'nın sevabının daha hayırlı olduğunu bilselerdi imân ederlerdi.)

Eğer onlar (yahudiler, Kur'ân-ı Kerim'e ve Efendimiz Sallâllâhû Aleyhivessellem'e) inansaydılar ve (sihir yapmak gibi yasaklardan) sakınsaydılar, elbette Âllâh-û Teâlâ tarafından (verilecek) en ufak bir sevap, (içinde bulundukları dünya nimetlerinden) daha hayırlıdır. Eğer bilecek olsalardı (imân ederlerdi.)

Yahudiler bu meseleyi bilirlerdi. Fakat bildikleriyle amel etmediklerinden Âllâh-û Teâlâ, onları cehalete nisbet etmiş (cahil saymış)tır. Çünkü sadece dilde olan ilim, tesir-i kalbe ulaşmadıkça

fayda vermez. Bu tesir ise salih amellere koşmak, kitap ve sünnete uymakla meydana gelir.

Dünyayı ve yüksekliğini kazanmak için ilim öğrenenin hâli de yakut bir kaşıkla pislik kaldırına benzer. Ne kadar kıymetli bir şey, ne kadar kötü bir şeye alet edilmektedir.

104- يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَقُولُوا رَاعِنَا وَقُولُوا انْظُرْنَا وَاسْمَعُوا وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ أَلِيمٌ

رَاعِنَا لَا تَقُولُوا Ey imân edenler, يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا “râinê” (yahudiler tarafından sövmek için kullanılan bu kelimeyi siz, Peygamber Sallâllâhû Aleyhivessellem’e söylemeyin.) وَقُولُوا Ve deyin انْظُرْنَا “ünzûrnê.” Yâni “râinê” yerine, aynı mânâda olup yahudilerin sövme mânâsındaki sözleriyle karışmayan “ünzûrnê” sözünü kullanın. وَاسْمَعُوا Ve dinleyin Rasûlullah Sallâllâhû Aleyhivessellem’in size söylediği sözleri, anlattığı meseleleri dinleyin ki tekrar tekrar sormaya muhtaç olmayasınız. Veya kabul edip itâat etme, (emir tutma) niyetiyle dinleyin. Ve dinlemeniz “işittik isyân ettik” diyen yahudilerin dinlemesi gibi olmasın. وَلِلْكَافِرِينَ Ve o kâfirler, (Rasûlullah Sallâllâhû Aleyhivessellem’e sebeden, söven o yahudiler) için vardır, عَذَابٌ bir azap ki أَلِيمٌ çok acı verici.

Peygamber Efendimiz Sallâllâhû Aleyhivessellem, ashabıyla konuşurken içlerinden bazıları, Arapça; “Bizi de gözet, iyi anlayalım ya Rasûlullah” mânâsına “râinê ya Rasûlullah” derlerdi.

Hâlbuki “râinê” İbranice’de “Ey Çoban, ey ahmak dinle, ey dinlenmeyesi dinle, a sözü dinlenmez adam” mânâsına gelmekteydi. Yahudiler birbirlerini “râinê” diye tezyif ve tahkir ederlerdi.

Müslümanların “râinê yâ Rasûlullah” demelerini fırsat bilen

yahudiler, "râinê" kelimesini andıracak şekilde ağızlarını eğerek, tezyif kastıyla "râinê yâ Muhammed" demeye başlamışlardı.

Bunun üzerine, bu âyetin nâzil olduğu rivâyet edilmiştir.

Birden fazla mânâ ifâde eden sözlerden kaçınmanın gerekli olduğudur. Zira kişi bu gibi sözlerle karşısındakine eziyet etmiş olur.

Müslüman, karşısındaki kişileri sıkıntıya düşürecek karışık sözleri söylemekten son derece kaçınmalıdır.

105- مَا يَوَدُّ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ وَلَا الْمُشْرِكِينَ أَنْ يُنَزَّلَ عَلَيْكُمْ مِنْ خَيْرٍ مِنْ رَبِّكُمْ وَاللَّهُ يَخْتَصُّ بِرَحْمَتِهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ دُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ

مَا يَوَدُّ Sevmeyen, istemeyen الَّذِينَ o kimseler ki كَفَرُوا küfrettiler (kâfir oldular.) مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ Ehl-i kitaptan (yahudi ve hristiyanlardan) وَلَا الْمُشْرِكِينَ ve müşriklerden. (Ehl-i kitaptan olsun, müşriklerden olsun küfredenlerin hiçbiri arzu etmez,) أَنْ يُنَزَّلَ indirilmesini عَلَيْكُمْ sizin üzerinize (yâni peygamberiniz üzerine. Zira O'na indirilen, ümmetine de indirilmiş sayılır) مِنْ خَيْرٍ (vahiy) hiçbir hayır, مِنْ رَبِّكُمْ Rabbiniz tarafından. وَاللَّهُ Âllâh-û Teâlâ ise يَخْتَصُّ tahsis eder, hususiyet (özellik)le verir بِرَحْمَتِهِ rahmetini مَنْ o kimseye ki يَشَاءُ diliyor. Âllâh-û Teâlâ, dilediği kuluna rahmetini tahsis eder وَاللَّهُ ve Âllâh-û Teâlâ دُو الْفَضْلِ fazl-û ihsan (iyilik) sahibidir, الْعَظِيمِ çok büyük lütuf sahibidir.

(Ey Mü'minler) ehl-i kitap (kendilerine Tevrat ve İncil gibi kitaplar verilmiş olan yahudi ve hristiyanlar)dan ve müşriklerden hiçbiri, sizin üzerinize Rabbiniz tarafından bir hayır, (vahiy)in indirilmesini arzu etmezler. Âllâh-û Teâlâ ise rahmetini, dilediğine

melidirler ki kendi kitapları da evvelki kitapların birçok hükümlerini nesh etmiştir. Hükümsüz bırakmıştır.

Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem'e indirilmiş olan Kur'an, geçmiş kitapların hepsini neshettiği gibi (İncil ve Tevrat'ı.) Tevrat da kendinden evvelki şeriatın birçok hükümlerini neshetmişlerdir. Meselâ; Âdem Aleyhisselam'ın şeriatında zürriyetin çoğalması ve ortada kendi çocuklarından başka kimse bulunmadığı için kardeş kardeşe evlenmek meşrû idi. Sonra insanlar çoğalıp kardeşin kardeşe evlenmesine ihtiyaç kalmadığı için bu hüküm kaldırılmıştır.

Nuh Aleyhisselam'ın şeriatında, her çeşit hayvanın yenmesi mübah (serbest) idi. Mûsâ Aleyhisselam'ın şeriatında ise birçok hayvanların yenmesi kaldırılmıştır. Şeriat-ı Muhammediye, Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem'in Âllâh-û Teâlâ'dan getirmiş olduğu din de kendinden önce olan şeriatları, fûrû cihe-tinden (inanç meseleleriyle alâkalı olmayan davranışlara ait hükümler yönünden) neshetmiştir.

Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem, Mescid-i Kibleteyn'de öğle namazını kılarken Cibril-î Emin nâzil oldu, kibleyi değiştirdi. Bu def'a yahudiler başladılar; "Gâh o tarafa, gâh bu tarafa yöneliyor" demeye. Nesih, iptâl demek değildir. Âllâh-û Teâlâ'nın kelâmı iptal edilmez, bâtil oldu denilmez. Neshin mânâsı iptal değil, bir hükmün bidâyeti, önceki hükmün nihâyetidir. Nesih, İslâm'ın terbiye metodunu gösterir.

107- أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ لَهُ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ

لَهُ اللَّهُ أَنْ muhakkak Âllâh-û Teâlâ Aَلَمْ تَعْلَمْ Bilmedin mi ki

onun içindir (O'na mahsustur, O'na aittir.) مُلْكُ السَّمَوَاتِ Göklerin mülk-ü saltanat ve tasarrufu, وَالْأَرْضِ yerin mülkü. O, sizin bütün işlerinizin de mâliki (sahibi)dir ve işlerinizi idare edendir. O hâlde nasih ve mensuh hususunda size en faydalı olanı ziyâde bilmektedir. وَمَا لَكُمْ Ve sizin için yoktur (ey Mü'minler,) مِنْ دُونِ اللَّهِ Âllâh-û Teâlâ'dan başka مِنْ وَلِيٍّ hiçbir veli, işlerinizi takip edecek hiçbir dost ve sahip, وَلَا نَصِيرٍ hiçbir yardımcı. Yâni sizi azaptan kurtaracak hiçbir yardımcı da yoktur.

Ya Muhammed Sallâllâhû Aleyhivessellem, yine bilmedin mi ki göklerin ve yerin (hâkimiyet ve idaresi) yalnızca Âllâh'ındır. Sizin için Âllâh'tan başka ne bir dost vardır, ne de bir yardımcı.

Âllâh-û Teâlâ, göklerin ve yerin mülk ve idaresinin kendisine ait olduğunu, bütün kâinatta istediği gibi tasarruf ettiğini. Ve Mü'minlere, Mevlâ'dan gayri ne bir sahip, ne de bir yardımcı bulunmadığını zikrederek, emir ve nehiyelerinden istediği hükmü kaldırıp istediği hükmü bırakabileceğini ve kullarına hangisinin daha faydalı olduğunu en ziyâde bildiğini beyan etmiştir.

Âllâh-û Teâlâ, Rasûlüne bazı sırları sormakta ısrar edenleri azarlamak üzere buyuruyor;

108- أَمْ تُرِيدُونَ أَنْ تَسْأَلُوا رَسُولَكُمْ كَمَا سُئِلَ مُوسَىٰ مِنْ قَبْلُ ۚ وَمَنْ يَتَّبِعِ الْكُفْرَ بِالْإِيمَانِ فَقَدْ ضَلَّ سَوَاءَ السَّبِيلِ

أَنْ تَسْأَلُوا Yoksa murad eder misiniz (ister misiniz?) أَمْ تُرِيدُونَ Sorulduğu gibi مُوسَىٰ Mûsâ Aleyhisselam'a مِنْ قَبْلُ bundan evvel, yahudilerin Mûsâ Aleyhisselam'dan uygunsuz şeyler istediği gibi, siz de peygamberinizden

bu gibi şeyleri mi talep etmek istiyorsunuz? وَمَنْ يَتَّبِدْ Her kim değiştirse, (tercih edip alırsa) الْكُفْرَ küfrü (inkârı,) بِالْإِيمَانِ imâna mukabil (karşılık.) İndirilen bu kadar mucizelere inanmayıp şüphe ederek mucizeler isterse, فَقَدْ ضَلَّ سَوَاءَ muhakkak o sapmıştır سَوَاءَ السَّبِيلِ yolun doğrusundan. (Kendisini hak ve hakikata kavuşturacak olan doğru yoldan sapmıştır.)

Yoksa siz de (ey Mü'minler.) Daha önce Mûsâ Aleyhisselam'a sorulduğu gibi, peygamberinize (bir takım) sorular sormak mı istiyorsunuz? Kim imânı, küfre geçirirse şüphesiz yolun doğrusundan sapmış olur.

Tefsircilerin birçoğuna göre bu âyet-i celilenin iniş sebebi; Yahudilerin, "Yâ Muhammed Sallâllâhû Aleyhivessellem. Mûsâ Aleyhisselam Tevrat'ı toptan getirdiği gibi, sen de bize Âllâh'ın kitabını toptan getir" demeleridir.

Başka bir rivâyete göre bu âyet-i celile; Kureyş kâfirlerinin, "Safâ dağına bize altın yap ve Mekke arazisini bize genişlendir" diyerek, Efendimiz Sallâllâhû Aleyhivessellem'den mucize istemeleri üzerine inmiştir.

Nitekim yahudiler de "Bize ilâh yap" diyerek, Mûsâ Aleyhisselam'dan uygunsuz talepte bulunmuşlardı.

Âllâh-û Teâlâ, yahudilerin bazı çirkin huylarını açıkladıktan sonra, Mü'minleri çekemediklerinden dolayı yapmak istedikleri hîle ve desiseleri (gizli tuzakları) beyan etmek üzere şöyle buyuruyor;

109- وَدَّ كَثِيرٌ مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَوْ يَرُدُّونَكُمْ مِن بَعْدِ إِيمَانِكُمْ كُفَّارًا حَسَدًا مِّنْ عِندِ أَنفُسِهِمْ مِّنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْحَقُّ فَاعْفُوا وَاصْفَحُوا حَتَّى يَأْتِيَ اللَّهُ بِأَمْرِهِ إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ كَثِيرٌ Sevdi, (temenni, arzu etti) birçokları ehl-i kitaptan. Kitap ehli olan yahudi ve hıristiyanlardan birçoğu istediler. مَنْ سِزِي, لَوِیْرُدُونْ Reddetseler, (çevirip döndürseler) kâfirlere. (Ehl-i kitaptan birçokları, sizi imânınızdan sonra kâfir etmeyi arzu etmiştir.) حَسَدًا Hasetten (kıskanglıktan) dolayı, öyle kıskanglık ki مِنْ عِنْدِ أَنْفُسِهِمْ kendi nefisleri tarafından kaynaklanıcı. أَشِیْكَارَ مَنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ Aşikâr olduktan sonra لَهُمْ onlara (o ehl-i kitaba) الْحَقُّ hak, Muhammed Aleyhisselam'ın Rasûlûllah oluşu, sözlerinin ve dininin doğruluğu. Tevrat'ta zikredilen sıfatlarla ve diğer mucizelerle onlara açıklandıktan sonra, yine de Mü'minleri bu hak olduğu, zahir (açık) olan dinden ayırıp, kendileri gibi kâfir etmek istediler. فَاعْفُوا Öyleyse affedin (yâni onlardan intikam almaya ve onlara ceza vermeye kalkışmayın.) وَاصْفَحُوا Safhedin, ayıplamaktan ve kınamaktan yüz çevirin, görmemezlikten gelin حَتَّى يَأْتِيَ getirinceye kadar اللَّهُ Âl-lâh-û Teâlâ, بِأَمْرِهِ emrini. (Âllâh-û Teâlâ, onlarla muharebe etme emrini verinceye kadar.) إِنَّ اللَّهَ Muhakkak Âllâh-û Teâlâ, عَلَى كُلِّ شَيْءٍ her şey üzerine قَدِيرٌ ziyâde kadir, (gücü yetici)dir.

Ehl-i kitaptan birçokları, kendilerine hak zahir olduktan (açıklandıktan) sonra, nefislerinden kaynaklanan haset (çekememezlik)den dolayı, sizi imânınızdan sonra kâfirler hâline çevirmek istediler. Âllâh'ın emri gelinceye kadar affedin ve (size karşı onlardan zuhur eden cehâlet ve adavetleri, körü körüne düşmanlıkları) görmemezlikten gelin. Zira şüphesiz Âllâh-û Teâlâ, her şeye ziyâde kâdirdir. (Öyleyse size nusret ve iktidar, yardım ve güç vererek onlardan intikam alacaktır.)

Bu âyet-i celile, Uhud vak'asından sonra yahudi âlimlerinden

bir cemaatin, Müslümanlara; “Başınıza geleni görmediniz mi? Eğer hak üzerine olsaydınız, bozguna uğramazdınız. O hâlde bizim dinimize dönün, bu sizin için daha hayırlıdır.” demeleri üzerine inmiştir.

İşte bütün düşmanlara karşı hüküm, bu minval (şekil) üzerinedir. Nakşi Tarikatının İmamı olan Muhammed Bahâuddin Şâh-ı Nakşibend Kaddasâllahû Sırrahûlaziz bu hususta “Düşmanı yeneceğini iyice bilmeden (ve ona karşı kuvvet hazırlamadan) karşısına çıkmak, kendini helâk etmek (ölüme atmak) demektir.” buyurmuştur.

وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَمَا تُقَدِّمُوا لِأَنفُسِكُمْ مِنْ خَيْرٍ تَجِدُوهُ ۖ عِنْدَ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ۝ 110

وَأَقِيمُوا Ve ikâme edin, (hakkiyla kılın) الصَّلَاةَ namazı, وَآتُوا ve-
rin الزَّكَاةَ zekâtı. وَمَا تُقَدِّمُوا takdim eder, (önden gön-
derir)seniz (namaz, zekât, sadaka gibi hayırlardan herhangi biri-
ni, kendi menfaatiniz için âhirete önceden gönderirseniz.) لِأَنفُسِكُمْ
Nefisleriniz için مِنْ خَيْرٍ herhangi bir hayırdan. تَجِدُوهُ Bulursunuz
onu (sevabını,) عِنْدَ اللَّهِ Âllâh-û Teâlâ’nın ind-i manevisinde. (Ver-
diğiniz bir hurmayı, bir lokmayı âhirette Uhud dağı kadar büyük
bulursunuz.) إِنَّ اللَّهَ Şüphesiz Âllâh-û Teâlâ, بِمَا o şeyleri ki تَعْمَلُونَ
işliyorsunuz (bütün işlediklerinizi) بِصِيرٌ ziyâde görücüdür. (Sizin
her yaptığınızı ziyâde bilicidir. Az çok, gizli aşikâr hiçbir ameliniz,
O’na gizli kalmaz.

Ve namazı dosdoğru kılın, zekâtı da verin (gerek bunlar, ge-
rekse daha başka) hayır cinsinden, (karşılığını bugün peşin ara-
mayarak) kendiniz için önceden ne gönderirseniz, onu (sevabını)

Âllâh katında bulursunuz. Şüphesiz Âllâh-û Teâlâ, sizin (hayırdan ve şerden) bütün işlediklerinizi ziyâde görücüdür.

Âyet-i celilede geçen takdim sözü, Âllâh-û Teâlâ'nın dünyada mükelleflere (yükümlü olan kullara) ihsan ettiği bütün nimetlerden asıl maksadın, onları âhirete takdim etmeleri (göndermeleri) ve önlerindeki büyük gün için hazırlanmaları gerektiğini ifâde etmektedir.

Âllâh-û Teâlâ, yahudilerin ehl-i imâna, zihinlerini karıştırmak için söyledikleri sözlerin diğer bazısını beyan etmek üzere buyuruyor;

وَقَالُوا لَنْ يَدْخُلَ الْجَنَّةَ إِلَّا مَنْ كَانَ هُودًا أَوْ نَصَارًا تِلْكَ أَمَانِيُّهُمْ قُلْ-111
هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ

وَقَالُوا Ve dediler, (yahudiler ve hristiyanlardan olan o ehl-i kitap dediler ki.) لَنْ يَدْخُلَ الْجَنَّةَ Asla giremeyecektir cennete ancak o kimse girecektir ki كَانَ هُودًا yahudi. تِلْكَ أَمَانِيُّهُمْ İşte bu, (kendilerinden başka kimsenin cennete giremeyeceğine dâir iddialar,) أَمَانِيُّهُمْ onların ümniyyeleri (boş kuruntuları, hayalleri)dir. قُلْ Habibim sen, onlara de ki; هَاتُوا "Getirin بُرْهَانَكُمْ burhanınızı (bu iddianıza dâir delillerinizi) إِنْ كُنْتُمْ eğer iseniz صَادِقِينَ sadık, (davanızda doğru)lar. Eğer sahiden doğru söylüyorsanız."

(Ehl-i kitap) "Yahudi ve hristiyanlar hariç hiç kimse cennete giremeyecek" dediler. O iddia onların kuruntusudur. Sen, onlara de ki; "Eğer sahiden doğru söylüyorsanız, delilinizi getirin."

Yahudiler hristiyanları, hristiyanlar da yahudileri kâfir saydıklarından, her iki fırka birbirinin cennete gireceğine inanmazlar.

Yahudiler; "Cennete yahudi olandan başkası giremez." Hristi-

yanlar da; "Hiristiyan olandan başkası cennete giremez" dediler, demektir.

Âllâh-û Teâlâ, her iki fırkanın da yalancı olduğunu beyan etmek üzere bu âyet-i celileyi inzâl buyurdu.

بَلَىٰ مَنْ أَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَلَهُ أَجْرُهُ عِنْدَ رَبِّهِ وَلَا خَوْفٌ ۖ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ۚ

بَلَىٰ Hayır, (iş onların dediği gibi değildir.) مَنْ Her kim ki اَسْلَمَ teslim etti وَجْهَهُ yüzünü, (zatını, nefsini) لِلَّهِ Âllâh-û Teâlâ'ya. Her kim kendini, Âllâh-û Teâlâ'ya teslim eder. O'na ortak koşmayarak sadece O'nu kasteder ve O'nun hükmettiği her şeye boyun eğerse. وَهُوَ Hâlbuki kendisi de مُحْسِنٌ ihsan edicidir. (Dâimâ Mevlâ'yı görür gibi bir hâl takınarak, dini vazifelerini güzelce, lâıykıyla "yerli yerinde" ifâ edicidir.) فَلَهُ O kişi için vardır أَجْرُهُ ecir, (amellerinin karşılığında kendine vaad edilen mükâfatı,) عِنْدَ رَبِّهِ Rabbi indinde وَلَا وَلا hiçbir korku yoktur عَلَيْهِمْ onlar üzerine. وَلَا Ve hiçbir korku yoktur وَلا Ve ancak onlar, olmazlar. يَحْزَنُونَ Mahsun olur (olmazlar,) ancak onlar üzülmeyeceklerdir.

Hayır! (Onların bu iddiaları boştur, hakikat şudur ki) her kim, muhsin (dini vazifesini, vazifelerini güzelce ifâ edici) olduğu hâlde, yüzünü (kendisini) Âllâh'a teslim ederse, işte onun için Rabbi nezdinde, (âhiret âleminde) mükâfatı (cennet ve Cemâlûllah) vardır. Ve onlara hiçbir korku yoktur ve ancak onlar mahzun da olmayacaklardır.

Bu âyette Âllâh'a kulluk etmek, ihsana bağlanmıştır. Yâni bir kimse ibadet etmekle kendisini kurtaramaz. Kendini kurtarması için muhsinlerden olması gerekir. Muhsin; yaptığı işi Âllâh için ya-

ve hıristiyanların hepsi de) يَتْلُونَ okuyorlar الْكِتَابُ kitabı. Onlar kendilerine inen İncil ve Tevrat kitaplarını okuyarak, ilim ehli oldukları hâlde bu sözü söylediler. Hâlbuki Tevrat ve İncil kitaplarını yüklenen ve onlara imân edenlerin birbirlerini tekfir etmemeleri (kâfir saymamaları) lâzımdır. Zirâ iki kitabın her biri, diğerini tasdik edici (doğrulayıcı)dir. كَذَلِكَ İşte bu duyduğun sözün benzerini قَالَ dedi, الَّذِينَ öyle kimseler ki لَا يَعْلَمُونَ bilmezler. Kendilerinden hiçbir ilim ve kitap bulunmayan putperest ve muattile (mahlûkat için yaratıcı tanımayan) cahil kimseler de böyle söylediler. مِثْلَ Onların sözlerinin mislini, yahûdi ve nasaranın birbirine söylediği sözün bir benzerini söylediler. Şöyle ki onlar da kendilerinin dışındaki bütün din mensupları için “Bunlar hiçbir hakikat üzere değildir” dediler. قَالَ اللَّهُ Âllâh-û Teâlâ ise يَحْكُمُ hükmedecektir بَيْنَهُمْ yahudi ve nasara arasında يَوْمَ الْقِيَمَةِ kıyamet gününde. فِيمَا Öyle bir hususta ki كَانُوا oldular فِيهِ o şeyde, (o din işinde) يَخْتَلِفُونَ ihtilaf eder. Birbirleriyle çekiştikleri meselelerde Âllâh-û Teâlâ, haklıyı haksızı ayıracaktır.

Ve yahudiler dedi ki; “Hıristiyanlar (sahih ve muteber doğru ve kıymetli olan) hiçbir şey (din) üzere değildirler.” Hıristiyanlar da dedi ki; “Yahûdiler (güvenilir, muteber) hiçbir şey (din) üzere değildirler.” Hâlbuki onlar (bu iki fırkanın hepsi, kendilerine indirilen) kitabı okuyorlar. İşte böylece (okuma) bilmeyen kimseler de onların bu sözleri gibi söylediler. Âllâh-û Teâlâ ise bu ihtilaf ettikleri (çekiştikleri) şeyler hakkında kıyâmet günü aralarında hükmedecek (haklıyı haksızı ayıracaktır.)

Umum beşeriyet için, İslâmiyet’i kabulden başka bir selâmet

yoktur. Bu hakikatı idrak ederek (bu gerçeği anlayarak) İslâmiyet'e iltica edenlere gıpta (heves) edilir.

Her cemaat kendilerine ait olan imân ve hareketlerle sevinicidir. Hatta şeyhler ve tarikatlar arasında da vardır. Her bir cemaat, diğerlerinin hata üzere olduğunu iddia etmektedir. En iyisi bu ihtilâfları bırakıp hidâyete uymaktır.

114- وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ مَنَعَ مَسَاجِدَ اللَّهِ أَنْ يُذْكَرَ فِيهَا اسْمُهُ وَسَعَىٰ فِي خَرَابِهَا أُولَٰئِكَ مَا كَانَ لَهُمْ أَنْ يَدْخُلُوهَا إِلَّا خَائِفِينَ لَهُمْ فِي الدُّنْيَا خِزْيٌ وَلَهُمْ فِي الْآخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ

مِمَّنْ Kim daha zâlimdir yâni daha zâlim kimse yoktur مَنْ o kimseden ki مَنَعَ men etti, engelledi اللَّهُ Âllâh-û Teâlâ'nın mescitlerini. أَنْ يُذْكَرَ Zikrolunmasından (anılmasından) فِيهَا o mescitlerde, اسْمُهُ O'nun (Âllâh'ın) ismini. وَسَعَى Ve çalıştı, koştu فِي خَرَابِهَا o mescitlerin harap olmasında, yıkılması için gayret gösterdi. أُولَٰئِكَ İşte onlar مَا كَانَ olmadı, لَهُمْ onlar için أَنْ يَدْخُلُوهَا o mescitlere (Âllâh'ın mescitlerine girmek onların hakkı değildir.) إِلَّا خَائِفِينَ Ancak korkutucu oldukları hâlde, (Mü'minlerin kendilerini yakalamasından korkarak girebilirler.) لَهُمْ Onlar için vardır فِي الدُّنْيَا dünyada خِزْيٌ feci bir rüşvalık وَلَهُمْ ve onlar için vardır فِي الْآخِرَةِ ahirette عَذَابٌ عَظِيمٌ pek büyük bir azap vardır.

Âllâh'ın mescitlerinde, Âllâh'ın adının anılmasına engel olan ve onların harap olmasına çalışandan daha zâlim kim vardır? Aslında bunların oralara ancak korkarak girmeleri gerekir. (Başka türlü girmeye hakları yoktur.) Bunlar için dünyada bir rezillik, âhirette de büyük bir azap vardır.

Mescitlerin harap edilmesinden maksat ise hakikaten yıkılma-

ları değil, ancak onları zikir ve ibadetten boş bırakmaktır. Zira mescitlerin bina edilmesinin esas gayesi, kendilerinde zikir ve ibadet yapılmasıdır. Bu gaye hâsıl olmadığı müddetçe, sanki onlar harap edilmiş veya hiç bina edilmemiş gibi olurlar.

Diğer bir âyet-i celilede; “Âllâh’ın mescitlerini ancak Âllâh’a ve âhirete inananlar tamir eder” buyuruluyor. Bu âyet-i celilesinde Âllâh-û Teâlâ, mescitlerin tamirini imâna delil kılmıştır.

Bir camiye yıkmaya çalışandan daha zâlim kim olabilir?

1- Âllâh-û Teâlâ zikredilmesin, ibadet edilmesin. **2-** Cami, mescidin kapısını kapatır başka gayelerde kullanır. **3-** Tatil eder yahut onun vakıflarını alır. **4-** Veyahut da zahiren yıkar. Bunların hepsi bu tehdidin dâhilindedir. Cami sağlamdır, camiye gitmeye men ettikten sonra yine harabedir. Cami, mescitler cemaatin oralarına devamı ile mamur olur. Camiye havf ile haşyet ile girilir. Edep ile girilir, edep ile çıkılması lâzım gelir.

وَلِلَّهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ فَأَيْنَمَا تُولُوا فَثَمَّ وَجْهَ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ وَاسِعٌ عَلِيمٌ -115

وَلِلَّهِ Ve Âllâh içindir (Âllâh-û Teâlâ’nındır) الْمَشْرِقُ meşrik (doğu,) وَالْمَغْرِبُ mağrib (batı.) Yâni bütün küre-i arz (yeryüzü) Âllâh’ındır. فَأَيْنَمَا Herhangi bir yerde تُولُوا çevirirseniz (yüzünüzü, kible niyetiyle herhangi bir tarafa döndürürseniz) فَثَمَّ oradadır وَجْهَ اللَّهِ Âllâh-û Teâlâ’nın vechi. Yâni Âllâh-û Teâlâ’nın dönmenizi emrettiği ve kible olarak razı olduğu cihet, yön orasıdır. Veyahut her ne tarafa yönelirseniz, Âllâh’ın cemali oradadır demektir. إِنَّ اللَّهَ Muhakkak Âllâh-û Teâlâ وَاسِعٌ vâsi’dir, rahmet-i kudreti geniştir her bakımdan, her şeyi kaplayıcıdır. عَلِيمٌ Ziyâde bilicidir kullarının maslahat (menfaat)lerini ve her şeyi çok iyi bildiğinden, onlara

genişlik yapmayı murat etmiş ve ibadetleri için muayyen (belli) bir mekân tahsis etmemiş (yer ayırmamıştır.)

Şark ve garp (bir tarafı doğu, öbür tarafı batı olan bütün küre-i arz) Âllâh-û Teâlâ'nındır. (Mescid-i Haram'da veya Mescid-i Aksa'da namaz kılmaktan men olunduysanız, bütün küre-i arz sizin için mescit kılınmıştır.) Artık herhangi bir yerde (yüzünüzü kibleye) çevirerseniz, Âllâh'ın vechi (cemali, dönülmesini emrettiği ve kible olarak razı olduğu cihet) oradadır. Şüphesiz Âllâh-û Teâlâ, Vâsi'dir. (Rahmeti, kudreti geniştir. Bütün eşyayı her cihetten kuşatıcıdır.) Âlim'dir, (kullarının menfaatlarını ve her nerede, ne yaptıklarını ziyâde bilicidir.)

Efendimiz Sallâllâhû Aleyhivessellem'in içinde devamlı olarak, tekrar Kâbe'ye döndürüleceği ümidi vardı. Nitekim Âllâh-û Teâlâ; "Ey Habibim muhakkak biz (kıblenin değişmesine dair bir vahiy bekleyerek) yüzünü semaya döndürdüğünü görüyoruz. Elbette biz, seni razı olacağın kibleye döndüreceğiz" buyurdu. Efendimiz Sallâllâhû Aleyhivessellem, bir gün Ben-i Seleme'nin mescidinde öğle namazının iki rekatını kılınca; "Habibim! Yüzünü Mescid-i Haram'a çevir." mealindeki âyet-i kerime nâzil oldu. Ve Efendimiz Sallâllâhû Aleyhivessellem, namaz içinde Mescid-i Haram'a döndü. Bundan dolayı o mescit, "Kibleteyn" iki kible mescidi diye isimlendirildi.

Âllâh-û Teâlâ, hiçbir mekânda değildir. Ancak her yerde ilmiyle hazır (bulunmakta)dır. Ne tarafa yönelseniz, Mevlâ'nın Cemâli oradadır.

Âllâh-û Teâlâ, yahudi ve hristiyanların kâfirlikte birleştikleri bir sözü, kitapsız kâfirlerin de aynen söylediklerini beyan etmek üzere buyuruyor;

وَقَالُوا اتَّخَذَ اللَّهُ وَلَدًا سُبْحَانَهُ بَلْ لَّهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ كُلٌّ لَّهُ قَانِتُونَ 116

وَقَالُوا Ve dediler (yahudiler, hıristiyanlar ve müşrikler dediler.) سُبْحَانَهُ "İttihaz etti, (edindi) الله Âllâh-û Tealâ, وَلَدًا çocuk." Âllâh-û Teâlâ kendi zatını, hakkında iftira ettikleri şeylerden tenzih etmekle tenzih etti, pak etti, uzak etti. بَلْ لَهُ Bilakis onun içindir, iş onların iddia ettikleri gibi değildir. O'nun çocuğu yoktur. Zira O, bütün mevcudatın yaratıcısıdır ve mülk bakımından O'nundur. مَا Öyle bir eşya ki فِي السَّمَوَاتِ göklerde, وَالْأَرْضِ yerededir. O, hepsinin yaratıcısı ve sahibidir. Yahudi ve nasaranın "Âllâh'ın oğludur" diye iftira ettikleri, Üzeyir ve İsâ aleyhisselam ile melekler, hep o yaratılanlardandır. كُلٌّ Gökte ve yerde olanların hepsi, لَهُ O Âllâh için. O Âllâh-û Tealâ'ya قَانِتُونَ itâat edici, boyun eğicidir. Bu sebeple O'nun çocuğu nasıl olabilir?

Ve dediler ki; "Âllâh-û Teâlâ, çocuk edindi." O kendi zatını, (hakkında söylenmiş olan şeylerden) tenzih etmek, (tam mânâsıyla pak etti.) Doğrusu göklerde ve yerde ne varsa O'nundur. Hepsi de O'na itâat edicidirler.

Bu âyet-i kerime; yahudilerin "Üzeyir Aleyhisselam Âllâh'ın oğludur," hıristiyanlar "İsâ Aleyhisselam Âllâh'ın oğludur," müşriklerin de "melekler, Âllâh'ın kızlarıdır" demeleri üzerine nâzil olmuştur.

Ali Radıyâllâhû Anh efendimiz; "Eğer İsâ Aleyhisselam ilâh ise, ilâh başkasına nasıl tapar? İbadet eden ancak kul olur, ilâh olmaz."

بَدِيعُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَإِذَا قَضَىٰ أَمْرًا فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ 117

بَدِيعُ السَّمَوَاتِ Âllâh-û Teâlâ, göklerin mûbdi'idir, yaratıcısıdır وَالْأَرْضِ yerlerin de. Âllâh-û Teâlâ, göklerin ve yerin maddesiz ve müddetsiz olarak hiç yoktan yaratıcısıdır. وَإِذَا قَضَىٰ Âllâh-û Teâlâ, dileyip hükmedince أَمْرًا bir işi (bir şeyin olmasını) فَتَكُونُ o da hemen oluverir. فَتَكُونُ o da hemen oluverir. فَتَكُونُ o da hemen oluverir.

Âllâh-û Teâlâ, göklerin ve yerin yoktan var edicisidir. O bir şeye hükmedince, ona ancak "ol" der, o da hemen oluverir.

Ehl-i sünnet, eşyanın varlığının كُنْ "ol" emrinin söylenmesine bağlı olduğunu kabul etmezler. Zira Âllâh-û Teâlâ, harf ve sestten münezzehtir. Ancak eşyanın varlığı, tekvin (meydana getirmek,) icat (var etmek,) halk (yaratmak) gibi, Âllâh-û Teâlâ'nın ezeli sıfatları ile alakalıdır.

Eğer tacir (ticaretle uğraşan kişi,) Âllâh'ı zikretmekle kendisi için ne büyük faziletler olduğunu bilseydi, elbette ticareti bırakırdı. Eğer bir kere "Sübhanâllâh" demenin kazandırdığı sevap, yeryüzündeki insanlara taksim edilseydi. Elbette onlardan her birine, dünyanın on misli (büyüklüğünde) mükâfat isabet ederdi.

وَقَالَ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ لَوْلَا يُكَلِّمُنَا اللَّهُ أَوْ تَأْتِينَا آيَةٌ كَذَلِكَ قَالَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ مِثْلَ قَوْلِهِمْ تَشَابَهَتْ قُلُوبُهُمْ قَدْ بَيَّنَّا الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ

وَقَالَ Ve dedi الَّذِينَ o kimseler ki لَا يَعْلَمُونَ bilmiyorlar. Hakikaten bilmeyen Arap müşrikleri veya bildiği hâlde bildiğiyle amel etmediği için cahil menzilesinde (makamında) olan ehl-i kitap şöyle dediler. لَوْلَا يُكَلِّمُنَا "Konuşsa ya, (niçin konuşmuyor) نَا bizimle اللَّهُ Âllâh-û Teâlâ? Âllâh-û Teâlâ, meleklerle ve Mûsâ Aleyhisselam ile

konuştuğu gibi bizimle de konuşsa ya. **أَوْ تَأْتِي** Yahut da gelse ya, (niçin gelmiyor?) **بِئْسَ** bize **أَيُّهُ** bir âyet (ya Muhammed!) Senin doğruluğuna delâlet eden bir mucize?" **كَذَلِكَ** İşte böylece **قَالَ** demişti, **الَّذِينَ** öyle kimseler ki **مِنْ قَبْلِهِمْ** onlardan evveldir. (Senin kavminden öncekiler de demişti) **مِثْلَ قَوْلِهِمْ** bunların sözünün bir benzerini. (Habibim! Böyle sözler söyleyerek senden uygunsuz isteklerde bulunan kavminden önce, geçmiş olan yahudiler ve hıristiyanlar da peygamberlerine buna benzer sözler söylemişler ve yersiz taleplerde bulunmuşlardı.) **تَشَابَهَتْ** Bir birine benzedi **قُلُوبُهُمْ** kalpleri. (Hakkı görmekte, katılık ve inatta evvelkilerle bunların kalpleri birbirine benzedi.) **قَدْ بَيَّنَّا** Muhakkak biz, çok beyan ettik (açıkladık) **الْآيَاتِ** âyetleri, **لِقَوْمٍ** bir kavim için ki **يُوقِنُونَ** şüphesiz inanırlar, (insaf ederek âyetlere imân etmenin vacip olduğuna yakînen, şüphesiz) inanan bir kavme, muhakkak biz âyetleri, mucizeleri çok açık gösterdik.

Ve (işin gerçeğini) bilmeyen kimseler dedi ki; Âllâh-û Teâlâ, (melekler ve peygamberlerle konuştuğu gibi açıkça) bizimle de konuşsa ya veya (senin doğruluğuna delâlet eden) bir âyet (bir nişan, bir mucize) bize gelse ya! (Ey Habibim!) Bunlardan evvelkiler de tıpkı bunların dedikleri gibi demişti. (Bunların ve öncekilerin) kalpleri, (katılık ve inatta) bir birine benzedi. Muhakkak biz, (insaf ederek kendisine gösterilen mucizelerle yetinip onlara inanmanın vacip olduğuna) yakinen, (şüphesiz) inanan bir kavim için âyetleri (mucizeleri) ziyadesiyle beyan ettik.

119- **إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ بِالْحَقِّ بَشِيرًا وَنَذِيرًا وَلَا تُسْأَلُ عَنْ أَصْحَابِ الْجَحِيمِ**

إِنَّا Muhakkak biz, **أَرْسَلْنَا** gönderdik **كَ** seni **بِالْحَقِّ** hak ile (hak

olan âyet ve delillere bürünücü olarak gönderdik.) بِشِيرًا Ziyâde müjdeleyici olduğun hâlde وَنَذِيرًا ve ziyâde korkutucu olduğun hâlde. وَلَا تُسْأَلُ Ve sen mes'ul (sorumlu) olmazsın, عَنْ أَصْحَابِ الْجَحِيمِ cehennem ashabı (adamları)ndan.

Yâ Muhammed Sallâllâhû Aleyhivessellem şüphesiz biz, seni hakka bürünücü; (Sana uyanları göz görmedik, kulak işitmedik ve kimsenin hatırına gelmedik nimetlerle) ziyâde müjdeleyici ve (sana küfredip karşı gelenleri de) ziyâde korkutucu olduğun hâlde gönderdik. Ve sen, cehennem ashabından (cehenneme girenlerden) mes'ul olmazsın. (Onlar niye inanmadılar da cehenneme girdiler diye sorulmazsın, zira senin vazifen tebliğdir.)

Âyet-i Celile'de geçen "hak," Kur'an veya İslam ile tefsir edilmişse de umumi bir mânâ üzerine bırakılması ve böylece her ihtimali içine alması daha uygundur. Âllâh-û Teâlâ, bu âyet-i celiyesiyle Habibini teselli etmek üzere, O'na şöyle hitap etmektedir;

Ey Habibim! Risalet (peygamberlik) davasındaki doğruluğunu deliller ve mucizelerle izhar ettikten (açıkladıktan) sonra senin işin, ancak müjdelemek ve korkutmak suretiyle onları hakka davet etmektir. Yoksa onları kabule ve imâna zorlamak değildir.

O hâlde onlar, küfür ve inatlarına ısrar (devam) ederlerse bundan sana bir mes'uliyet (sorumluluk) yoktur. Ve sen, tam mânâsı ile işini ifâ ettikten sonra cehenneme lâayık olan kişilerin, niçin inanmadıklarından sorulmazsın.

وَلَنْ تَرْضَىٰ عَنْكَ الْيَهُودُ وَلَا النَّصَارَىٰ حَتَّىٰ تَتَّبِعَ مِلَّتَهُمْ قُلْ إِنْ هَدَىٰ
اللَّهُ هُوَ الْهُدَىٰ وَلَئِنْ اتَّبَعْتَ أَهْوَاءَهُمْ بَعْدَ الَّذِي جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ مَا
لَكَ مِنَ اللَّهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ

وَلَنْ تَرْضَى Ya Muhammed Sallâllâhû Aleyhivessellem, asla razı olmaz **عَنْكَ** senden **الْيَهُودُ** yahudiler, **وَالنَّصَارَى** hıristiyanlar da. Ne zamana kadar? **حَتَّى تَتَّبِعَ** Sen tâbi oluncaya (uyuncaya) kadar **مِلَّتَهُمْ** onların milletine (dinine.) **قُلْ** Habibim söyle ki **إِنَّ هُدَى اللَّهِ** in muhakkak Âllâh-û Teâlâ'nın hidâyeti, (O'nun doğru yolu İslam.) **هُوَ الْهُدَى** işte hidâyet ancak odur. **وَلَّيْنِ اتَّبَعْتَ** Vâllâhi eğer uyacak olursan **أَهْوَاءَهُمْ** onların hevâlarına, (nefislerinin arzularından ibaret olan bâtil dinlerine.) **بَعْدَ الَّذِي** O şeyden sonra ki **جَاءَ** geldi. Kime? **كَذَاكَ** Sana. **مِنَ الْعِلْمِ** (Sana vahyedilen Kur'an-ı Kerim'den sonra, yine de onların isteklerine uyarsan.) **مَا لَكَ** Senin için yoktur. Kim tarafından? **مِنَ اللَّهِ** Âllâh-û Teâlâ tarafından **مِنْ وَلِيِّ** hiçbir veli (sana menfaat verecek yakın bir dost.) Daha? **وَلَا نَصِيرٍ** Ve (senden, Âllâh'ın azabını def edecek) hiçbir yardımcı.

Habibim Sallâllâhû Aleyhivessellem sen, onların milletine (dine) uymadıkça ne yahudiler, ne de hıristiyanlar senden asla hoşnut olmazlar. Onlar böylece ancak kendi dinlerinin hidâyet olup, diğerlerinin dalâlet olduğunu iddia etmişler. Ey Habibim Sallâllâhû Aleyhivessellem, de ki; "Şüphesiz asıl hidâyet ancak Âllâh'ın hidâyetidir (ki o da İslam'dır.)"

Ey Habibim Sallâllâhû Aleyhivessellem. Vâllâhi sen, sana gelen ilim (vahiy)den sonra, (faraza) onların hevâlarına (din diye tabir ettikleri, nefislerinin arzularından doğan bâtil görüşlerine) uyacak olursan, senin için Âllâh-û Teâlâ tarafından gelecek olan azaptan seni koruyacak) ne bir yâr bulunur, ne de bir yardımcı.

Âllâh-û Teâlâ, şöyle buyurmak istemiştir. Ey Ümmet-i Muhammed (Sallâllâhû Aleyhivessellem) size hitap ediyorum, size edep veriyorum ve de bildiriyorum ki Muhammed Aleyhisselam'ın size

hakkı ve gerçeği getirdiğini. Ve Ben'im, onu kâfirlerin keyiflerine uymaktan ve bütün günahlardan muhafaza ettiğimi şüphesiz bilirsiniz. O hâlde siz de kâfirlerin isteklerine uymayın. Eğer size bu ilim geldikten sonra, yine de onların keyiflerine uyarsanız. Âllâh tarafından sizin için ne bir dost bulunur, ne de bir yardımcı.

Ya Muhammed Sallâllâhû Aleyhivessellem, yahudiler ve hıristiyanlar asla senden razı ve memnun olacak değildirler. O hâlde onları razı edecek şeyleri aramayı bırak. Onları, Âllâh'ın seni kendisiyle gönderdiği Hak Din'e çağırarak, Âllâh'ın rızasını aramaya bak.

Bu âyet-i celile, nefislerinin isteklerine uyan bid'at ehli kişilerle sohbet etmenin, söz ve iş bakımından onlara uymanın çirkinliğine delâlet etmektedir.

Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem buyuruyor; "Her kim, bir kavmin amellerini (yaptıklarını) severse (hoş görürse, kıyamet gününde) onların arasında haşrolacak ve onların yaptıklarını yapmasa da onların hesabıyla muhasebe edilecektir.

Abdullah İbni Mübarek Kaddesâllâhû Sırrahül Aziz, vefatından sonra rüyada görüldü ve "Rabbin sana ne muamele yaptı?" diye soruldu. O da "Bir gün ehl-i sünnet dışındaki bir bid'at ehline güller yüzle baktığım için Âllâh-û Teâlâ, bana sitem ederek beni otuz sene tutukladı ve sen, benim dinimin düşmanına niye düşmanlık etmedin?" buyurdu, dedi.

Âllâh-û Teâlâ, yahudi ve hıristiyan kâfirlerinin imân etme ihtimali olmadığını açıkladıktan sonra, onlardan imân edenlerin hakiki Mü'min olduklarını beyan ile onları methetmek üzere şöyle buyuruyor;

الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَتْلُوهُ حَقَّ تِلَاوَتِهِ أُولَٰئِكَ يُؤْمِنُونَ بِهِ وَمَنْ ۖ
يَكْفُرْ بِهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ

الَّذِينَ Öyle kimseler ki آتَيْنَا biz verdik هُمْ onlara, الْكِتَابَ kita-
bı. (Kendilerine Tevrat ve İncil verdiğimiz ehl-i kitabın Mü'minleri)
يَتْلُونَ okurlar, (vird ederek, ders yaparak okurlar) ۖ onu, (kitabı.)
حَقَّ تِلَاوَتِهِ Hakkıyla tilâvet ederek okurlar. أُولَٰئِكَ İşte onlar, يُؤْمِنُونَ
imân edenler بِهِ ona (kitaplarına.) وَمَنْ Her kim يَكْفُرُ küfrederse
بِهِ o kitaba, (ister değiştirerek kitabın kendisini inkâr etsin, ister-
se de o kitabı tasdik eden Kur'an'ı inkâr ederek kendi kitabını da
inkâr etmiş olsun.) أُولَٰئِكَ İşte onlar, هُمُ الْخَاسِرُونَ hüsrana uğra-
mış (zarara düşmüş) olanlardır.

Kendilerine kitap verdiğimiz kimseler onu, (kitaplarını) tilâ-
vetinin hakkını vererek okurlar. İşte ona imân edenler bunlardır.
Ve her kim onu, (kitabını) inkâr ederse işte onlar da (maddi ve
manevi) hüsrana, (en büyük zarara) uğrayanların ta kendileridir.

Âyet-i celilede geçen kendilerine kitap verilenlerden maksat,
ehl-i kitabın Mü'minleridir ki bunlar bir rivâyete göre; Yahudiler-
den İslâm'ı kabul etmiş olan Abdullah İbni Selâm ve adamlarıdır.
Bu mânâyâ göre kitaptan maksat, Tevrat'tır.

Diğer bir rivâyete göre ise; Bunlar otuz ikisi Yemen'den, sekizi
de Şam ulemasından olmak üzere Cafer İbni Ebi Talip Radyâllâhû
Anh ile beraber Habeşistan'dan gelen kırk kişidir. Bu mânâyâ göre
de kitaptan maksat, İncil'dir.

Ayrıca bu âyet-i celile, kitabı hakkıyla okumayıp mânâsını iyi-
ce düşünmeyenlerin, dünya ve ahirette büyük zarara düşecekleri-
ne açıkça delâlet etmektedir.

يَا بَنِي إِسْرَءِيلَ اذْكُرُوا نِعْمَتِيَ الَّتِي أَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ وَأَنْتِي فَضَّلْتُكُمْ-122
عَلَى الْعَالَمِينَ

Ben'im نِعْمَتِي Ey İsrâiloğulları اذْكُرُوا hatırlayın ya Bani İsrâil nimetimi. Öyle nimetim ki أَنْعَمْتُ in'am ettim, (ihسان ettim) عَلَيْكُمْ sizin üzerinize. (Size ve ecdadınıza vermiş olduğum nimetlerimi yâd edin ve şunu da hatırlayın ki) وَأَنْتِي muhakkak ben, عَلَى الْعَالَمِينَ âlemler üzerinde kıldım كُمْ sizi üstün yaptım. (Zamanınızda bulunan milletler üzerine sizi üstün yaptım.)

Ey İsrâiloğulları! Size in'am etmiş olduğum (fazl-u keremimle vermiş olduğum bunca) nimetimi ve sizi (asrınızda ki) âlemler üzerine çok faziletli kıldığımı hatırlayın.

Âyeti celilede geçen bütün nimetlere şâmil, en büyüklerinden birisi de Tevrat'ın kendilerine verilmesidir. Nimeti hatırlamak, ona şükretmekle olur. O Tevrat nimetine şükretmek ise onda bulunanların hepsine inanmaktan ve gereğince amel etmekle olur.

وَاتَّقُوا يَوْمًا لَا تَجْزِي نَفْسٌ عَنْ نَفْسٍ شَيْئًا وَلَا يُقْبَلُ مِنْهَا عَدْلٌ وَلَا-123
تَنْفَعُهَا شَفَاعَةٌ وَلَا هُمْ يُنصَرُونَ

Ve sakının يَوْمًا öyle bir günden (o kıyamet gününün azabından) ki لَا تَجْزِي نَفْسٌ hiçbir nefis, عَنْ نَفْسٍ hiçbir nefisten شَيْئًا hiçbir şeyi (o günde. Hiçbir şahıs, diğer bir şahıs için hiçbir şey ödeyemez ve onun yerine hiçbir şey yapamaz.) وَلَا وَلا تَنْفَعُهَا شَفَاعَةٌ وَلَا هُمْ يُنصَرُونَ Ve kabul edilmez مِنْهَا ondan, (o şahıstan) عَدْلٌ hiçbir fidye, bedel. (Hiçbir şahıs, bir karşılık mukabilinde azaptan kurtulamaz.)

فَيَا فَايْدا دا vermez هَا o nefse, شَفَاعَةٌ hiçbir şefaât. (Âllâh'ın müsadese olmadıkça kimsenin kimseye yardımı da kabul olunmaz.) وَلَا هُمْ Ve onlar olmazlar يُنْصَرُونَ yardım olunur. (Âllâh'ın azabından hiçbir şekilde kurtulamazlar.)

Ve öyle bir gün(ün azabından) sakının ki (o günde) hiçbir şahıs, hiçbir şey ödeyemez. (Kimse, kimsenin yerine hiçbir şey yapamaz) ve ondan (kimseden) hiçbir fidye kabul edilemez. Ve ona (hiçbir kişiye,) hiçbir şefaât (yardım) da fayda vermez ve onlar (hiçbir şekilde) yardım da olunamazlar.

Hiçbir şefaât fayda vermez çünkü şefaât, imândan sonra olur. İman olmadıktan sonra hiç kimseye şefaât edemez.

وَإِذِ ابْتَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ رَبُّهُ بِكَلِمَاتٍ فَأَتَمَّهُنَّ ۖ قَالَ إِنِّي جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ إِمَامًا ۚ قَالَ وَمِنْ ذُرِّيَّتِي ۖ قَالَ لَا يَنَالُ عَهْدِي الظَّالِمِينَ ۚ

وَإِذِ ابْتَلَىٰ (Ey Habibim!) O vakti de hatırla ve hatırlat ki ibtilâ etmişti, (imtahan muamelesine tâbi tutmuştu) إِبْرَاهِيمَ İbrahim Aleyhisselam'ı, رَبُّهُ Rabbi. بِكَلِمَاتٍ Bir takım kelimelerle (namaz kılmak, tavaf etmek, evlâdını kurban etmek gibi emirlerle.) فَأَتَمَّهُ O da tamamladı هُنَّ o kelimeleri, (o vazifeleri) hakkıyla yerine getirdi, (geciktirmeksizin) edâ etti. قَالَ Buyurdu. (O, bu vazifeleri yerine getirince Rabbi, ona şöyle buyurdu.) إِنِّي "Muhakkak ben, جَاعِلُكَ seni kılıcıyım (yapacağım) لِلنَّاسِ insanlar için İMAMًا imam, muktedâbih (kendine uyulacak önder.)" قَالَ Buyurdu, (o vakit İbrahim Aleyhisselam şöyle buyurdu.) وَمِنْ ذُرِّيَّتِي "Zürriyetimden de (oğullarım ve torunlarımla bazısını da imam yap.)" قَالَ Rabbi buyurdu; لَا يَنَالُ "Nâil olmaz, ulaşmaz, isabet etmez" عَهْدِي ahdim.

Yâni benim risâlet ve imâmet ahdim (peygamberlik ve reislik makamlarını verme sözüm) الظَّالِمِينَ zalimlere, Ey İbrahim. Senin zürriyetinden bir kısmı kâfir olacaktır. Nübüvvetten olan imamet (önderlik) senin evladından zalim, kâfir olanlara ulaşmayacaktır.”

Şunu da hatırlayın ki bir vakit İbrahim Aleyhisselam'ı, Rabbi bir takım kelimelerle ibtilâ etmişti. (Onu bir takım emir ve yasaklarla imtihan muamelesine tâbi tutmuştu). O da bunları tamamen yerine getirmişti. (Bunun üzerine Rabbi, O'na;) “Ben, seni insanlara imam (önder) yapacağım” buyurdu. (O vakit) İbrahim Aleyhisselam; “Zürriyetimden de (imamlar yap”) dedi. (Rabbi de;) “Benim (imâmet ve risalet) ahdim zalimlere ulaşmaz” buyurdu.

İbrahim Aleyhisselam rivâyete nazaran, Âdem Aleyhisselam'ın yaratılışından 3337 sene sonra, Babil şehrinde dünyaya gelmiş. 175 veya 200 sene yaşamıştır. İbrahim Aleyhisselam, Ulü'l Azim peygamberlerdendir. **1-** Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem **2-** İbrahim Aleyhisselam **3-** Nûh Aleyhisselam **4-** Mûsâ Aleyhisselam **5-** İsâ Aleyhisselam'dır.

İbrahim Aleyhisselam'ın ismi Süryânice'den “Ebi-Rahim” olarak, merhametli baba mânâsındadır.

وَإِذْ جَعَلْنَا الْبَيْتَ مَثَابَةً لِّلنَّاسِ وَأَمْنًا وَاتَّخِذُوا مِن مَّقَامِ إِبْرَاهِيمَ
مُصَلًّى وَعَهِدْنَا إِلَىٰ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ أَنَّ طَهِّرَا بَيْتِيَ لِلطَّائِفِينَ
وَالْعَاكِفِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ

وَإِذْ جَعَلْنَا Ey Habibim Sallâllâhû Aleyhivessellem, şu vakti de hatırla ki biz kıldık الْبَيْتَ o beyti, (Kâbe-i Muazzama'yı.) مَثَابَةً Mesêbe; mee'ma'-ve merci' (toplanılacak, gidip gelinilecek) sevap işlenecek yer, النَّاسِ insanlar için وَأَمْنًا emniyet yeri. Biz, Beytul-

lah'ı, insanlar için sevap ve emniyet yeri kıldık ve onlara şöyle dedik. **وَإِتَّخِذُوا مِنْ مَّقَامِ إِبْرَاهِيمَ** Makam-ı İbrahim'den, (İbrahim Aleyhisselam'ın makamından kendinize edinin) **وَعَهْدَنَا** namazgah, (namaz kılınacak yer.) Ve biz, vasiyet ettik veya kat'i olarak emrettik veya vahyettik veya dedik **إِلَى إِبْرَاهِيمَ** İbrahim Aleyhisselam'a, **وَإِسْمَاعِيلَ** İsmail Aleyhisselam'a **أَنْ يَطَهَّرَا** ziyâde temizleyin, (tertemiz tutun) **بَيْتِي** benim evimi. **لِلطَّائِفِينَ** Tavaf edici (etrafında dönen)ler için, **وَالْعَاكِفِينَ** ibadet için orada mücavir bulunan (devamlı duran)lar için, **وَالرُّكَّعِ** rukû ediciler, **السُّجُودِ** secde ediciler (namaz kılanlar) için.

Ey Habibim Sallâllâhû Aleyhivessellem, o vakti de hatırla ki biz, o beyti (Kâbe-i Muazzama'yı) insanlar için bir mesâbe (toplantı veya sevap yeri) ve emniyet (yeri) yapmıştık. Ve (size;) "İbrahim Aleyhisselam'ın makamından bir namaz yeri edinin" (de miştik.) Ve biz, İbrahim'le İsmail Aleyhisselam'a "Benim evimi tavaf edenler, (orada) devamlı bulunanlar ve rukû, secde edenler (namaz kılanlar) için tertemiz edin" diye kat'i emir vermiştik.

İmam-ı Azam Radıyâllâhû Anh'a göre; "Adam öldüren bir kişi, Harem-i Şerife sığınsa ona had (öldürme cezası) uygulanmaz lâkin sıkıştırılır, konuşturulmaz, yedirilmez, içirilmez. Böylece Harem-i Şerif'ten çıkması sağlanır sonra öldürülür."

Makam-ı İbrahim'den murad; İbrahim Aleyhisselam'ın, Beytullah'ın binasını yükseltirken üzerine çıktığı ve kendisinde İbrahim Aleyhisselam'ın ayak izlerinin bulunduğu taştır.

Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem buyuruyor; "Muhakkak bu beyt üzerine, her gün Âllâh-û Teâlâ'nın yüz yirmi rahmeti yağar. Bunun altmışı tavaf edenlere, kırkı namaz kılanlara, yirmisi ise Beytullah'a bakanlar içindir.

İnanarak ve tasdik ederek Kâbe'ye bakan, anasından doğduğu gün gibi bütün günahlardan kurtulur.

Kâbe'ye bakan, başka beldelerde son derece ibadet eden gibidir.

Mekke'de on beş yerde duâ kabul olur, buyurulmuştur.

1- Mültezem (kapıyla Hacer-i Esved arası) **2-** Altın oluğun altında **3-** Rûkn-ü Yemâni'de **4-** Safâ Tepesi'nde **5-** Merve Tepesi'nde **6-** Safâ ile Merve arasında (sa'y yerinde) **7-** Hacer-i Esved'de **8-** Hacer-i Esved'le Makam-ı İbrahim arasında **9-** Kâbe'nin içinde **10-** Mina'da **11-** Müzdelife'de **12-** Arafat'da **13-** Birinci şeytanın taşlandığı yerde **14-** İkinci şeytanın taşlandığı yerde **15-** Üçüncü şeytanın taşlandığı yerde.

Âllâh-û Teâlâ, İbrahim Aleyhisselam'ın hâllerinden diğer bazı-
larını beyan etmek üzere buyuruyor;

وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّ اجْعَلْ هَذَا بَلَدًا آمِنًا وَارْزُقْ أَهْلَهُ مِنَ الثَّمَرَاتِ 126-
مَنْ آمَنَ مِنْهُمْ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ قَالَ وَمَنْ كَفَرَ فَأُمَتِّعُهُ قَلِيلًا ثُمَّ
أَضْطَرُّهُ إِلَىٰ عَذَابِ النَّارِ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ

وَإِذْ قَالَ Ey Habibim Sallâllâhû Aleyhivessellem ve ey muhatap!
O vakti de hatırla ki demişti إِبْرَاهِيمُ İbrahim Aleyhisselam, (şöyle
diyerek duâ etmişti.) رَبِّ "Ey Benim Rabbim, اجْعَلْ هَذَا şunu
(Harem-i Şerif'in bulunduğu mekânı) بَلَدًا bir belde, bir yer آمِنًا
emin olucu, emniyet sahibi. Ya Rabbi, bu ziraatsız (ekinsiz) vadi-
yi kıtlıktan, batmaktan, zelzeleden, delilikten, cüzzamdan etrafta
bulunan beldelerin ahalisinin başına gelen sâir felaketlerden, ehli-
nin emin olacağı bir yer kıl. وَارْزُقْ Ve rızıklandır أَهْلَهُ ehlini, (insan-
larını) مِنَ الثَّمَرَاتِ her türlü semerelerden, (buranın ahalisini mey-

ve ve hububat vesâir yenecek şeylerden) rızıklandır fakat hepsini değil. مَنْ O kimseyi ki اٰمَنَ imân etti مِنْهُمْ onlardan, بِاللّٰهِ Âllâh-û Teâlâ'ya, الْيَوْمَ güne, öyle gün ki الْاٰخِرِ son olucu. Ya Rabbi, onların içinden Âllâh'a ve ahirete inananları rızıklandır" قَالَ buyurdu. Âllâh-û Teâlâ, şöyle buyurdu; وَمَنْ "Öyle kimseyi de كَفَرَ küfretti (sade imân edeni değil, kâfir olanı da rızıklandıracağım.) فَأَمَّتُّهُ Metalandırırım, (dünya lezzetlerinde istifâde ettiririm) ۛ o küfredeni, قَلِيْلًا az (metalandırmakla.) Yâni eceli gelinceye kadar. ثُمَّ اِلَيَّ Sonra muzdar kılarım (mecbur ederim) ۛ o küfredeni, اَصْطَرُّهُ ates azabına. (Onu, çaresiz o azaba düşürürüm). وَبِئْسَ Ne çirkin oldu الْمَصِيْرُ varılacak yer. Yâni onun gideceği yer olan cehennem, ne kötü yerdir. Veya onun bu şekil azabı, ne kötü bir gidiştir."

Ey Habibim Sallâllâhû Aleyhivessellem! Şu vakti de hatırla ki İbrahim Aleyhisselam; "Ey benim Rabbim! Burasını emniyetli bir şehir kıl ve ahalisinden Âllâh'a ve ahiret gününe inanmış olanları, semerelerden (her türlü yenecek şeylerden) rızıklandır" demişti. Âllâh-û Teâlâ da buyurdu ki; "Kâfir olanı da (rızıklandırır ve) az bir zaman metalandırır (onu dünya lezzetlerinden faydalandırır)ım. Sonra da onu, ates azabına zorla sokarım ki o (cehennem,) ne kötü varılacak yerdir."

Cahiliyye ehli, Harem-i Şerif'te bir suç işleseler, cezasını hemen buluyorlardı ve yakında bu iş, o hâle dönecektir.

Mekke'de sevaplar kat kat edildiği gibi, günahlar da katlanır.

وَإِذْ يَرْفَعُ إِبْرَاهِيمُ الْقَوَاعِدَ مِنَ الْبَيْتِ وَإِسْمَاعِيلُ رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ

وَإِذْ يَرْفَعُ Ya Muhammed Sallâllâhû Aleyhivessellem, o vakti de hatırla ki yükseltiyordu İbrahim Aleyhisselam, الْقَوَاعِدَ esasları (temelleri) مِنَ الْبَيْتِ o Beyt-i Şerif'ten. وَإِسْمَاعِيلُ İsmail Aleyhisselam yâni İbrahim Aleyhisselam ile İsmail Aleyhisselam beraber şöyle duâ ettikleri hâlde, Beytullah'ın temellerini yükseltiyorlardı. رَبَّنَا "Ey bizim Rabbimiz, تَقَبَّلْ kabul et مِنَّا bizden. إِنَّكَ Muhakkak sen أَنْتَ ancak sen السَّمِيعُ ziyâde işiticisin, duâlarımızı hakkıyla işitensin. الْعَلِيمُ Ziyâde bilicisin yâni niyetlerimizi tam mânâsıyla bilensin."

Ey Habibim Sallâllâhû Aleyhivessellem, o vakti de hatırla ki İbrahim Aleyhisselam, İsmail Aleyhisselam ile beraber, o Beyt'in temellerini yükseltiyorlar (ve şöyle diyorlar)dı. "Ey Rabbimiz, bizden (bu işimizi) kabul et. Şüphesiz (duâları) ziyâde işitici, (niyetleri) ziyâde bilici sensin ancak sen.

Beytullah'ı ilk tavaf eden meleklerdir. Hacer-i Esved ile Rûkn-i Yemâni arasında birçok peygamberlerin kabri vardır. Peygamberlerden birine kavmi eziyet ettiği vakit, onların aralarından çıkar ve Beytullah'a gelerek ölünceye kadar Âllâh'a ibadet ederlerdi.

Âllâh-û Teâlâ, İbrahim ve İsmail Aleyhisselamû Ecmâinin ikinci duâlarını beyan etmek üzere şöyle buyuruyor.

رَبَّنَا وَاجْعَلْنَا مُسْلِمَيْنِ لَكَ وَمِنْ ذُرِّيَّتِنَا أُمَّةً مُسْلِمَةً لَكَ وَأَرِنَا 128-
مَنَاسِكَنَا وَتُبْ عَلَيْنَا إِنَّكَ أَنْتَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ

رَبَّنَا Ey bizim Rabbimiz, وَاجْعَلْ kıl. (Kimi?) نَا Bizi. مُسْلِمَيْنِ İki müslim لَكَ sana. (Bizi, kendini sana teslim edici ve dininin ahkâmını icra ederek sana boyun eğici iki kul yap.) وَمِنْ ذُرِّيَّتِنَا Zürriyeye-

timizden de kıl أُمَّة bir cemaat, öyle cemaat ki مُسْلِمَةً müslime sana. Zürriyetimizden de sana, arz-ı İslâm etmiş (teslim olmuş,) itâat edici müslüman bir ümmet yarat. وَأَرِ Ve göster (öğret) نَا bize. (Neyi?) مَنَاسِكِنَا Menasikimizi; (hac edeceğimiz, kurban keseceğimiz yerleri veya hac vazifelerimizi.) وَتُبْ Ve dön, nazar et. (Kime?) عَلَيْنَا Bize (bizi tevbeyle muvaffak et ve tevbemizi kabul et.) إِنَّكَ Muhakkak sen أَنْتَ ancak sen التَّوَّابُ mübalağayla tevbeleri kabul edicisin, الرَّحِيمُ ziyâde acıyıcısın.

Ey Rabbimiz! Bizi (yalnız) sana Müslüman, (boyun eğici) kıl ve zürriyetimizden de (yalnız) sana Müslüman, (itâat edici) bir ümmet (yetiştir). Ve bize menseklerimizi (ibadet ve özellikle hac usulünü) göster (öğret) ve bize (rahmetinle) dön (nazar et, bize tevbe nasip et, tevbemizi kabul et). Şüphe yok ki sen, ancak sen tevbeleri mübalağayla kabul edici (ve Mü'minlere) ziyâde acıyıcısın.

Cenâb-ı Hak, İbrahim ile İsmail Aleyhisselam'ın duâsını kabul ederek onlara, Cebrail Aleyhisselam'ı gönderdi. Cebrail Aleyhisselam, Arafe günü ibadet edecekleri, kurban kesecekleri yerleri kendilerine gösterdi. Sonra "Arefte (yâni bildin mi) ya İbrahim?" dedi. O da "Evet" dedi, anladım diye üç defa tekrar etti. Bu sebeple o güne "Arafe" ve ibadet yerlerine "Arafat" denildi.

Burada bu büyük peygamberlerin tevbelerinin kabulünü istirham etmeleri, kendilerinden günah sûdur ettiğine delâlet eden bir şey yoktur. Zira onlar, küçük ve büyük günahlardan kesinlikle korunmuşlardır. Ancak nefislerini kırmak için tevbeyle müracaat etmişlerdir veya zürriyetlerinden asi olacakları tevbeyle irşat (tevbe yolunu göstermek) için, kendi tevbelerinin kabulünü istirham etmişlerdir.

İbrahim ve İsmail Aleyhisselam duâlarına şöyle devam ettiler;

رَبَّنَا وَابْعَثْ فِيهِمْ رَسُولًا مِنْهُمْ يَتْلُوا عَلَيْهِمْ آيَاتِكَ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ -129
وَالْحِكْمَةَ وَيُزَكِّيهِمْ إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ

Ey bizim Rabbimiz, وَابْعَثْ gönder **فِيهِمْ** onların içinde, arasında **رَسُولًا** bir Rasûlü, **مِنْهُمْ** onlardan olucu. **يَتْلُوا** Okur **عَلَيْهِمْ** onlara **آيَاتِكَ** senin âyetlerini (tevhid ve nübüvvete delâlet eden alametlerden kendisine vahyedileni onlara okur) **وَيُعَلِّمُ** ve öğretir **هُمْ** onlara **الْكِتَابَ** kitabı (Kur'ân-ı Kerim'i,) **وَالْحِكْمَةَ** hikmeti, sünneti ve ahkâm-ı şer'iyeyi (şeriatın emir ve yasaklarını.) **وَيُزَكِّي** Tezkiye eder şirk ve şek şüphe pisliklerinden vesâir günahların kirlerinden tertemiz eder **هُمْ** onları. **إِنَّكَ** Muhakkak sen **أَنْتَ** ancak sen **الْعَزِيزُ** ziyâde ulu ve kavi (çok kuvvetli)sin ve her şeye galipsin, **الْحَكِيمُ** ziyâde hikmet sahibisin. Yâni her yaptığın işte ziyâde hatasızlık (doğruluk) ve isabet sahibisin.

Ey Rabbimiz! Onların arasında kendilerinden bir rasûl gönder ki onlara, senin âyetlerini okusun. Onlara kitap (Kur'an,) hikmet (sünnet ve ahkâm-ı şer'iyeyi) öğretsin ve onları (bütün pisliklerden) tertemiz etsin. Şüphe yok ki sen ancak sen, Aziz (yegâne galip)sin. Hâkim (her yaptığı yerinde olan)sin.

Kula, kendisini maksuduna kavuşturacak bir delil (yol gösterici) ve mürşit lâzımdır. Şeyhi olmayanın ise şeyhi şeytandır.

وَمَنْ يَرْغَبُ عَنْ مِلَّةِ إِبْرَاهِيمَ إِلَّا مَنْ سَفِهَ نَفْسَهُ وَلَقَدْ اصْطَفَيْنَاهُ فِي -130
الدُّنْيَا وَإِنَّهُ فِي الْآخِرَةِ لَمِنَ الصَّالِحِينَ

Kim **يَرْغَبُ** yüz çevirir **عَنْ مِلَّةِ إِبْرَاهِيمَ** İbrahim Aleyhisselam'ın milletinden, sünnetinden, tarikatından ve şeriatından ki (o

da İslâm'dır. İbrahim Aleyhisselam'ın dinini terketmez ve ondan yüz çevirmez) إِلَّا مَنْ (ancak o kimse yüz çevirir ki سَفِهَ zelil etti, alçak etti نَفْسَهُ nefsinin, kendini. İbrahim Aleyhisselam'ın dininden ancak nefsinin alçak eden, kendini bilmeyen yüz çevirir. وَلَقَدْ (Nâm-ı Ulûhiyetime yemin olsun ki elbette muhakkak biz, azamet ve şanımızla seçtik هُوَ onu yâni İbrahim Aleyhisselam'ı. فِي الدُّنْيَا Diğer insanlar arasından onu, nübüvvet (peygamberlik) ve hikmet (sünnet)le mümtaz (seçilmiş) kıldık. وَإِنَّهُ Ve şüphe yok ki ahirette de الصَّالِحِينَ elbette salihlerden iyilerdendir.

İbrahim Aleyhisselam'ın milletinden (yolundan, şeriatından) nefsinin zelil (alçak,) hakir (düşük) edenden başka kim yüz çevirir? Nâm-ı Ulûhiyetime yemin ederim ki elbette muhakkak biz Azimüşşan, onu dünyada (diğer kullar arasından nübüvvet ve hikmetle) seçtik. Şüphesiz o, ahirette salihler (zümresin)dendir.

Cenab-ı Hak buyuruyor; Biz, O'na (İbrahim Aleyhisselam'a) dünyada güzellik, iyi hâl vermiştik. Şüphesiz ki o, ahirette de salihlerdendir.



إِذْ قَالَ لَهُ رَبُّهُ أَسْلِمَ قَالَ أَسْلَمْتُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ -131

Biz, İbrahim Aleyhisselam'ı ne zaman seçtik? إِذْ قَالَ Dediği vakit ona, رَبُّهُ Rabbi. أَسْلِمَ "İslâm ol veya dinini Rabbin için halis kıl veya boyun eğ." قَالَ İbrahim Aleyhisselam cevaben dedi ki; أَسْلَمْتُ "Boyun eğdim veya dinimi halis kıldım, رَبِّ الْعَالَمِينَ âlemlerin Rabbi için."

Hani o vakit ki Rabbi, O'na; "İslâm ol, (dinini Rabbin için halis kıl, İslam üzerine müstakim ol)" buyurdu. O da; "Âlemlerin Rab-

bine teslim oldum, (dinimi ve ibadetimi ancak O'na tahsis ettim, ayırdım)" dedi.

İbrahim Aleyhisselam, emrolunduğu bu ihlas ve teslimiyeti yerine getirerek sözünde durmuş, kalbini, kendini, çocuğunu ve malını Âllâh-û Teâlâ'ya teslim etmiştir.

Efendimiz Sallâllâhû Aleyhivessellem'e "İnsanlar içinde Rabbi-ni en iyi bilen kimdir?" diye sorulduğunda; "Kendini en iyi bilendir" buyurdu.

وَوَصَّىٰ بِهَا إِبْرَاهِيمُ بَنِيهِ وَيَعْقُوبُ يَا بَنِيَّ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَىٰ لَكُمُ الدِّينَ ۚ-132
فَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنتُمْ مُسْلِمُونَ

وَوَصَّىٰ Tavsiye etti, (ziyâde vasiyet etti ve emretti.) بِهَا Zikredilen millet (İslâm dini) ile إِبْرَاهِيمُ İbrahim Aleyhisselam, بَنِيهِ oğullarına. وَيَعْقُوبُ Yakub Aleyhisselam da (hem İbrahim Aleyhisselam, hem de torunu Yakub Aleyhisselam) her ikisi de kendi oğullarına bu dini pek ziyâde tavsiye ettiler. يَا بَنِيَّ Ey oğullarım, الدِّينَ sizin için لَكُمُ seçti İslâm dinini. (Âllâh-û Teâlâ, size bütün dinlerin özü güzidesi (en seçkini) olan İslâm dinini) verdi ve sizi onunla amel etmeye muvaffak etti. فَلَا تَمُوتُنَّ Öyleyse sakın ölmeyin إِلَّا وَأَنتُمْ مُسْلِمُونَ ancak siz Müslüman olduğunuz hâlde ölün. (Ölümünüz ancak İslâm üzere sabit ve dâim üzere olduğunuz hâlde olsun.)

Ve bununla (İslâm diniyle,) İbrahim Aleyhisselam da oğullarına vasiyette bulundu, Yakub Aleyhisselam da. (Her biri dedi ki;) "Ey oğullarım muhakkak Âllâh-û Teâlâ, sizin için (tâbi olacağınız) din-i (mübin-i İslâm'ı) seçti. (Bundan dolayı) siz ancak Müslümanlar olarak ölün."

Âyet-i celilede zikredilen vasiyet hadisesi, Yakub Aleyhisselam Mısır'a girdiğinde olmuştur. Oranın ahalisini puta tapar bir hâlde görmüş ve bunun üzerine oğullarına, İslâm'da sebat etmelerini vasiyet etmiştir.

Zira onların, İslâm'ın dışında bir halde ölmeleri hayırsız bir ölümdür ve said (iyi kişilerin) ölümü değildir. Yakub Aleyhisselam, böyle bir ölümün onların başına gelmemesini istemiştir.

Rivâyete göre Yakub Aleyhisselam, 147 sene yaşamıştır.

Bundan sonra Âllâh-û Teâlâ, yahudilerin yalan iddialarını reddetmek üzere şöyle buyuruyor.

133- أَمْ كُنْتُمْ شُهَدَاءَ إِذْ حَضَرَ يَعْقُوبَ الْمَوْتُ إِذْ قَالَ لِبَنِيهِ مَا تَعْبُدُونَ مِنْ بَعْدِي قَالُوا نَعْبُدُ إِلَهَكَ وَالِاهُ آبَائِكَ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ إِلَٰهًا وَاحِدًا وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ

أَمْ كُنْتُمْ Yoksa siz oldunuz mu شُهَدَاءَ şahitler? (Ey yahudiler yoksa siz, Yakub Aleyhisselam'ın yanında hazır mıydınız,) إِذْ حَضَرَ hazır olduğu, (geldiği) vakitte يَعْقُوبُ Yakub Aleyhisselam'a الْمَوْتُ ölüm? Yakub Aleyhisselam'a ölüm geldiği vakit, إِذْ قَالَ dediği vakit لِبَنِيهِ oğullarına. مَا (Ne şeye?) تَعْبُدُونَ İbadet edeceksiniz, (kimden sonra?) مِنْ بَعْدِي Benden, (ölümümünden) sonra. قَالُوا Dediler, (oğulları da dediler ki;) نَعْبُدُ İbadet edeceğiz إِلَهَكَ senin İlâhına, وَالِاهُ babalarının İlâhına. إِبْرَاهِيمَ İbrahim Aleyhisselam, وَإِسْمَاعِيلَ İsmail Aleyhisselam, وَإِسْحَاقَ ve İshak Aleyhisselam babalarının İlâhından bedel, إِلَٰهًا İlâha ibadet ederiz. Öyle İlâh ki وَاحِدًا tek olucu, (bir olan Âllâh-û Teâlâ'ya ibadet edeceğiz.) وَنَحْنُ Hâlbuki biz لَهُ ancak O'na, (o tek olan İlâha) مُسْلِمُونَ itâat edicileriz, boyun eğicileriz ve ibadetimizi sadece O'na halis kılıcınız.

(Ey yahudiler!) Yoksa siz, Yakub Aleyhisselam'a ölüm geldiği zaman (orada) hazır mıydınız? (Hayır değildiniz.) Bir vakit ki o (Yakub Aleyhisselam,) oğullarına; "Ben(im ölümüm)den sonra neye ibadet edeceksiniz?" dedi. Onlar da; "Senin ilâhına ve babaların İbrahim, İsmail, İshak (Sallâllâhû Aleyhim Ecmâin'in) ilâhına ibadet edeceğiz ki, o bir tek ilâhtır ve biz ancak O'na Müslim (boyun eğici)leriz" dediler.

Âyet-i kerimede işaret edilen bir husus; Yakub Aleyhisselam, İshak Aleyhisselam'ın oğludur. İshak onun babasıdır. İsmail Aleyhisselam ise babası değil ki. İsmail Aleyhisselam, İshak Aleyhisselam ile kardeştir. İsmail Aleyhisselam, Yakub Aleyhisselam'ın amcasıdır. Kur'an-ı Kerim, burada amcayı baba olarak tayin etmiş. Kur'an-ı Kerim'in lisanında amcaya, baba itlâk edilmiştir. Azer, İbrahim Aleyhisselam'ın babası değil amcasıdır. Babası Taruh olup, İbrahim Aleyhisselam küçük çocuk yaşında iken vefat ettiğinden, amcası Azer de üvey babası olduğundan Azer amcasına, Azer babası denilmiştir.

Bir hadis-i şerifte Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem buyuruyor; "Kişinin amcası, babası gibidir."

تِلْكَ أُمَّةٌ قَدْ خَلَتْ لَهَا مَا كَسَبَتْ وَلَكُمْ مَا كَسَبْتُمْ وَلَا تُسْأَلُونَ عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ 134

تِلْكَ İşte o (ümme) yâni İbrahim Aleyhisselam, İshak Aleyhisselam oğlu Yakub Aleyhisselam ve Müslüman olan torunları, أُمَّةٌ bir ümme (bir cemaat)tir ki قَدْ خَلَتْ muhakkak geçti, (ölerek dünyadan göçtüler.) لَهَا O ümme içindir مَا o şey ki كَسَبَتْ kazandı. (Onların kazandığı ameller ancak kendilerine aittir.) وَلَكُمْ Ve sizin içindir (size aittir) مَا o şey ki كَسَبْتُمْ siz kazandınız. وَلَا تُسْأَلُونَ Ve

siz sual olunmaz (sorulmaz, mes'ul tutulmaz)sınız عَمَّا öyle şey (ameller)den ki كَانُوا oldular يَعْمَلُونَ amel eder. Onların amellerinden sorulacak değilsiniz.

Onlar bir ümmetti (gelip) geçti. (O ümmetlerin) kazandıkları kendilerinin, sizin kazandığınız da sizindir. Ve siz, onların yapmış olduklarından sorumlu olacak değilsiniz.

وَقَالُوا كُونُوا هُودًا أَوْ نَصَارَى تَهْتَدُوا قُلْ بَلْ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ 135-

وَقَالُوا Ve dediler, yahudi ve nasâradan her birerleri dediler. كُونُوا "Olunuz هُودًا yahudiler". Yâni yahudiler, Müslümanları yahudiliğe davet ederek dediler. أَوْ نَصَارَى Yahut hristiyanlar olunuz ki تَهْتَدُوا hidâyet bulmuş olursunuz. Hristiyanlar da yahudiler gibi, Mü'minleri kendi dinlerine davet ederek, "Hristiyan olun dediler." Ve böylece her millet, kendini hidâyette zannederek; "Siz de bizim gibi olursanız ancak doğru yola kavuşabilirsiniz" dediler. قُلْ Söyle (ya Muhammed! Sana böyle diyenleri reddetmek üzere onlara de ki; "Biz, sizin dediğiniz gibi olamayız.") بَلْ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ Bilakis İbrahim Aleyhisselam'ın milleti oluruz yâni onun dinine uyarız. حَنِيفًا (Yahudiyet ve nasrâniyet gibi bütün bâtil dinlerden) hak dine meyledici olduğu halde وَمَا كَانَ ve olmadığı halde مِنَ الْمُشْرِكِينَ müşriklerden, Âllâh'a ortak koşanlardan değildir.

Ve yahudilerle hristiyanlar, (Müslüman'lara) dediler ki; "Yahudiler veya hristiyanlar olunuz ki doğru yolu bulasınız."

(Habibim! Onları reddetmek üzere) de ki; (Biz, sizin dediğiniz gibi olamayız.) Bilakis bütün bâtil dinlerden, hak dine meyledi-

ci olan İbrahim Aleyhisselam'ın milleti (onun dininin ehli) oluruz. Hâlbuki O (İbrahim Aleyhisselam,) müşrik (Âllâh'a ortak koşuculardan) değildi.

قُولُوا آمَنَّا بِاللَّهِ وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْنَا وَمَا أُنْزِلَ إِلَىٰ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ
وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَالْأَسْبَاطِ وَمَا أُوتِيَ مُوسَىٰ وَعِيسَىٰ وَمَا أُوتِيَ
النَّبِيُّونَ مِنْ رَبِّهِمْ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْهُمْ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ

قُولُوا Deyin آمَنَّا biz imân ettik (inandık.) (Kime?) بِاللَّهِ Âllâh-û Teâlâ'ya. وَمَا O şeye ki أُنْزِلَ indirildi إِلَيْنَا bize, indirilmiş olan Kur'an-ı Kerim'e. وَمَا O şeye ki أُنْزِلَ indirildi إِلَىٰ إِبْرَاهِيمَ İbrahim Aleyhisselam'a. Daha وَإِسْمَاعِيلَ İsmail Aleyhisselam'a. Daha وَإِسْحَاقَ İshak Aleyhisselam'a. Daha وَيَعْقُوبَ Yakub Aleyhisselam'a. Daha وَالْأَسْبَاطِ torunlarına, onların çocuklarına. وَمَا O şeye ki أُوتِيَ verildi مُوسَىٰ Mûsâ Aleyhisselam'a. Daha, وَعِيسَىٰ İsâ Aleyhisselam'a. Yâni Mûsâ Aleyhisselam'a verilen Tevrat'a ve İsâ Aleyhisselam'a verilen İncil'e de inandık deyin. وَمَا O şeylere ki أُوتِيَ verildi. (Kimlerle?) النَّبِيُّونَ Nebiler, Kur'an-ı Kerim'de zikrolunan veya olunmayan bütün peygamberler. مِنْ رَبِّهِمْ Rableri tarafından (bütün peygamberlere verilmiş olan) kitaplara ve mucizelere de inandık. لَا نُفَرِّقُ Ayırmadığımız halde بَيْنَ أَحَدٍ hiç birinin arasını مِنْهُمْ onlardan. Hâlbuki biz لَهُ ancak O'na (Âllâh-û Teâlâ'ya) مُسْلِمُونَ teslim-i nefis edicileriz, boyun eğicileriz ve ibadetlerimizi O'na halis kılıcılarız. Biz yahudi ve nasâranın yaptığı gibi peygamberlerden bazısına inanıp, bazısını inkâr etmeyiz. Bilakis imân ve tasdikte hiçbirinin arasını ayırmayarak hepsine inanırız. Ve biz ancak bu peygamberleri gönderen ve onlara bu kitapları indiren Âllâh-û

Teâlâ'ya, boyun eğici ve bütün ibadetlerimizi ancak O'na tahsis edici (ayırıcı)larız deyin.

Ey Müminler! Deyin ki; "Biz, Âllâh-û Teâlâ'ya ve bize indirilen (Kur'an-ı Kerim)e ve İbrahim Aleyhisselam, İsmail Aleyhisselam, İshak Aleyhisselam, Yakub Aleyhisselam ve esbat (onların Mü'min olan çocukların)a indirilmiş (sahifeler)e ve Mûsâ ile İsâ Aleyhisselam'a verilen (Tevrat ve İncil)e ve (bütün) peygamberlere, Rableri tarafından verilmiş olan şeyler (kitap ve âyetler)e imân ettik, biz onlardan hiç birinin arasını ayırmayız ve biz Âllâh-û Teâlâ'ya, Müslim (teslim olucu)larız."

Ehl-i kitap, Tevrat'ı İbranice okurlar ve Ehl-i İslâm'a, onu, Arapça tefsir ederlerdi. O zaman efendimiz Sallâllâhû Aleyhivessellem; Ehl-i kitabı ne tasdik edin (doğrulayın,) ne de tekzip edin (yalanlayın) ve "Biz Âllâh'a, bize indirilene inandık deyin" buyurdu.

Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem buyuruyor, "Tevrat'a, Zebur'a ve İncil'e inanın! Ama Kur'an sizi kapsasın" yâni size yetsin.

Âllâh-û Teâlâ, hak yolu gösterdikten sonra o yol üzere imân edenlerin, hidâyete kavuşacaklarını beyan ile şöyle buyuruyor.

فَإِنْ آمَنُوا بِمِثْلِ مَا آمَنْتُمْ بِهِ فَقَدْ اهْتَدَوْا وَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا هُمْ فِي شِقَاقٍ فَسَيَكْفِيكَهُمُ اللَّهُ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ 137-

فَإِنْ آمَنُوا Eğer imân ederlerse (eğer yahudi ve hristiyanlar inanırlarsa) فَسَيَكْفِيكَهُمُ اللَّهُ O'na (Âllâh'a.) بِمِثْلِ مَا آمَنْتُمْ sizin inandığınız gibi اهْتَدَوْا Muhakkak hidâyete ermiş olurlar. وَإِنْ تَوَلَّوْا Eğer i'raz ederlerse, anlatılan şekilde imân etmekten yüz çevirirlerse فَإِنَّمَا هُمْ an-

cak onlar ^{فِي شِقَاقٍ} büyük bir şikak (Âllâh'a karşı muhalefet) içindedirler (ve Hak'tan çok uzaktırlar.) ^{فَسَيَكْفِي} Muhakkak kâfi gelecek (yetecek)tir ^{كَ} sana. Kime karşı? ^{هُمْ} Onlara (yahudi ve nasâranın hile ve muhalefetlerine) karşı, ^{اللَّهُ} Âllâh-û Teâlâ. ^{وَهُوَ} Zira O Âllâh-û Teâlâ, ^{السَّمِيعُ} ziyâde işiticidir (onların konuştuklarını ve senin onları davet için söylediğin sözleri tam mânâsıyla işitendir.) ^{الْعَلِيمُ} Ziyâde bilicidir onların gizlediği haset ve kini. Senin, Din-i Mübin-i İslâm'ın galip olması hususundaki niyetlerini hakkıyla bilendir. Onlara gereken cezayı verecek ve seni maksadına ulaştıracaktır.

Eğer onlar, sizin O'na (Âllâh'a) imân ettiğiniz gibi imân ederlerse muhakkak hidâyete ermiş olurlar ve eğer yüz çevirirlerse şüphe yok ki onlar, (Âllâh'a karşı) büyük bir muhalefet (ayrılık) içindedirler. O halde Âllâh-û Teâlâ, onlara karşı sana yetecektir. Ve O, ziyâde işitici ziyâde bilicidir.

Ya Muhammed, Âllâh sana, senin namına onlara yeter. Âllâh, onların kavillerini işitir ve hallerini bilir.

Gerçekten O'nun namına Cenâb-ı Hak, kâfirlere yetmişti. Yahudilerden Ben-i Kurayza oğullarının bir kısmının esir edilmesi, bir kısmının da öldürülmesiyle, Ben-i Nadiroğullarının ise vatanlarından çıkarılıp Şam'a sürülmesiyle, Necran hristiyanlarının üzerine de cizye vurulup zelil (alçak) düşürülmesiyle yerine getirmiştir.

Âllâh-û Teâlâ, Efendimiz Sallâllâhû Aleyhivessellem ve ashabına hitaben; “Eğer onlar, sizin inandığınız gibi inanırlarsa muhakkak hidâyete ermiş olurlar. Eğer yüz çevirirlerse ancak onlar, Hak'tan büyük bir ayrılık içindedirler (ve hidayetden de uzaktırlar.)” buyuyor.

İbn-i Ebi Hatim şöyle anlatıyor. Nâfi İbn-i Nuaym; “Bazı hali-

fe (elçi)ler bana, Osman Radyâllâhû Anh'ın mushafını getirdiler" dedi. Bunun üzerine ben, kendisine; "İnsanların dediğine göre, Osman Radyâllâhû Anh şehit edildiğinde mushafı kucağındaymış. Kanı, **فَسَيَكْفِيكَهُمُ اللَّهُ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ** âyetinin üstüne düşmüş" dedim. O zaman Nâfi Radyâllâhû Anh; "Gözlerim bu âyetin üzerinde, O'nun kurumuş kanını gördü" buyurdu.

صِبْغَةَ اللَّهِ وَمَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللَّهِ صِبْغَةً وَنَحْنُ لَهُ عَابِدُونَ-138

(Ey Müminler! Deyin ki biz, Âllâh'a imân ettik.) **صِبْغَةَ اللَّهِ** Âl-lâh-û Teâlâ da bizi boyasıyla boyadı (temizlemesiyle temizledi.) **Kim أَحْسَنُ** daha güzeldir **مِنَ اللَّهِ** Âllâh-û Teâlâ'dan? Ne cihetinden? **صِبْغَةً** Boya cihetinden, (paklama ve temizleme bakımından Âllâh-û Teâlâ'dan daha güzel yoktur.) **وَنَحْنُ** Ve bizler **لَهُ** ancak O'na **عَابِدُونَ** ibadet edicileriz.

(Ey Mü'minler! Deyin ki biz, Âllâh'a imân ettik. O da bizi) Âl-lâh'ın boyası (ile boyadı. Bizi, imânı ve hakkı kabul etme kabiliyeti üzerine yarattı.) Boya bakımından Âllâh-û Teâlâ'dan daha güzel olan kimdir? (O halde başka boyaya, vaftize lüzum yoktur.) Ve biz ancak O'na ibadet (kulluk) edicileriz.

Âyet-i celilede geçen "Sıbgatullah" (Âllâh'ın boyasın)dan murad; Fıtratullah'dır. Âllâh'ın fıtratı ise insanların ilk yaratılırken, İslâm kabiliyeti üzerine yaratmasıdır.

"Sıbga" imân mânâsına gelmektedir. Zira boya, elbisenin içine işlediği gibi imân da kalbe işlediğinden boyaya benzetilmiştir.

Hıristiyanlar da yeni doğan çocuklarını, yedinci gün kiliselerinde sakladıkları "Mâmûdiye" isimli "Vaftiz" denilen sarı boyalı bir suya daldırırlardı. Bu, onlarca sünnet makamına kâim bir temiz-

leme ve boyama muamelesidir. Bunu yaptıklarında çocuğun tam mânâsıyla hıristiyan olduğuna ve temizlendiğine inanırlardı. Onlar böyle yapmakla bütün insanlara; "Siz de böyle yapın ki asıl dinle dindar olasınız" demiş oluyordı.

قُلْ أَتَحَاجُّونَنَا فِي اللَّهِ وَهُوَ رَبُّنَا وَرَبُّكُمْ وَلَنَا أَعْمَالُنَا وَلَكُمْ أَعْمَالُكُمْ 139-
وَنَحْنُ لَهُ مُخْلِصُونَ

قُلْ (Ey Habibim) Söyle! Âllâh-û Teâlâ'nın dini hususunda sizinle mücadele edenlere de ki; أَتَحَاجُّونَ Mücadele mi ediyorsunuz نَا bizimle, وَهُوَ Âllâh-û Teâlâ hakkında (O'nun dini hakkında?) Hâlbuki O (Âllâh-û Teâlâ) kimdir? رَبُّنَا Bizim Rabbimizdir, وَرَبُّكُمْ sizin de Rabbinizdir. وَلَنَا Ve bizim içindir; أَعْمَالُنَا bizim amellerimiz, O'nun emrine muvafık (uygun) olan güzel amellerimizin mükâfatı bize aittir. وَلَكُمْ Ve sizin içindir; أَعْمَالُكُمْ sizin amelleriniz, O'nun hükmüne muhalif (ters) olan kötü amellerinizin cezası da size aittir. وَنَحْنُ Ve biz لَهُ ancak O Âllâh-û Teâlâ'ya مُخْلِصُونَ ihlas edicileriz, (yaptığımız amellerde O'na kimseyi ortak koşmayız).

Ey Habibim Sallâllâhû Aleyhivessellem. Sen, yahudi ve hıristiyanlara de ki; (Arap'dan bir peygamber gönderdi diye) Âllâh-û Teâlâ'nın hakkında bizimle mi mücadele ediyorsun? Hâlbuki O Âllâh-û Teâlâ, hem bizim hem de sizin Rabbinizdir. (Hepimiz, O'nun kulları olmakta müşterekiz. Rahmetini dilediği kuluna verir.) Bizim amellerimiz(in mükâfatı) bize, sizin amelleriniz(in cezası) ise size aittir. Ve biz (o amellerimizde) ancak O'na, (Âllâh-û Teâlâ'ya) ihlas edicileriz.

Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem, Cibril-i Emin'e. "İhlasın ne olduğunu sordum" O dedi ki; "Ben de onu Rabb'ül İz-

zet'e sordum" şöyle buyurdu. "İhlas, Benim sırlarımdan bir sırdır ki onu, kullarımdan sevdiğimin kalbine emanet ederim."

"Bir kişi gazaya çıksa hem ganimet almayı, hem de anılmayı istese onun için ne vardır?" diye Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem sordular. Buyurdular ki; "Onun için hiçbir şey yoktur. Çünkü Âllâh-û Teâlâ, ancak kendisine ait olan ve kendi rızası için yapılan ameli kabul eder."

Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem, "Her kim, kırk gün Âllâh için ibadetlerini halis yaparsa, hikmet pınarları diline fışkırır (hep hikmetli ve güzel sözler konuşur)" buyurdu.

İhlas; Âllâh'ın dininde O'na ortak koşmaman ve O'nun için yaptığın amellerde kimseye gösteriş yapmamandır.

Şeriatın üç cüzü (temel direği) vardır. Bunlar da ilim, amel ve ihlastan ibarettir. Bu üç cüzden herhangi biri gerçekleşmedikçe, şeriat gerçekleşmez.

140- أَمْ تَقُولُونَ إِنَّ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَالْأَسْبَاطَ كَانُوا هُودًا أَوْ نَصَارَى قُلْ أَعَلَيْكُمْ أَعْلَمُ أَمْ اللَّهُ وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ كَتَمَ شَهَادَةً عِنْدَهُ مِنَ اللَّهِ وَمَا اللَّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ

أَمْ تَقُولُونَ? Yoksa diyor musunuz? إِنَّ إِبْرَاهِيمَ Muhakkak İbrahim Aleyhisselam, وَإِسْمَاعِيلَ İsmail Aleyhisselam, وَإِسْحَاقَ İshak Aleyhisselam, وَيَعْقُوبَ ve Yakub Aleyhisselam, وَالْأَسْبَاطَ torunlar (Yakub Aleyhisselam'ın torunları كَانُوا idiler.) Ne idiler? هُودًا Yahudiler أَوْ نَصَارَى yahut nasrâni (hristiyan)lar. قُلْ Ey Habibim Sallâllâhû Aleyhivessellem söyle ki; أَعَلَيْكُمْ Siz mi أَعْلَمُ daha iyi bilicisiniz (onların hangi din üzere olduklarını, siz mi daha iyi biliyorsunuz?) أَمْ Kim أَظْلَمُ daha

zalimdir, مِمَّنْ öyle bir kimseden ki كَتَمَ gizledi شَهَادَةً şehâdeti, şahitliği? Öyle şahitlik ki عِنْدَهُ o kişinin yanındadır, مِنَ اللَّهِ Âllâh-û Teâlâ'dan kendisine ulaşıcıdır. Tevrat ve İncil'de İbrahim Aleyhis-selam ve oğullarının yahudi ve hristiyan olmayıp hanif ve Müslim oldukları zikredildikten ve Âllâh'ın bu şehâdeti, onlara ulaştıktan sonra bunu gizleyenden daha zalim kimse olamaz. وَمَا اللَّهُ Âllâh-û Teâlâ olmadı, nedir olmadı? بِغَافِلٍ Asla gafil (habersiz) عَمَّا o şeylerden ki تَعْمَلُونَ işliyorsunuz. Peygamberleri yalanlamak ve Âllâh'ın şehâdetini gizlemek gibi bütün kötü amellerinizi, Âllâh-û Teâlâ en geniş şekilde bilmektedir. Ve sizi en şiddetli azaba çarptıracaktır.

(Ey yahudi ve hristiyanlar! İki işten hangisini yapıyorsunuz? Bulunduğunuz yolun hak olduğuna delil getirerek bizimle mücadeleye mi kalkışıyorsunuz? Yoksa (peygamberlere iftira ederek) muhakkak İbrahim, İsmail, İshak, Yakub ve torunları yahudi ve hristiyanlardı mı diyorsunuz? Ey Habibim Sallâllâhû Aleyhivessellem. Sen, onlara de ki; "(Onların dinini) siz mi daha iyi bilicisiniz yoksa Âllâh-û Teâlâ mı? Âllâh-û Teâlâ tarafından (bilinip) kendi yanında bulunan bir şahitliği, (insanlardan) gizleyenden daha zalim kim olabilir? Ve Âllâh-û Teâlâ, sizin yaptıklarınızdan gafil, habersiz değildir."

Âllâh-û Teâlâ'nın haber verdiği bir meseleyi inkâr ettiklerinden ve Âllâh-û Teâlâ'ya iftira etmeye cesaret gösterdiklerinden dolayı, onlardan daha zalim kimse yoktur.

تِلْكَ أُمَّةٌ قَدْ خَلَتْ لَهَا مَا كَسَبَتْ وَلَكُمْ مَا كَسَبْتُمْ وَلَا تُسْأَلُونَ عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ 141

تِلْكَ İşte o (ümme) yâni İbrahim, İsmail, İshâk, Yakub Aleyhis-

selam ve Müslüman olan torunları أُمَّةً bir ümmet (bir cemaat)tır ki لَهَا Ancak o ümmet içindir مَا o şey ki كَسَبَتْ kazandı. (Onların kazandığı ameller ancak kendilerine aittir). وَلَكُمْ Ve sizin içindir, (size aittir) مَا o şey ki كَسَبْتُمْ kazandınız. وَلَا تُسْأَلُونَ Ve size sual olunmayacak (sorumlu tutulmayacak)sınız عَمَّا o şeylerden ki كَانُوا oldular يَعْمَلُونَ amel eder işler.

Onlar bir ümmetti (gelip) geçti. (O ümmetlerin) kazandıkları kendilerinin, sizin kazandığınız da sizindir. Ve siz, onların yapmış olduklarından sorumlu da değilsiniz.

Bu âyet-i celile ile yahudileri babalarıyla iftihar etmek ve amellerine güvenmekten son derece men etmek için, aynen tekrar edilmiştir.

Yarın ahiret gününde insana fayda verecek, ihlasla (sadece Âllâh rızası için) yaptığı salih (iyi) amellerdir. Zira Âllâh-û Teâlâ, ancak onları kabul eder.

Cenâb-ı Hak, kıblenin Beyt-i Mukaddes'ten, Kâbe-i Muazza-ma'ya döndürülmesini, yahudi milletin Din-i Mübin-i İslâm aleyhine konuşmaya sebep yapacaklarını ve onlara karşı cevabını beyan etmek üzere buyuruyor.

142- سَيَقُولُ السُّفَهَاءُ مِنَ النَّاسِ مَا وَلِيَهُمْ عَنِ قِبَلَتِهِمُ الَّتِي كَانُوا عَلَيْهَا قُلْ لِلَّهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ

سَيَقُولُ Yakında diyecek السُّفَهَاءُ sefihler yâni akılları kıt, cahil kişiler مِنَ النَّاسِ insanlardan. مَا Ne şey وَلَّى çevirdi هُمْ onları? Yâni Muhammed Sallâllâhû Aleyhivessellem ve ümmetini çeviren

nedir كَانُوا idiler Öyle kibleleri ki الْتَبَى kiblelerinden? عَنْ قِبَلَتِهِمْ onun üzerine. "Evvelce yöneldikleri kible olan Beyt-i Mukaddes'ten, Kâbe-i Muazzama'ya onları ne döndürdü?" diyecekler. قُلْ Ey Habibim söyle ki; اللَّهُ Âllâh-û Teâlâ içindir, الْمَشْرِقُ meşrik (doğu,) وَالْمَغْرِبُ mağrib (batı.) Hâsılı bütün küre-i arz, mülk ve tasarruf (sahip olma ve idare) bakımından ancak Âllâh-û Teâlâ'ya aittir. Hiçbir mekân kendi başına kible olmaya lâayık değildir. Ancak Âllâh-û Teâlâ'nın tayin ettiği, tayin etmesiyle olur. يَهْدِي (Âllâh-û Teâlâ) hidâyet eder (ulaştırır) مَنْ o kimseyi ki يَشَاءُ diliyor, hidâyet etmek istediği kişiyi kavuşturur إِلَى صِرَاطٍ bir yola. Öyle yol ki مُسْتَقِيمٌ dosdoğru. O yol da Âllâh-û Teâlâ katında muteber olan Din-i Mübin-i İslâm'a girip, onun emrettiği taraf olan Kâbe'ye yönelmektir.

İnsanlar (yahudi ve müşrikler)den bir takım sefih (cahil)ler, yakında; "Onları (Muhammed Aleyhisselam ve ümmetini, namazda kible edinip) üzerinde bulundukları (eski) kiblelerinden (Beyt-i Makdis'ten) çeviren (sebe) nedir?" diyecekler. (Ya Muhammed Sallâllâhû Aleyhivessellem. Sen, o süfehâya) söyle ki; "(Meşrik) doğu ve mağrib (batısıyla bütün küre-i arz,) Âllâh-û Azimüşşân'ındır. O, dilediğini dosdoğru bir yola hidâyet eder (kavuşturur.)

Rasûlullah Sallâllâhû Aleyhivessellem, Medine'ye hicret ettikten sonra 16 veya 17 ay kadar Beyt-i Mukaddes'e, (Kudüs'te bulunan bugünkü Mescid-i Aksa'ya) doğru namaz kıldı. Ancak kıblenin Kâbe'ye döndürülmesi arzu ediliyordu. Bu hususta Âllâh-û Teâlâ; "Biz, senin (vahiy bekleyerek) yüzünü çok kere semâya çevirdiğini muhakkak görüyoruz. Elbette biz, seni razı olacağın

kibleye muhakkak döndüreceğiz, hemen yüzünü (namazda) Mes-cid-i Haram tarafına çevir” buyurdu.

Kur’an’da ilk nesih olan bu âyet-i kerimedir.

Âllâh-û Teâlâ, kıblenin Kâbe’ye döndürüldüğünü beyan edip, Kâbe’nin kible oluşunun ümmet hakkında büyük bir nimet olduğunu işaret ettikten sonra, Ümmet-i Muhammedi “Ümmet-i Vasat” olmakla vasıflayarak, gelmiş geçmiş ümmetlerin en hayırlısı olduğunu açıklamak üzere buyuruyor;

143- وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ وَيَكُونَ
الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا وَمَا جَعَلْنَا الْقِبْلَةَ الَّتِي كُنْتَ عَلَيْهَا إِلَّا
لِنَعْلَمَ مَنْ يَتَّبِعُ الرَّسُولَ مِمَّنْ يَنْقَلِبُ عَلَى عَقْبَيْهِ وَإِنْ كَانَتْ لَكَبِيرَةً
إِلَّا عَلَى الَّذِينَ هَدَى اللَّهُ وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُضْيعَ إِيمَانَكُمْ إِنَّ اللَّهَ بِالنَّاسِ
لَرَؤُوفٌ رَحِيمٌ

وَكَذَلِكَ İşte böylece, sizi sırât-ı müstekîme (dosdoğru yola) hi-dâyet ettiğimiz gibi, جَعَلْنَا kıldık كُمْ sizi أُمَّةً bir ümmet va-sat; orta, hayırlı, âdil (adaletli, doğru) ve seçkin bir ümmet yap-tık. لَتَكُونُوا Olmanız için عَلَى النَّاسِ şahitler insanlar üzerine. Kıyamet günü, diğer ümmetler üzerine وَيَكُونَ olması için الرَّسُولُ bu Rasûl, bu peygamber Sallâllâhû Aleyhivessellem عَلَيْكُمْ sizin üzerinize شَهِيدًا tam bir şahit. وَمَا جَعَلْنَا Biz kılmadık (yapmadık) الْقِبْلَةَ o kibleyi, şu anda yöneldiğin Kâbe’yi. الَّتِي Öyle bir cihet (yön) ki كُنْتَ sen bulunuyordun عَلَيْهَا onun üzerine, senin evvelce (Mekke’deyken) kendisine yöneldiğin Kâbe’yi yine kible yaparak, seni oraya tekrar hiçbir sebeple döndürmedik. إِلَّا لِنَعْلَمَ Ancak bi-lelim (ayırt edelim) için مَنْ o kimseyi ki يَتَّبِعُ tâbi oluyor الرَّسُولُ o

Rasûl'e, sana uyanları ayırt edelim için. مِمَّنْ Ol bir kimseden ki عَلَى عَقِبَيْهِ dönenecek İNْقَلَبُ (gerisin geriye eski küfrüne.) Yâni biz, kıbleyi Mescid-i Aksa'dan Mescid-i Haram'a döndürmeyi, peygambere kimin uyup uymayacağını bilelim diye yaptık. Ancak bu, herkes tarafından bilinsin içindir. Yoksa her şey meydana gelmeden evvel de Cenâb-ı Hak'ın malûmudur. وَإِنْ كَانَتْ Lَكَبِيرَةً Gerçi muhakkak o (kıblenin bu şekilde döndürülmesi) oldu elbette çok büyük. Yâni kıblenin tekrar Beytullah'a döndürülmesi elbette çok ağır ve zor gelir. إِلَّا عَلَى الَّذِينَ Ancak o kişiler üzerine (ağır gelmez ki) هَدَى hidâyet etti. Kendilerini doğru yola kavuşturdu اللَّهُ Âllâh-û Teâlâ. Yâni bu iş ancak Efendimiz Sallâllâhû Aleyhivessellem'e ittibâda sabit ve sadık olanlara ağır gelmez. وَمَا كَانَ ایمَانَكُمْ imânınızı. Efendimiz Sallâllâhû Aleyhivessellem'in bütün getirdiklerine inanmanızı veya imânınızın nişanı olarak eski kıbleye doğru kıldığınız namazlarınızı, Âllâh-û Teâlâ zayi edecek (kaybedecek) değildir. إِنَّ Şüphesiz اللَّهُ Âllâh-û Teâlâ, لَرَوْفٌ insanları elbette çok esirgeyicidir, رَحِيمٌ pek ziyâde şefkatli ve merhametlidir.

(Ey Ümmet-i Muhammed,) kıyamet günü işte böylece sizin insanlar üzerinde şahit olmanız, Rasûl'ün de sizin üzerinizde bir şahit olması için sizi, orta (dengeli) bir millet kıldı. Senin arzulayıp da şu anda üzerinde bulunduğu kıbleyi (Kâbe'yi,) biz ancak peygambere uyanı, ökçesi üzerinde geri dönenenden (münafıktan) ayırt etmemiz için kıble yaptık. Bu şekilde kıblenin (Kudüs'ten Kâbe'ye) çevrilmesi, Âllâh'ın yol gösterdiği kimselerden başkasına elbette ağır gelir. Âllâh, sizin imânınızı asla zâyî edecek değildir.

Şüphesiz Âllâh, insanlara (her şeye rağmen) şefkatli ve merhametlidir.

Bu âyet-i celile, yahudilerin reisleri hakkında inmiştir. Şöyle ki onlar, Muaz İbn-i Cebel Radyâllâhû Anh'a. "Muhammed Sallâllâhû Aleyhivessellem, bizim kiblemizi, bize olan hasedinden dolayı terk etti. Şüphesiz bizim kiblemiz peygamberlerin kiblesidir ve Muhammed Sallâllâhû Aleyhivessellem muhakkak bizim insanların en doğrusu ve en hayırlısı olduğumuzu bilmektedir" dediler. Muaz Radyâllâhû Anh da "Asıl hak ve adalet üzere olan biziz." Bunun üzerine Âllâh-û Teâlâ, bu âyeti indirerek Muaz Radyâllâhû Anh'ı tasdik etti.

Peygamber Sallâllâhû Aleyhivessellem, "Herhangi bir Müslüman hakkında dört (Mü'min) kişi hayırla şehadet (şahitlik) ederse Âllâh-û Teâlâ, o kişiyi cennete girdirir" buyurdu.

Biz; "Üç kişi şehadet ederse de böyle mi?" diye sorduk. Peygamber Sallâllâhû Aleyhivessellem; "Üç kişi şehadet ederse de böyledir" buyurdu. Sonra "İki kişi şehadet ederse de böyle midir?" dedik. Peygamber Sallâllâhû Aleyhivessellem, "İki kişi şehadet ederse de böyledir" buyurdu.

Âllâh-û Teâlâ, kiblenin döndürülmesindeki hikmeti açıkladıktan sonra, bunun Efendimiz Sallâllâhû Aleyhivessellem'in arzusuna da uygun olduğunu beyan etmek üzere şöyle buyuruyor.

144- قَدْ نَرَى تَقَلُّبَ وَجْهِكَ فِي السَّمَاءِ فَلَنُوَلِّيَنَّكَ قِبْلَةً تَرْضَاهَا فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُ وَإِنَّ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ لَيَعْلَمُونَ أَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّهِمْ وَمَا اللَّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا يَعْمَلُونَ

Muhakkak biz, görüyoruz **وَجْهَكَ** yüzünün takal-
lübünü (çevrilmesini) **فِي السَّمَاءِ** semâya. Ey Habibim Sallâllâhû
Aleyhivessellem, kıblenin değiştirilmesi hususunda vahiy getire-
cek Cibril- i Emin'i gözlemek için, yüzünü semâya doğru çok kere
döndürdüğünü görüyoruz. Burada **فِي** ile mânâsındadır. **فَلَنُؤَلِّينَ** El-
bette, muhakkak şimdi döndürüyoruz **كَ** seni, **قِبْلَةً** bir kıbleye ki
وَجْهَكَ razı olursun (seversin) **هَآ** onu. **قَوْلٍ** Artık hemen çevir
yüzünü. Hangi tarafa? **شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ** Mescid-i Haram tarafı-
na, kendisinde her türlü taşkınlık ve çirkin işin yapılması haram,
(yasak) kılınmış olan Kâbe-i Muazzama'ya doğru. **وَحَيْثُ مَا** Her
nerede **كُنْتُمْ** olduysanız, ey Mü'minler! Siz nerede bulunursanız
bulunun namaz kılmak istediğiniz zaman, **قُولُوا** hemen çevirin
يُؤَلِّفُكُمْ yüzlerinizi **شَطْرَهُ** onun tarafına (Mescid-i Haram'a doğru.)
Muhakkak o kimseler ki **أُوتُوا** verildiler **الْكِتَابَ** kitaba,
kendilerine kitap verilen yahudi ve hristiyanlar **لَيَعْلَمُونَ** elbette bi-
lirler, **الْحَقُّ** şüphesiz o kıblenin Kâbe-i Muazzama'ya çevrilmesi,
haktır (gerçektir) **مِنْ رَبِّهِمْ** Rableri tarafından. **وَمَا اللَّهُ** Ve Âllâh-û
Teâlâ değildir **بِغَافِلٍ** asla gafil (habersiz) **عَمَّا** o şeylerden ki **يَعْمَلُونَ**
işliyorlar. Âllâh-û Teâlâ, Mü'min, kâfir herkesin yaptığından ve ya-
pacağından asla gafil değildir.

Ey Habibim Sallâllâhû Aleyhivessellem. Biz, senin yüzünün
göğe doğru çevrilmekte olduğunu (gökten haber beklediğini)
görüyoruz. Hemen seni hoşlanacağın bir kıbleye döndürüyoruz.
Yüzünü (namazda) artık Mescid-i Haram tarafına çevir. (Ey Müs-
lümanlar!) Siz de nerede olursanız olun, (namazda) yüzlerinizi o
tarafa çevirin. Şüphe yok ki ehl-i kitap, onun gerçek olduğunu çok
iyi bilirler. Âllâh, onların yapmakta olduklarından habersiz değildir.

Âllâh-û Teâlâ, ehli kitabın kıblenin çevrilmesinin hak olduğunu bildiklerini beyan buyurduktan sonra, onların bu direniş halinin inattan ibaret olduğuna ve Efendimiz Sallâllâhû Aleyhivessellem'e asla uymayacaklarına işaretle şöyle buyuruyor.



145- وَلَئِنْ آتَيْتَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ بِكُلِّ آيَةٍ مَا تَبِعُوا قِبْلَتَكَ وَمَا أَنْتَ بِتَابِعٍ قِبْلَتَهُمْ وَمَا بَعْضُهُمْ بِتَابِعٍ قِبْلَةَ بَعْضٍ وَلَئِنْ اتَّبَعْتَ أَهْوَاءَهُمْ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ إِنَّكَ إِذَا لَمِنَ الظَّالِمِينَ

وَلَئِنْ آتَيْتَ Yemin olsun ki eğer getirsen de الَّذِينَ o kimselere ki أُوتُوا verildiler الْكِتَابَ kitaba, kendilerine kitap verilenlere her türlü mucizeyi getirsen, بِكُلِّ آيَةٍ her bir âyeti. Kâbe-i Muazzama'ya yönelmenin hak olduğuna dâir bütün delilleri getirecek olsan da مَا تَبِعُوا tâbi olmazlar (uymazlar) قِبْلَتَكَ senin kıblene. وَمَا أَنْتَ Ve sen de olmadın وَمَا بَعْضُهُمْ onların kıblesine. قِبْلَةَ بَعْضٍ onların bazısı da olmadı تَابِعٍ tâbi. Neye? قِبْلَةَ بَعْضٍ Diğer bazısının kıblesine. أَهْوَاءَهُمْ onların hevâ (arzu)larına اتَّبَعْتَ Vâllâhi eğer uyacak olursan وَمِنْ بَعْدِ مَا o şeyden sonraki جَاءَ geldi كَ sana. O مِنَ الْعِلْمِ ilimdir, kat'i vahiyle kıblenin ancak Kâbe olduğu ve Âllâh'ın dininin ancak İslâm olduğu hususunda sana ilim geldikten sonra farz-ı muhal, onları idare etmek için isteklerine uyacak olursan. إِنَّكَ Muhakkak sen إِذَا o zaman, لَمِنَ الظَّالِمِينَ zalimlerden olursun.

Habibim Sallâllâhû Aleyhivessellem, kasem (yemin) olsun ki! Sen, kendilerine kitap verilenlere her türlü âyeti (mucizeyi) getirsen, yine de onlar (inatlarından) sana uyup kıblene dönmezler.

Sen de onların kiblesine dönecek değilsin. Onlar da birbirlerinin kiblesine dönmezler. Sana gelen ilimden sonra eğer sen, onların arzularına uyacak olursan, işte o zaman sen haksız davrananlardan olursun.

Bu âyette, inadin insanoğlunu ne hale getirdiği anlatılarak; "Sen, onların arzularına uyarsan kötülük edenlerden olursun" denilmiştir. Çünkü Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem, onların bir dileğini yerine getirirse bu sefer başka bir şey isteyecekler ve zor görmedikçe hiçbir şeyi kabul etmeyeceklerdir. İşte âyette bu cihet anlatılmıştır. Bunun da sebebi içlerindeki nefistir. Çünkü imân ile terbiye edilmemiş nefis, dâima insanı kötüye yöneltir. İnsanın en büyük düşmanı, içindeki nefistir.

Âllâh-û Teâlâ, ehl-i kitabın imânsızlıklarının şüpheden değil, inatlarından kaynaklandığını açıkladıktan sonra, inat derecelerini belirtmek üzere şöyle buyuruyor.

146- الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَعْرِفُونَهُ كَمَا يَعْرِفُونَ آبْنَاءَهُمْ وَإِنَّ فَرِيقًا مِنْهُمْ لَيَكْتُمُونَ الْحَقَّ وَهُمْ يَعْلَمُونَ

الَّذِينَ Öyle kimseler ki آتَيْنَا biz verdik هُمْ onlara الْكِتَابَ o kitabı. Tevrat'ı okumayı nasip ettiğimiz yahudi uleması يَعْرِفُونَ tanır- lar ُ onu, Muhammed Sallâllâhû Aleyhivessellem'i. Ne gibi? كَمَا Tanıdıkları gibi آبْنَاءَهُمْ oğullarını. وَإِنَّ فَرِيقًا Muhakkak bir fır- ka (güruh) مِنْهُمْ onlardan, ehl-i kitabın inatçılarından bir cemaat لَيَكْتُمُونَ elbette gizlerler الْحَقَّ hakkı, (Efendimiz Sallâllâhû Aley- hivessellem'in peygamberliğini.) وَهُمْ Hâlbuki onlar يَعْلَمُونَ bilirler, Âllâh-û Teâlâ'nın kendi kitaplarında beyan ettiği hakkı. Haset ve inatlarından bile bile gizlerler.

Kendilerine kitap verdiğimiz (yahudi ve hristiyan âlimleri) O'nu (peygamberi,) oğullarını tanıdıkları gibi tanırlar. Böyleyken içlerinden bir kısmı, (Muhammed Sallâllâhû Aleyhivessellem'in peygamber olduğunu ve Kâbe-i Muazzama'nın kible olduğunu) bildikleri halde hakkı gizlerler.

Yahudi âlimlerinden olup İslâm'la müşerref olan Abdullah İbn-i Selâm Radyâllâhû Anh'a, bu âyetin mânâsı sorulduğunda Abdullah İbn-i Selâm buyurdu ki; "Ben, o Peygamber Sallâllâhû Aleyhivessellem'i, oğlumdan daha iyi tanıyorum." Bunun üzerine Ömer Radyâllâhû Anh, "Nasıl?" dedi. O da "Çünkü ben, Muhammed Sallâllâhû Aleyhivessellem'in nebi olduğunda hiç şüphe etmiyorum. Zira Âllâh-û Teâlâ, O'nu sıfatlarıyla bize kitabımız Tevrat'ta tanıtmıştı. Ama oğlumun annesi belki de hainlik etmiş olabilir. Fakat Tevrat'ın haber verdiğinde hiç şüphe etmiyorum" buyurdu.

147- الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِينَ

الْحَقُّ O hak, Ey Habibim! Senin nübüvvet ve risaletin, Kâbe'ye yönelerek namaz kılacağın veya geçmiş kitaplarda yazılı evsafından ibaret olan bütün gerçekler, مِنْ رَبِّكَ Rabbi tarafındandır. فَلَا تَكُونَنَّ Artık sakın sen olma مِنَ الْمُمْتَرِينَ şüphe edenlerden. Rabbin tarafından sana hakkın geldiğinde şüphe edenlerden olma.

O (üzerinde bulunduğun) hak, Rabbindendir. O halde sakın sen şüphe edenlerden olma.

Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem'in şahsının, her türlü şüpheden uzak olduğu kesinlikle bilinmektedir. Ümmeti şüphecilikten nehyetmenin mânâsı ise onlara, şüphenin zıttı olan şüphesiz inanmayı ve itminan-ı kalbi (kalbin huzura kavuşmasını) emretmektedir.

وَلِكُلِّ وِجْهَةٍ هُوَ مُوَلِّيٰهَا فَاسْتَبِقُوا الْخَيْرَاتِ أَيْنَ مَا تَكُونُوا يَأْتِ بِكُمُ
اللَّهُ جَمِيعًا إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

وَلِكُلِّ Her biri için vardır. Yâni ümmetlerden her biri için veya ümmetin her bir ferdi için vardır وِجْهَةٍ bir kible, bir yön ki هُوَ o (her bir ümmet veya fert) مُوَلِّيٰهَا ona döndürücüdür, (yüzünü o kibleye döndürür.) Burada ikinci mef'ul olan "vechühü" hafzedilmiştir. Her ümmet için bir kible, ibadet ederken yönecekleri bir makam vardır. Yahut Müslümanlardan her biri için, bulundukları memleketlere nazaran (kuzey, güney, doğu, batı gibi) değişik bir kible yönü vardır ki namazda o tarafa yönelirler. فَاسْتَبِقُوا Öyle koşun الْخَيْرَاتِ hayırlara, kibleye yönelerek namaz kılmak. أَيْنَ Her nerede تَكُونُوا olursanız (bulunursanız,) يَأْتِ getirir (toplar) بِكُمُ sizi ALLâh-û Teâlâ, جَمِيعًا hep birlikte. إِنَّ اللَّهَ Muhakkak ALLâh-û Teâlâ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ her şeye قَدِيرٌ ziyâde kadirdir. Sizi öldürmeye, diriltmeye ve bir araya toplamaya tam mânâsıyla gücü yetendir.

(Ümmetlerden) her birinin bir yönü (kiblesi) vardır ki (yüzünü) ona (o kibleye) döndürücüdür. Öyleyse siz de (ey Mü'minler,) hayırlara (birbirinizle yarış edercesine) koşun. (Siz ve düşmanlarınız) her nerede bulunursanız (bulunun) ALLâh-û Teâlâ, kıyamet gününde hepinizi (bir araya) getirecek (ve haklı ile haksızın arasında hükmedecek)tir. Şüphesiz ALLâh-û Teâlâ, her şeye ziyâde kadirdir.

Bu âyet-i kerime; Müslümanların bir kibleye yönelerek ibadet ve tâatte bulunmalarını, hayrat ve hasenata (iyiliklere) koşmalarını, bu şekilde bir vahdet (meydana getirip) fevz-û felâha nâil olmalarını (kurtuluşa ermelerini) emir ve tavsiye buyuruyor.

وَمِنْ حَيْثُ خَرَجْتَ قَوْلٍ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَإِنَّهُ لَلْحَقُّ -149
مِنْ رَبِّكَ وَمَا اللَّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ

(Ey Rasûl-û Ekrem'im,) her nereden (sefe-
re) çıkarsan قَوْلٍ hemen döndür, (namaza başlarken çevir) وَجْهَكَ
yüzünü شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ Mescid-i Haram tarafına. وَإِنَّهُ Muhak-
kak o yüzünü kibleye çevirme emri لَلْحَقُّ elbette haktır, hikmete
uygun olan bir gerçektir مِنْ رَبِّكَ Rabbin tarafından. وَمَا اللَّهُ Ve Âl-
lâh-û Teâlâ değildir بِغَافِلٍ gafil (habersiz) عَمَّا o işlerden ki تَعْمَلُونَ
işliyorsunuz. Âllâh, yaptıklarınızdan habersiz değildir.

Ve (Ey Habibim Sallâllâhû Aleyhivessellem,) her nereden (se-
fere) çıkarsan (namaza başlarken) hemen yüzünü Mescid-i Haram
tarafına döndür. Şüphe yok ki bu (Kâbe'ye dönme emri,) Rabbin-
den (gelen) bir hak (gerçek)tir. Âllâh-û Teâlâ, sizin yapacaklarınız-
dan asla gafil değildir.

Bu âyet-i kerimede Mevlâ Teâlâ'nın, Mü'minlerin amellerinden
gafil olmadığını açıklaması, yaptıklarını en güzel şekilde mükâfat-
landıracağıнын beyanı büyük müjdedir.

Cenâb-ı Hak, kimsenin itirazına ve şüphesine meydan verme-
mek için, Kâbe'ye yönelme emrini tekrar ederek şöyle buyuruyor.

وَمِنْ حَيْثُ خَرَجْتَ قَوْلٍ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَحَيْثُ مَا
كُنْتُمْ قُولُوا وَجُوهَكُمْ شَطْرَهُ لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَيْكُمْ حُجَّةٌ إِلَّا
الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ فَلَا تَخْشَوْهُمْ وَاخْشَوْنِي وَلَا تَمْنَعْتَنِي عَلَيْكُمْ
وَلَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ

وَمِنْ حَيْثُ خَرَجْتَ Ve (Ey Habibim Sallâllâhû Aleyhivessellem)

her nereden çıkarsan seferlerinde, muharebelerinde uzak-yakın ne tarafa doğru yola çıkarsan, **قَوْلٍ** hemen çevir **وَجْهَكَ** yüzünü Mescid-i Haram tarafına. **وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ** Ve nerede olursanız Ey Muhammed ümmeti, mukim veya misafir olarak hangi yerde olursanız olun namaz kılmak isterseniz, **قُولُوا** hemen çevirin **وُجُوهَكُمْ** yüzlerinizi onun **شَطْرَهُ** onun (Mescid-i Haram'ın) tarafına. **لِّئَلَّا يَكُونَ** Olmasın diye **لِلنَّاسِ** insanlar için, kible hususunda itiraz edenler için **عَلَيْكُمْ** sizin üzerinize **حُجَّةٌ** bir hüccet (delil,) bir itiraz mevzu kalmasın diye. **إِلَّا الَّذِينَ** Ancak o kimseler müstesna ki **ظَلَمُوا** zulmettiler **مِنْهُمْ** onlardan, yahudilerin inatçılarından başka hiçbirinin size karşı tutunacak bir delili kalmasın diye Âl-lâh-û Teâlâ, sizi Kâbe'ye döndürdü. **فَلَا تَخْشَوْ** O halde korkmayın **هُمْ** onlardan, **وَاخْشَوْ** korkun **بَنِي** benden. (İnsanların elinde sizin aleyhinize bir delil bırakmayayım diye, size Kâbe'ye dönmenizi emrettim.) **وَلَا تُتِمَّ** Tamamlayayım için **نِعْمَتِي** nimetimi **عَلَيْكُمْ** sizin üzerinize. İnsanların size karşı getirecekleri bir delili kalmasın ve sizi Kâbe'ye, hidâyet ederek üzerinize nimetimi tamamlayayım için namazda yüzlerinizi onun tarafına döndürmenizi emrettim. **وَلَعَلَّكُمْ** Hem de umurlu ki siz **تَهْتَدُونَ** hidâyete erersiniz. Bir de sizin dalâletten kurtulup Din-i Mübin-i İslâm'ın şeâir (nişanlar)ından biri olan, İbrahim Aleyhisselam'ın kiblesine kavuşmanızı murad ettiğim için böyle emrettim.

Ve (Ey Habibim Sallâllâhû Aleyhivessellem) her nereden (sefere) çıkarsan, (namaza başlarken) hemen yüzünü Mescid-i Haram tarafına çevir. Ve (ey Müminler siz de) her nerede olursanız (olun,) yüzlerinizi onun (Mescid-i Haram'ın) tarafına çevirin. Ta ki

aleyhinizde (insanlar arasında bulunan zalimlerden başkası için tutunabilecekleri) bir hüccet, (itiraz mevzuu) olmasın (kalmasın.) Artık onlardan korkmayın ve benden korkun. Ve nimetimi üzerinize tamamlayayım (bu sayede.) Umulur ki siz de hidâyete erersiniz (diye, Mescid-i Haram tarafına dönmenizi emrettim.)

Bu âyet-i kerimede Âllâh-û Teâlâ, bu emri üç kere tekrar ederek birinci emrin arkasında; ehl-i kitabın, hak olduğunu Tevrat ve İncil kitaplarında görerek bildikleri halde kabul etmediklerini beyan etmiş. İkinci emrin akabinde; kendisinin bu işin hak olduğuna şehadet (şahitlik ettiğini zikretmiş.) Üçüncü emrin ardında da; bunu, insanların elinde Ümmet-i Muhammed'e karşı hiçbir delil kalmasın, diye emrettiğini açıklamıştır.

Cenâb-ı Hak, kullarına nimetini tamamlamak için kibleyi Kâbe'ye döndürdüğünü açıkladıktan sonra, ümmeti irşat için Rasûl göndermesinin de nimeti tamamlama kabilinden olduğunu beyan etmek üzere şöyle buyuruyor.

151- كَمَا أَرْسَلْنَا فِيكُمْ رَسُولًا مِنْكُمْ يَتْلُوا عَلَيْكُمْ آيَاتِنَا وَيُزَكِّيكُمْ وَيُعَلِّمُكُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَيُعَلِّمُكُم مَّا لَمْ تَكُونُوا تَعْلَمُونَ

كَمَا أَرْسَلْنَا Gönderdiğimiz gibi فِيكُمْ sizin içinizde رَسُولًا bir Rasûl, bir peygamber مِنْكُمْ sizden, kendi cinsinizden olan Muhammed Sallâllâhû Aleyhivessellem'i peygamber olarak göndermekle nimetimi tamamladığım gibi, kible işinde de üzerinize nimetimi tamamlayayım için Kâbe-i Muazzama'ya dönmenizi emrettim. يَتْلُوا Okuyor عَلَيْكُمْ sizin üzerinize (size.) Neyi? آيَاتِنَا Bizim âyetlerimizi (Kur'an-ı Azimüşşân'ı) وَيُزَكِّيكُمْ ve tezkiye ediyor, şirk ve günah gibi manevi kirlerden tertemiz ediyor كُمْ sizi. وَيُعَلِّمُ Ve tam mânâsı ile öğretiyor كُمْ size الْكِتَابَ kitabı (Kur'an'ı,) وَالْحِكْمَةَ

hikmeti, sünnet ve fıkhi. وَيُعَلِّمُ Ve ziyâdesiyle öğretiyor مَا size size o şeyleri ki تَعْلَمُونَ olmadınız لَمْ تَكُونُوا bilir. Vahiyden başka hiçbir yolla bilemeyeceğiniz nice şeyleri size hakkıyla öğretiyor.

Nitekim (kıbleyi, Kâbe'ye döndürdüğümüz gibi) içinizden bir Rasûl gönderdik. O, size âyetlerimizi okuyor, sizi (şirk ve günah kirlerinden) tertemiz yapıyor. Size kitap (Kur'an'ı) ve hikmet (fıkıh ve sünnet)i tam mânâsıyla öğretiyor ve size hiç bilmediğiniz (düşünmekle de bilmek imkânını bulamayacağınız nice) şeyleri ziyâde bildiriyor.

Âllâh-û Teâlâ, bu âyet-i celilede Rasûl'ünün bir takım yüksek vasıflarını, güzel hal ve hareketlerini beyan ederek inatçıları insafa davet etmiştir. Çünkü Rasûl'ün kendi cinslerinden olması, ümmet için bir yakınlığa ve imânı kabûlde kolaylığa vesile olduğundan büyük bir nimet olduğu gibi, Rasûl hakkında da büyük bir nimet şereftir.

Âllâh-û Teâlâ, peygamber gönderip kıbleyi Kâbe'ye döndürerek nimetini tamamladığını açıkladıktan sonra, bu nimetin şükrünün edâ edilmesinin Zat-ı Ulûhiyetini zikretmekle olacağını beyan etmek üzere şöyle buyuruyor.

فَاذْكُرُونِي اَذْكُرْكُمْ وَاشْكُرُوا لِي وَلَا تَكْفُرُونِ -152

فَاذْكُرُونِي Zikredin بَنِي beni, اَذْكُرْ ben de zikredeyim كُمْ sizi. وَاشْكُرُوا Ve şükredin لِي bana وَلَا تَكْفُرُوا ve küfretmeyin, نِي bana nankörlük etmeyin.

Öyleyse siz beni (itâat ve ibadetle) zikredin (anın) ki ben de sizi (sevap ve mağfiretle) zikredeyim. (Sakın bana) nankörlük etmeyin, şükredin.

1. "Fezkûruni bittâati ez kûrukûm mēğfireti." İtâat etmek suretiyle beni zikredin (anın) ki ben de rahmetimle sizi zikredeyim.

2. "Ûzkûruni biddûa ezkûrukûm bil icabe." Siz, beni münacaat (duâ, niyaz)la zikredin. Ben de sizi necat (dünya ve ahiret kurtuluşu) ile zikredeyim.

3. "Ûzkûruni hâle hayatikûm, ezkûrukûm be'de vefâtikûm." Beni dünyada zikredin, ben de sizi ahirette zikredeyim.

4. "Ûzkûruni bil ihlas, ezkûrukûm bil halas." Beni siddık (doğruluk) ve ihlasla (sırf rızamı isteyerek) zikredin, ben de sizi halas (kurtuluş) ve mezid-i ihtisas (kendi hususi dostluğuma kabul etmek)le zikredeyim.

5. "Ûzkûruni binnedem, ezkûrukûm bil kerem." Siz, beni istiğfarla (af isteyerek) zikredin, ben de sizi mâğfiretle (af ederek) zikredeyim.

6. "Ûzkûruni bittevbe, ezkûrukûm bi gufranil havbe." Benim yolumda mücadele yâni nefis, şeytan ve onlara uyanlarla harbetmek suretiyle beni zikredin, ben de sizi hidâyetimle zikredeyim.

7. "Ûzkûruni bissuâli, ezkûrukûm binnevâli" Beni, senâ (övmek) ve itâatla zikredin, ben de sizi i'ta (bahşış) ve nimetle zikredeyim.

8. "Ûzkûruni finni'meti verrahê, ezkûrukûm fişşiddeti vel belâ." Beni refah (rahat zaman)da zikredin, ben de sizi bela ve musibet zamanında zikredeyim.

9. "Ûzkûruni fi dünyakûm, ezkûrukûm bil uhra." Beni halvetler (tenhalarda) zikredin, ben de sizi sahralar (açık yerlerde) zikredeyim.

Beni duâ ile zikredin, ben de sizi icabet (kabul) ve ihsan (istediğinizi vermek)le zikredeyim.

Zikir; Hatırlamak. Gafletle olsa da zikir yapmaya devam etmeli. Seyr-i süluk cezbe, çekiş Âllâh'tan olursa peygamberlere mahsus seyr-i süluk yolunda bulunmak. İntizam dâhilinde olursa bu işi erbabları bildirmişler. Ashab-ı Soffe numunedir. Süluk neyle olur? Bu yolun sahibi Âllâh'a, mûnkati olur. Zikir, alış-verişi engellemez. Kalbini, Âllâh'ın gayrından çevirmekle olur. Biz de umurumuzu, Hâlik-i Kâinat'a tevkil (vekil) eder düşünmeyiz. Hevâ ve hevesâtımıza tabi olmamak şartıyla gereğine göre devam etmek suretiyle nefsini temizlemek. Âllâh'ın zikrine devam etmek. **"Ene celisi men zekerani."** Benim zikrime devam eden, adeta onunla beraber oturuyorum. **"Hayrul zikril hafî, hayruzzikri mâ yekfi."** Kalp paslanıyor, kalbin cilası zikirdir.

Gafletle yapılan zikri, Hâlik-i Kâinat kabul ediyor. Müstehaza olanın kıldığı namazın kabul edildiği gibi gafletle yapılan zikir de kabul ediliyor. Zikir gafletle de olsa devam edilmeli. Bu devamla Cenâb-ı Hak, gafletsiz zikre kavuşturur bi-iznillah.

En muteber makbul tevhid ve zikir, tarikat usulü üzerine rabı-tayla yapılan zikirdir.

"Siz beni zikredin, ben de sizi zikredeyim" kavli-i keremiyle vaad olunan, "Ben de sizi zikredeyim" karşılığı meydana gelince salık, bütünüyle mahv ve muzmahil olur yâni o nurda erir gider ve böylece; "Yeryüzünde olan her şey yok olucudur. Celâl ve ikram sahibi olan Rabb'inin zatı bakidir" meâlindeki âyetin sırrı meydana gelir.

"Kendi zakir, kendi mezkur, kendini

Ara bul kendinde, kendi kendini"

Kelâmı, bu makamı ilan etmektedir. Salik o dereceye geldiğinde zikir eden de, zikir olunan da Âllâh-û Teâlâ'nın kendisi olur. Ey sâlik öyle değilse, kendini arayıp bulsana! Bulmak istersen de bulamazsın. Çünkü sen, o nurda eriyip gittin.

Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem'den soruldu; "Amellerin hangisi, Âllâh'a daha sevgilidir" dedim. O da; "Dilin, Âllâh'ın zikriyle ıslak olarak ölmendir." buyurdu.

Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem; "Amellerinizin en hayırlısı, Âllâh katında derecesi yüksek, şehit olmanızdan daha hayırlı olanı size haber vereyim mi?" buyurdu. Ashab-ı Kiram; "Evet" dediler. Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem; "Âllâh'ı zikretmektir" buyurdu. Âllâh'ın azabından (kişiyi,) Âllâh'ı zikretmekten daha ziyâde kurtaran hiçbir şey yoktur.

Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem buyurdu; "Rabbini zikredenle zikretmeyenin durumu, diri ile ölünün durumu gibidir."

Mürşide yapılan rabîta, şeytan tarafından gelen vesveseleri kesmek ve seyr-i sülûke (manevi yolda yürümeye) vesile olsun içindir. Zira Efendimiz Sallâllâhû Aleyhivessellem, bizimle Âllâh-û Teâlâ arasında vasîta olduğu gibi, mürşit de bizimle Efendimiz Sallâllâhû Aleyhivessellem arasında vesiledir. Ve o, bizi hak yola ve Âllâh-û Teâlâ'nın zikrine irşat edendir. Ona karşı olan bu sevgi, vacip olan bir iştir.

İmam-ı Allâme Seyyid Cürcani Kaddesâllâhû Sırrahûlaziz, Mevakıf şerhinde ayrıca Metâli şerhinde; Evliyâullah'ın suretlerinin müritlerine zahir olabileceğini ve öldükten sonra bile müritlerin, kendilerinden feyiz aldıklarını açıklamıştır.

Nakşibendi tarikatı, Veysel Karani Rahmetûllâhi Aleyh'in hali-ne benzer. Nasıl ki o, Efendimiz Sallâllâhû Aleyhivessellem'i gör-

meden, ruhaniyetinden terbiye edildi (yetiştirildi) ise bu yolda da şeyhler, müritlerini uzaktan ruhaniyetleriyle terbiye ederler.

Âllâh dostlarının kalpleri aynadır. Onlara gönül verenlerin (rabıta edenlerin) perdeleri gider. (Âllâh ile arasındaki karanlık perdeler kalkar.) Kevser şurubu gibi olan Tarikat-ı Âliye'nin feyzi, onun kalbine akar.

İşlerinizde hayrete düştüğünüz vakit, kabir ehlinde yardım isteyin.

“Şükür, eldeki nimetin bağıdır, gelecek nimetin ise avı (avcısı) dır.” buyrulmuştur.

Cenâb-ı Hak, “Beni zikredin” emriyle bütün ibadetleri kısaca açıkladıktan sonra, ibadetler içinde mühim olan bazılarını beyan etmek üzere buyuruyor.



يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ -153

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا Ey imân etmiş kullar اسْتَعِينُوا yardım talep edin. (Neyle?) بِالصَّبْرِ Sabırla. Daha? وَالصَّلَاةِ Namazla. إِنَّ اللَّهَ Mu-
hakkak Âllâh-û Teâlâ, مَعَ الصَّابِرِينَ sabredenlerle beraberdir.

Ey imân edenler! Sabır ve namaz ile Âllâh-û Teâlâ'dan yardım isteyin. Muhakkak Âllâh-û Teâlâ, sabredenlerle beraberdir.

Sabır her muvaffakiyetin başıdır. İmandan sonra yolun başı sabırdır, ahlâkın başı sabırdır. İlmin başı sabır, amelin başı sabır hülâsa hikmetin başı sabırdır.

Cenâb-ı Hak'kın en güzel isimlerinden biri de Sabûr'dur. Her kimde sabır varsa, onda İlâhi kuvvetten bir tecelli kokusu vardır.

Hele bu sabredenler bir arada bulunursa, onlar üzerine Âllâh'ın yardımını iner. Âllâh-û Teâlâ, onların yardımcısı olur.

Mü'minlerin miracı, âlemlerin Rabbi olan Âllâh'ın mükâfatına vesile olan namazla yardım isteyiniz. Bu âyette Âllâh Celle-Celâlûhû, sabır ile namazı zikre konu yapmıştır. Çünkü sabır bedene en ağır gelen ruhi işlerden, namaz da bedene en ağır gelen zahiri işlerdendir.

Âyette; "Muhakkak Âllâh sabredenlerle beraberdir" buyrulmuş olup, "Namaz kılanlarla beraberdir" denilmemiş. Çünkü bazen sabrın, namazdan ayrı olduğunu düşünmek mümkün olursa da namaz, sabırdan asla ayrılmaz. Şu aşikârdır ki sabredenlerle beraber olan Âllâh, namaz kılanlarla beraberdir.

Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem şöyle buyurdu; "Peygamberler korktukları zaman namaza koşarlardı." Korktukları şeyden kurtulmak için istiâne (yardım isteme) namazı kıarlardı.

Âllâh-û Teâlâ, sabır ve namazı emrettikten sonra, düşmanla muharebede sabretmeleri sebebiyle telef olan insanların zayıttan sayılmamasını tavsiye etmek üzere buyuruyor;

وَلَا تَقُولُوا لِمَنْ يُقْتَلُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتٌ بَلْ أَحْيَاءٌ وَلَكِنْ لَا تَشْعُرُونَ 154-

Ve demeyin o kimse için ki يُقْتَلُ öldürülüyor. Kimin yolunda? فِي سَبِيلِ اللَّهِ Âllâh-û Teâlâ'nın yolunda أَمْوَاتٌ ölürler. Âllâh yolunda öldürülenlere, ölüler demeyin بَلْ أَحْيَاءٌ bilakis (onlar) diridirler. وَلَكِنْ لَا تَشْعُرُونَ Siz (onu) hissedemez, (anlayamaz) SİNİZ.

Ve Âllâh-û Teâlâ'nın yolunda öldürülenler hakkında ölüler de-

meyin. Bilakis (onlar) diridirler fakat siz (onların hayatını) hissedemez, (anlayamaz)sınız.

Bu âyet-i kerime, Bedir şehitleri hakkında nâzil olmuştur. Onların altısı Muhacirlerden, sekizi Ensardan olmak üzere on dört kişiydiler.

İnsanlar, Âllâh-û Teâlâ'nın yolunda öldürülenler için; "Filanca öldü, dünyanın nimeti ve lezzeti ondan geçti" derlerdi. Cenâb-ı Hak, bu âyet-i celileyi inzal buyurarak, onların hakiki mânâda diri olduklarını açıkladı.

Îlây-ı Kelimetullah için canını feda eden kimse, âyet-i kerimenin işaret ettiği hakiki şehittir.

155- وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ بِشَيْءٍ مِّنَ الْخَوْفِ وَالْجُوعِ وَنَقْصٍ مِّنَ الْأَمْوَالِ وَالْأَنْفُسِ
وَالثَّمَرَاتِ وَبَشِيرِ الصَّابِرِينَ

وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ Vâllâhi biz imtihan edeceğiz sizi. Yâni sizin halinizi bildiğimiz halde. Bir insan, bir insanı imtihan ettiği gibi sizi imtihan edeceğiz. **بِشَيْءٍ** Az bir şeyle **مِّنَ الْخَوْفِ** korkudan, daha **وَالْجُوعِ** açlıktan. Daha neyle imtihan edeceğiz? **وَنَقْصٍ** Az bir şey eksiltmekle **مِّنَ الْأَمْوَالِ** mallardan, **وَالْأَنْفُسِ** canlardan, **وَالثَّمَرَاتِ** mahsüllerden. **وَبَشِيرِ** Çok müjde et **الصَّابِرِينَ** sabredicilere.

Andolsun ki sizi, biraz (düşman) korkusu, biraz açlık, biraz da mallardan, canlardan ve mahsüllerden (yana) eksiltmekle imtihan edeceğiz. Ve (Ey Habibim) sabredenleri çok müjdele.

Bu âyet-i kerime; hakiki Mü'minlerin, Âllâh-û Teâlâ'nın hikmeti gereğince, hoşlanmayacağı bazı hallerle karşılaştıklarını ve o zaman Cenâb-ı Hak'kın takdirine teslimiyet gösterip teselli bularak, büyük bir müjde mükâfata kavuşacaklarını açıklıyor.

Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem; "Herhangi bir Müslümana bir ezâ (eziyet) isabet ederse, muhakkak ağacın yapraklarının düşmesi gibi, o Müslümanın günahları dökülür" buyurdu.

Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem; "Âllâh, kime hayır murad ederse ona musibet verir" buyurdu.

Ali Radıyâllâhû Anh buyurdu ki; "Bir musibet anında elini dizine vuranın, muhakkak ecir habt olmuş (sevabı bâtil olmuş)tur."

Cenâb-ı Hak, dostlarının sabır lâzım gelen bazı musibetlerle karşılaştıklarında, ne söylemesi lâzım geldiğini beyan etmek üzere şöyle buyuruyor.



الَّذِينَ إِذَا أَصَابَتْهُمْ مُصِيبَةٌ قَالُوا إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ -156

الَّذِينَ Öyle kimseler (sabrediciler) ki إِذَا isabet ettiği zaman هُمْ onlara مُصِيبَةٌ bir musibet, kerih ve hoş olmayan bir hadise başlarına geldiğinde قَالُوا derler. إِنَّا Muhakkak biz لِلَّهِ Âl-lâh-û Teâlâ'nın, O'nun kulları ve köleleriyiz. وَإِنَّا Ve muhakkak biz إِلَيْهِ dönücüleriz.

Habibim Sallâllâhû Aleyhivessellem, o sabredicileri müjdele ki onlar, kendilerine bir musibet (belâ) geldiğinde; "Muhakkak biz (dünyada) Âllâh'ın (teslim olmuş kulları)ız. Ve biz (ahirette de) ancak O'na dönücüleriz" derler.

"Biz, Âllâh-û Teâlâ'nın memlûk (köle)leriyiz. Kulun kendisi de elindekiler de Mevlâ'sına aittir. İsterse verdiklerini bizim elimizde bırakır, isterse alır. Biz, O'nun kendi mülkünü almasıyla feryat etmeyiz ancak sabrederiz. Yaşarsak rızkımız O'na aittir, ölürsek

dönüşümüz ancak O'nadır. Sevabımız O'nun yanındadır ve biz, O'nun hükmüne razıyız. **إِنَّا لِلّٰهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ** diyerek de kullar, öldükten sonra dirilerek Âllâh'a kavuşacaklarını kabullenmiş oluyorlar.

Musibet az olsun, çok olsun insanın canına, malına veya efradı ailesine isabet eden her şeye şamildir. Hatta diken batması, sinek ısırması, kandilin sönmesi bile dâhildir.

Marifetnâme'de İbrahim Hakkı Kaddesâllâhû Sırrahûl Aziz buyuruyor.

Hak'tan olacak işler,
Boştur gam-u teşvişler.
Ol hikmetini işler.
Mevlâ görelim neyler,
Neylerse güzel eyler.

Âllâh-û Teâlâ, Habibine musibetleresabredenleri müjdelemesini emrettikten sonra, nelerle müjdeleneceklerini beyan etmek üzere şöyle buyuruyor.

أُولَئِكَ عَلَيْهِمْ صَلَوَاتٌ مِنْ رَبِّهِمْ وَرَحْمَةٌ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُهْتَدُونَ-157

أُولَئِكَ İşte onlar (sabredenler) var ya, **عَلَيْهِمْ** onların üzerine vardır **صَلَوَاتٌ** salâtlar (medh ve senâlar, tazim ve mâğfiretler) **مِنْ رَبِّهِمْ** Rableri tarafından **وَرَحْمَةٌ** ve büyük bir rahmet (lütuf ve ih-san.) **وَأُولَئِكَ** Ve işte onlar **الْمُهْتَدُونَ** hidâyet bulan-lar, (Âllâh'ın emrine boyun eğdikleri için dosdoğru yola kavuşan-lar)dır.

İşte onlar, (o teslimiyet gösterip irticâ edenler yok mu!) Rableri tarafından (mağfiret, tazim ve medh-û senâ)lar ve büyük bir rahmet

(lütuf ve ihsan hep) onların üzerinedir. Ve işte onlar, hidâyete (her doğru ve gerçeğe) erenlerin ta kendileridir.

Salâvat; salât kelimesinin cem'isidir. Salât ise aslında duâ mânâsındadır.

Musibete istircâ derler. Âllâh-û Teâlâ'nın kazasına rıza gösterirler.

Âllâh-û Teâlâ, kibleyi Kâbe'ye çevirmekle Rasûlüne nimetini tamamladığını açıkladıktan sonra, Safâ ile Merve arasında sa'y etmenin de nimeti tamamlama kabilinden olduğunu beyan etmek üzere buyuruyor;

(1-Terk ederse bir kurban kesecek. İmam-ı Azam'a göre sa'y yapılacak. Vaciptir. 2- Ketebe Aleykümüs'saye. Sa'y rükündür, İmam-ı Şafiye göre. 3- İmam-ı Malik; ister yapar, ister yapmaz diyor. Günah yok, helâldir. 4- Ahmet bin Hanbel de sünnettir demiş. Say yapmakta günah yoktur.)

158- **إِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ فَمَنْ حَجَّ الْبَيْتَ أَوْ اعْتَمَرَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِ أَنْ يَطَّوَّفَ بِهِمَا وَمَنْ تَطَوَّعَ خَيْرًا فَإِنَّ اللَّهَ شَاكِرٌ عَلِيمٌ**

مِنْ (tepesi) Merve **وَالْمَرْوَةَ** (tepesi) Safa Muhakkak **إِنَّ الصَّفَا** Şeâir (dininin ve tâatının nişan ve alâmetler)indendir. **فَمَنْ** Her kim **حَجَّ** haccederse, hac etmeyi kasterse **الْبَيْتَ** o beyti (Beytullah'ı.) **أَوْ اعْتَمَرَ** Yahut ziyaret ederse **فَلَا جُنَاحَ** hiçbir günah yoktur **عَلَيْهِ** o kişi üzerine, **أَنْ يَطَّوَّفَ** tavaf etmesinde **بِهِمَا** o ikisini. O ikisinin arasında sa'y etmesinde ona hiçbir beis yoktur. **وَمَنْ** Ve her kim **تَطَوَّعَ** tetavvû ederse, kendine vacip olmadığı halde nafîle olarak işlerse **خَيْرًا** herhangi bir hayrı, **فَإِنَّ اللَّهَ**

muhabbât Âllâh-û Teâlâ شَاكِرٌ şükredicidir, kulunu amelîne karşı mükâfatlandırıcıdır. عَلِيمٌ Ziyâde bilicidir, kişinin itâat ve niyazını ve her şeyi hakkıyla bilendir.

Şüphe yok ki Safâ ile Merve (tepeleri) Âllâh-û Teâlâ'nın şeâirinden, (O'na ibadet etmeye vesile olan nişanlarındandır.) Artık her kim, o beyti Hac veya Umre (niyetiyle ziyaret) ederse, bu ikisini güzelce tavaf (aralarında sa'y) etmesinde üzerine hiçbir günah yoktur. Herhangi bir kimse isteyerek (gönlünden koparak üzerine farz edilmeyen amellerden) bir hayır işlerse şüphesiz Âllâh-û Teâlâ, şükredici (amellerine karşı onu mükâfatlandırıcı ve onun niyet ve tâatını) ziyâde bilicidir.

Bu âyet-i kerimenin sebep-i nüzulü hakkında, İbn-i Abbas Radiyâllâhû Anh'dan rivâyet olundu ki; Safâ dağı üzerinde erkek suretinde bir put vardı, ona "isaf" denirdi. Merve üzerinde kadın suretinde bir put vardı, ona da "nâile" denirdi. Rivâyete göre bu ikisi, bir erkek ve kadındır. Kâbe'de zinâ etmişler ve Âllâh-û Teâlâ, onları taşâ çevirmişti. Kendileriyle ibret alınsın diye, bu iki tepenin üzerine konuldular.

Aradan uzun zaman geçince tapınılmaya başlandılar. Cahiliyet ehli, Safâ ile Merve arasında sa'y ettiklerinde tazimen onlara mes-heder, (el) sürerlerdi. İslâm gelip putlar kırılınca, Müslümanlar bu iki puttan dolayı iki tepe arasında sa'y etmeyi istememişlerdi. Âllâh-û Teâlâ da bu âyet-i celilesiyle Safâ ile Merve arasında sa'y etmeye izin vererek, bu iki mevziin Âllâh'ın dininin nişanlarından olduğunu haber verdi.

Âllâh-û Teâlâ, hac ve umreyi beyan ettikten sonra, dinin hükümlerini saklayan kimselerin lânete müstehak olduğunu açıklamak üzere buyuruyor;

إِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَا آتَيْنَاهُم مِّنَ الْبَيِّنَاتِ وَالْهُدَىٰ مِنْ بَعْدِ مَا بَيَّنَّاهُ-159
لِلنَّاسِ فِي الْكِتَابِ أُولَٰئِكَ يَلْعَنُهُمُ اللَّهُ وَيَلْعَنُهُمُ اللَّاعِنُونَ

Muhakkak o kimseler ki يَكْتُمُونَ gizliyorlar, مَا ol bir âyetleri ki آتَيْنَاهُمْ biz indirdik. مِنَ الْبَيِّنَاتِ Açık âyetlerden, Muhammed Sallâllâhû Aleyhivessellem'in doğruluğuna, recm (evli olduğu halde zina edenin taşlanarak öldürülmesine,) kıblenin döndürülmesine, haram ve helâle delâlet eden apaçık âyetler olarak ve hidâyet, Peygamber Sallâllâhû Aleyhivessellem'i vasfetmek (tanıtmak) suretiyle İslâm'a hidâyet edici olarak indirdiğimiz âyetleri gizliyorlar. مِنْ بَعْدِ مَا Ol bir şeyden sonra ki بَيَّنَّاهُ çok beyan (izah) ettik ُ onu, indirdiğimizi tam açıkladıktan sonra لِلنَّاسِ bütün insanlara فِي الْكِتَابِ kitapta, Tevrat'ta veya inen bütün kitaplarda. أُولَٰئِكَ İşte onlar var ya, يَلْعَنُ lânet eder هُمْ onlara اللَّهُ Âllâh-û Teâlâ. Onları, rahmetinden uzak eder. وَيَلْعَنُ Ve lânet eder هُمْ onlara اللَّاعِنُونَ bütün lânet ediciler, melekler, insan ve cinlerin Mü'minleri ve lânet edebilecek her şey onlara lânet eder.

Şüphesiz indirdiğimiz o çok açık âyetleri ve doğruyu. (Biz, kitapta onu insanlara pek aşikâr bildirdikten sonra) gizleyenler (yok mu!) İşte onlara, hem Âllâh lânet eder hem de lânet ediciler, (lânet edebilen her şey) lânet eder.

Bu âyet-i kerime, Peygamberimiz Sallâllâhû Aleyhivessellem'in mübarek vasıflarını, İslamiyet'in hakikatını kitaplarında görüp okumuş olan bir takım yahudi âlimleri hakkında nâzil olmuştur. Ensardan bazıları, Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem Efendimizin Tevrat'ta yazılı olan vasıflarını yahudi âlimlerinden sormuşlar. Onlar ise bunu bile bile saklayıp beyan etmemişlerdir.

Bu âyet-i celileden, şariat ilmini açıklamanın vacip olup gizlemenin haram olduğuna delil alınmıştır. Ancak ulema iki şartı koşmuştur;

1- Can tehlikesi olmaması,

2- Başka bilenlerin bulunmaması sebebiyle bu vazifenin sadece kendisine kalması.

Din ilimlerini insanlara öğretmek vacip olduğundan, öğretme karşılığı ücret almanın câiz olmamasına da bu âyet delâlet etmektedir. Çünkü insan, üzerine vacip olan bir şeyi işlemekle borcundan kurtulduğu için, başka bir ücrete müstehak olamaz.

Âllâh-û Teâlâ, din hükümlerini saklayan kimselerin lânete müstehak olduklarını açıkladıktan sonra, tevbe edenlerin kurtulacaklarını beyan etmek üzere buyuruyor.

إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا وَأَصْلَحُوا وَبَيَّنُّوا فَأُولَٰئِكَ أَتُوبُ عَلَيْهِمْ وَأَنَا التَّوَّابُ الرَّحِيمُ 160

إِلَّا الَّذِينَ Ancak o kimseler ki تَابُوا tevbe ettiler, Âllâh-û Teâlâ'nın âyetlerini gizlemekten vesâir tevbe gerektiren her türlü kötü şeylerden döndüler. وَأَصْلَحُوا Ve ıslah ettiler, bütün kötü hareketlerini düzeltiltiler. Daha? وَبَيَّنُّوا Ve tam mânâsıyla beyan ettiler, gizlediklerini iyice açıkladılar. فَأُولَٰئِكَ İşte onlar var ya, أَتُوبُ ben tevbe(-lerini kabul) ederim عَلَيْهِمْ onların وَأَنَا ve ben التَّوَّابُ mübalağa ile tevbeleri kabul ediciyim. الرَّحِيمُ Ziyâde acıyan, esirgeyenim.

Ancak tevbe edenler, amellerini ıslah edenler ve gizlediklerini açıklayanlar başka. Ben onların tevbelerini kabul eder ve günahlarından geçerim. Ben tevbeyi çok kabul eden bağışlayanım.

Bu âyet-i kerimede; tevbe ve istiğfar edenlere, rahmet ve mağfiret kapılarının açık olduğu müjdelenmektedir.

161- إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَمَاتُوا وَهُمْ كُفَّارٌ أُولَٰئِكَ عَلَيْهِمْ لَعْنَةُ اللَّهِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ

İnَّ الَّذِينَ كَفَرُوا Muhakkak o kimseler ki کَفَرُوا kâfir oldular. Gizlemeyi ve küfre sebep olacak diğer şeyleri işlemeye devam ettiler وَمَاتُوا ve öldüler. وَهُمْ Hâlbuki onlar کُفَّارٌ kâfirlerdir, kâfir olarak ölenler yok mu! أُولَٰئِكَ İşte onlar, عَلَيْهِمْ onların üzerinedir اللَّهُ Âllâh-û Teâlâ'nın lâneti, وَالْمَلَائِكَةِ meleklerin de lâneti, وَالنَّاسِ insanların da lâneti أَجْمَعِينَ hepsinin üzerinedir.

Şüphesiz kâfir olup da âyetlerimizi inkâr etmiş ve kâfir olarak ölmüşlere gelince, işte Âllâh'ın, meleklerin ve tüm insanların lâneti onların üzerinedir.

Âyet-i kerimede geçen insandan murad, sadece Mü'minlerdir. Zira hakiki insan onlardır. Kâfirler ise hayvanlar gibidir. Kıyamette kâfirlerin bazıı, bazısına lânet edecektir.

162- خَالِدِينَ فِيهَا لَا يُخَفَّفُ عَنْهُمْ الْعَذَابُ وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَ

خَالِدِينَ Ebedi kalıcı oldukları halde فِيهَا o lânet veya lânetin delâlet ettiği ateşin içerisinde. لَا يُخَفَّفُ Hafifletilmeyecektir عَنْهُمْ onlardan الْعَذَابُ azap. وَلَا هُمْ Ve onlar olmadılar يُنْظَرُونَ mühlet verilir (asla mühlet verilmez.)

Onlar ebediyen lânet içinde kalırlar. Artık ne kendilerinden azap hafifletilir, ne de onların yüzüne bakılır.

Âllâh-û Teâlâ bu âyet-i kerimede; kâfirlere yapılacak azabın şiddetini üç şekilde beyan etmiştir;

1- Ebedi olmak,

2- Asla tahfif olunmamak (hafifletilmemek.)

3- Tehir ve tecil (geciktirme) kabul edilmemek. Azapları tükenmez, devamlı tazelenir durur demektir.

Âllâh-û Teâlâ, kâfirlerin lânetemüstehak olduklarını açıkladıktan sonra lânete çarpılmalarının sebebinin, Âllâh'ın birliğini inkâra cesaret olduğunu beyanla şöyle buyuruyor.

163- وَالْهُكُمُ إِلَهٌ وَاحِدٌ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ

لَا إِلَهَ. Ve sizin İlâhınız, إِلَهٌ bir İlâhtır tek olucu. وَالْهُكُمُ Hiçbir İlâh yoktur إِلَّا ancak O vardır. الرَّحْمَنُ Rahman sıfatıyla muttasıftır, الرَّحِيمُ Rahim sıfatıyla sıfatlanmıştır.

Hepinizin İlâhı, Mâbud-û bilhak, birdir. O'ndan başka İlâh yoktur. Bütün nimetleri veren Rahman, O'dur. (Ahirette hassaten Mü'minlere rahmet edici,) Rahim de O'dur.

İbn-i Abbas Radyâllâhû Anh buyurdu ki; Kureyş kâfirlerinin, "Ya Muhammed Sallâllâhû Aleyhivessellem, bize Rabbini vasfet (tanıt)" demeleri üzerine bu âyetle, bir de İhlâs Sûresi inmiştir.

İtâatsız azgın cinler üzerine Bakara sûresindeki bu âyetlerden daha zor hiçbir âyet gelmez, (en çok bunlardan korkarlar.) Onlar da bu iki (Bakara ١٦٣. ve ١٦٤.) âyettir.

İbn-i Asâkir'in rivâyetine göre, İbrahim İbn-i Vesme buyurmuştur ki; Bu âyet (Bakara 163) - Âyet'el Kürsü (Bakara 255) - Bakara'nın sonu (285-286) - Araf (54-55-56) bir de Haşr sûresinin sonu (21-24) Her gün bunlara devam eden kişiden içinde bulunduğu bütün sıkıntılar gider ve delilikten kurtulur.

Bize ulaşan haberlere göre bu âyetler, Arş'ın zaviye (köşe)le-

rinde yazılmıştır. Korkudan ve delilikten kurtulmaları için, bu âyet-leri çocuklarınız için yazın (üzerlerine asın.)

Zikredilen âyetler şunlardır:

163. âyet, Bakara Sûresi; "Ve İlâhûkûm İlâhûn Vahidûn ..."

255. âyet, Bakara Sûresi; "Âllâh-û Lâ İlâhe İllâ Hûvel Hayyûl Kayyûm ..."

285-286. âyet, Bakara Sûresi; "Amenerrasûlû son iki âyet ..."

54-56. âyet, Araf Suresi; "İnne Rabbekemûllâhûllezi-Minel Muhsinin ..."

21-24. âyet, Haşr Suresi; "Lev Enzelnâ Hâzel Kurâne-Elhakimû..."

Âllâh-û Teâlâ birliğini beyan ettikten sonra, varlığına ve birliğine delâlet eden delillerden bazılarını şöyle buyuruyor.

164- **إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَالْفُلْكِ الَّتِي تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِمَا يَنْفَعُ النَّاسَ وَمَا أَنْزَلَ اللَّهُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ مَّاءٍ فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَبَثَّ فِيهَا مِنْ كُلِّ دَابَّةٍ وَتَصْرِيفِ الرِّيَّاحِ وَالسَّحَابِ الْمُسَخَّرِ بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ**

Muhakkak göklerin yaratılışında vardır, **إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَوَاتِ** Muhakkak göklerin yaratılışında vardır, **وَالْأَرْضِ** yerin de yaratılışında, **وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ** gecenin ihtilâf edişinde, **وَالنَّهَارِ** gündüzün de. Gece ile gündüzün değişmelerinde de vardır. **وَالْفُلْكِ** O gemilerde **الَّتِي** öyle gemiler ki **تَجْرِي** akıtıyor (yüklenip taşıyor. Bundan sonra gelecek **بِمَا** deki "**bâ**," ta'diye için olduğundan bu kelimeye müteaddi mânâsı verilmiştir.) **فِي الْبَحْرِ** Denizde **بِمَا** o şeylere ki **يَنْفَعُ** menfaat veriyor **النَّاسَ** insanlara. Yâni insanlara yarayan şeyleri denizde götüren gemilerde de vardır. **وَمَا** O şeyde de vardır ki **أَنْزَلَ** indirdi **اللَّهُ** Âllâh-û Teâlâ **مِنَ السَّمَاءِ** semâ-

dan, gök tarafından. O da nedir? مِّنْ مَّاءٍ Su'dur. O suda vardır ki Âllâh-û Teâlâ, onu semâdan indirdi de فَاحْيَا diriltti. Neyle? بِهِ O su sebebiyle الْأَرْضِ yeryüzünü مَوْتَهَا ölümünden sonra. Âllâh-û Teâlâ, gökten suyu indirip o su sebebiyle yeryüzünü kuruduktan sonra diriltti. وَبَثَّ Yaydı فِيهَا o yeryüzünde دَابَّةً her gezen canlıyı, her hareket eden canlıyı yeryüzüne yaymasında da vardır. وَتَصْرِيفِ الرِّيحِ Ve rüzgârların tasrifinde, Âllâh-û Teâlâ'nın rüzgârları bir taraftan diğer bir tarafa, bir halden diğer bir hale çevirmesinde de vardır. وَالسَّحَابِ Bulut(u evirip çevirmesinde) öyle bulut ki الْمُسَخَّرِ teshir edilmiş, (Hakkın emrine boyun eğmiş) itâatkâr kılınmış بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ gökle yer arasında. Âllâh-û Teâlâ'nın gökle yer arasında emrine itâatkâr kıldığı bulutları çevirmesinde de vardır. لَا يَاتِ Elbette nice âyetler! Âllâh-û Teâlâ'nın varlığına, birliğine, kudretine, hikmetine ve rahmetine delâlet eden nice deliller vardır. لِقَوْمٍ Bir kavim için ki يَعْقِلُونَ aklederler, akıllarıyla düşünürler ve ibret alırlar.

Şüphesiz göklerin ve yerin yaratılmasında, gece ile gündüzün birbiri peşinden gelmesinde, insanların faydasına olan şeyleri denizde taşıyarak yüzüp giden gemilerde, Âllâh'ın gökten indirdiği bir su ile ölmüş olan toprağı dirilttilmesinde, yeryüzünde her çeşit canlıyı yaymasında, rüzgârları ve yer ile gök arasında emre âma- de bekleyen bulutları döndürmesinde elbette düşünen bir topluluk (millet) için, (Âllâh'ın varlığını ve birliğini ispatlayan) pek çok deliller vardır.

Bu âyet-i kerime, Cenâb-ı Hak'kın varlığını, kudret ve azame- tini gösteren hilkat bedialarını (üstün değerli, eşsiz sanat eserle- rini) beşeriyetin gözü önüne sermiştir.

Mekke'de bulunan Kureyş kâfirleri; "Bu kadar insana bir tek

İlâh nasıl yetecek?” dediler. İşte bunun üzerine Âllâh-û Teâlâ, bu âyet-i kerimeyi indirdi. Böylece onlara, kendisinin bir tek İlâh olduğunu ve her şeyin yaratıcısı olduğunu bildirmiş oldu.

Cenâb-ı Hak, varlığını ve birliğini kat'î şekilde açıkladıktan sonra tevhidin (birlemenin) zıttı olan şirkin (ortak koşmanın) çirkinliğini beyan etmek üzere buyuruyor.

165- وَمِنَ النَّاسِ مَن يَتَّخِذُ مِن دُونِ اللَّهِ أَنْدَادًا يُحِبُّونَهُمْ كَحُبِّ اللَّهِ وَالَّذِينَ آمَنُوا أَشَدُّ حُبًّا لِلَّهِ وَلَوْ يَرَى الَّذِينَ ظَلَمُوا إِذْ يَرُونَ الْعَذَابَ أَنَّ الْقُوَّةَ لِلَّهِ جَمِيعًا وَأَنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعَذَابِ

İnsanlardan bazıları öyle bir kimsedir ki it-tihaz eder (tutar, edinir) مِنْ دُونِ اللَّهِ Âllâh-û Teâlâ'dan başka أَنْدَادًا eşler ve benzerler, birbirine benzeyen putlar. Veya kendi bozuk zanlarınca Âllâh'a eşler, ortaklar edinirler de يُحِبُّونَ severler هُمْ onları, (putları) كَحُبِّ اللَّهِ Âllâh-û Teâlâ'yı sever gibi. O kullar ki آمَنُوا imân ettiler. (İmân edenler) nedirler? أَشَدُّ Daha şiddetli (kuvvetli)dirler حُبًّا sevgi cihetinden. Âllâh-û Teâlâ'yı وَلَوْ يَرَى o kimseler ki ظَلَمُوا zulmettiler yâni putları, ilâh yerine koymakla en büyük zulmü işlemiş olan bu kimseler bilecek olsalar, إِذْ يَرُونَ gördükleri (görecekları) vakit الْعَذَابُ azabı, kıyamet günü kendileri için hazırlanmış olan azabı gözleriyle görecekları zaman, bilecek olsalar أَنَّ الْقُوَّةَ muhakkak bütün kuvvet لِلَّهِ Âllâh-û Teâlâ'ya mahsustur! جَمِيعًا Hepsi daha neyi bilecek olsalar? وَأَنَّ اللَّهَ Ve şüphesiz Âllâh-û Teâlâ, شَدِيدُ الْعَذَابِ azabı çok şiddetli olandır. Zalimler bunu anladıklarında elbette anlatılmayacak derecede büyük bir pişmanlığa düşeceklerdir.

İnsanlardan bazıları (öyle müşrik kimseler vardır ki) Âllâh'tan başkasını, Âllâh'a (haşa) eşler ve benzerler edinir de onları, Âllâh'ı sever gibi severler. İman edenler ise daha çok Âllâh'ı severler. Keşke zalimler azabı gördükleri zaman (anlayacakları gibi) bütün kuvvetin Âllâh'a ait olduğunu ve Âllâh'ın azabına dayanmanın zorluğunu önceden anlayabilselerdi.

Bu âyet-i kerime; Âllâh'ın birliğine delâlet eden bunca delilleri gördükleri halde, yine de Cenâb-ı Hak'ka ortak koşanların, anlayıştan ne kadar uzak olduklarını ve sonunda büyük bir nedamet ve felakete düşeceklerini göstermektedir.

Âllâh-û Teâlâ, müşriklerin putları ilâh edindiğini, cehennem azabını gördüklerinde ise kuvvet ve kudretin ancak Âllâh'a ait olduğunu, putların bir şeye yaramadığını anlayacaklarını açıkladıktan sonra, azabı görünce putlarını ve tâbi oldukları reislerini terkedeceklerini beyan etmek üzere şöyle buyuruyor.

166- إِذْ تَبَرَّأَ الَّذِينَ اتَّبَعُوا مِنَ الَّذِينَ اتَّبَعُوا وَرَأَوْا الْعَذَابَ وَتَقَطَّعَتْ بِهِمُ
الْأَسْبَابُ

O azabı görecekları zamandan bedel, إِذْ تَبَرَّأَ beri olduğu (son derece uzaklaştığı) zaman الَّذِينَ o kimseler ki اتَّبَعُوا tâbî olundular (uyuldular.) Yâni dünyada dalâlet, (sapıklık) yolunda kendilerine uyulan reisleri ve önderleri kaçtığı zaman, مِنَ الَّذِينَ o kimselerden ki اتَّبَعُوا tâbî oldular. Kendilerine kötü yolda uyan kimselerden kaçtıkları zaman وَرَأَوْا gördükleri hâlde, الْعَذَابُ azabı görecekları zamanda uyulanlar, uyanlardan kaçtığı zaman وَتَقَطَّعَتْ ve tamamen kesildiği zaman بِهِم onlardan الْأَسْبَابُ sebepler. Aralarında olan her türlü münâsebetler, alâkalar, yakınlıklar bitip tükendiği

zaman, (işte o zaman anlatılamayacak bir pişmanlığa düşeceklerdir.)

O zaman (görecekler ki) kendilerine uyulup arkalarından gidilenler, kendilerine uyanlardan hızla uzaklaşırlar. Ve o anda her iki tarafta azabı görmüşler, nihâyet aralarındaki bağlar kopup parçalanmıştır.

Dünyada hiç düşünmeden bazı kimseleri kendilerine önder edinen, böylece bâtil yola giden kimseler âhirette, o önderlerin kendilerinden uzaklaştıklarını görürler. Ancak her iki taraf da içine girecekleri azabı görmüşler ve ondan kurtuluş da olmadığını anlamışlardır. Dünyadaki tersine bu sefer uyanlar konuşurlar ama faydası yoktur. O hâlde bu dünyada dikkatli olmak gerek.

167- وَقَالَ الَّذِينَ اتَّبَعُوا لَوْ أَنَّ لَنَا كَرَّةً فَنَتَّبَرًا مِّنْهُمْ كَمَا تَبَرَّؤُا مِنَّا كَذَلِكَ يُرِيهِمُ اللَّهُ أَعْمَالَهُمْ حَسَرَاتٍ عَلَيْهِمْ وَمَا هُمْ بِخَارِجِينَ مِنَ النَّارِ

اتَّبَعُوا Dedî, kat'i olarak diyecektir الَّذِينَ o kimseler ki اتَّبَعُوا tâbi oldular, dünyadayken peygamberleri bırakıp da onların düşmanlarına uyanlar, âhirette uydukları kimselerin kendilerinden uzaklaştıklarını gördükleri zaman şöyle diyecekler. "Ah! Keşke bizim için (mümkün) olsaydı كَرَّةً bir dönüş, dünyaya bir dönebilseydik de فَنَتَّبَرًا biz de beri olsaydık (uzaklaşsaydık) مِنْهُمْ onlardan (uyduklarımızdan.) كَمَا تَبَرَّؤُا Onlar beri oldukları gibi, bugün uzaklaştıkları gibi مِّنَّا bizden." كَذَلِكَ İşte böylece يُرِي gösteriecektir اللَّهُ onlara ALLâh-û Teâlâ, أَعْمَالَهُمْ amellerini (putlara tapmalarını) حَسَرَاتٍ hasretler hâlinde. عَلَيْهِمْ Onlar üzerine olucu, kendilerini her taraftan kaplamış büyük pişmanlıklarının kaynağı olarak. ALLâh-û Teâlâ, dünyada yaptıkları amelleri kendilerine

gösterecektir. وَمَا هُمْ Ve onlar, aslâ olmadılar مِنْ بَخَارِجِينَ çıkıcılar مِنَ النَّارِ ateşten.

Ve tâbi olanlar, uyanlar şöyle derler; "Ah, keşke bir daha dünyaya geri gitmemiz mümkün olsaydı da şimdi onların bizden uzaklaştıkları gibi, biz de onlardan uzaklaşsaydık!" Böylece Âllâh, onlara işledikleri bütün işlerini kendilerine hasret, pişmanlık ve üzüntü kaynağı olarak gösterir ve onlar artık ateşten çıkamazlar.

Dünyada Âllâh'a ortak ettikleri putların ve şahısların kendilerinden kaçtıklarını görünce "Ah, keşke bir daha dünyaya dönsek, elbette onlara tapmaktan kaçır, yüzlerine dâhi bakmaz, bilâkis Âllâh'ı bir kabûl eder ve sâdece ona ibâdet ederdik." diyecekleri açıkça ifâde edilmiştir. Ancak bu sözlerinde de yalancdırlar.

Âllâh-û Teâlâ buyuruyor (Furkan Sûresi 23) "Biz, onların yaptıkları her bir iyi işi (kıyâmet günü) kastedip (ele alıp,) onu sağılmış bir toz (zerreleri gibi değersiz) kıldık" buyurdu.

"Her ne zamanki derileri yanıp dökülür, azabı tatsınlar için onlara yeni deriler veririz" buyuruyor (Nîsâ Sûresi 56)

Âllâh-û Teâlâ, küfrün (inkârın) dünya nimetlerinin kesilmesi-ne sebep olmadığını, dolayısıyla itaat edenin de isyân edenin de dünya nimetlerinden istifâde edeceğini beyan etmek üzere şöyle buyuruyor.

168- يَا أَيُّهَا النَّاسُ كُلُوا مِمَّا فِي الْأَرْضِ حَلَالًا طَيِّبًا وَلَا تَتَّبِعُوا خُطَوَاتِ الشَّيْطَانِ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ

فِي الْأَرْضِ Ey insanlar, كُلُوا yeyin مِمَّا o şeylerden ki طَيِّبًا helâlî tertemiz. وَلَا تَتَّبِعُوا Tâbi olmayın, uymayın خُطَوَاتِ الشَّيْطَانِ şeytanın adımlarına, sizi kendisine

dâvet ettiği yollarına. إِنَّهُ Zira muhakkak (şeytan) لَكُمْ sizin için düşmandır. مُبِينٌ Aşikâr, apaçık bir düşmanınızdır.

Ey insanlar! Yer(yüzün)deki şeylerden helâl ve temiz olanını yeyin ve şeytanın adımlarına (izlerine) uymayın. (Onun vesveselerine kapılarak helâli haram, haramı da helâl kabul etmeyin.) Zîra şüphe yok ki o, sizin için pek açık bir düşmandır.

Bu âyet-i celile, bir takım hayvanlardan istifâde etmeyi kendilerine haram kılan müşrikler hakkında nâzil olmuştur.

Bir şeyin haram olmasının sebebi ikidir. Birincisi; pis ve zararlı olmasıdır. İnsana zarar veren her şey haramdır. İkincisi; başkasının hakkına taallûk etmesidir. Bir kimse, izni olmaksızın diğer bir kimsenin malından faydalanamaz.

Şeytanın adımlarından maksat; Onun vesvese (kuruntu,) hileleri ile insanı aldatmak için kurmuş tuzaklardır.

Kur'ân'a uymayan herşey şeytanın adımlarındandır.

İblis, dünyayı kâfirlere arzettiğinde onlar; "Bunun parası nedir?" dediler. O da "Dini terktir" dedi. Onlar da dini verip dünyayı satın aldılar. Zâhitler ise dünyayı terkederek ondan yüz çevirdiler. Dünyayı çok seven Müslümanlar ise; İblis'in dünyayı kendilerine arz etmesine karşı ne dinden, ne de dünyadan geçemediler.

Âllâh-û Teâlâ, şeytanın göstereceği yollara gitmenin câiz olmadığını açıkladıktan sonra, şeytanın düşmanlığını ispât etmek üzere şöyle buyuruyor.

إِنَّمَا يَأْمُرُكُم بِالسُّوءِ وَالْفَحْشَاءِ وَأَنْ تَقُولُوا عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ -169

إِنَّمَا يَأْمُرُ Ancak emreder كُمْ size yâni size vesvese (kuruntu) verir, بِالسُّوءِ kötülükle وَالْفَحْشَاءِ en çirkin günahlarla. وَأَنْ تَقُولُوا De-

menizle (iftirâ etmenizle) **عَلَى اللَّهِ** Âllâh-û Teâlâ'ya, مَا o şeyleri ki لَا تَعْلَمُونَ bilmezsiniz.

O (şeytan,) sizlere ancak (ve dâimâ) kötülüğü, gayet çirkin işleri ve (Âllâh-û Teâlâ bildirmeden kendiliğinizden) bilemeyeceğiniz şeyleri, Âllâh'a karşı (iftirâ olarak) söylemenizi emreder.

Âyet-i celilede sû' herhangi bir çirkin iştir, fehşâ ise bu çirkin işlerin en büyüğü ve en kötüsüdür.

Şeytanın emrettiklerinin en fenası, kulların Âllâh-û Teâlâ'ya iftirâ etmeleridir. Çünkü "Âllâh-û Teâlâ'nın oğlu vardır, kızı vardır, yukardadır" gibi câiz olmayan şeyleri vasıflamak, kebâir (büyük günahlar)dandır.

Bid'at (ehl-i sünnetin dışında kalan bâtil inançlar) mertebesi, bu şeytana fık ve isyânlardan daha sevgilidir. Çünkü masiyetlerden tevbe edilir, bid'atten ise tevbe edilmez. Zîra sâhibi, onu doğru ve gerçek zannetmektedir. Şeytan, insanı bu derekeye düşüremeyince üçüncü derekeye intikâl eder ki o da kebâirdir (büyük günahlardır.) Bunda da âciz kalınca dördüncü derekeye geçer ki o da segâir (küçük günahlar)dır. Devâm ederek yapıldığında büyük günaha dönüşürler. Büyükler ise çok kere sâhibini helâk eder.

Şeytan bunu da beceremeyince beşinci derekeye intikâl eder. O da kişiyi sevabı ve azabı olmayan mûbahlarla meşkûl eder. Böylece kişiyi sevaplı işlerden alıkoyar. Bunu da yapamazsa altıncı derekeye intikâl eder ki o da kişiyi daha üstün amellerden alıkoyup biraz daha düşük olan amellerle uğraştırmasıdır.

Abdullah İbni Amr Radıyâllâhû Anh buyurdu ki; "Dört şey vardır ki bunlar kimde bulunursa Âllâh, ona cennette bir köşk binâ eder."

1- Her kim işinde “**Lâ ilâhe illâllâh**”a yapışırsa

2- Başına bir musibet geldiğinde “**İnne lillâhi ve inne ileyhi râciûn**” derse

3- Kendisine bir nimet verildiğinde “**Elhamdülillah**” derse

4- Bir günahı işlediğinde “**Estağfirullâh**” derse, işte o kişiye cennette bir köşk binâ edilir.

Âllâh-û Teâlâ, şeytanın insana kötülüğü emrettiğini açıkladıktan sonra, kâfirlerin de yine şeytanın saptırmasıyla atalarını taklitten vazgeçmediklerini beyan buyuruyor.

170- **وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّبِعُوا مَا أَنْزَلَ اللَّهُ قَالُوا بَلْ نَتَّبِعُ مَا أَلْفَيْنَا عَلَيْهِ**
آبَاءَنَا أَوْ لَوْ كَانَ آبَاؤُهُمْ لَا يَعْزِلُونَ شَيْئًا وَلَا يَهْتَدُونَ

وَإِذَا قِيلَ Denildiği vakitte لَهُمُ onlara, اتَّبِعُوا tâbi olun (uyun) مَا ol bir kitaba ki بَلْ نَتَّبِعُ indirdi اللَّهُ Âllâh-û Teâlâ. قَالُوا Derler; **“Hayır, biz uyarız مَا ol bir yola ki أَلْفَيْنَا bulduk o yol üzerinde آبَاءَنَا babalarımızı yâni ecdâdımızı. O yol da Âllâh’a ortak koşmak ve bir takım helâl, pak şeyleri kendilerine haram kılmaktır. Çünkü onlar, bizden daha hayırlı ve daha bilgiliydiler.”** Âllâh-û Teâlâ, onların sözlerini reddetmek üzere buyuruyor. **أَوْ لَوْ كَانَ** Olsa da mı **آبَاؤُهُمْ** babaları, **لَا يَعْزِلُونَ** anlamaz **شَيْئًا** hiçbir şeyi (dinden hiçbir meseleyi) **وَلَا يَهْتَدُونَ** ve (hiçbir) doğruyu da bulmamış. Babaları ve dedeleri bu haldeyseler de mi onlara uyacaklar.

Ve onlara (müşriklere) “Âllâh’ın indirdiğine uyun” denildiği zaman, “Hayır, biz atalarımızı üzerinde bulduğumuz şeye uyarız” derler. Ya ataları hiçbir şey anlamamış, doğruyu da bulmamış idiyse (yine de onlara mı uyacaklar!)

Dünya sevgisinin, kendisini sarhoş etmiş olduğu bir âlime bir şey sormayın. Zîra onlar, kullarımın hakka giden yollarını kesicilerdir.

Âllâh-û Teâlâ, kâfirlerin körü körüne taklidi bırakmadıklarını açıkladıktan sonra, onların bu taklitlerinin sebebinin vaaz-u nasihat dinlememek olduğunu beyan üzerine şöyle buyuruyor.

وَمَثَلُ الَّذِينَ كَفَرُوا كَمَثَلِ الَّذِي يَنْعِقُ بِمَا لَا يَسْمَعُ إِلَّا دُعَاءً وَنِدَاءً 171-
صُمُّكُمْ عُمَىٰ فَهُمْ لَا يَعْقِلُونَ

O kimselerin meseli ki كَفَرُوا kâfir oldular. Kâfirlere vaaz edip onları dâvet edenin hâli, كَمَثَلِ الَّذِي o kimsenin hâli gibidir ki öyle bir çobanın hâli gibidir ki يَنْعِقُ sesleniyor, (çağırıyor) بِمَا o hayvanlara ki لَا يَسْمَعُ işitmez, o hayvanlar dinleyip anlamazlar. إِلَّا دُعَاءً Ancak bir çağrı وَنِدَاءً ve bir sesleniş, kâfirlere vaaz edenin hâli sâdece bir ses duyup ondan bir şey anlamayan hayvanlara bağırان çobanın hâli gibidir. صُمُّ Onlar sağırlardır, بُكُمْ dilsizlerdir, عُمَىٰ körlerdir, فَهُمْ onlar لَا يَعْقِلُونَ akletmez (düşünmez)ler.

Kâfirlerin hâli, bağırıp çağırmak dışında bir şey duymayan yine de haykıran kimsenin (çobanın) hâline benziyor. Onlar sağırlar, dilsizler ve körlerdir. Onun için düşünmezler.

Âhırzamanda vaaz ve nasihat fayda vermeyecektir. Çünkü insanların kulakları hakkı duymaktan kapalı, akılları da hakkı anlayıp kabul etmekten çevrilmiştir. Bu da kendi suçlarından dolayıdır.

Âllâh-û Teâlâ, müşriklerin haram kabul ettikleri şeylerin helâl olduğunu beyan etmek üzere buyuruyor.

عَلَيْكُمْ? Âllâh-û Teâlâ ancak haram etti. Kimin üzerine? سِزİN ÜZERİNİZE الْمَيْتَةَ meyteyi, kesilebileceği hâlde kesilmeyip kendi kendine ölen hayvan etlerini وَالْدَّمَ ve o kanı. Yâni hayvanlar kesilirken atılarak (fışkırarak) çıkan kanı. Daha? وَلَحْمَ الْخِنْزِيرِ Do-muz etini. وَمَا O hayvanı ki أَهْلٌ ses yükseltildi بِهِ onunla, onun kesilmesinde لِّغَيْرِ اللَّهِ Âllâh-û Teâlâ'dan başkası için yâni Âllâh-û Teâlâ'dan başkasının adıyla kesilenleri de size haram etti. فَمَنْ Her kim ki اضْطُرَّ mecbur kalındı, başka yiyecek bulamayarak bu haram edilenlerden birini yemeye mecbur kalıp yediyse غَيْرَ بَاغٍ bağı olmadığı hâlde. Zor durumda kalmış, diğer bir kimseye karşı azmayarak, saldırmayarak veya şehvet ve lezzet aramayarak, وَلَا عَادٍ mütecâviz olmadığı hâlde ölmek için gereken zaruret miktarından fazlasına geçip haddi aşmayarak, bu sayılan haramlardan yemeye mecbur kalırsa, فَلَا إِثْمَ hiçbir günah yoktur عَلَيْهِ onun üzerine. إِنَّ اللَّهَ Muhakkak Âllâh-û Teâlâ غَفُورٌ ziyâde mağfiret edicidir, zor durumda yenileni son derece bağışlayıcıdır. رَحِيمٌ Ziyâde acıyıcıdır, bu hususta ruhsat vermekle kullarını hakkiyla esirgeyicidir.

O (Âllâh-û Teâlâ,) sizlere ancak meyteyi (kendiliğinden ölen murdar hayvanı,) o kanı (hayvan kesilirken atılarak çıkanı,) hıncı (domuz) etini, bir de Âllâh'tan başkası için kesileni katiyyen haram kıldı. Ancak her kim, (bunlardan yemeye) mecbur olur da (kimseye) saldırmayarak ve haddi (ölümünden kurtaracak miktârı) aşmayarak (yerse,) onun üzerine hiçbir günah yoktur. Şüphesiz Âllâh-û Teâlâ, zorlanma halinde yeneni çok mağfiret edicidir (ve kullarını) hakkiyla esirgeyicidir. (Bunun içindir ki kullarına bu hususta ruhsat vermiştir.)

Âllâh-û Teâlâ, zorda kalan kimsenin haram olan şeyleri zaruret miktârı yemesinin günah olmadığını açıkladıktan sonra, zarûreti olmaksızın haram yiyenlerin cezalarını beyan etmek üzere şöyle buyuruyor.

هَٰ تَمَّأَ إِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ مِنَ الْكِتَابِ وَيَشْتَرُونَ بِهِ قَلِيلًا أَوْلِيكَ مَا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ إِلَّا النَّارَ وَلَا يُكَلِّمُهُمُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ وَلَا يُزَكِّيهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ 174-

Muhakkak o kimseler ki gizlerler, مَا o şeyi ki indirdi Âllâh-û Teâlâ. Kitaptan, Muhammed Aleyhisselâm'ın sıfatlarını beyan eden âyetleri gizlerler. وَيَشْتَرُونَ Ve satın alırlar ona (gizlediklerine) mukâbil bir bedel, para, mal veya dünya rütbesi gibi bir karşılık. Öyle bedel ki قَلِيلًا çok az. إِلَّا النَّارَ İşte onlar, مَا يَأْكُلُونَ yemezler karınlarında فِي بُطُونِهِمْ ancak ateş. Âhirette karşılıklarına ateş olarak çıkacak bir haramı yiyorlar. وَلَا يُكَلِّمُهُمُ Ve konuşmayacak onlarla Âllâh-û Teâlâ. يَوْمَ الْقِيَمَةِ Kiyâmet gününde onlara olan gazabından, rahmetiyle onları mesrur edecek (sevindirecek) bir söz kendilerine söylemeyecek وَلَا يُزَكِّيهِمْ ve tezkiye etmeyecek, günah kirlerinden temizlemeyecek onları veya onlara medh-û senâda bulunmayacak (övmeyecek,) haklarında iyi bir söz buyurmayacak وَلَهُمْ ve onlar için vardır عَذَابٌ bir azap, أَلِيمٌ çok elem (acı) verici bir azap vardır.

Şüphesiz Âllâh-û Teâlâ'nın indirdiği kitaptan (peygamberlerin sıfatlarına dâir) bir şeyi gizleyip de bunun mukâbilinde az bir pahayı, (alçak bir menfaati) satın alanlar (yok mu!) İşte onlar, karınlarına ateş (olacak şey)den başka (bir şey) yemiş olmazlar.

(Zirâ kişi, kendisini ateşe sokacak bir şeyi yeyince, sanki ateşin kendisini yemiş olur.) Ve kıyâmet gününde Âllâh-û Teâlâ, onlarla konuşmayacaktır, (rahmetiyle onlara iltifat etmeyecektir) ve onları (küfür ve masiyet pisliğinden aslâ) temizlemeyecektir. Onlar için çok acı verici bir azap da vardır.

Bu âyet-i kerimede, yahudi âlimlerini kıyâmete kadar bütün âleme rezil etmiştir. Onların sakladıkları hükümlerden maksat, Rasûlullâh Sallâllâhû Aleyhivessellem Efendimizin Tevrat'ta yazılı olan sıfatlarıdır. Zira Rasûlullâh Sallâllâhû Aleyhivessellem'in ortaya çıkmasıyla, reisliklerinin ellerinden gideceği ve kendi kavimleri tarafından getirilen hediyelerin kesileceği korkusuyla onlar, Tevrat'ta olan hükümleri gizlerler ve âhırzaman peygamberinin kendilerinden geleceğini söylerlerdi.

175- **أُولَئِكَ الَّذِينَ اشْتَرُوا الضَّلَالََةَ بِالْهُدَى وَالْعَذَابَ بِالْمَغْفِرَةِ فَمَا أَصْبَرَهُمْ عَلَى النَّارِ**

İşte onlar, Rasûlullâh Sallâllâhû Aleyhivessellem'in Tevrat'taki evsafını gizleyerek karşılığında düşük bir menfaat alanlar **الَّذِينَ** öyle kimselerdir ki **اشْتَرَوْا** satın aldılar **الضَّلَالََةَ** dalâleti (sapıklığı), **وَالْعَذَابَ بِالْهُدَى** hidâyete mukâbil (doğru yola karşılık.) Azabı da (satın aldılar.) **بِالْمَغْفِرَةِ** Mağfirete, bağışlanmanın yerine azabı satın aldılar **فَمَا أَصْبَرَ** Ne şey sabrettirdi **هُمْ** onları, **عَلَى النَّارِ** ateş üzerine? Hangi şey, onları ateşe götürecek amelleri işlemeye karşı sabırlı kıldı? Bunlar ateşe karşı acâip sabrettiler. Yâni onlar ateşe karşı ne acâip sabırlı (dayanıklı)dırlar, demek olur.

İşte bunlar, dosdoğru yola karşı sapıklığı, mağfirete bedel,

azabı satın almış kimselerdir. Onları ateşe karşı bu kadar sabırlı kılan nedir?

Hakkı gizleyen ve hükümleri değiştiren kimseler, dâimâ mağfireti terkedip azabı, hidâyeti terkedip dalâleti, ilmi terkedip cehâleti seçtiklerinden, kâr karşılığı zarârı satın almış oldular.

Çünkü cehennem ve cehenneme sokacak günahları bilerek işlediklerinden sanki azaba râzı ve cehennem ateşine karşı sabırlı olmuşlardır.

Cenâb-ı Hak, hakkı gizleyenlerin başına ne büyük belâların geleceğini açıkladıktan sonra, bu azabı gerektiren sebebi beyan etmek üzere şöyle buyuruyor.

176- ذَٰلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ نَزَّلَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ وَإِنَّ الَّذِينَ اخْتَلَفُوا فِي الْكِتَابِ لَفِي شِقَاقٍ بَعِيدٍ

ذَٰلِكَ İşte bu (azap) بِأَنَّ اللَّهَ şu sebepledir ki; Muhakkak Âllâh-û Teâlâ, نَزَّلَ indirdi الْكِتَابَ o kitabı (Kur'an ve Tevrat'ı) بِالْحَقِّ hakka mültebis olduğu hâlde, doğruya bürünmüş, kendisinde bâtil (yanlış)dan hiçbir şâibe (karışıklık) olmadığı hâlde indirildi. وَإِنَّ الَّذِينَ Ve muhakkak o kimseler ki اخْتَلَفُوا ihtilâf ettiler (ayrılığa düştüler) فِي الْكِتَابِ o kitap hakkında. Âllâh-û Teâlâ'nın indirdiği kitaplardan bazılarına inanıp bazısına inanmayarak, ayrıca bir kitabın bir kısmına inanıp diğer kısmına inanmayarak ihtilâf edenler, لَفِي شِقَاقٍ elbette büyük bir hilâf (ayrılık) içindedirler. بَعِيدٍ (Haktan) çok uzak ayrılık içindedirler.

Bu (ateş azabı) şu sebepledir ki; Şüphesiz Âllâh, o kitabı hak ile indirmiştir. Ve şüphe yok ki o kitapta ihtilâfa düşenler, elbette (haktan) çok uzak bir hilâf (ayrılık) içindedirler.

İhtilâf edilen kitaptan maksat ise Âllâh'ın indirdiği bütün kitaplardır. Bunlarda ihtilâf etmenin mânâsı, bazısına inanıp bazısına inanmamaktır. Veya Tevrat'tır. Ondaki ihtilâfın mânâsı ise onda bulunan gerçeklere uymayıp bilâkis onları değiştirmektir. Veya Kur'an'dır. Ondaki ihtilâf ise bazısının sihir (büyü,) bazısının şiir, kiminin de evvelkilerin uydurmaları demelerinden ibarettir.

Âllâh-û Teâlâ, ehl-i kitabın kitaplarındaki bazı hükümleri gizlediklerini ve bu sebeple azaba uğrayacaklarını açıkladıktan sonra, onların bütün saadetleri, "Beyt-i Mukaddes'e doğru yönelmekten ibaret olan" kabul etmelerini reddetmek ve asıl saadet sebeplerini beyan etmek üzere buyuruyor.

177- لَيْسَ الْبِرَّ أَنْ تُولُوا وَجُوهَكُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَلَكِنَّ الْبِرَّ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالْكِتَابِ وَالنَّبِيِّينَ وَآتَى الْمَالَ عَلَى حُبِّهِ ذَوِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ وَالسَّائِلِينَ وَفِي الرِّقَابِ وَأَقَامَ الصَّلَاةَ وَآتَى الزَّكَاةَ وَالْمُوفُونَ بِعَهْدِهِمْ إِذَا عَاهَدُوا وَالصَّابِرِينَ فِي الْبَأْسَاءِ وَالضَّرَّاءِ وَحِينَ الْبَأْسِ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ صَدَقُوا وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ

لَيْسَ Olmadı الْبِرَّ birr; gerçek iyilik, hayır, ibâdet ve takvâ değildir أَنْ تُولُوا çevirmeniz وَجُوهَكُمْ yüzlerinizi قِبَلَ الْمَشْرِقِ doğu tarafına, وَالْمَغْرِبِ batı tarafına. Yâni ehl-i kitap! Gerçek iyilik ve takvâ, sizin namazlarınızda yüzlerinizi doğuya ve batıya çevirmenizden ibaret değildir. وَلَكِنَّ Lâkin birr, şânına ehemmiyet gösterilmesi ve ciddi olarak kazanılmaya çalışılması gereken asıl iyilik مَنْ o kimsedir ki, o kimsenin iyiliğidir ki (birra; men demektir) آمَنَ imân etti بِاللَّهِ Âllâh-û Teâlâ'ya. Müşrik olan, yahudi ve nasârânın imânı gibi değil de şirk bulaşıklığından uzak olan bir imânla, Âl-

lâh'a imân etti. وَالْيَوْمِ Güne, öyle gün ki الْآخِرِ son olucu, âhiret gününe. Daha, وَالْمَلَائِكَةِ meleklerle. Daha, وَالْكِتَابِ Kitâb-(ı İlâhînin cinsi)ne (hepsine.) Daha, وَالنَّبِيِّنَّ ehl-i kitâbın yaptığı gibi değil, aralarını ayırmaksızın bütün nebilere, peygamberlere inandı. وَآتَى Ve verdi, neyi? الْمَالِ Malı(ndan sadakayı.) O malın sevgisi üzere bulunduğu hâlde (malını çok sevdiği hâlde) veya Âllâh-û Teâlâ'nın sevgisi yahut vermek sevgisi üzere bulunduğu hâlde. Kime verdi? ذَوِي الْقُرْبَى Karabet sâhiplerine, akrabasından fakir olanlara, وَالْيَتَامَى yetimlere, babası ölmüş bakıma muhtaç çocuklara, وَالْمَسَاكِينَ miskinlere, şiddetli fakirliğe tutulup elinde dünyalık bir şey olmayanlara, وَأَبْنَاءَ السَّبِيلِ yolda kalmış misafirlerle, وَالسَّائِلِينَ isteyicilere, ihtiyaç ve zarûretin kendilerini dilenmeye mecbur bıraktığı kimselere ve فِي الرِّقَابِ boyunduruk altında bulunan, hürriyetlerini kaybedip köle veya cariye olan esirlerin boyunlarını azat etme hususunda. Gerçek iyilik sâhipleri böylece inanıp amel ederler. وَأَقَامَ Hakkıyla kılar(lar.) Neyi? الصَّلَاةَ Namazı. Daha, وَآتَى verir(ler) neyi? الزَّكَاةَ Zekâtı. Gerçek iyilik sâhipleri daha kimlerdir? وَالْمُؤْمِنُونَ İfâ ediciler (yerine getirenler) اٰهٖتٖلٖهٖم ahitleri (verdikleri sözleri)ni. Ne vakit? اِذَا عَاهَدُوْا Muâhedede bulunduklarında (sözleştiklerinde) kendileri ile Âllâh-û Teâlâ arasında veya kendileriyle diğer insanlar arasında bir vaadde bulunduklarında yerine getirenler. Bir şeye yemin ettiklerinde veya bir şey adadıklarında ifâ edenler. Konuştuklarında doğru söyleyenler, emânet olunduklarında hakkıyla edâ edenlerdir onlar. وَالصَّابِرِينَ Özellikle sabrediciler, mûteber olan birr (iyilik) ve takvâ sâhipleri arasında, sabredenleri özellikle anıyorum. Bu mânâya gelen "veesabirine"

kelimesi tahsis üzere mensuptur, ehussussâbirine demektir. Veya medih üzere mensuptur ki emdehussâbirîne “sabredenleri medih ederim olur. Nerede sabredici olanlar? **فِي الْبُسَاءِ** Fakirlik ve zorluk içerisinde, **وَالضَّرَاءِ** hastalık ve kötürümlük gibi hâllerde. Daha, **وَحِينَ الْبَأْسِ** düşmanla muharebenin kızıştığı zaman (sabredenleri tahsis ederim.) **أُولَئِكَ** İşte bu (güzel halleri takınan) kimseler, **الَّذِينَ** o kimselerdir ki **صَدَقُوا** sâdık oldular, dinde hakka tâbi olmakta birr ve takvâyı aramakta asıl doğru olanlar bu kimselerdir. **وَأُولَئِكَ** Ve işte onlar **هُم** ancak onlar **الْمُتَّقُونَ** müttekiler (küfürden vesâir kötülüklerden sakıncılar)dır.

Birr (iyilik ve takvâ) yüzlerinizi (namazda) doğu veya batıya doğru çevirmeniz değildir. Fakat birr (asıl iyilik;) Âllâh’a, âhiret gününe, meleklerle, kitap(lar)a ve peygamberlere imân eden. Malı(nı Âllâh) sevgisiyle (veya mala olan sevgisine rağmen) karabet sâhiplerine (akrabaya,) yetimlere, yoksullara, yol oğluna (yolda kalmışlara,) dilenenlere ve (köle esirlerin) boyunlar(ını azâd etme husûsunda) veren, namazı(nı) dosdoğru kılan, zekâtı(nı) veren, bir muâhede yaptıklarında (sözleştiklerinde) ahitlerini yerine getirenler(in iyiliği)dir. Sıkıntıda, hastalıkta ve muharebenin kızıştığı zamanlarda (sabredenlerin takvâsını özellikle överim.) İşte sâdık (iyilik iddiâsında doğru) olanlar onlardır. Ve mütteki (takvâ sâhibi) olanlar da ancak onlardır.

Birr; hayırlı ve makbûl olan her işe, iyilik kabilinden olan her şeye ve Âllâh’a yaklaştıran bütün taatlara denir.

Ebî Âmir-i Eş’ari Radıyâllâhû Anh şöyle naklediyor; “Ben bir kere Yâ Rasûlullah! İyiliğin tamâmı nedir?” diye sorduğumda, Efendimiz Sallâllâhû Aleyhivessellem “Açıktâ (insanlar arasında) yaptığını, tenhâda (yalnızken) da yapmandır” buyurdu.

Bu âyette beyan edilen iyilikler esas itibâriyle beştir. **1-** İman etmek, **2-** Muhtaç olanlara yardım etmek, **3-** Namazı hakkıyla kılmak, **4-** Verdiği sözde durmak, **5-** Her hâlûkârda sabretmek.

Âllâh-û Teâlâ, dünya ve âhiret işlerinin üzerine binâ edilmiş olduğu din kâidelerini beyandan sonra, ahkâm-ı şer'iyenin bazısını açıklamak üzere buyuruyor.

178- يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِصَاصُ فِى الْقَتْلِ الْحَرْبِ بِالْحَرْبِ
وَالْعَبْدُ بِالْعَبْدِ وَالْاُنْثٰى بِالْاُنْثٰى فَمَنْ عَفٰى لَهٗ مِنْ اَخِيْهِ شَيْءٌ فَاتَّبِعْ
بِالْمَعْرُوْفِ وَاَدَّآءٌ اِلَيْهِ بِاِحْسَانٍ ذٰلِكَ تَخْفِیْفٌ مِّنْ رَّبِّكُمْ وَرَحْمَةٌ فَمَنْ
اَعْتٰدٰى بَعْدَ ذٰلِكَ فَلَهٗ عَذَابٌ اَلِيْمٌ

Ey imân etmiş kullar كُتِبَ yazıldı (farz kılındı.) Kim üzerine? عَلَيْكُمْ Sizin üzerinize. Hak sahibi, hak iddiasında bulunduğunda size farz kılındı الْقِصَاصُ kısas, haksız yere öldürenleri öldürmeniz farz kılındı. فِى الْقَتْلِ Maktûller hakkında, haksız yere öldürülenlerin öldürülmesi sebebiyle. Burada فِى sebebiyet içindir, bir de muzaf mahfuzdur. Sebebi-i katil katle demektir. الْحَرْبُ Hür yâni hür olan bir kişi kısas edilir. Kiminle? بِالْحَرْبِ Hürle. Öldürdüğünü hürrün yerine الْعَبْدُ köle de (kısas edilir.) Kime mukabil? بِالْعَبْدِ Köleyle. وَالْاُنْثٰى Dişi (kadın kısas edilir.) Kime mukabil? بِالْاُنْثٰى Dişiyle (kadınla.) عَفٰى Artık herhangi bir (kâtil) kişi ki onun için yâni kâtil için. Kimden? مِنْ اَخِيْهِ Kardeşinden, Mü'min kardeşi tarafından شَيْءٌ bir şey, çok az bile olsa فَاتَّبِعْ tâbi olmaktadır. Öldürülenin velisine düşen işe uymaktır, بِالْمَعْرُوْفِ marufa. Öldürülenin velisinin şer'an kabul edilen, ahlâken güzel görülen şeye uyması lâzımdır. وَاَدَّآءٌ Ve ödemektir, kâtile düşen de ödeme-

sidir إِلَيْهِ ona (affedene,) بِإِحْسَانٍ ihsan (güzellik) ile. ذَلِكَ İşte bu, zikredilen af ve diyet hükmü تَخْفِيفٌ bir hafifletme (kolaylaştırma) dır, مِنْ رَبِّكُمْ Rabbiniz tarafından وَرَحْمَةً ve bir rahmettir. فَمَنْ Artık her kim اَعْتَدَى haddi aşarsa, neden sonra? بَعْدَ ذَلِكَ Bundan sonra (bu hükümden veya affedip diyet aldıktan sonra.) فَلَهُ Onun için vardır عَذَابٌ bir azap ki أَلِيمٌ çok elem verici azap vardır.

Ey imân edenler! Maktül (öldürülen)ler hakkında sizin üzerinize kısas (misilleme) yazılmış (farz edilmiştir.) Hür ile hür, köle ile köle, kadın ile kadın (kisas edilir.) Fakat herhangi bir (katil) kişi için, kardeşi (kisas yaptırmaya salâhiyetli kimse) tarafından bir şey (kisasen öldürölme veya diyet alınması) affedilirse, artık (bu hususta) marufa (şer'an ve aklen iyi görölun şeye) uymaktır. Ve ona (kâtile düşen) de (diyeti vesâireyi) güzellelikle ödemektir. İşte bu (afla muamelenin, diyet vesaire ile kısıstan kurtulmanın şer'an câiz kılınması,) Rabbimiz tarafından bir hafifletme ve acımadır. Artık bundan (affettikten ve diyet aldıktan) sonra her kim (katile ve adamlarına karşı) azarsa, (tekrar kısas talebinde veya katili öldürürse) onun için elim (can yakıcı) bir azap vardır. (Dünyada cezaya uğrar, âhirette ise cehennem azabına müstehak olur.)

İslam hukukunda ana kaidelerinden biri olan kısas, suçluya işlediği suç kabilinden ceza vermektir. Kasten ve haksız yere bir insanı öldüren kimseye hapis cezası vermek, aklın kabul edeceği bir şey değildir. İslam'da hapisane yoktur. Tutuk evi vardır. Suç işleyen bir kimse ya öldürölür, ya para veya sürgün cezasına çarptırılır, hapse atılmaz. İslam'da af da büyük bir yer işgal eder. Suçundan dolayı öldürölmesi gereken kimse, hak sahibi tarafından affedilirse suçu paraya dönölşür. Ayette bu cihet de anlatılmıştır.

Âllâh-û Teâlâ, devlet reislerine veya o makamda bulunanlara kisası icra etmeyi vacip kılmıştır. Buna göre mânâ; “Ey Mü’minlerin idarecileri! Kan sahibi, kisasın icra edilmesini isterse kisas yapmak, (öldüreni öldürmek) size farz kılınmıştır” denilmiştir.

“Ey kasten öldüren Mü’minler! Öldürülenin velisi kisas istediğinde, canlarınızı kisas hükmüne teslim etmeniz size farz kılınmıştır” demek olur.

Ayet-i kerimenin sebep-i nüzulü; Arap kabilelerinden iki kabile arasında, cahiliyet devrinde kan davaları vardı. Onlardan birinin, diğerine karşı malda ve silâhta üstünlüğü bulunuyordu. Onlar zayıf olanlara karşı; “Biz sizden köleye karşı hürdür, dişiye karşı erkeği ve bir kişiye karşı iki kişi öldüreceğiz” diye yemin etmişlerdi.

Âllâh-û Teâlâ, kisasın meşruiyetini açıkladıktan sonra hikmetini beyan etmek üzere şöyle buyuruyor.

وَلَكُمْ فِي الْقِصَاصِ حَيَوةٌ يَا أُولِيَ الْأَلْبَابِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ-179

وَلَكُمْ فِي الْقِصَاصِ Ve sizin için vardır **الْقِصَاصِ** kısısta, bu cezanın tatbik edilmesinde **حَيَوةٌ** büyük bir hayat. **يَا أُولِيَ الْأَلْبَابِ** Ey hâlis (karışık-sız) akıl sahipleri, **لَعَلَّكُمْ** umulur ki siz **تَتَّقُونَ** sakınırsınız, kısıstan korktuğunuzdan dolayı adam öldürmekten çekinirsiniz.

“Ve ey sâlim akıl sahipleri! Sizin için kisas (cezasının tatbik edilmesinde) büyük bir hayat vardır. Umulur ki (kisasın mahiyetini ve neticesinin ne kadar korkunç olduğunu düşünerek, öyle bir cezaya uğramaktan korkar da öldürmekten) sakınırsınız.”

“Kısısta hayat vardır” sözü gerçekten dikkate değer bir ifâdedir. Çünkü kisas tatbik edilirse, bir kişinin öldürülmesiyle pek çok kimsenin yaşaması sağlanır. Kan davaları böyle önlenir.

Âllâh-û Teâlâ, öldürmenin hükmünü ve kisasın birçok kimse-
lerin hayatına vesile olduğunu açıkladıktan sonra eceliyle vefat
edecek kimsenin ölüm nişanları görüldüğünde, ana-baba ve ya-
kınlarına vasiyet etmesinin lâzım olduğunu beyan etmek üzere
şöyle buyuruyor.

180- كُتِبَ عَلَيْكُمْ إِذَا حَضَرَ أَحَدُكُمُ الْمَوْتُ إِنْ تَرَكَ خَيْرًا الْوَصِيَّةُ
لِلْوَالِدَيْنِ وَالْأَقْرَبِينَ بِالْمَعْرُوفِ حَقًّا عَلَى الْمُتَّقِينَ

كُتِبَ Yazıldı, farz kılındı. Kim üzerine? عَلَيْكُمْ Sizin üzerinize.
Ne zaman? إِذَا حَضَرَ أَحَدُكُمُ الْمَوْتُ Hazır olduğu zaman sizin birinize ölüm.
Yâni ölüm sebepleri hazır olduğunda ve ölümün nişanları
zuhur ettiğinde demektir. Zira ölümün kendi hazır olduğunda (ge-
lip çatığında) kimsenin vasiyete gücü yoktur. إِنْ تَرَكَ Terk edecek-
se, bırakacaksa. Neyi? خَيْرًا Bir malı, (az olsun çok olsun.) Ne farz
kılındı? الْوَصِيَّةُ Vasiyet yâni vasiyette bulunması. Kime? لِلْوَالِدَيْنِ
Ana babaya. Daha? وَالْأَقْرَبِينَ (Vârisi veya olsun olmasın) en yakın-
larına. Neyle? بِالْمَعْرُوفِ Maruf ile şeriatın kabul ettiği adaletle, حَقًّا
(bu vasiyet hak olmakla) hak oldu yâni vacip oldu. Kimler üzeri-
ne? عَلَى الْمُتَّقِينَ Sakıncılar üzerine, şirkten sakınanlara veya ma-
lını zayi etmekten ve yakınlarını mahrum etmekten sakınanlara.

Sizden birinize ölüm hazır olduğu (gelip çatığı) zaman, eğer
bir mal bırakacaksa anaya, babaya ve yakın akrabaya mâruf bir
şekilde. (Zenginini, fakirine tercih etmeksizin ve üçte bir miktarını
geçmeksizin adilane bir surette) vasiyet etmesi, takvâ sahipleri
üzerine bir hak olarak farz kılınmıştır.

Âyet-i celilenin sebab-i nüzülü hakkında rivâyet olunmuştur ki;
Cahiliyet ehli gösteriş (övünme) ve şeref aradıklarından, mallarını

uzaklarına vasiyet ederler. Yakınlarını fakirlik ve zaruret içinde bırakırlardı.

Âllâh-û Teâlâ, İslam'ın bidâyetinde bu âyeti celile ile uzaklara verilmekte olan mirasların, ana-baba ve en yakınlarla bırakılmasını emir buyurdu.

Mirasla ilgili âyetler gelmeden önce, kişinin servetinden ana, baba ve akrabalarına bir miktar verilmesi için vasiyet etmesi emredilmişti. Ancak Nisâ sûresinde gelen miras âyetleri ile herkesin hakkı kesin ve net olarak belirlenmiş.

Efendimizin de "Âllâh, her hak sahibine hakkını vermiştir. Bundan sonra mirasta vasiyet gerekmez" demesiyle bu âyetler nesnedilmişti. Fakat mirastan payı olmayan akraba ve düşkünlere ve hayır müesseselerine vasiyet bâkidir. Her Müslüman, gönüllü olarak servetinin üçte birini de geçmemek şartıyla servetinden istediği yere vasiyet edebilir.

Âllâh-û Teâlâ, vasiyetle ilgili meseleleri açıkladıktan sonra vasiyeti değiştiren kimseleri tehdit etmek üzere şöyle buyuruyor.

181- فَمَنْ بَدَّلَهُ بَعْدَ مَا سَمِعَهُ فَأَتَمَّ اِثْمُهُ عَلَى الَّذِينَ يُبَدِّلُوْنَهُ اِنَّ اللّٰهَ سَمِيعٌ عَلِيْمٌ

فَمَنْ Artık her kim بَدَّلَ değiştirirse ُ onu, meşru olan vasiyeti. Neden sonra? بَعْدَ مَا سَمِعَ İşittikten sonra ُ onu yâni vasiyeti. فَأَتَمَّ Ancak onun (değişmesinin) günahı, kimin üzerinedir? عَلَى اِثْمُهُ O kimselerin üzerinedir كِي يُبَدِّلُوْنَهُ değiştiriyorlar ُ onu. Vasiyet değiştirmenin günahı ancak değiştirenleredir, vasiyet eden ve edilenlere değildir. اِنَّ اللّٰهَ Muhakkak Âllâh-û Teâlâ سَمِيعٌ ziyâde işiti-

cidir, vasiyet edenin sözünü tam mânâsıyla duyandır. ^طعَلِيمُ Ziyâde bilicidir yâni değiştirenin zulmünü hakkıyla bilendir.

Artık her kim (vasiyet olunanlardan veya şahitlerden herhangi bir şahıs, (bu vasiyeti işittikten sonra onu tebdil ederse, (değiştirir veya aksini iddiaya kalkarsa.) Şüphesiz bunun (bu vasiyeti değiştirmenin) günahı, onu değiştirenlerin üzerinedir. (Ölü olsun, diğer vasiyet edenlerden bu işe karışmayanlar olsun, bu vebal-den uzaktırlar.) Şüphesiz Âllâh-û Teâlâ, vasiyet edenin nasıl ve ne şekilde vasiyet ettiğini) hakkıyla işitici, (vasiyeti değiştirmeye cesaret gösterenlerin bu hallerini de) tamamen bilicidir. (Herkese lâyük olduğu cezayı verecektir.)

Bunlardan her kim, her ne şekilde vasiyetin yerine getirilmesine engel olursa, günahkâr olacaklarına bu âyet-i celile delâlet etmektedir.

Âllâh-û Teâlâ, vasiyeti değiştirenlerin günahkâr olduklarını açıkladıktan sonra, vasiyeti bâtıldan hakka değiştirenlerin günahkâr olmadığını beyanla buyurur.

182- ^طفَمَنْ خَافَ مِنْ مُوصٍ جَنَفًا أَوْ إِثْمًا فَأَصْلَحَ بَيْنَهُمْ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

^طفَمَنْ Her kim خَافَ korkarsa (endişe ederse) مِنْ مُوصٍ vasiyet ediciden, herhangi bir vasiyet edenden. جَنَفًا Meyletmesinden, vasiyette hata etmek suretiyle haksızlığa meyletmesinden أَوْ إِثْمًا yahut günahından. Herhangi bir veli veya vasiyet olunan kişi, vasiyet edenin kasten zulmederek günaha girmesinden endişelenir de ^طفَأَصْلَحَ islah eder, (düzeltir)se بَيْنَهُمْ aralarını yâni vasiyet edilenlerin aralarını düzeltir, zulmü adalete döndürerek aradaki fenâ-

lığı kaldırır, böyle bir değiştirmede **فَلَا إِثْمَ** hiçbir günah yoktur. Kimin üzerine? **عَلَيْهِ** O değiştiren üzerine. **إِنَّ اللَّهَ** Muhakkak Âllâh-û Teâlâ **غَفُورٌ** ziyâde mağfiret edicidir, **رَحِيمٌ** ziyâde acıyıcıdır.

(Ölenin velilerinden veya vasiyet ettiklerinden) her kim, vasiyet edenin haksızlığa meylinden veya (kasten) bir günaha gireceğinden endişe edip de (vasiyet yapan ile kendilerine vasiyet yapılanların vesâir alakadarların) aralarını bulursa, bundan dolayı ona hiçbir günah yoktur. (Çünkü o, kötülüğe değil iyiliğe çalışmıştır, bâtilı hakka çevirmiştir.) Şüphe yok ki Âllâh-û Teâlâ, böyle bir güzel maksatla vasiyeti değiştirerek ara bulan ve kusurunu bilip düzeltme cihetine giden kişinin günahlarını, ziyâde mağfiret edici (örtücü, düzeltici) kullarına ziyâde acıyıcıdır.

Âllâh-û Teâlâ, insanın zahirini (dış kısmını) düzeltmesiyle alakalı bazı hükümlerini açıkladıktan sonra, bâtını (içini) temizlemekle alâkalı hükümlerinden bazılarını şöyle buyuruyor.

183- **يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ**

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا Ey imân edenler **كُتِبَ** yazıldı (farz kılındı.) Kim üzerine? **عَلَيْكُمْ** Sizin üzerinize, **الصِّيَامُ** oruç **كُتِبَ** farz kılındığı gibi. Kimlerin üzerine? **الَّذِينَ** O kimseler üzerine ki **مِن قَبْلِكُمْ** sizden evvel. Âdem Aleyhisselamdan, sizin zamanınıza kadar gelmiş geçmiş olan bütün nebiler ve ümmetleri üzerine oruç farz kılındığı gibi size de farz kılındı. **لَعَلَّكُمْ** Umulur ki siz **تَتَّقُونَ** sakınırsınız yâni oruç sebebiyle bütün kötülüklerden sakınırsınız. Ve müttekilerden olursunuz. Zira oruç, bütün isyanların kaynağı olan şehveti kırar.

Ey imân edenler! Oruç sizden evvelki ümmetlere yazıldığı (farz kılındığı) gibi sizin üzerinize de yazılmıştır. Ta ki (nefsinizi haramlardan koruyup müttekilerden olasınız.)

Oruç sabrın yarısıdır. Her şeyin bir zekâtı vardır. Bedenin zekâtı da oruçtur, buyruldu.

Âllâh-û Teâlâ, orucun farz olduğunu beyan ettikten sonra, orucun zamanını ve şer'i mazeretler bulunduğu takdirde tutulmaması için şeriatın müsâdesi bulunduğunu açıklamak üzere şöyle buyuruyor.

184- أَيَّامًا مَّعْدُودَاتٍ فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَّرِيضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ أَيَّامٍ أُخَرَ وَعَلَى الَّذِينَ يُطِيقُونَهُ فِدْيَةٌ طَعَامُ مِسْكِينٍ فَمَنْ تَطَوَّعَ خَيْرًا فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ وَأَنْ تَصُومُوا خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ

أَيَّامًا Günler, öyle günler ki مَّعْدُودَاتٍ sayılı. Malum bir sayıyla tayin edilmiş günlerde tutun veya çok az günlerde. Her şeyin azının sayılması kolay olduğundan, burada az yerine sayılı günler buyurulmuştur. فَمَنْ Her kim ki كَانَ oldu مِنْكُمْ sizden. Nedir oldu? أَوْ Hasta, oruç kendisine zarar verecek şekilde hastaysa مَّرِيضًا yahut bir sefer üzere (olur da orucu vaktinde tutamazsa.) فَعِدَّةٌ Sayılı مِنْ أَيَّامٍ günlerden, öyle günler ki أُخَرَ diğer yâni o kimsenin üzerine tutamadığı günler sayısınca, hastalık ve sefer günlerinin dışındaki günlerde oruç kazası vardır. وَعَلَى الَّذِينَ Ve o kimseler üzerine vardır ki يُطِيقُونَ takat getirirler yâni güçleri yeter ۇ ona (o oruca.) Hiçbir özürlü olmadan oruç tutamayanlara.

Oruca gücü yetmeyenlere فِدْيَةٌ bir fidye yâni fidye vermek vardır. O da nedir? طَعَامُ مِسْكِينٍ Bir fakirin taâmı, her günün orucu

için bir fakire sabahlı akşamlı olmak üzere bir günlük yemek veya onun bedelini (kıymetini) vermek vardır. **فَمَنْ** Her kim ki **تَطَوَّعَ** ta-tavvu etti, gönlünden koparak Âllâh rızası için nafile olarak işledi **خَيْرًا** herhangi bir hayrı. Meselâ fidye miktarını artırdı, hasta ve seferde olduğu halde oruç tuttu. **فَهُوَ** İşte o, nafile olarak işlenilen o tâat nedir? **خَيْرٌ** Daha hayırlıdır **لَهُ** o kişi için **وَأَنْ تَصُومُوا** ve tutmanınız. Ey mukim ve sağlam olup oruca takatı olanlar veya oruca takatı olmayan ihtiyarlar, güçsüzler, hastalar ve seferde olanlar yine de oruç tutmanız nedir? **خَيْرٌ** Daha hayırlıdır fidye vermekten, kaza etmek üzere geri bırakmaktan **لَكُمْ** sizin için. **إِنْ كُنْتُمْ** Eğer olduysanız **تَعْلَمُونَ** bilir. Oruçtaki fazileti bilseydiniz, oruç tutmayı seçerdiniz.

Sayıli günlerde (oruç tutun). Artık sizden her kim, (bu oruç günlerinde) hasta veya bir sefer üzerine olur (ve orucunu yemiş bulunur)sa, (onun üzerine bilâhare iyi olunca veya yolculuğunu bitirip ikamete başlayınca,) sâir günlerden (tutamadığı günlere karşılık) sayılı (günler oruç tutmak) vardır. (Fazla ihtiyarlık, şifâ beklenmeyen devamlı hastalık gibi sebeplerle oruç tutmaya) gücü yetmeyenlere de (yedikleri her güne karşı,) bir yoksul doyumu fidye (vermeleri gerekir). Bununla beraber kim (gönül) isteğiyle bir hayır yaparsa, (bir yoksuldan fazlasını doyurur ve fidyeyi artırır veya hem oruç tutar, hem fidye verirse.) İşte bu, onun için daha hayırlıdır. Oruç tutmanız, sizin için (yiyip fidye vermenizden) hayırlıdır. Eğer (oruçtaki fazileti) bilseydiniz, (onu seçerdiniz.)

Âllâh-û Teâlâ, orucun sayılı günlerde farz olduğunu açıkladıktan sonra o günleri beyan etmek üzere buyuruyor.

شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنْزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ هُدًى لِّلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِّنَ الْهُدَى - 185

وَالْفُرْقَانِ فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ وَمَنْ كَانَ مَرِيضًا أَوْ عَلَى
سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ أَيَّامٍ أُخَرَ يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ
وَلِتُكْمِلُوا الْعِدَّةَ وَلِتُكَبِّرُوا اللَّهَ عَلَى مَا هَدَيْكُم وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ

اُنْزِلَ in-
dirildi o ayda الْقُرْآنُ Kur'an-ı Kerim, هُدًى hidâyet olduğu (doğ-
ru yola beyan ettiği) halde, لِلنَّاسِ insanlar için açık âyet-
ler olduğu halde. مِنَ الْهُدَى Hidâyet cinsinden yâni hakka hidâyet
eden âyetler olduğu halde, وَالْفُرْقَانِ Furkan cinsinden kendisinde
bulunan hikmet ve hükümler sebebiyle hak ile bâtilı ayıran âyetler
olarak. مِنْكُم sizden Öyleyse her kim شَهِدَ şâhit (hâzır) oldu
الشَّهْرُ o ayda, her kim Ramazan-ı Şerif ayında misafir olmayarak,
akıllı, bülüğa ermiş, sağlam bir halde bulunduyorsa فَلْيَصُمْ oruç tut-
sun. Onda وَمَنْ her kim كَانَ oldu مَرِيضًا hasta أَوْ yahut
سَفَرٍ عَلَى (alê, fi mânâsındadır) فَعِدَّةٌ sayılı, onun üzerine sayılı günlerin orucu vardır. مِنْ أَيَّامٍ Günler-
den, öyle günler ki أُخَرَ diğer. Hastalık ve sefer günlerinden başka
günlerde, hastalık ve yolculuk esnasında tutamadığı oruçları tut-
malıdır. يُرِيدُ Murad ediyor اللَّهُ Âllâh-û Teâlâ, bu ruhsatı vermesiyle
diliyor size بِكُم الْيُسْرَ kolaylığı وَلَا يُرِيدُ ve murad etmiyor size بِكُم
الْعُسْرَ zorluğu. Âllâh-û Teâlâ, rahmetinin genişliğinden ve esirge-
yiciliğinin sonsuzluğundan dolayı, sefer ve hastalık gibi sebeplerle
oruç tutmamayı size mubah ettiğinden dolayı hakkınızda kolaylık
murad etmiş oluyor. İşte Âllâh-û Teâlâ, bunları meşru etti ki dinin
hükümlerini iyice bilesiniz. وَلِتُكْمِلُوا Ve ikmal edesiniz الْعِدَّةَ sayıyı,
hastalığınız veya seferiniz sebebiyle tutamadığınız günleri kaza

ederek oruç ayının günlerinin sayısını tamamlamanız için, Ramazan-ı şerif orucunu vacip kıldıktan sonra sayıya riâyet etmenizi size emretti. Ve size kaza etmenin şeklini öğretti. وَلْتَكْبِرُوا Ve tekbir edesiniz için, tazim etmeniz, büyük tutmanız için. اللَّهُ Âllâh-û Teâlâ عَلَى مَا هَدَىٰ hidâyet etmesi üzerine كُمْ sizi, üzerinize yüklenen mükellefiyetin altından çıkma yolunu size göstermesinden dolayı وَلَعَلَّكُمْ ve umulur ki siz تَشْكُرُونَ şükredersiniz, bu nimete karşılık kalben ve bedenen şükredersiniz.

Ramazan-(ı Şerif) ayı öyle bir aydır ki insanlara hidâyet (doğru yolu gösteren.) Ve yine hidâyet ve Furkan (doğru yolu gösterici ve hakla bâtili birbirinden ayırıcı âyetlerden) beyyinat (nice açık deliller) olan Kur'an, onda (ki Kadir gecesinde, Levh-i Mahfuzdan birinci kat semâya) indirilmiştir. Öyleyse içinizden kim o ayda hâzır olur, (misafir olmayarak bulunursa) onu (orucunu) tutsun. Kim de hasta olur yahut bir sefer (yolculuk) üzere ise, o halde başka günlerden (oruç tutmadığı günlere karşılık) sayılı (günler, orucunu kaza etsin.) Âllâh, size kolaylık diler, zorluk dilemez. (Âllâh-û Teâlâ, bütün bunları size meşru etti.) Tâ ki (dininin hükümlerini öğrenesiniz.) Sayıyı, (Ramazan günlerinin sayısını da) tamamlayasınız. Ve sizi (tutmadığınız günleri nasıl kaza edeceğinizi bilme-ye, böylece mesuliyetten kurtulmanın yoluna) hidâyet ettiğinden dolayı, Âllâh'ı tekbir edesiniz (büyük tutasınız.) Ve (bütün bunlara karşılık) şükredesiniz.

Âllâh-û Teâlâ, bu âyeti celilesinde oruç ayı Ramazan-ı Şerif'i, diğer aylar arasından özellikle methedilmektedir. Şöyle ki Âllâh-û Teâlâ, Ramazan-ı Şerif ayını diğer aylardan, Kur'an-ı Kerim'i o ayda indirmekle seçtiğini beyan etmiştir. Diğer peygamberlere indirilen İlâhi kitapların da bu ayda indirildiği hususunda hadis-i şerif gelmiştir.

Rasûlûllâh Sallâllâhû Aleyhivessellem şöyle buyurdu; "İbrahim Aleyhisselam'ın sayfaları Ramazan-ı Şerif'in ilk gecesinde indirildi. Tevrat, altıncı gecesı. İncil, on üçüncü gecesı. Kur'an-ı Kerim de yirmi dördüncü gecesı indirildi."

Leyle-i Kadir, Ramazan ayının yirmi yedinci gecesı bildirilmiş. Kur'an hidâyete getiriyor. Hak ile bâtılın arasını tefrik ediyor. Kad-rin kıymetini bilirsen her gece kadir olur, zikrullahı devam ederse. Her kim bu aya erişirse, oruç tutsun. Eğer hasta ise seferde ise sonraki günlerde gününe gün tutsun. Âllâh-û Teâlâ, bu emirlerde bize kolaylık emrediyor. Nihâyeti bayramda tekbir getiriniz. Şük-rediniz. Bu nimeti size vermiştir. Mevlâna Celaleddin-i Rumi buyu-ruyor; "Uykudan, biraz da yemekten tasarruf et. Âllâh-û Teâlâ'ya hediye götür. Vasl-ı cânânı talep et, "**Lâ ilâhe illâllâh**" de. Sonra damağı dudağı kapat da "**Âllâh**" diye devam et. Dünyanın serma-yesi altın gümüş, ahiretin sermayesi de kalbinde bir aşk-ı muhab-bet olmalı, bir de gözyaşı dökülecek." "Tefekkürü sâatin hayrun min elfi senetin" buyuruluyor. Efendimiz Sallâllâhû Aleyhivessellem; "Zikrullah, fikr-i tefekkürü harekete getirir" buyuruyor.

Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem buyuruyor; "Kim bu ayda bir oruçluya iftar ettirirse günahları affolunur, boynu ce-hennemden azad olunur. Ve iftar ettirdiğı kişinin ecrinden bir şey eksilmeden, bir mislini de iftar ettiren alır."

Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem buyuruyor; "Rama-zan ayının birinci gecesı olunca şeytanlar ve cinlerin şirretleri zin-cire vurulur. Cehennem kapıları kapatılır, hiçbirı açılmaz. Cennetin kapıları açılır, hiçbir kapısı kapatılmaz."



وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ -186
فَلْيَسْتَجِيبُوا لِي وَلْيُؤْمِنُوا بِي لَعَلَّهُمْ يَرْشُدُونَ

وَإِذَا سَأَلَكَ Sual ettiği (sorduğu) vakit ك sana (Ey Habibim!) Kim? عِبَادِي Kullarım, عَنِّي benden, benim onlara yakınlığım veya uzaklığımdan. (Sen, de ki) فَإِنِّي Muhakkak ben قَرِيبٌ çok yakını-
m, أُجِيبُ kabul ederim دَعْوَةَ الدَّاعِ duâ edicinin duâsını, إِذَا دَعَا
duâ ettiği zaman نِ bana. Ö halde فَلْيَسْتَجِيبُوا icâbet etsinler لِي
bana. Onlar bana ihtiyaçları için duâ ettiklerinde ben, onlara ica-
bet (duâlarını kabul) ettiğim gibi, ben davet ettiğimde de onlar
imân ve tâata koşsunlar. وَلْيُؤْمِنُوا Ve imân etsinler بِي bana, لَعَلَّهُمْ
umulur ki onlar يَرْشُدُونَ rüşde (doğru yola) ererler.

Ve (Habibim Sallâllâhû Aleyhivessellem!) Kullarım sana, ben-
den (benim yakınlığımdan uzaklığımdan) sorduklarında (sen de
ki;) "Şüphesiz ben çok yakını. Duâ edicinin duâsını, bana duâ
ettiği vakit kabul ederim. Öyleyse (ben, onların duâlarına icabet
ettiğim gibi onlar da) bana icabet etsinler. (Davetime koşsunlar)
ve bana imân(da devam) etsinler. Tâ ki rüşde (hakka, hidâyete)
ulaşmış olsunlar.

Rasûlü Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem buyuruyor; "Şüphe-
siz her oruçlu için iftarını açtığında reddedilmeyen bir duâ vardır."

"Âllâh'a duâdan daha üstün bir şey yoktur."

"Kim Âllâh'tan istemezse, Âllâh da ona gadap eder."

Rasulullah Sallâllâhû Aleyhivessellem duâda ellerini kaldırdığı
zaman, onları yüzüne sürmedikçe indirmezdi.

"Âllâh'a, kabul edeceğinden emin olduğunuz halde duâ ediniz.

Biliniz ki şüphesiz Âllâh, gaflet ve oyun içinde olan kalpten duâ kabul etmez.”

“Kazayı (kaderi) ancak duâ reddeder (geri çevirir) ve ömrü de ancak iyilik artırır.”

“Duâ ibadetin özüdür.”

“Duâ müminin silâhı, dinin direği, göklerin yerin nurudur.”

Âllâh-û Teâlâ, bayram tekbirlerinin peşinden duânın kabul olacağını açıkladıktan sonra oruç tutan kimsenin, Ramazan gecesinde ailesiyle muâmeleyi zevciyede bulunmasının câiz olduğunu beyanla buyuruyor.



187- أُحِلَّ لَكُمْ لَيْلَةَ الصَّيَامِ الرَّفْعُ إِلَى نِسَائِكُمْ هُنَّ لِبَاسٌ لَكُمْ وَأَنْتُمْ لِبَاسٌ لَهُنَّ عَلِمَ اللَّهُ أَنَّكُمْ كُنْتُمْ تَخْتَانُونَ أَنْفُسَكُمْ فَتَابَ عَلَيْكُمْ وَعَفَا عَنْكُمْ فَالْآنَ بَاشِرُوهُنَّ وَابْتَغُوا مَا كَتَبَ اللَّهُ لَكُمْ وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَكُمْ الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ ثُمَّ أَتُمُوا الصَّيَامَ إِلَى اللَّيْلِ وَلَا تُبَاشِرُوهُنَّ وَأَنْتُمْ عَاكِفُونَ فِي الْمَسَاجِدِ تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ فَلَا تَقْرَبُوهَا كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ آيَاتِهِ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ

اُحِلَّ Helal kılındı لَكُمْ sizin için (size) لَيْلَةَ الصَّيَامِ oruç gecesini, oruç tuttuğunuz günlerin geceleri الرَّفْعُ rafe, cima etmek, yaklaşmak إِلَى نِسَائِكُمْ ailelerinize. هُنَّ Onlar (hanımlarınız) لِبَاسٌ bir libas (elbise)dir لَكُمْ sizin için (size.) وَأَنْتُمْ Siz de لِبَاسٌ bir libas, elbisesiniz لَهُنَّ onlar için (onlara.) عَلِمَ Bildi (ezelde) اللَّهُ Âllâh-û Teâlâ, كُنْتُمْ oldunuz (olacaksınız) siz

yanet eder (zulmeder) أَنْفُسَكُمْ kendinize. Âllâh-û Teâlâ, oruç gecelerinde cima ederek kendinize zulmedeceğinizi ve kendi hayrınızı noksan edeceğinizi bildi de فَتَابَ döndü عَلَيْكُمْ sizin üzerinize, tevbenizi kabul etti. وَعَفَا Ve affetti عَنْكُمْ sizden, oruç gecelerinde hanımlarınızla cima etme günahının eserini sizden sildi ve bunun haramiyetini kaldırdı. فَالْآنَ Öyleyse şu anda بَاشِرُوا mübâşeret edin onlara, onlarla cima edin. وَابْتَغُوا Ve talep edin, arayın مَا o şey ki كَتَبَ yazdı (takdir etti.) Kim? اللَّهُ Âllâh-û Teâlâ لَكُمْ sizin için. Yâni sizin için Levh-i Mahfuz'da takdir ettiği evladı, çocuğu arayın. وَكُلُوا Ve yeyin وَاشْرَبُوا ve için حَتَّى يَتَبَيَّنَ tebeyyün edinceye (tam mânâsıyla açığa çıkıncaya, aşikar oluncaya) kadar لَكُمْ sizin için (size) مِنَ الْخِطِّ iplik. Öyle iplik ki الْأَبْيَضُ beyaz iplikten öyle iplik ki الْأَسْوَدُ siyah. مِنَ الْفَجْرِ Fecirden, sabahleyin şafak söküp tanyeri iplik gibi ağırıncaya kadar. Sabahın beyaz iplik gibi olan parlak çizgisi, gecenin siyah iplik gibi olan karanlık çizgisinden seçilip imsak vakti oluncaya kadar yiyip içebilirsiniz. ثُمَّ أَتَمُّوا Sonra tamamlayın الصِّيَامَ orucu, fecr-i sadıktan itibaren oruç tutmayı niyet eder إِلَى اللَّيْلِ (ertesi) geceye kadar. وَلَا تُبَاشِرُوا Mübâşeret etmeyin onlara, (hanımlarınıza) cima etmek için yanaşmayın. وَأَنْتُمْ Hâlbuki siz عَاكِفُونَ itikaf edicisiniz فِي الْمَسَاجِدِ mescitlerde. إِنَّكَ İşte bunlar; farz etmeyi, haram etmeyi ve mubah kılmayı içine alan bu hükümler, حُدُودُ اللَّهِ Âllâh-û Teâlâ'nın hudududur, yasak sahalarıdır. فَلَا تَقْرُبُوا (Geçmek şöyle dursun,) sakın yaklaşmayın هَآ onlara muhalefet etmek ve değiştirmek suretiyle o hududa yanaşmayın. اللَّهُ İşte böylece يُبَيِّنُ çok açıkça beyan ediyor Âllâh-û Teâlâ, آيَاتِهِ âyetlerini, dinin delillerini لِلنَّاسِ insanlar için

(insanlara.) **لَعَلَّهُمْ** Umulur ki onlar **يَتَّقُونَ** korunurlar, haramlardan sakınırlar.

(Ramazandaki vesâir) oruç (günlerinizin) gecesinde, kadınlarınıza yaklaşmak size helal edildi. Onlar (hanımlarınız) sizin için bir libastır, siz de onlar için bir libassınız. (Birbirinize karşı birer elbise gibisiniz.) Âllâh-û Teâlâ, muhakkak sizin nefislerinize hainlik edeceğinizi, oruç tutacağınız günlerin gecelerinde nefislerinizi, ailelerinize temastan engellemeyip zulme ve günaha düşüreceğinizi, ezeli ilmiyle bildi de tevbenizi (meydana gelecek pişmanlıklarınızı) kabul etti. Ve (tevbelerinizden dolayı) sizden (günahlarınızı) affetti, (günahların eserini sildi.) Şimdi (bundan sonra, geceleri) onlara yaklaşın. Ve Âllâh'ın sizin için yazdığı (takdir ettiği) şeyi, (evlat kazanmayı) isteyin. Ve sizler için fecr(i-sadık) olan ak iplik, kara iplik (gibi olan gece)den tam mânâsıyla seçilinceye, (sabahleyin şafak söküp tanyeri beyaz iplik gibi ağararak imsak vakti olunca)ya kadar yeyin için. Sonra (ertesi) geceye (güneş kavuşuncaya) kadar orucu tamamlayın. (Bu müddet zarfında yemekten, içmekten, ailenizle yakınlık etmekten sakının.) Ve mescitlerde itikâfta bulunduğunuz zaman, onlara (ailelerinize geceleri de) yaklaşmayın. İşte bu (hükümler,) Âllâh'ın hududu (sınırları)dır. Sakın onlara (o sınırlara) yaklaşmayın. İşte Âllâh-û Teâlâ, âyetlerini (dinin delillerini) böylece insanlara tam mânâsıyla açıklar. Tâ ki onlar, (Cenab-ı Hak'kın emir ve yasaklarına karşı gelmekten) sakınsınlar.

İslam'ın başlangıcında Müslümanlar, oruç tutacakları zaman ancak akşamdan yatsı namazını kılincaya veya uyuyuncaya kadar yiyip içebilirler ve ailelerine yakınlık edebilirlerdi. Orucu açmadan yatsıyı kılssa veya uyusa, o kişiye yemek içmek ve hanımlarına yakın olmak bir dahaki geceye kadar haram olurdu.

Âllâh-û Teâlâ, oruç hakkındaki meseleleri ve itikâfı zikir ettikten sonra, kişinin bu ibadetlerinin kabul olunmamasına sebep olacak haram yemekten nehyetmek üzere şöyle buyuruyor.

188- وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ وَتُدْلُوا بِهَا إِلَى الْحُكَّامِ لِتَأْكُلُوا فَرِيقًا مِّنْ أَمْوَالِ النَّاسِ بِالْإِثْمِ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ

aranızda **بَيْنَكُمْ** mallarınızı **أَمْوَالَكُمْ** Yemeyin (almayın) وَلَا تَأْكُلُوا **وَلَا** bâtil sebeple. Âllâh-û Teâlâ'nın meşru ve mubah kılmadığı (serbest etmediği) bir yolla. وَتُدْلُوا **وَتُدْلُوا** onları. **بِهَا** Mal-lar hakkındaki hükmü, **إِلَى الْحُكَّامِ** hâkimlere **لِتَأْكُلُوا** yiyesiniz için. Mahkemelere müracaatla davaları hâkimlerin eline düşürüp, yemeniz için **فَرِيقًا** bir kısmını **مِّنْ أَمْوَالِ النَّاسِ** insanların mallarından **بِالْإِثْمِ** günahla. Günahı icap eden yalan şahadet (şahitlik) ve yalan yere yemin gibi şeylerle. وَأَنْتُمْ **وَأَنْتُمْ** Hâlbuki siz **تَعْلَمُونَ** biliyorsunuz, kendinizin haksız olduğunu ve günah işlediğinizi bildiğiniz halde.

Ve mallarınızı, aranızda bâtil (haksız) sebeple yemeyin. Ve (size haram olduğunu) bildiğiniz halde insanların mallarından bir kısmını, günah (icap eden yollar)la yemek için, onları (o malları) hâkimlere düşürmeyin. O hususta mahkemelere müracaat edip bir kısım malların beyhude yere elden çıkmasına sebebiyet vermeyin.

Bu âyette anlatılmak istenen, çeşitli sebeplerle birbirinizin mallarını haksız yere yemeyin, demektir. Burada işaret etmek istenen mânâ, daha ziyâde rüşvet ve çıkarıcılıktır. Aldatma ve dala-vere ile elde edilen bütün kazançlar haramdır.

Âllâh-û Teâlâ, haksız yere başkalarının malını yemenin câiz

olmadığını açıkladıktan sonra, hilâlin hallerini ve menfaatlerini beyan etmek üzere şöyle buyuruyor.

189- يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْأَهْلِ قُلْ هِيَ مَوَاقِيتُ لِلنَّاسِ وَالْحَجِّ وَلَيْسَ الْبِرُّ بِأَنْ تَأْتُوا الْبُيُوتَ مِنْ ظُهُورِهَا وَلَكِنَّ الْبِرَّ مَنِ اتَّقَى وَأْتُوا الْبُيُوتَ مِنْ أَبْوَابِهَا وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ

Sorarlarda sana hilâller (yeni doğan aylar) dan. **قُلْ** Söyle Ey Habibim Sallâllâhû Aleyhivessellem, **هِيَ** onlar (hilâller) **وَالْحَجِّ لِلنَّاسِ** insanlar için **مَوَاقِيتُ** vakit ölçüleridir bilhas- sa hac için. **وَلَيْسَ** Olmadı **الْبِرُّ** birr (takvâ iyilik,) **بِأَنْ تَأْتُوا** gelmeniz **لَكِنَّ الْبِرَّ** lâkin birr **مَنِ اتَّقَى** evlere **ظُهُورِهَا** evlere **مِنْ** arka taraflarından **أَتُوا** (iyilik sahibi) kimdir? **مَنْ** O kimsedir ki **اتَّقَى** sakındı Âllâh'a mu- halefetten ve haramlardan kaçındı. Zira takvâ, haramlardan ve şehvâtta (nefsin kötü isteklerinden) sakınmaktır. Evlere arka kapıdan girmek değildir. **وَأْتُوا** Ve gelin **الْبُيُوتَ** evlere, **مِنْ أَبْوَابِهَا** kapılarından **وَاتَّقُوا** ve sakının **اللَّهُ** Âllâh-û Teâlâ'dan. Ahkâmını de- ğiştirmekten ve işlerine itiraz etmekten korkun. **لَعَلَّكُمْ** Umulur ki siz **تُفْلِحُونَ** felâha dâhil olursunuz. Kurtuluşa kavuşur, hidâyet ve birre nâil olursunuz.

Ey Habibim Sallâllâhû Aleyhivessellem, sana hilâl (yeni doğan ay)ları sorarlar. Sen, de ki; O (hilâller,) insanların (dini ve dünyevi muamelelerini bilme) fâidesi için, bilhassa hac için vakit ölçüle- ridir. Birr; (iyilik, takvâ ve tâat) evlere arka tarafından gelmeniz değildir. Fakat birr (takvâ sahibi, haramlardan) sakınandır. Ve ev- lere kapılarından gelin ve Âllâh'tan korkun ki felâha (kurtuluşa) eresiniz.

Âyette verilen cevapta "Ay'ın bu şekildeki hareketi, kameri se-

nenin hesap edilmesini özellikle hac günlerinin bilinmesini sağlamaktır” denildi. Diğer bir husus da eski Araplar, hac için ihram giydiklerinde veya hac dönüşünde evlere kapısından değil de arkada açılan bir delikten girmenin iyilik olduğuna inanırlardı. Bunun yanlış olduğu anlatılmıştır.

Âllâh-û Teâlâ, takvâyı emrettikten sonra takvânın en üstün derecesi olan cihadı emretmek üzere buyuruyor.

وَقَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَكُمْ وَلَا تَعْتَدُوا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ
الْمُعْتَدِينَ

Âllâh yo- (Ey Mü'minler) muharebe edin اللّٰه فِي سَبِيلِ (Ey Mü'minler) muharebe edin lunda, Âllâh'ın dinini yükseltmek için. O kimseler ki الَّذِينَ يُقَاتِلُونَكُمْ O kimseler ki mukâtele (muharebe) ediyorlar كُمْ sizinle. وَلَا تَعْتَدُوا Hadd-i tecâvüz etmeyin. إِنَّ اللَّهَ Muhakkak Âllâh-û Teâlâ, لَا يُحِبُّ sevmez الْمُعْتَدِينَ tecâvüz edenleri (aşanları.)

Size karşı savaş açanlara, Âllâh yolunda olarak savaşın. Sakın aşırı gitmeyin. Şüphe yok ki Âllâh-û Teâlâ, haddi aşanları aşırı gidenleri sevmez.

Cihadın ancak Âllâh'ın tâatı yolunda, rızasını arama uğrunda ve İ'lâ-i Kelimetullâh (Âllâh'ın dinini yükseltmek) gayesiyle yapıldığında makbul olacağına işaret vardır.

وَأَقْتُلُواهُمْ حَيْثُ تَقِفْتُمُوهُمْ وَأَخْرِجُوهُمْ مِنْ حَيْثُ أَخْرَجُوكُمْ وَالْفِتْنَةُ
أَشَدُّ مِنَ الْقَتْلِ وَلَا تُقَاتِلُوهُمْ عِنْدَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ حَتَّى يُقَاتِلُوكُمْ
فِيهِ فَإِنْ قَاتَلُوكُمْ فَاقْتُلُوهُمْ كَذَلِكَ جَزَاءُ الْكَافِرِينَ

Katledin (öldürün) هُمْ onları, حَيْثُ تَقِفْتُمُوْهُمْ nerede yakalarsanız. هُمْ Onları yâni hilde (Haremin dışında) olsun, Harem-i

Şerif'te olsun hürmetli aylarda harbi başlatarak, haram ayların ve Harem-i Şerif'in hürmetini ihlal edenlerle muharebe edin ve onlara yaptıklarının karşılığını verin. وَأَخْرِجُوْهُمُ Ve çıkarın هُمْ onları (müşrikleri,) مِنْ حَيْثُ أَخْرَجُوْهُمُ çıkarttıkları yerden كُمْ sizi. Evvelce müşrikler, sizi Mekke-i Mukerreme'den çıkardıkları gibi şimdi de siz, onları çıkarın. وَالْفِتْنَةُ أَشَدُّ مِنَ الْقَتْلِ Fitne daha şiddetlidir ka-tilden. Yâni onların Harem-i Şerif'te Âllâh'a ortak koşmaları, sizin onları haram ayda öldürmenizden daha kötüdür. Onları Harem-i Şerif'te öldürmekten çekinmeyin. Çünkü bu, daha çirkinini ortadan kaldırmak için çirkinini işlemektir. Bunda size ruhsat da verilmiştir. وَلَا تُقَاتِلُوْهُمْ Ve muharebe etmeyin هُمْ onlarla. Nerede? عِنْدَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ Mescid-i Haram yanında. Ne zamana kadar? حَتَّى يُقَاتِلُوْكُمْ Onlar muharebe edinceye kadar كُمْ sizinle. Nerede? فِيْهِ Orada müşrikler, sizinle Mescid-i Haram'da harbi başlatmadıkça, siz onlarla orada harbetmeyin. فَإِنْ قَاتَلُوْكُمْ Eğer harbederlerse كُمْ sizinle, فَاقْتُلُوْهُمْ katledin هُمْ onları. Yâni Harem'de de olsa onları öldürün. İşte böyledir جَزَاءُ الْكَافِرِينَ کَذٰلِكَ kâfirlerin cezası.

Ve onları (size harp açanları,) her nerede yakalarsanız öldürün. Ve sizi çıkarmış oldukları yer (Mekke)den, siz de onları çıkarın. Fitne, katilden daha şiddetlidir. Ve onlar Mescid-i Haram yanında sizinle savaşa bulunmadıkça, siz de orada onlarla savaşmayın. Fakat onlar, sizinle (orada) harbederlerse, (sizi öldürülürse) siz de onları öldürün. İşte kâfirlerin cezası böyledir.

Bu âyet-i celile; kâfirlere silâhla karşılık vermenin meşruiyetini ve lüzumunu (serbest hatta gerekli) olduğunu göstermektedir. Âllâh-ü Teâlâ, İslam ehlinin güçsüzlüğüne binâen bundan evvelki âyette muharebe edenlere karşılık vermeyi, diğerlerine ise do-

kunmamayı emretmişti. Daha sonra İslam ehlinin kuvveti arttığından bu âyet-i kerime, harbeden ve etmeyen bilumum müşriklerle muharebeyi emretmiştir.

فَإِنْ انْتَهَوْا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ -192

فَإِنْ انْتَهَوْا Şu halde eğer şirkten vazgeçip kâtîli terk ederlerse فَإِنْ انْتَهَوْا şüphe yok ki Âllâh-û Teâlâ, غَفُورٌ ziyâde mağfiret edici, kullun günahlarını örtücüdür. رَحِيمٌ (Kullarına) ziyâde acıyıcıdır.

Şu halde eğer onlar (müşrikler, şirkten ve sizinle harbetmekten) vazgeçerlerse şüphe yok ki Âllâh-û Teâlâ, ziyâde mağfiret edici ve ziyâde merhamet edicidir.

Kâfirler, şirk-i küfrü bırakıp Müslümanlarla harbetmeye son verirlerse, onlara karşı saldırmaya Âllâh'ın merhameti müsâde etmez.

Âllâh-û Teâlâ, muharebeyi emrettikten sonra fitne kesilinceye kadar savaşı emrederek şöyle buyuruyor.

وَقَاتِلُوهُمْ حَتَّى لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ الدِّينُ لِلَّهِ فَإِنْ انْتَهَوْا فَلَا عُدْوَانَ إِلَّا عَلَى الظَّالِمِينَ -193

وَقَاتِلُوهُمْ Ve harbedin هُمْ onlarla. Ne zamana kadar? لَا تَكُونَ Olmayınca (kalmayınca) kadar فِتْنَةٌ bir fitne, bir şirk kalmayıp Müslümanlık yerleşinceye kadar. وَيَكُونَ Ve oluncaya kadar الدِّينُ din. Kim için? لِلَّهِ Âllâh için, din sırf Âllâh-û Teâlâ için olup ondan başkasına ibadet etmeyinceye kadar onlarla harbedin. فَإِنْ انْتَهَوْا Eğer onlar nihâyet verirlerse, sizin onlarla harbetmenizden sonra şirkten vazgeçerlerse فَلَا عُدْوَانَ artık husûmet (düşmanlık) yoktur إِلَّا عَلَى الظَّالِمِينَ ancak zalimler üzerine, düşmanlık ancak zalimle-

re yapılır ise. Şirkten vazgeçtiklerinde zalim olmaktan kurtulmuşlardır. Artık onlara karşı düşmanlık yapmayın.

Bir fitne (bir zulüm, küfür ve isyân) kalmayıp, din (ibadet ve tâat) yalnız Âllâh-û Teâlâ için oluncaya kadar, onlar (müşriklerle) muharebe(ye devam) edin. (Din-i İslâm'ı yaymaya ve yükseltmeye çalışın.) Eğer onlar, (şirk ve isyâna) son verirlerse artık (onlarla düşmanlık etmeyin. Çünkü) husûmet (düşmanlık) ancak zalimlerin üzerinedir.

Eğer müşrikler tevbe ederek şirkten vazgeçerlerse, ortada şirkle alakalı bir fesat (bozgunculuk) kalmayacağından, imân ehli tarafından onlara tecâvüz (saldırı)da bulunulamaz. Çünkü zulümden dolayı ancak zalimlere ceza verilir, bunlarsa tevbe ederek zulümlerinden kurtulmuşlardır.

Âllâh-û Teâlâ, muharebeyi mubah (serbest) kılınca, bu müsaa-deyi inkâr edenleri reddetmek üzere şöyle buyuruyor.

194- الشَّهْرُ الْحَرَامُ بِالشَّهْرِ الْحَرَامِ وَالْحُرُمَاتِ قِصَاصٌ فَمَنِ اعْتَدَى عَلَيْكُمْ فَاعْتَدُوا عَلَيْهِ بِمِثْلِ مَا اعْتَدَى عَلَيْكُمْ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ

الشَّهْرُ Ay, öyle ay ki الْحَرَامُ haram. Haram olan ay, neye mukabildir? بِالشَّهْرِ Ay'a, öyle ay ki الْحَرَامِ haram. Bu sene haram ayda muharebe etmeniz, bundan evvelki sene haram olan ayda onların, sizinle muharebe etmesine karşılıktır. وَالْحُرُمَاتِ Bütün hürmetler, muhafaza edilmesi gereken her şey قِصَاصٌ kısastır. Burada muzaf gizlidir. Zevet-ü kısasın; "Kisas sahibidir, (karşılıklıdır)." demektir. Hürmet edilmesi gereken şeylerin hürmetini evvela kâfirler bozarsa, Müslümanların onlara karşılık verme hakkı vardır. فَمَنِ O halde

her kim **اعْتَدَى** tecavüz ederse (saldırırsa) **عَلَيْكُمْ** sizin üzerinize, **بِمِثْلِ مَا** siz de tecavüz edin (saldırın) **عَلَيْهِ** ona. Neyle? **عَلَيْكُمْ** size. Yâni size karşı yapmış olduğu azgınlığın bir benzeriyle mukabele edin. **وَاتَّقُوا** Ve sakının, kimden? **اللَّهُ** Âllâh'ın azabından. **وَاعْلَمُوا** Ve bilin ki **أَنَّ اللَّهَ** muhakkak Âllâh-û Teâlâ, **مَعَ الْمُتَّقِينَ** müttekilerle beraberdir.

Haram aya karşılık, haram aydır. İşlenen suçlara karşılık da kısas vardır. Kim size saldırırsa, siz de ona mukabele bil misil olacak kadar saldırın (ileri gitmeyin) Âllâh'tan korkun. Biliniz ki Âllâh, müttekilerle (aşırıya gitmeyenlerle) beraberdir.

Rasûlûllâh Sallâllâhû Aleyhivessellem hicretin altıncı yılında, umre yapmak maksadıyla Mekke'ye doğru çıkmıştı. Mekke yakınlarındaki Hudeybiye'ye gelince müşrikler, Mekke'ye girmelerini önledi. Orada çetin münakaşalar oldu. Sonunda İslam tarihinin en mühim tarihi hadiselerinden olan Hudeybiye andlaşması yapıldı. Bu andlaşmada yer alan maddelerden birine göre; Müslümanlar, o sene Harem-i Şerif'i ziyâret etmeden geri dönecekler, gelecek sene aynı haram ayı içinde Mescid'i ziyaret edip umre yapacaklardı. Müşrikler bunu başarı saydılar. Âllâh, Müslümanları ertesi sene aynı ayda Mescid-i Haram'a getirdi. Böylece haram ay, haram aya karşılık oldu.

Yine İslam hukukuna göre, saldırıya misli ile mukabele edilir. Ancak aşırı gitmek suçtur. Bütün harplerde insanları dine çağır-mak esastır.

Âllâh-û Teâlâ, cihadı emrettikten sonra cihat için gerekli olan malları sarfetmeyi emretmek üzere buyuruyor.

وَأَنْفِقُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ وَأَحْسِنُوا إِنَّ -195
اللَّهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ

Âllâh yo-
lunda. وَأَنْفِقُوا Ve infak edin (sarfedin verin) فِي سَبِيلِ اللَّهِ
بِأَيْدِيكُمْ Ve ilkâ etmeyin (düşürmeyin, atmayın) وَلَا تُلْقُوا
kendi ellerinizi (kendinizi) إِلَى التَّهْلُكَةِ tehlikeye. وَأَحْسِنُوا Ve ihsan
edin, fukaraya karşı ihsan ve ikramda bulunun. إِنَّ اللَّهَ Muhakkak
Âllâh-û Teâlâ, يُحِبُّ sever الْمُحْسِنِينَ ihsan edicileri. Âllâh-û Teâlâ,
muhtaç olanlara iyilik edenler hakkında hayır murad ederek onları
mükâfatlandırır.

Âllâh yolunda (cihat uğrunda, fukaraya yardım hususunda
ve her türlü hayır ve hasenat uğrunda) mallarınızı infak edin
(harcayın.) Ve (harpten kaçınmak, o uğurda mal sarfetmemek
gibi sebeplerle veya malınızı beyhude yere çokça sarfedip de
fakr-u zaruret içinde kalmak suretiyle) kendinizi tehlikeye düşür-
meyin ve iyilik edin. (Âllâh yolunda mâlen ve bedenlen fedakârlık-
ta bulunun.) Şüphe yok ki Âllâh-û Teâlâ, muhsin (iyilik eden)leri
sever, (onları sevap ve mükâfata nâil buyurur.)

Âllâh-û Teâlâ, Din-i Mübin-i İslâm'ın devamına, korunmasına
sebeup olan cihadı emrettikten sonra, İslâm'ın temellerinden olan
Hac ve Umreyi emretmek üzere buyuruyor.

وَاتِمُّوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلَّهِ فَإِنْ أُخْصِرْتُمْ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ وَلَا -196
تَحْلِقُوا رُؤُسَكُمْ حَتَّى يَبْلُغَ الْهَدْيُ مَحِلَّهُ فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا أَوْ
بِهِ آذَى مِنْ رَأْسِهِ فَفِدْيَةٌ مِنْ صِيَامٍ أَوْ صَدَقَةٍ أَوْ نُسْكَ فَإِذَا أَمِنْتُمْ
فَمَنْ تَمَتَّعَ بِالْعُمْرَةِ إِلَى الْحَجِّ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ فَمَنْ لَمْ
يَجِدْ فِصْيَامَ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ فِي الْحَجِّ وَسَبْعَةٍ إِذَا رَجَعْتُمْ تِلْكَ عَشْرَةٌ

كَامِلَةً ذَلِكَ لِمَنْ لَمْ يَكُنْ أَهْلُهُ حَاضِرِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَاتَّقُوا اللَّهَ
وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ

لِلَّهِ Ve tamamlayın الْحَجَّ hacci, وَالْعُمْرَةَ umreyi. Kim için? Âllâh-û Teâlâ için. Bunları şartlarıyla gevşeklik yapmadan, noksansız, tam olarak edâ edin. فَإِنْ أُخْصِرْتُمْ Eğer men olunursanız; hastalık, düşman, acziyet, nafakanın veya bineğin kaybolması vesâir mâniler sebebiyle hac veya umre niyetiyle ihrama girdikten sonra, Beytullah'a ulaşmaktan alıkonursanız. فَمَا O şey ki yâni sizin üzerinize o şey vardır ki اسْتَيْسَرَ kolay oldu الْهَدْيِ kurbandan. Yâni ihrama giren bir kişi, yukarıda geçen sebeplerden biriyle hac veya umreden geri bırakılıp ihramdan çıkmak isterse; deve, inek, koyun cinsinden kolayına gelen bir kurbanı Mina'ya yollayıp kestirerek ihramdan çıkar. وَلَا تَحْلِقُوا Ve tıraş etmeyin رُؤُسَكُمْ başlarınızı, başlarınızı tıraş etmek suretiyle ihramdan çıkmayın حَتَّى ulaşınca kadar الْهَدْيِ o kurban مَحَلَّةً yerine, kesilmesinin vacip olduğu yere. فَمَنْ Her kim كَانَ sizden مِنْكُمْ hasta, ihram halinde kendisini tıraşa zorlayacak bir hastalığa tutulursa أَوْ yahut onda varsa أَدَّى bir eziyet, bir elem مِنْ رَأْسِهِ başından. Yâni başında yara, baş ağrısı veya bir yarık bulunup da bu zaruretlere binâen ihramdan çıkma vakti gelip, kurbanın kesilmesini bekleyemeden tıraş olursa فَفِدْيَةٌ fidye, onun üzerine fidye vardır. O da nedir? مِنْ صِيَامٍ Oruç (tutması) أَوْ صَدَقَةٍ yahut sadaka (vermesi) أَوْ يُسْكٍ yahut kurban (kesmesi)dir أَمِنْتُمْ emin olduğunuz vakit; men olunmaktan ve düşman korkusundan, hastalıktan kurtulup emniyet içinde bulunduğunuzdan. فَمَنْ تَمَتَّعَ Her kim te-

mett  ederse, istifâde etmek isterse بِالْعُمْرَةِ umreyle إِلَى الْحَجِّ hac zamanına kadar. Yâni umre vazifelerini yerine getirmekle veya ihram mahzurlarının mubah hale gelmesiyle istifâde ederse, فَمَا o şey ki onun üzerine, o şey vardır ki اسْتَيْسَرَ kolayına geldi مِنْ الْهُدْيِ kurbandan. فَمَنْ Her kim لَمْ يَجِدْ bulamadı, kurban bulamayan فَصِيَامُ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ    gün oruç. Onun  zerine    gün oruç tutmak vardır فِي الْحَجِّ hacda yâni hac vaktinde. وَسَبْعَةٍ Yedi (gün) daha tutmak vardır إِذَا رَجَعْتُمْ d nd        de, hac vazifelerini tamamlayınca. تِلْكَ İşte bu, kurban yerine kâim olacak (geçecek) bu oruçlar عَشْرَةٌ ondur ك       tam. ذَلِكَ Bu (temett ) kim içindir? لِمَنْ O kimse içindir ki لَمْ يَكُنْ olmadı أَهْلُهُ onun ehli, (aile efr dı) حَاضِرِي Mescid-i Haram'da hazırlar. Mekke-i Mükerreme'de mukim olmayanlar temett  yapabilir. وَاتَّقُوا Ve sakının, kimden?              'dan, emirlerini ve nehiyelerini muhafaza etmekte, bilhas- sa hac i lerinde       'tan korkun. وَاعْلَمُوا Ve bilin ki        muhak- kak       -  Te   , شَدِيدُ الْعِقَابِ azabı çok şiddetli olandır.

Ve        için hac ı da umreyi de tamamlayın. (Bunlardan herhangi birine veya ikisine ba lad      da, bunları gerektiği şekilde tamamlamaya gayret edin.) Fakat men olunursanız, (ihramdan sonra herhangi bir mecburiyet sebebiyle hacdan veya umreden alıkonursanız.) O halde kurbandan kolayınıza gelen(i kesmeniz vacip olur. Deve, s   r, davar nev'inden hangisini kurban etmeniz size kolay gelirse, onu kurban olarak Mina'ya gönderin.) Ve bu kurban, yerine (Mina'ya) varıncaya kadar ba larınızı tıra  etmeyin. (Kurbanın Mina'ya gidip kesilmiş olduğuna kanaat gelinceye kadar, tıra  olup ihramdan çıkmayın.) Ancak sizden her kim, (ihramda iken) hasta olur veya ba ından (yara gibi) bir eziyeti

bulunursa, (bundan kurtulmak için tıraş olur.) (Ona da) oruçtan veya sadakadan yahut da kurbandan bir fidye (vacip olur.) Emin olduğunuzda (hastalık, eziyet ve düşman gibi sebeplerle hac veya umreden alıkonmaktan kurtulup vazifelerinize emniyet içinde devam ettiğinizde) ise, her kim hacc (zamanın)a kadar umre ile temettü eder (istifâde etmek ister)se, (o kimseye) kolayına gelen bir kurban (kesmek vacip olur.) Fakat her kim (arayarak veya almaya gücü yetmeyerek böyle bir kurbanı kesmeye imkân) bulamazsa; üç gün hacda (ihramlı olarak,) yedi (gün) de döndüğünüzde oruç (tutması vacip olur.) İşte bunlar, (kurban yerine kâim olacak bu oruçlar) tam on (gün)dür. Bu (temettü;) ailesi Mescid-i Haram'da bulunmayanlara aittir. (Aile efradı Mescid-i Haram'da bulunanlar, temettü ve hacc-ı kıran yapamazlar.) Ve (ey Müslümanlar, emir ve nehiyelerini bilhassa hacla ilgili olanları muhafaza etmek hususunda) Âllâh'tan korkun ve bilin ki Âllâh-û Teâlâ, kendinden sakınmayanlar için) azabı çok şiddetli olandır.

Hedy; hediye edilen demektir. Hedy, hayvanlardan deve, sığır, koyundan olur.

Âllâh-û Teâlâ, Hac ve Umreyi tamamlamayı emrettikten sonra haccin belli aylarda yapılabileceğini şöyle buyuruyor.



197- الْحَجُّ أَشْهُرٌ مَّعْلُومَاتٌ فَمَنْ فَرَضَ فِيهِنَّ الْحَجَّ فَلَا رَفَثَ وَلَا فُسُوقَ وَلَا جِدَالَ فِي الْحَجِّ وَمَا تَفَعَّلُوا مِنْ خَيْرٍ يَعْلَمُهُ اللَّهُ وَتَزَوَّدُوا فَإِنَّ خَيْرَ الزَّادِ التَّقْوَىٰ وَاتَّقُونِ يَا أُولِيَ الْأَلْبَابِ

الْحَجُّ Hac, haccın zamanı nedir? أَشْهُرٌ Aylardır, öyle aylar ki bilinmiş. فَمَنْ Her kim ki فَرَضَ farz etti, niyet ederek ihrama girmekle kendine lâzım kıldı, فِيهِنَّ o aylarda الْحَجَّ haccı. فَلَا

رَفَتْ Artık hiçbir refes (cimâ) yok, وَلَا فُسُوقَ fasıklık da yok. Yasakları bilhassa sövüşme ve lâkap takma gibi mahzurları işlemek suretiyle şer'i şerif hududundan çıkmak da yok. وَلَا جِدَالَ Hiçbir mücadele de yok, hizmetçilerle yol arkadaşlarıyla ve diğerleriyle çekişmek de yok الْحَجِّ فِي hacda, hac günlerinde. وَمَا Ve her ne şeyi تَفْعَلُوا işlerseniz مِنْ خَيْرٍ hayırdan, sadaka vermek, iyi geçinmek gibi herhangi bir hayır yaparsanız, اللَّهُ bilir onu. Kim? الله! Âllâh-û Teâlâ. Hayırdan ve şerden yaptıklarınıza karşı size sevap veya ceza verir. وَتَزَوَّدُوا Ve azık edinin, maddi ve manevi muhtaç olduğunuz şeyleri tedarik ederek onunla hac yolculuğuna başlayın ve milletten yemek dilenerek onlara yük olmaktan sakının. فَانْ خَيْرَ الزَّادِ Şüphesiz azığın en hayırlısı التَّقْوَى takvâdır. Âllâh'tan korkup onun bunun malına canına saldırmaktan sakınmaktır. وَاتَّقُوا Ve sakının بِنِ benden اُولَى الْأَلْبَابِ ey tam akıl sahipleri, emirlerimi tutup yasaklarımdan kaçarak azabımdan korunun.

Hacc(ın vakti) bilinen aylardır. Her kim onlarda (o aylarda) hacı (kendine) farz eder (ihrama girer)se, artık hacda mücamêat (kadına yanaşmak veya kötü söz söylemek,) fasıklık (yasakları işleyerek şeriatın hududundan çıkmak) ve mücadele (çekişme, muhalefet) yoktur. Ve hayırdan ne işlerseniz Âllâh-û Teâlâ, onu (ilm-i ezeliyle) bilir. Bir de (hac seferinize yetecek miktarda) azıklanın. Muhakkak ki azığın en hayırlısı takvâdır. (Dilenmekten, insanlara yük olmaktan kaçınmaktır.) Ey (nefsin kötü düşüncelerinden kurtulmuş) akıl sahipleri! Benden korkun.

Âllâh-û Teâlâ, azık edinmeyi emrettikten sonra hac yolunda rızık aramanın yasak olmadığını ancak zikirden gafil olmamak gerektiğini beyan etmek üzere buyuruyor.

198- لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَبْتَغُوا فَضْلًا مِنْ رَبِّكُمْ فَإِذَا أَفَضْتُمْ مِنْ عَرَفَاتٍ فَاذْكُرُوا اللَّهَ عِنْدَ الْمَشْعَرِ الْحَرَامِ وَاذْكُرُوا كَمَا هَدَيْكُمْ وَإِنْ كُنْتُمْ مِنْ قَبْلِهِ لَمَنِ الضَّالِّينَ

لَيْسَ Olmadı, kim üzerine? عَلَيْكُمْ Sizin üzerinize جُنَاحٌ hiçbir günah أَنْ تَبْتَغُوا فَضْلًا herhangi bir fazlı (ticaret ve rızık) مِنْ رَبِّكُمْ Rabbinizden. Yâni hac aylarında ticaretle rızkınızı kazanmaktan men olmuş değilsiniz. Gerideki emirlere riâyetle hac, ticarete kazanca mâni değildir. فَإِذَا أَفَضْتُمْ Sonra ifâze ettiğiniz vakitte, topluca Müzdelife'ye akın ettiğinizde مِنْ عَرَفَاتٍ Arafat'tan. Cemaat halinde sel gibi Arafat'tan döndüğünüz vakitte, فَاذْكُرُوا hemen zikredin اللَّهَ Âllâh-û Teâlâ'yı, عِنْدَ الْمَشْعَرِ الْحَرَامِ Meş'ar-ı Haram yanında civarında. وَاذْكُرُوا Ve zikredin O'nu, Âllâh-û Teâlâ'yı كَمَا هَدَى hidâyet ettiği gibi كُنْتُمْ sizi. Yâni sizi güzel bir hidâyetle hidâyet ettiği, size hac vazifelerini ve O'nu nasıl zikredeceğinizi öğrettiği gibi, siz de O'nu kalben ve lisanen güzel bir zikirle zikredin. وَإِنْ كُنْتُمْ Şüphe yok ki siz idiniz, neden evvel? مِنْ قَبْلِهِ Ondan (Âllâh-û Teâlâ, sizi hidâyet etmeden) evvel لَمَنِ الضَّالِّينَ elbette dalâlete düşücülerden, iman ve tâati bilmeyenlerdendiniz.

Ey Müslümanlar! Hac mevsiminde de ticaret yoluyla, Rabbinizden bir Fazl-ı İlâhi olan rızık talep etmeniz (aramanızda) size hiç bir günah yoktur. Arafat(taki vakfeden) (ayrılıp sel gibi Müzdelife'ye) akın ettiğinizde Âllâh-û Teâlâ'yı, Meş'ar-ı Haram'ın yanında zikredin. O, size (böyle güzel) hidâyet bahşettiği gibi, siz de (güzel zikirlerle) O'nu yâdedin (anın.) Şüphe yok ki siz bundan, (bu hidâyetten) evvel elbette dalâlete düşenlerdendiniz. Âllâh-û

Teâlâ'yı nasıl zikredeceğinizi ve O'na nasıl ibadet edeceğinizi bil-
meyenlerdendiniz.

Âllâh-û Teâlâ, Arafat'ta zikretmeyi emrettikten sonra Müzdeli-
fe'den inmeyi ve istiğfar etmeyi emretmek üzere şöyle buyuruyor.

ثُمَّ أَفِضُوا مِنْ حَيْثُ أَقَاصَ النَّاسِ وَاسْتَغْفِرُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ
199-

ثُمَّ أَفِضُوا Bundan sonra ifâze edin, akın akın dönün. مِنْ حَيْثُ (Akın akın) döndüğü yerden النَّاسُ insanlar. Dönüşünüz in-
sanların döndüğü yer olan Arafat'tan olsun, Müzdelife'den olmasın.
وَاسْتَغْفِرُوا Ve istiğfar edin, mağfiret isteyin. اللَّهُ Âllâh-û Teâlâ'dan.
Vakfe yerindeki muhalefetinizden ve buna benzer cahilane işleri-
nizden dolayı, Âllâh-û Teâlâ'dan af isteyin. إِنَّ اللَّهَ Muhakkak Âllâh-û
Teâlâ, غَفُورٌ ziyâde mağfiret edicidir, af isteyenleri bağışlayıcıdır,
رَحِيمٌ ziyâde acıyıcıdır. O, kullarına merhamet ederek onlara ziyâ-
de in'am edicidir.

(Ey Kureyş ve ey Müslümanlar.) Sonra (Müzdelife'den değil
de) insanların döndüğü yerden, (Arafat'tan) siz de (akın akın)
dönün. (Menasık-ı Hacca tamamen iştirak edin) ve (bu husustaki
kusurlarınızdan, günahlarınızdan dolayı) Âllâh-û Teâlâ'dan mağ-
firet isteyin. Şüphe yok ki Âllâh-û Teâlâ, ziyâde mağfiret edici,
ziyâde acıyıcıdır.

Bu âyetteki hitabın, yalnız Kureyş kabilesine yapılmış olması
ihtimali de vardır. Çünkü Kureyş, Beyt-i Şerife hizmetleri sebebiy-
le Arap kabileleri içerisinde kendilerini şerefli ve mümtaz saydık-
larından, diğer kabilelerle beraber Arafat'ta vakfe yapmayı ken-
dilerine uygun görmeyip onlardan ayrılarak, Müzdelife'de vakfe

yaparlar ve "Biz Ehlullahız, Harem'in hizmetindeyiz." (Âllâh'ın yakınları ve Harem-i Şerif'in hizmetçileriyiz) diyerek, diğer insanlara karşı üstünlük taslarlar ve Arafat'a çıkmazlardı.

Âllâh-û Teâlâ, hacıların hac işlerini yerine getirdikten sonraki vazifelerini açıklamak üzere buyuruyor.

200- فَإِذَا قَضَيْتُمْ مَنَاسِكَكُمْ فَادْكُرُوا اللَّهَ كَذِكْرِكُمْ آبَاءَكُمْ أَوْ أَشَدَّ ذِكْرًا
فَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَقُولُ رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا وَمَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ مِنْ
خَلَاقٍ

menâsiklerinizi, sonra edâ edip bitirdiğiniz vakitte **فَادْكُرُوا اللَّهَ** hemen zikredin **كَذِكْرِكُمْ** Zikrettiğiniz gibi **أَوْ أَشَدَّ** babalarınızı, ecdadınızı veya daha şiddetli daha kuvvetli **ذِكْرًا** zikir cihetinden. İslam'dan önce âbâ-u ecdadınızın güzelliklerini andığınız gibi veya ondan daha şiddetli, daha kuvvetli bir şekilde Âllâh-û Teâlâ'yı zikredin. **فَمِنَ النَّاسِ** Artık o insanlardan vardır **مَنْ** o kimse ki (insanlardan öyle kimse vardır ki) **يَقُولُ** der. Hacda bulunanlardan bazıları duâsında, sadece dünyayı talep ederek (isteyerek) şöyle der. **رَبَّنَا** Ey Rabbimiz **آتِنَا** ver bize. **فِي الدُّنْيَا** Bize rütbeden, zenginlikten, yardımdan, dünyevi lezzetlerden vereceklerinin hepsini dünyada ver. **وَمَا لَهُ** Bu kişi için yoktur **فِي الْآخِرَةِ** ahirette **مِنْ خَلَاقٍ** hiçbir nasip, onun isteği dünyaya bağlıdır. En kıymetli yerde, en basit istekte bulunmuş ve dâimi nimetler istemekten yüz çevirmiştir.

Sonra menâsikinizi (hacca ait ibadetlerinizi) bitirince, (şeytan taşılayıp farz tavafı yaparak Mina'da yerleştikten sonra, cahiliyet devrinde) babalarınızı (böbürlenerek) andığınız gibi, hatta daha

kuvvetli bir anışla (daha şevk ve heyecanla) Âllâh'ı zikredin (anın. Asıl O'nun yüceliğini, kudret ve azametini, sizlere verdiği nimetleri yâd edin. O'ndan dünyevi ve uhrevi hayırlar isteyin.) Artık o insanlardan kimi, "Ey Rabbimiz, bize (nasibimizi) dünyada ver" der ki onun (gibi dünyaya düşkün olanlar) için, ahirette hiçbir nasip yoktur.

İbni Abbas Radiyâllâhû Anh'dan rivâyet olundu ki; "Cahiliyet ehli, hacdan sonra Mina'da, mescitle dağ arasında otururlar, bütün gün babalarının iftihar edilecek menkıbelerini anarlardı. Her biri bununla kendisinin, akran arkadaşları arasında yükselmesini isterlerdi. Âllâh-û Teâlâ bu âyet-i celileyi inzal buyurarak, bu işten onları nehyetti ve onlara babalarını anmaları yerine, kendisini zikretmesini ve kendisine tazim ve senâda bulunmalarını emretti.

Âllâh-û Teâlâ, bundan sonra hem dünya hem ahiret iyiliğini isteyenleri medh etmek üzere şöyle buyuruyor.

201- وَمِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ

وَمِنْهُمْ Ve onlar, (hac'da bulunan insanlardan) مَنْ öylesi var ki يَقُولُ der; رَبَّنَا "Ey Rabbimiz, آتِنَا bize فِي الدُّنْيَا dünyada حَسَنَةً iyilik güzellik, وَفِي الْآخِرَةِ ahirette de (bize ver) حَسَنَةً iyilik ve muhafaza et, kuru بِنَا bizi عَذَابَ النَّارِ ateş (cehennem) azabından.

Ve onlardan bazısı da; "Ey Rabbimiz! Bize dünyada da hasene (iyilik) ver, ahirette de hasene ver ve bizi ateş (cehennem) azabından kuru" derler.

"Üç şey vardır ki bunlar, Âdemoğlunun saadetinden bahtiyar-

lığından sayılır. Sâliha kadın, elverişli mesken ve iyi hayvan. Yine üç şey vardır ki bunlar da Âdemoğlunun şekâvet-i bedbahtlığı cümlesindendir. Kötü kadın, kötü mesken ve kötü hayvan” buyurmuşlardır.

أُولَٰئِكَ لَهُمْ نَصِيبٌ مِّمَّا كَسَبُوا وَاللَّهُ سَرِيعُ الْحِسَابِ -202

أُولَٰئِكَ İşte onlar, (dünya ve ahirette hasene isteyenler) var ya. لَهُمْ Onlar için vardır نَصِيبٌ büyük bir nasip (pay,) مِّمَّا o şeylerden ki كَسَبُوا kazandılar yaptıkları güzel ameller cinsinden veya kazandıkları amellerinden dolayı yahut da أُولَٰئِكَ her iki fırkaya da. Sade dünya isteyenlerle, hem dünya hem de ahireti isteyenlere işaret olabilir. وَاللَّهُ Ve Âllâh-û Teâlâ, سَرِيعُ الْحِسَابِ hesabı çok süratli olanıdır. “Kudretinin şanı yüce olan Zat-ı Pâk-i Sübhaniyesinin tâatını ihlâl etmekten, (bozmaktan) sakının. Tâat ve hasenât kazanmaya koşun” demektir.

İşte onlar (hem dünya hem ahireti isteyenler) için kazandıklarından, (yaptıkları güzel amellerden) dolayı büyük bir nasip vardır. Ve Âllâh-û Teâlâ, hesabı pek süratli olandır.

Bütün insanlar bir an içinde yaptıklarını, onların gerektirdiği sevap veya cezayı derhal bilecekler ve hesabın maksadı da meydana gelecektir.

Âllâh-û Teâlâ, Arafat ve Müzdelife'deki vakfeyi, Müzdelife'den de Mina'ya inileceğini açıkladıktan sonra, Mina'da cereyan edecek halleri beyan etmek üzere buyuruyor.

وَاذْكُرُوا اللَّهَ فِي أَيَّامٍ مَّعْدُودَاتٍ فَمَنْ تَعَجَّلَ فِي يَوْمَيْنِ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ -203

وَمَنْ تَأَخَّرَ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ لِمَنِ اتَّقَىٰ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّكُمْ إِلَيْهِ
تُحْشَرُونَ

وَأَذْكُرُوا Ve zikredin Âllâh-û Teâlâ'yı, قَىٰ günlerde
فَىٰ يَوْمَيْنِ acele ederseٓ عَجَلٌ sayılı. قَمَنْ Her kim
de. Kurban Bayramı gününden sonra iki günde, cemreleri atmak
(şeytanı taşlamakla) iktifa edip (yetinip) üçüncü günde atmayı
beklemeyerek Mina'dan ayrılmakta acele ederse, فَلَا إِثْمَ hiçbir
günah yoktur عَلَيْهِ o kişi üzerine. Acele eden kişi üzerine, ruhsat-
la acele etmesinden dolayı hiçbir günah yoktur. وَمَنْ Ve her kim ki
تَأَخَّرَ geri kaldı Mina'dan çıkmakta, acele etmeyerek üçüncü gün
zeval (Güneşin tepe noktasından kaymaya başlamasından) önce
veya sonra taşlamasını yaparak Mina'dan ayrıldı ise, فَلَا إِثْمَ hiçbir
günah yoktur عَلَيْهِ o kişi üzerine, bu ruhsatı terketmesinden dola-
yı ona da günah yoktur. لِمَنِ O kimse içindir ki اتَّقَىٰ ittikada bulun-
du (haramlardan sakındı.) وَاتَّقُوا Ve sakının Âllâh-û Teâlâ'dan,
hac amelleriyle iştigal (uğraşma) esnasında ve sonrasında, her
işinizde Âllâh-û Teâlâ'dan sakının ki amellerinize itibar edilsin. Zira
günahlar, amellerin sevabını yiyip bitirir. وَاعْلَمُوا Ve bilin ki أَنْكُمْ
muhakkak siz إِلَيْهِ ancak O'na, Âllâh'ın huzuruna تُحْشَرُونَ haşrolu-
nacaksınız. Amellerinizin karşılığını almak için ancak O'nun huzu-
runda toplanacaksınız.

Ve sayılı günlerde (teşrik günlerinde,) Âllâh-û Teâlâ'yı zikre-
din. (Tekbir ve tehlilde bulunun namazları müteakip. Kurbanları
keserken ve taşları atarken tekbir alın.) Artık her kim (kurban
gününden sonraki) iki günde, (işini bitirip Mina'dan ayrılmak hu-
susunda) acele ederse, onun üzerine hiçbir günah yoktur. Ve her

kim geri kalırsa (acele etmeyip üçüncü günü de Mina'da kalırsa,) onun üzerine de hiçbir günah yoktur. (Fakat bu serbestlik, haccını Rıza-i İlâhi için yapıp, Âllâh-û Teâlâ'nın yasaklarına yaklaşmaktan) sakınan içindir. Ve Âllâh-û Teâlâ'dan korkun, (bütün işlerinizde takvâdan ayrılmayın.) Ve bilin ki muhakkak sizler ancak O'na, (Âllâh-û Teâlâ'nın huzuruna) haşr olunacak, (toplanacak)sınız.

Rivâyete göre; Bir adam, Şeyh'ül İslam Ahmed En-Nakımi el Câmi Kaddasallâhû Sırrahûlaziz'in sohbetine devam eder ve onun başının üzerinde bir nur görürdü. Bu kişi bir kere hacca gitti, döndüğünde bu halini kaybetti ve şeyh efendiye bunun sebebini sordu.

Şeyh'ül İslam Efendi buyurdu ki; "Evladım, sen evvelce çok tevazûlu hâl sahibiydin. Şimdiyse haccın seni mağrur etti, kendine bir kıymet verdin ve onun için rütbenden düştün. Evvelce gördüğün nuru göremedin" buyurdu.

Âllâh-û Teâlâ, yalnızca dünya isteyen münafığın hâlini beyan etmek üzere şöyle buyuruyor.

204- وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُعْجِبُكَ قَوْلُهُ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَيُشْهَدُ اللَّهُ عَلَى مَا فِي قَلْبِهِ وَهُوَ أَلَدُّ الْخِصَامِ

وَمِنَ النَّاسِ Ve insanlardan vardır, مَنْ o kimse ki يُعْجِبُكَ insanlardan. Öylesi vardır ki seni hayret verecek şekilde hoşlandırır. قَوْلُهُ Onun sözü الْحَيَاةِ الدُّنْيَا dünya hayatı hakkında, dünya işlerinin idaresi, geçim sebeplerinin beyanı (açıklaması) sana karşı muhabbet ve bağlılık hakkında iddiası senin hoşuna gider. Veya o kişinin tatlılığı ve fesahatı (güzel ifâdesi) sebebiyle dünyada sözü sana hoş gelirse de ahirette yalan ve çirkinliği zuhur edeceğinden

وَإِذَا تَوَلَّى Ve o ayrılıp döndüğünde, o münafık, yumuşak ve tatlı sözlerinden sonra senin huzurundan ayrıldığında veya herhangi bir işin başına geçtiğinde سَعَى sa'y eder (çalışır, faaliyet gösterir) yeryüzünde لِيُفْسِدَ fesat çıkarmak için. فِيهَا Yeryüzünde وَيُهْلِكَ helâk etmek (kökünden kurutmak) için الْحَرْثَ ekinleri, الْفُسَادَ لَا يُحِبُّ sevmez. وَاللَّهُ Âllâh-û Teâlâ ise fesadı, fesattan razı olmaz. Fesada da ona sebep olana da buğz eder.

Ve münafık senin yanından ayrılınca (veya iş başına geçtiğinde,) yeryüzünde fesat çıkarmaya, ekin ve zürriyeti helâk etmeye çalışır. Âllâh-û Teâlâ ise fesadı sevmez.

Bu âyet-i celile, Ahnes İbni Şerik'in kötü huylarından diğer birini ortaya koymaktadır. Bu münafık, Efendimiz Sallâllâhû Aleyhivessellem'i sevdiğini ve iman etme kararında olduğunu açıkladıktan sonra Efendimiz Sallâllâhû Aleyhivessellem'in yanından ayrıldığında, Müslümanlardan birinin tarlasına uğradı, ekinleri yaktı, merkeplerini öldürdü.

Âllâh-û Teâlâ, bu münafığın ahlâkından diğer bir kötü huyunu beyan etmek üzere buyuruyor.



وَإِذَا قِيلَ لَهُ اتَّقِ اللَّهَ أَخَذَتْهُ الْعِزَّةُ بِالْإِثْمِ فَحَسْبُ جَهَنَّمَ وَلِيئَسَ 206- الْمِهَادُ

وَإِذَا قِيلَ Denildiği zaman لَهُ ona, vaaz ve nasihat yoluyla o münafığa denildiğinde. اتَّقِ Sakın, kork Âllâh-û Teâlâ'dan. Yaptığının işlerden kork, yalan söyleme, iki yüzlülük yapma denildiğinde,

أَحَدَتْ alır yakalar ُ onu (o münafiğı) الْعِزَّةُ gururu. Kibiri ve izzet-û nefsi onu sürükler بِالْإِثْمِ günaha, buna göre. فَحَسْبُهُ Öyleyse ona yeter, جَهَنَّمُ cehennemdir. Cehennem ona kâfidir. وَلَبِئْسَ Vâllâhi, elbette ne kötü oldu الْمِهَادُ döşek, yatak. Yâni cehennem, ne kötü döşektir.

Ve ona (münafiğa,) "Âllâh'tan kork" dendiği zaman, izzet-(i nefsi, cahilâne kibr)i kendisini (daha ziyâde) günah işlemeye götürür. (Veya kâlbindeki eski küfür sebebiyle izzet-i nefis onu yakalar.) Artık ona, (ceza ve azap olmak üzere) cehennem yetişir. Ve andolsun ki elbette (cehennem) ne kötü döşektir.

"Âllâh'tan kork" denildiği zaman kızan kişilere, zem (kınama) vardır. Bundan dolayı ulemâ buyurmuştur ki; Dâvâcı, hakime "adaletli ol" ve buna benzer sözler dediğinde, hakim onu azarlama hakkı vardır. Ama davacı "Âllâh'tan kork" ifâdesini kullandığında, hâkim onu azarlayamaz.

Âllâh-û Teâlâ, bundan önceki âyet-i celilelerde münafikların sıfatlarını beyan ettikten sonra, şimdi de muhlis kulların hallerini beyan etmek üzere şöyle buyuruyor.



وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْرِي نَفْسَهُ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ وَاللَّهُ رَؤُفٌ بِالْعِبَادِ -207

وَمِنَ النَّاسِ Ve insanlardan vardır مَنْ ol bir kimse ki, insanlar içinde öylesi de vardır ki يَشْرِي satar نَفْسَهُ nefsinin (canını,) ابْتِغَاءَ Âllâh-û Teâlâ'nın rızasını talep için. Âllâh-û Teâlâ'nın rızasını kazanma uğrunda cihada atılarak veya ölünceye kadar emr-i bil-ma'ruf ve nehy-i anil münkerde bulunarak nefsinin fedâ eder. Veya Âllâh rızasını talep ettiği için malını vererek, canını

düşmanlardan satın alır, kurtarır. **وَاللَّهُ** Âllâh-û Teâlâ ise **رَوْفٌ** ziyâde esirgeyicidir **بِالْعِبَادِ** kullarını.

Ve insanlardan bazıları vardır ki Âllâh-û Teâlâ'nın rızasını talep için nefsini satar, (canını fedâ eder.) Âllâh-û Teâlâ ise kullarına çok re'fetli, şefkatli (esirgeyici)dir.

Bu âyet-i kerimenin sebep-i nüzulü; Süheyb-i Rûmi Radiyâllâhû Anh hakkında nâzil olmuştur. Bu zat yüz yaşında olduğu halde, Medine-i Münevvere'de bulunan Efendimiz Sallâllâhû Aleyhivessellem'e hicret için Mekke'den çıktığında, Kureyş müşriklerinden bir cemaat peşine düşerek, beraberinde bulunanlardan bir cemaati öldürmüşlerdi. Bu zat ise pek isabetli atıcıydı, yanında da okları bulunuyordu.

Peşine düşen Kureyş cemâatine dönerek; "Ey Kureyş güruhu, siz elbette içinizdeki en isabetli atıcılardan olduğumu biliyorsunuz. Bilesiniz ki oklarımdan her birini, sizin birinizin kalbine saplarım. Ve Âllâh'a yemin olsun ki yanımdaki oklardan her birini atmadıkça ve sonra kılıcım elimde kaldığı müddetçe onunla vurmamak, siz bana ulaşamazsınız. Sonra istediğinizi yapın. Benim, sizinle Mekke'de bulunmam size bir fayda vermez, hicretime mâni olmayın. Zira ben pîr-i faniyim. Benim Mekke'deki evimde malım vardır, dönün onu alın. Beni dinimle başbaşa bırakın" dedi.

Onlar da öyle yaptılar ve döndüler, kendisi de Medine-i Münevvere'ye doğru yürüdü. Medine-i Münevvere'ye gelince Ebu Bekir Sıddık Radiyâllâhû Anh, O'nu karşılayarak "Ya Suheyb! Alış verişin çok kârlı oldu" dedi.

Bunun üzerine Süheyb Radiyâllâhû Anh, Ebu Bekir Sıddık Radiyâllâhû Anh'a; "Hangi alışverişten bahsediyorsun?" deyince,

Ebu Bekir Sıddık Radiyâllâhû Anh, kendisi hakkında bu âyet-i celilenin nâzil olduğunu ona haber verdi.

Süheyb Radiyâllâhû Anh bununla çok ferahlandı. Daha sonra Efendimiz Sallâllâhû Aleyhivessellem'in huzuruna girince, Efendimiz Sallâllâhû Aleyhivessellem, ona "Yâ Ebâ Yahya! Alış verişin kârlı oldu, alış verişin kârlı oldu" buyurdular. Ve hakkında nâzil olan bu âyet-i kerimeyi kendisine okudular.

Âllâh-û Teâlâ, münafığın ifsadını ve Mü'minin din uğrunda canını fedâyâ hazır olduğunu beyandan sonra, bütün iman ehlini şer'i hükümlere boyun eğmeye davet etmek üzere şöyle buyuruyor.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ادْخُلُوا فِي السِّلْمِ كَافَّةً وَلَا تَتَّبِعُوا خُطَوَاتِ الشَّيْطَانِ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِينٌ 208-

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا Ey iman edenler. ادْخُلُوا Girin فِي السِّلْمِ istis-lâma, teslimiyet ve taata, İslam'a. كَافَّةً Hep beraber olduğunuz halde, bütününüzle İslam'a dâhil olun. Hiç biriniz elini Âllâh'ın tâatından çekmesin. وَلَا تَتَّبِعُوا Tâbi olmayın, uymayın خُطَوَاتِ الشَّيْطَانِ şeytanın adımlarına. إِنَّهُ Zira muhakkak o (şeytan) لَكُمْ sizin için büyük düşmandır مُّبِينٌ apaşikâr. Size karşı düşmanlığı çok açıktır, vesveseleriyle sizin İslamiyetinizi ifsat etmek istiyor, ona uymayın.

Ey iman edenler! Hep birden İslam'a girin ve şeytanın adımlarına uymayın. Zira o, şüphe yok ki sizin için apaşık bir düşmandır.

Ey Mü'minler, hepiniz birden ittifak dairesine girin. Birbirinizle çekişmeyi, birbirinizden ayrılmayı terk edin ki İslam kitlesinin gücüne hâlel (bozukluk) gelmesin. Ve İslam'ın heybeti mahfuz

kalsın (korunsun) ve şeytanın sözüyle tefrikaya düşüp birbirinizin aleyhinde bulunmakla düşman elinde perişan olmayın, demektir.

Cenâb-ı Hak, şer'i hükümlerin tamamına teslim olmayı emrettikten sonra, şeytanın aldatmalarına aldanarak şeriatın hükümlerine uymakta tekâsül (tenbellik) edenleri tehdit etmek (korkutmak) üzere şöyle buyuruyor.

فَإِنْ زَلَلْتُمْ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْكُمْ الْبَيِّنَاتُ فَأَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ -209

فَإِنْ زَلَلْتُمْ Artık eğer kayarsanız, İslam'a girmekten meyleder, uzaklaşırsanız. Ve ilmen olsun, amelen olsun hakkı şaşırır ve aşarsanız, الْبَيِّنَاتُ size geldikten sonra مَا جَاءَتْكُمْ beyyineler. Kendisine girmeye davet edildiğiniz İslam'ın hak olduğuna dâir pek açık deliller ve pek zahir şahitler geldikten sonra yine de kayarsanız. فَأَعْلَمُوا Artık bilin ki اللَّهُ أَنَّ muhakkak Âllâh-û Teâlâ عَزِيزٌ ziyâde kavidir, işine galiptir. Sizden intikam almaktan hiçbir şey, O'nu aciz bırakamaz. حَكِيمٌ Ziyâde hikmet sahibidir, her ne işlerse yerindedir. Sizden haksız yere intikam almaz.

Artık size, bunca beyyine (aklî ve naklî delil)ler geldikten sonra, yine kayarsanız (gösterilen doğru yoldan çıkarsanız.) Artık bilin ki şüphesiz Âllâh-û Teâlâ, Aziz, galibin galibidir, mağlup olmayan galiptir. O'nun, sizden intikam almasına hiç bir şey mâni olamaz, sizlere lâîk olduğunuz cezayı verir. Hâkim, (her emri, her yaptığı bir hikmet ve maslahata dayalıdır.)

Âyet-i kerimede geçen زَلَلْتُمْ fiil-i mazi olan, mastarı olan "zelel" ayak kayma mânâsında ise de burada, şeriat tarafından emredilen ibadetlerden dönme mânâsındadır. İnanç ve fıkıh meselelerinde tembellik etmeyi ve tersine hareket etmeyi içine almaktadır.

Burada asıl; inanç meselelerinden dönen kâfirlerden olduğu gibi, ibadetleri terkedip günahları işleyen bütün günahkârlardan intikam alınacağı açıklanarak, küçük ve büyük günah işleyenler de tehdit edilmiştir.

Âllâh-û Teâlâ, bütün insanların İslâm'a girmelerini emredip bundan kaçınanları tehdit ettikten sonra, başlarına gelecek azabı beyan etmek üzere buyuruyor.

210- هَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا أَنْ يَأْتِيَهُمُ اللَّهُ فِي ظُلَلٍ مِنَ الْغَمَامِ وَالْمَلَائِكَةُ وَقُضِيَ الْأَمْرُ وَإِلَى اللَّهِ تُرْجَعُ الْأُمُورُ

هَلْ يَنْظُرُونَ Gözetmiyorlar, İslâm'a girmeyi terkedip şeytanın izlerine uyanlar beklemiyorlar. Burada يَنْظُرُونَ "yentezirûne" mânâsındadır. إِلَّا أَنْ يَأْتِيَ Ancak gelmesini bekliyorlar هُمْ onlara. Âllâh-û Teâlâ, sonradan yaratılanlara benzemekten münezzeh, (son derece uzak) olarak ve mahlûkatın sıfatları ile kayıtlanmıyarak, kendine yakışan bir mânâ ile Âllâh-û Teâlâ'nın, onlara gelmesini bekliyorlar. فِي ظُلَلٍ مِنَ الْغَمَامِ Gölgele içinde, Âllâh-û Teâlâ'nın azabının gelmesini bekliyorlar, وَالْمَلَائِكَةُ meleklerin de. Onlara azap etmeye vekil kılınmış meleklerin de gelmesini bekliyorlar. وَقُضِيَ Ve hükmolunmasını الْأَمْرُ iş, yâni kulların hesapları tamamlanıp, itâat edenlerin mükâfatlandırılıp, âsilerin ise azaba çarptırılarak helâk edilme işlerinin bitirilmesini bekliyorlar. وَإِلَى اللَّهِ Ve ancak Âllâh-û Teâlâ'ya تُرْجَعُ döndürülecektir أُمُورُ bütün işler.

Onlar (İslâm'a girmeyenler) ancak (beyaz) buluttan gölgeler içinde Âllâh'ın, (yaratılanlara benzemekten münezzeh olarak, kendine yakışan bir şekilde kendisinin veya emir ve azabının,) meleklerle birlikte onlara gelmesini ve (kıyamet koparak helâk

edilme) iş(lerin)in bitiverilmesini mi bekliyorlar? Hâlbuki (bütün) işler ancak Âllâh-û Teâlâ'ya döndürülecektir.

Efendimiz Sallâllâhû Aleyhivessellem buyurdu; Âllâh-û Teâlâ, bana ümmetimden şikâyetle bulunarak şöyle buyurdu; "Ben, onlardan sebep şeytanı terkettim (kovdum.) Onlar ise bana karşı gelip şeytana itâat ediyorlar."

Âllâh-û Teâlâ, kâfirlerin ancak azabın gelmesini beklediklerini açıkladıktan sonra, delilleri inkâr edenlerin tehdide müstehak olduklarını beyan etmek üzere şöyle buyuruyor.

211- سَلِّ بَنَى إِسْرَآءِيلَ كَمْ أَتَيْنَاهُمْ مِنْ آيَةٍ بَيِّنَةٍ وَمَنْ يُبَدِّلْ نِعْمَةَ اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْهُ فَإِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ

Sor سَلِّ Bِنَى إِسْرَآءِيلَ İsrâiloğullarına, senin zamanında mevcut olan isrâiloğullarının reislerine sor ki; كَمْ "Ne kadar أَتَيْنَا verdik onlara مِنْ آيَةٍ بَيِّنَةٍ? Âyetten? Apaçık isrâiloğullarına sor ki onlara, nice âyetler vermiştik. وَمَنْ Her kim يُبَدِّلْ tebdil eder (değiştirir)se نِعْمَةَ اللَّهِ Âllâh'ın nimetlerini. Âyetlere inanıp tatbik ederek şükredeceği yerde, âyetleri inkâr edip dâlâlete düşerse, مِنْ بَعْدِ (o nimet) geldikten sonra ُ ona. O âyetler kendisine ulaştıktan ve onları bilme imkânına sahip olduktan sonra. فَإِنَّ اللَّهَ Muhakkak Âllâh-û Teâlâ, شَدِيدُ الْعِقَابِ azabı çok şiddetli olmandır.

(Ey Habibim!) İsrâiloğullarına sor ki biz, onlara ne kadar açık âyetler vermiştik. Her kim Âllâh'ın nimetini, o (nimet) kendine geldikten sonra tebdil eder (nankörlük ederek değiştirir)se, şüphesiz Âllâh-û Teâlâ, azabı çok şiddetli olmandır.

Ey Habibim Sallâllâhû Aleyhivessellem, kavmin seni dinlemedikleri için müteessir olma. İsrâiloğulları ne kadar mucizeleri

gördükleri halde imân etmeyenler oldu. Sen de ümmetine tebliğ ettin. İman edenler oldu. İman etmeyenler de ümmet-i davette kaldılar. Senin zamanında da her kim, Âllâh'ın âyetlerini tebdil ederse Âllâh-û Teâlâ'nın azabı şeditir.

Âllâh-û Teâlâ, Nimet-i İlâhiye'yi değiştirenlerin azaba müstehak olduklarını beyan ettiği gibi, nimeti değiştirmenin sebebini açıklamakla buyuruyor.

212- رُيِّنَ لِلَّذِينَ كَفَرُوا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا وَيَسْخَرُونَ مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ اتَّقَوْا فَوْقَهُمْ يَوْمَ الْقِيَمَةِ وَاللَّهُ يَرْزُقُ مَنْ يَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ

رُيِّنَ Ziyâde süsletildi لِلَّذِينَ o kimselere ki كَفَرُوا küfrettiler. Kâfirlerin gözlerine son derece güzel gösterildi, الْحَيَاةُ الدُّنْيَا dünya hayatı. وَيَسْخَرُونَ Alay ederler ve eylenirler مِنَ الَّذِينَ o kimselerden ki آمَنُوا imân ettiler, مِنْ ibtida içindir. Sanki Mü'minler, kâfirler tarafından alay edilmenin mebde-i (başlangıç noktası) kılındılar, demektir. وَالَّذِينَ O kimseler ki اتَّقَوْا sakındılar, imân sebebiyle haram işlemekten korkanlar ise فَوْقَهُمْ onların (kâfirlerin) üstündedirler. Onlar Â'lâ-i İlliyyin'de (cennetin en yüksek derecesinde)dirler. Kâfirler ise cehennemin en alt tabakasındadırlar يَوْمَ الْقِيَمَةِ kıyâmet gününde. وَاللَّهُ Âllâh-û Teâlâ, يَرْزُقُ rızıklandırır مَنْ o kimseyi ki يَشَاءُ diliyor, dilediğini hem dünya hem ahirette rızıklandırır, بِغَيْرِ حِسَابٍ hesapsız, ölçsüz. Âllâh-û Teâlâ, çok zengin olduğu için vermekle biteceğinden korkmaz.

Kâfirlere dünya hayâtı çok süslendirildi. Ve onlar (kâfirler,) imân edenlere (Bilâl, Ammar, Süheyb Radiyâllâhû Anhûm) gibi fakirler ile eğleniyorlar. Hâlbuki takvâ sahipleri (olan o Mü'min-

ler,) kıyâmet gününde onların fevkinde (üstünde)dirler. Ve Âllâh-û Teâlâ, dilediğini hesapsız (ölçüsüz) rızıklandırır.

Dünya hayatına kâfirler, iki elle sıkı sıkıya, hırsla yapışıyor. Elinden çıkmasını istemiyor. Dünya hayatı kâfirler için ziynetleniyor. Şeytan dâima insanın karşısına fakirliği koyuyor. "Sakın verme, fakir olursun" diyor.

Mü'min, Câmi'de ne kadar kalırsa ziyâde kalmak istiyor. Münâfık ise bir an önce Câmi'den çıkıp gideyim diyor.

Bu âyet-i kerime, Ebû Cehil ve arkadaşları hakkında nâzil olmuştur. Dünya onlara döşendiği için, Mü'minlerin fakirleriyle eğleniyor, onları hakir görüyorlardı.

Münâfıkların reisi olan Übey ibn-i Selül hakkında nâzil olduğu da rivâyet edilmiştir.

Âllâh-û Teâlâ, bu dünya hayatının kâfirlere süslü kılındığını beyan ettiği gibi, dünyanın bu zinetlerine aldanmanın belli bir zamana kadar, belli bir zamana mahsus olmayıp evvelden beri insanların âdeti olduğunu açıklamak üzere şöyle buyuruyor.

213- كَانَ النَّاسُ أُمَّةً وَاحِدَةً فَبَعَثَ اللَّهُ النَّبِينَ مُبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَ وَأَنْزَلَ مَعَهُمُ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِيَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ فِي مَا اخْتَلَفُوا فِيهِ وَمَا اخْتَلَفَ فِيهِ إِلَّا الَّذِينَ أُوتُوهُ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْهُمْ الْبَيِّنَاتُ بَغْيًا بَيْنَهُمْ فَهَدَى اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا لِمَا اخْتَلَفُوا فِيهِ مِنَ الْحَقِّ بِإِذْنِهِ وَاللَّهُ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ

كَانَ İdi. (Kim?) النَّاسُ İnsanlar أُمَّةً bir ümmet, وَاحِدَةً tek. İmân-da ve hakka uymakta ittifak etmiş bir topluluktur. فَبَعَثَ Gönderdi اللَّهُ Âllâh-û Teâlâ, النَّبِينَ peygamberleri (Sallâllâhû Aleyhivessel-

lem ve Aleyhissalatû Ecmain) مُبَشِّرِينَ müjdeleyici oldukları halde. İnanıp itâât edenleri sevapla müjdeleyici olarak. وَمُنْذِرِينَ. Ve korkutucu oldukları halde, küfre düşüp isyân edenleri azapla korkutucu olarak gönderildi. وَأَنْزَلَ. Ve Âllâh-û Teâlâ, indirdi مَعَهُمْ onlarla (o peygamberlerle) beraber الْكِتَابَ kitabı. Yâni kitap cinsini veya her bir peygamberin kendisine ait kitabını. بِالْحَقِّ Hak ile Âllâh-û Teâlâ indirdi, لِيَحْكُمَ hükmetsin için. Âllâh-û Teâlâ veya gönderilmiş olan peygamber veya O'nun kitabı hükmetsin için بَيْنَ النَّاسِ insanlar arasında. O şey hususunda ki اِخْتَلَفُوا (insanlar) ihtilâf ettiler فِيهِ o şeyde. Âllâh-û Teâlâ, ittifaktan sonra ihtilâfa düşmüş oldukları hak din olan İslam hususunda hükmetsin için kitap indirdi veya peygamberleri gönderdi. وَمَا اِخْتَلَفَ Hâlbuki ihtilâfa düşmedi فِيهِ onda, hakkı inkâr etmek suretiyle hakta veya kendilerine indirilmiş olan kitabı değiştirip bâtil tevillerle haktan saptırmak suretiyle kitapta ihtilâf etmedi. إِلَّا الَّذِينَ Ancak o kimseler ihtilâf etti ki أُوتُوا verildiler ُ ona (ancak kendilerine kitap verilenler ihtilâfa düştü.) الْبَيِّنَاتُ onlara هُمْ Geldikten sonra مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْ beyyineler, hakka delâlet eden pek açık deliller, kendilerine gelip akıllarında yerleştikten sonra ihtilâfa düştüler. بَغْيًا Bağy (zulüm veya hased)den dolayı, azgınlık ve haksız yere yükseklik taslamaktan dolayı بَيْنَهُمْ aralarında, birbirlerine karşı olan haksızlıklar veya birbirlerini çekememelerinden ötürü. فَهَدَى Bunun üzerine hidâyet etti اللَّهُ Âllâh-û Teâlâ, الَّذِينَ o kimseleri اٰمَنُوا imân ettiler, kitaba inananları hidâyet etti. لِمَا O şeye ki اِخْتَلَفُوا ihtilâf ettiler, فِيهِ o şey de مِنَ الْحَقِّ haktır. Âllâh-û Teâlâ hakkında ihtilâfa düştükleri. Hakka ve gerçeğe imân edenleri, hidâyet buyurdu (ulaştırdı) بِإِذْنِهِ kendi izniyle. Kendi emri, iradesi, muvaffak kılma-

sı, kolay etmesi ve lütf-û rahmetiyle. وَاللَّهُ Ve Âllâh-û Teâlâ, يَهْدِي hidâyet eder مَنْ o kimseyi ki يَشَاءُ diliyor, hidâyet etmeyi dilediği kişiyi hidâyet eder. إِلَى صِرَاطٍ Öyle bir yola ki مُتَقِيمٍ dosdoğru olucu, doğru yolu gösterir.

İnsanlar (tevhid ve İslâm üzere ittifak etmiş) tek bir ümmetti. (Sonra kimi imân edip, kimi küfre sapmak suretiyle ayrılığa düştüler.) Âllâh-û Teâlâ, müjdeleyici ve korkutucu olarak peygamberleri gönderdi ve ihtilâfa (ayrılığa, anlaşmazlığa) düştükleri hususlarda insanlar arasında hüküm vermesi için. Onlarla beraber hakla (doğruluk ve adalete bürünücü olarak) kitap(lar) indirdi. Hâlbuki onda (indirilen kitapta, gönderilen peygamber ve onun dininde hiç kimse) ayrılığa düşmedi. Ancak kendilerine apaçık deliller geldikten sonra, (sırf) zulüm (haksızlık veya kıskançlık)larından dolayı, kendilerine kitap verilenler ihtilâfa düştüler. Bunun üzerine Âllâh-û Teâlâ, imân edenleri (insanların) kendilerinde ihtilafa düştükleri hakka (doğru yola) hidâyet etti (ulaştırdı.) Ve Âllâh, dilediğini dosdoğru bir yola kavuşturur.

Übey ibni Kaab Radıyâllâhû Anh'dan rivâyet edilmiştir ki; "Âdem Aleyhisselam ile İdris Aleyhisselam arasında insanlar, Âdem Aleyhisselam'ın şeriatına sarılmış, muvahhid (Âllâh-û Teâlâ'yı bir kabul ediciy)diler. Aralarında asla ihtilâf yoktu. Ancak Kabil ve ona uyan az kişilerin dışında bütün insanlar, meleklerle musafaha edecek derecede iyi bir hal içindeydiler. Bu hal, İdris Aleyhisselam'ın göklere kaldırılmasına kadar devam etti.

Âllâh-û Teâlâ, dilediği kulunu dosdoğru yola kavuşturacağını beyan ettiği gibi, bu hidâyetin bir takım meşakkatlara tahammül etmekle tamamlanacağını açıklamak üzere buyuruyor.



214- أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَأْتِكُمْ مَثَلُ الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِكُمْ مَسَّتْهُمُ الْبَأْسَاءُ وَالضَّرَاءُ وَزُلْزِلُوا حَتَّى يَقُولَ الرَّسُولُ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ مَتَى نَصُرُ اللَّهُ أَلَا إِنَّ نَصْرَ اللَّهِ قَرِيبٌ

Yoksa zannettiniz mi girmenizi (gireceğini- zi) size, مَثَلُ Hâlbuki henüz gelmedi (cennete) الْجَنَّةُ (o kimselerin meseli (halleri) ki sizden evvel. Ey Ümmet-i Muhammed! Sizden evvel geçen nebiler ve beraberindeki mü'minlerin başlarına gelen şiddetli haller, sıkıntı ve meşakkatler sizin başınıza gelmedikçe, cennete gireceğinizi mi zannettiniz?) مَسَّتْ Dokundu, isabet etti هُمْ onlara (sizden öncekilere) الْبَأْسَاءُ şiddetler, korkular, fakirlikler, kıtlıklar, الْضَّرَاءُ sıkıntılar, elem ve hastalıklar, وَزُلْزِلُوا sarsıldılar envâi çeşit belâlarla, zelzeleye benzer bir şekilde ızdıraba düşürüldüler. حَتَّى يَقُولَ De- yinceye kadar الرَّسُولُ peygamber (o zamanın peygamberi.) وَالَّذِينَ O kimseler ki آمَنُوا imân ettiler مَعَهُ onunla beraber. O zamanın peygamberi ve beraberindeki Mü'minler. مَتَى Ne zaman (gelecek) نَصْرُ اللَّهِ Âllâh'ın yardımı? "Bize vadettiği yardımı ne zaman gelecek?" deyinceye kadar sarsıldılar. O zaman Âllâh-û Teâlâ tarafın- dan, onlara şöyle cevap verildi. أَلَا إِنَّ نَصْرَ اللَّهِ "Agâh olun, gözünü- zü açın, muhakkak Âllâh-û Teâlâ'nın yardımı قَرِيبٌ çok yakındır."

(Ey Mü'minler) yoksa siz, kendinizden önce gelen (ümme- t) lerin (yaşayıp) mesel (olmuş hal)leri, siz(in başınıza da) hiç gel- meden cennete gireceğinizi mi zannettiniz? Onlara (öylesine) şiddetli (korku, fakirlik)ler ve sıkıntılı (hastalık ve acı)lar isabet etti ve (öyle) sarsıldılar ki peygamber(leri) ve onunla beraber imân edenler; "Âllâh'ın yardımı ne zaman gelecek?" dediler. (İşte

o zaman, Âllâh-û Teâlâ tarafından onlara;) "Haberiniz olsun ki şüphesiz Âllâh-û Teâlâ'nın yardımı pek yakındır" (denildi.)

Bu âyette eşsiz bir terbiye örneği vardır. Müslümanlara dünyada ve dolayısıyla ahirette başarılı olmanın yolu; imân ve aşkla çalışmak, çabalamak, sıkıntılara katlanmak, güçlüklerden yılmamak, dâimâ tembelliği zevk ve sâfayı, eğlenceyi tercih eden nefisten ve şeytandan uzak olmaktır. Ey Müslümanlar! Sıkıntı çekmeden, kurban vermeden zafere ulaşamazsınız, cennete giremezsiniz.

Bu âyet bir rivâyete göre; Hendek savaşında, Müslümanların çektiği sıkıntıları dile getirir. Diğer bir rivâyete göre ise evlerini, mallarını ve yakınlarını Mekke'de bırakıp, bunca sıkıntılara katlanarak Medine'ye göç eden Müslümânları teselli için inmiştir.

Cennet hoş gitmeyen şeylerle sarılmış, cehennem de şehvetlerle kuşatılmıştır.

Âllâh-û Teâlâ, cennete ulaşmanın, musibetlere sabırla olacağını beyan ettiği gibi, Âllâh yolunda mal vermeye sabretmenin de Mü'minin takındığı en büyük sıfatlardan ve cennete ulaştırıcı en kuvvetli sebeplerden olduğunu açıklamak üzere buyuruyor.

215- يَسْأَلُونَكَ مَاذَا يُنْفِقُونَ قُلْ مَا أَنْفَقْتُ مِنْ خَيْرٍ فَلِلَّوَالِدَيْنِ وَالْأَقْرَبِينَ
وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ فَإِنَّ اللَّهَ بِهِ
عَلِيمٌ

يَسْأَلُونَ Soruyorlar كَ sana, مَاذَا neyi? يُنْفِقُونَ İnfak edecekler, Âllâh yolunda ne harcayacaklar? Ey Habibim Sallâllâhû Aleyhi-vessellem, onlara cevap olmak üzere قُل söyle ki; مَا Her ne şeyi infak ettiniz مِنْ خَيْرٍ hayırdan, maldan ne vereceksiniz? فَلِلَّوَالِدَيْنِ Ebeveyn evvelâ baba ve ananız içindir. وَالْأَقْرَبِينَ Son-

ra muhtaç olan en yakın akrabalar(ınız) içindir, **وَالْيَتَامَىٰ** yetimler içindir, **وَالْمَسَاكِينَ** miskinler (hiçbir şeyi olmayan yoksullar) içindir. **وَابْنِ السَّبِيلِ** Yol oğlu (yolcular) yolda kalmış misafirler içindir. **وَمَا** Her ne şeyi **فَإِنَّ اللَّهَ** işlerseniz **مِنْ خَيْرٍ** herhangi bir hayırdan **تَفْعَلُوا** **عَلِيمٌ** ziyâde bilicidir.

(Ey Habibim Sallâllâhû Aleyhivessellem, hak yolunda) neyi vereceklerini sana soruyorlar. (Onlara) de ki; Hayırdan (helâl mallarınızdan az çok) vereceğiniz şey; vâlideyn (ana ve baba) ile en yakınlar, yetimler, yoksullar ve yolcular içindir. Ve hayır olarak ne yaparsanız, şüphe yok ki Âllâh-û Teâlâ, onu çok iyi bilen (mükâfâtını veren)dir.

Bu âyet-i kerime, Amr ibn-i Cemûh Radiyâllâhû Anh hakkında nâzil olmuştur. Zengin bir ihtiyardı. Rasûl-û Ekrem efendimize; "Ya Rasûlûllah! Kimlere, neyi tasadduk edelim" diye sormuştu.

Ecdadımızın Anadolu'nun en uzak şehir ve kasabalarında, Dârulaceze (âcizler evi,) Dârul eytam (yetimler evi,) hanlar, kervan-saraylar ve vakfiyeler tesis etmeleri (kurmaları,) hep bu âyet-i kerimede geçen dini esasa son derece riâyetlerinden kaynaklanmıştır. Âllâh-û Teâlâ, onları bizim tarafımızdan hayırla mükâfatlandırın.

İmâm-ı Hasan Radiyâllâhû Anh, "Bu âyetin, muhkem (hükmü geçerli) olduğunu" söylemiştir. Zekâtın vâcip kılınması ve zekâtın verileceği yerlerin, ilerideki âyet-i celilede zikrolunacağı üzere sekiz sınıfa bağlanması, buna zıt düşmemektedir. Zira yukarıda bahsedildiği gibi bu âyet-i celiledeki infaktan murad, nafile yapılacak olan infak ve iyiliklerdir.

Âllâh-û Teâlâ, mal infakını beyandan sonra onun fevkinde olan can infakını beyan etmek üzere cihat hakkında buyuruyor.

كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ وَهُوَ كُرْهُ لَكُمْ وَعَسَىٰ أَن تَكْرَهُوا شَيْئًا وَهُوَ
خَيْرٌ لَّكُمْ وَعَسَىٰ أَن تُحِبُّوا شَيْئًا وَهُوَ شَرٌّ لَّكُمْ وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا
تَعْلَمُونَ

كُتِبَ Yazıldı (farz kılındı) عَلَيْكُمُ sizin üzerinize الْقِتَالُ cihat (kâfirlerle muharebe etmek.) وَهُوَ Hâlbuki o (cihat) كُرْهُ istenmedik bir şeydir لَكُمْ sizin için, وَعَسَىٰ umulur أَن تَكْرَهُوا kerih görmeniz (hoş görmemeniz) شَيْئًا bir şeyi. وَهُوَ Hâlbuki o hoşlanmadığınız şey, أَن تُحِبُّوا Ve yine umulur شَرٌّ bir hayırdır لَكُمْ sizin için. وَعَسَىٰ Ve yine umulur شَرٌّ bir şerdir لَكُمْ sizin için. وَاللَّهُ Ve Âllâh-û Teâlâ, يَعْلَمُ bilir sizin için hangi şeylerin hayırlı, hangilerinin şerli olduğunu. وَأَنْتُمْ Sizler ise لَا تَعْلَمُونَ bilemezsiniz. Kendinize nelerin yararlı, nelerin zararlı olduğunu bilemezsiniz.

(Ey Mü'minler!) Kıtal (düşmanlarla savaş) hoşunuza gitmediği halde, sizin üzerinize yazıldı (farz kılındı.) Umulur ki siz, bir şeyi hoş görmezsiniz. Hâlbuki o (şey) sizin için bir hayırdır. Ve yine umulur ki siz, bir şeyi seversiniz. Hâlbuki o (şey) sizin için bir şerdir. Ve Âllâh-û Teâlâ, insanlar hakkında nelerin hayır, nelerin şer olduğunu tamamen bilir. (Ey insanlar,) sizler ise (bunu) bilemezsiniz.

Başınıza gelen musibetleri çirkin görmeyin, nice sevmediğin işlerde kurtuluşun vardır. Nice sevdiğin işlerde de helâkın vardır.

Savaş aslında sevilen bir şey değildir. Fakat bazen insan savaşmak zorunda kalır. Bu türlü savaşa nefis müdafaası denir. İs-

İslam'ın emrettiği cihada gelince, onda iki güzelden biri vardır. Şehit olup cennete gitmek veya ganimet alıp zengin olmak. Cihad, hiçbir zaman saldırı değildir. Çünkü önce İslam'a davet yapılır, kabul eden Müslümandır. İslam'ı kabul etmeyenden vergi istenir. Bunu da kabul etmezse ancak o zaman savaşılr. Savaşdaki sırrı biz bilemeyiz ama onu, Âllâh bilir. Bazı milletler cezaya müstehak olunca Âllâh, onları çeşitli belâlarla cezalandırır. İşte onlardan birisi savaştır. Nitekim bir âyette "Âllâh, insanları birbirleriyle sevk etmeseydi, yeryüzünde nizam bozulurdu" denilmiştir.

Kâfirler, Müslümanların arazi toprağına tecavüz etmişse o vakit, bütün Müslümanlara muharebe farz-ı ayn olur. Eğer hududa tecavüz etmişse farz-ı kifayedir.

Âllâh yolunda cihad edin. Çünkü Âllâh yolunda cihad, cennet kapılarından bir kapıdır. Âllâh Tebârake ve Teâlâ, onunla dertten ve kederden kurtarır.

Âllâh-û Teâlâ, muharebenin farz olduğunu beyandan sonra, haram ayda muharebe etmenin büyük günah olduğunu açıklamak üzere buyuruyor.

217- يَسْأَلُونَكَ عَنِ الشَّهْرِ الْحَرَامِ قِتَالٍ فِيهِ قُلْ قِتَالٌ فِيهِ كَبِيرٌ وَصَدٌّ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَكُفْرٌ بِهِ وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَإِخْرَاجُ أَهْلِهِ مِنْهُ أَكْبَرُ عِنْدَ اللَّهِ وَالْفِتْنَةُ أَكْبَرُ مِنَ الْقَتْلِ وَلَا يَزَالُونَ يَقَاتِلُونَكُمْ حَتَّى يَرُدُّوكُمْ عَنْ دِينِكُمْ إِنِ اسْتَطَاعُوا وَمَنْ يَرْتَدِدْ مِنْكُمْ عَنْ دِينِهِ فَيَمُتْ وَهُوَ كَافِرٌ فَأُولَئِكَ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَأُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ

يَسْأَلُونَ Soruyorlar كَ sana الشَّهْرِ aydan الْحَرَامِ haram. (Kendisinde harbetmek yasak olan ayı sana soruyorlar.) قِتَال Har-

betmeyi فِيهِ onda, "Bu haram olan ayda savaş câiz midir?" diye soruyorlar. قُلْ Söyle ey Habibim Sallâllâhû Aleyhivessellem, bu sorunun cevabında de ki; كَبِيرٌ فِيهِ Muharebe (o ayda) çok büyüktür, çok büyük günahdır. وَصَدُّ Men etmek ise عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ Men etmek ve inkâr بِه O'nu, Âllâh'ı veya O'nun yolunu inkâr etmek وَالْمَسْجِدِ ve mescitten (men etmek.) الْحَرَامِ Haram olan Mescid-i Haram'dan insanları men etmek, وَإِخْرَاجَ أَهْلِهِ onun ehlini çıkarmak. Mescid-i Haram'ın ehlini çıkarmak, Muhammed Aleyhisselam ve Mü'minleri uzaklaştırmak, مِنْهُ ondan (Mescid-i Haram'dan) أَكْبَرُ daha büyüktür. عِنْدَ اللَّهِ Âllâh-û Teâlâ'nın indinde. Yahudilerin ve Kureys müşriklerinin, Âllâh yolundan ve Mescid-i Haram'dan insanları men etmeleri, Âllâh'ı inkâr etmeleri ve Mescid-i Haram ehlini oradan çıkarmaları, Mü'minlerin hata olarak Eşhur-i Hurum (haram aylarda) yaptıkları harpten, çok daha büyük bir suçtur. وَالْفِتْنَةُ Ve fitne أَكْبَرُ daha büyüktür, مِنَ الْقَتْلِ öldürmekten. Müşriklerin geride zikrolunan işleri, Müslümanların (İbn-i Hadrami'yi) haram olan ayda öldürmelerinden daha büyük suçtur. وَلَا يَزَالُونَ Ve onlar zâil olmayacak (devam edecek)lerdir, يُقَاتِلُونَ muharebe eder olmaya (savaşmaya) كُمْ sizinle. (Ey Müslümanlar,) حَتَّى يَرُدُّوْا döndürünceye kadar كُمْ sizi دِينِكُمْ dininizden, sizi hak olan dininizden bâtil olan kendi dinlerine döndürünceye kadar sizinle muharebe etmekten geri durmazlar, إِنْ اسْتَطَاعُوا, eğer (buna) güçleri yeterse. فَيَمُوتُ, عَنْ دِينِهِ sizden مِنْكُمْ sizden dönerse يَرْتَدِدُ dönerse وَمَنْ ölürse هَلْبُكِي o كَافِرٌ küfredicidir, dininden dönüp de kâfir olarak ölenler var ya فَأُولَئِكَ işte onlar, حَبِطَتْ habtolur (boşa gider)

أَعْمَالُهُمْ amelleri. Müslümanken işledikleri güzel amelleri sanki hiç yapılmamış gibi boşa gitmiştir فِي الدُّنْيَا dünyada, وَالْآخِرَةِ ahirette. Ve işte onlar أَصْحَابُ النَّارِ ateş ehlidirler. فِيهَا Onlar orada (ateşte) خَالِدُونَ ebediyen kalıcıdırlar.

Ey Habibim Sallâllâhû Aleyhivessellem, sana haram olan o aydan, ondaki kıtal (muharebe)den soruyorlar. De ki; Onda (o ayda) muharebe etmek büyük (bir günah)tır. Fakat (insanları) Âllâh'ın yolundan (Âllâh'a ulaştıran dinden) men etmek (alikoymak,) O'nu (Âllâh'ı) inkâr etmek, (ziyaretçileri) Mescid-i Haram'dan men etmek ve ehlini (halkını) oradan çıkarmak, Âllâh indinde daha büyük (günah)tır. Ve fitne (müşriklerin işledikleri şirk ve benzeri suçlar,) katil (adam öldürmek)ten daha büyük (bir günah)tır. Onlar (kâfirler) güçleri yetse, sizi dininizden döndürünceye kadar sizinle harbetmeye devam edeceklerdir. Sizden her kim dininden döner de o, kâfir olarak ölürse. İşte onların bütün amelleri, (Müslümanken yaptıkları iyi işler) dünyada da ahirette de boşa gitmiştir. Ve işte onlar, o ateşin (cehennem)in) ashabı (arkadaşlarıdır). Onlar, orada (bir daha çıkmamak üzere) devamlı kalıcıdırlar.

Muharebenin haram olduğu aylar; Zilkade, Zilhicce, Muharrem ve Recep ayı olup burada sorulandan maksat ise Recep ayıdır. Soranlar ya Müslümanlardır ki anlamak ve öğrenmek için sormuşlardır veya kâfirlerdir ki inatlarından sormuşlardır.

“Müşrikleri bulduğunuz yerde öldürün” mealindeki âyet-i kerime ininceye kadar bu hüküm devam etti. Bu âyet geldikten sonra, haram aylarda da diğerlerinde de muharebe serbest edildi.

Bazınızı, bazınız için fitne yaptık, bakalım sabredecek misiniz?

Âllâh-û Teâlâ, cihadın farz oluşunu ve kâfirlerin harbe devam

edeceklerini beyan ettikten sonra, cihad emrini tutanların Âllâh'ın rahmetine kavuşacaklarını buyuruyor.

218- **إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أُولَٰئِكَ يَرْجُونَ رَحْمَتَ اللَّهِ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ**

Muhakkak o kimseler ki **آمَنُوا** imân ettiler. (İmanlarında sebat edip mürted olmadılar.) **وَالَّذِينَ هَاجَرُوا** O kimseler ki hicret ettiler yurtlarından ve aile efradından ayrıldılar. **وَجَاهَدُوا** Ve cihat ettiler **فِي سَبِيلِ اللَّهِ** Âllâh yolunda, Âllâh'a itâat uğrunda ve Din-i Mübin-i İslam'ı yükseltmek için. **أُولَٰئِكَ** İşte onlar **يَرْجُونَ** umarlar **رَحْمَتَ اللَّهِ** Âllâh'ın rahmetini **وَاللَّهُ** ve Âllâh-û Teâlâ **غَفُورٌ** ziyâde mağfiret edicidir, **رَّحِيمٌ** ziyâde acıyıcıdır.

Muhakkak imân edenler ve hicret edip de Âllâh yolunda mücahedede bulunanlar (var ya.) İşte onlar, Âllâh'ın rahmetini umarlar. Âllâh-û Teâlâ, ziyâde mağfiret edici ve ziyâde acıyıcıdır.

Hicret; din uğruna evini barkını, akraba-i taallukatını, mallarını ve kâfirlerle komşuluğu terk ederek İslam diyarına göç etmektir. İslam'ın başlangıcında Efendimiz Sallâllâhû Aleyhivessellem'in, Medine-i Münevvere'ye teşrifiyle hicret farz oldu. Fakat Mekke-i Mükerreme'nin fethinden sonra, Medine'ye hicret yoktur. Cihat ve niyet vardır.

Âllâh yolunda cihad da iki kısım üzeredir. Küçük cihat; bu kâfirlerle yapılan cihattır. Büyük cihat ise nefisle yapılan cihattır. Nefisle yapılan cihat daha büyük olmuştur. Çünkü kâfirlerle yapılan cihadın gayesi, zahiri ıslah etmek. Nefisle cihadın gayesi ise batını ıslah etmektir. Bu ise daha çetin ve daha zordur. Ve yine birincinin gayesi cennet ve rahmete ulaşmak, ikincinin gayesi ise Mevla'nın

müşâhedesine ve cemâline kavuşmaktır. Bunun da yolu Tarikat-ı Âliyedir.

219- يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ قُلْ فِيهِمَا إِثْمٌ كَبِيرٌ وَمَنَافِعُ لِلنَّاسِ
وَإِثْمُهُمَا أَكْبَرُ مِنْ نَّفْعِهِمَا وَيَسْأَلُونَكَ مَاذَا يُنْفِقُونَ قُلِ الْعَفْوَ كَذَلِكَ
يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمُ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَتَفَكَّرُونَ

يَسْأَلُونَ Soruyorlar كَ sana الْخَمْرِ şaraptan, وَالْمَيْسِرِ kumardan. قُل Ey Habibim söyle ki فِيهِمَا bunlar (içki ve kumar)da vardır لِلنَّاسِ bir günah كَبِيرٌ büyük وَمَنَافِعُ ve menfaatler vardır إِثْمٌ insanlar için. وَإِثْمُهُمَا Bu ikisinin günahı, أَكْبَرُ daha büyüktür مِنْ faydalarından. Onlardan meydana gelen zararlar, menfaatlarından daha büyüktür. وَيَسْأَلُونَ Ve soruyorlar كَ sana, مَاذَا (neyi?) يُنْفِقُونَ İnfak edecekler hayır olarak, neyi vereceklerini sana soruyorlar. قُل Ey Habibim Sallâllâhû Aleyhivessellem söyle ki; الْعَفْوَ Afvı, ihtiyaç miktarından fazla olanları infak edin (verin.) كَذَلِكَ İşte böylece, bu husustaki beyan (açıklama) gibi يُبَيِّنُ ziyâde beyan ediyor (açıklıyor) اللَّهُ Âllâh-û Teâlâ, لَكُمْ sizin için الْآيَاتِ âyetleri. Şeriatın hükümlerine delâlet eden âyetleri. لَعَلَّكُمْ Ola ki siz تَتَفَكَّرُونَ düşünürsünüz. Bu âyetler hakkında iyice düşünerek onlardan hükümler çıkarır ve o hükümlere bağlı olan maslahat ve menfaatleri anlar, ona göre de amel edersiniz.

Ey Habibim Sallâllâhû Aleyhivessellem, sana, şarap ve kumardan soruyorlar. (Onlara) de ki; Her ikisinde de hem büyük günah hem de insanlar için (görünüşte bir takım) menfaat (fayda)lar vardır. Bunların günahı ise faydalarından daha büyüktür.

Ve (yine) sana hangi şeyi infak edeceklerini (Âllâh yolunda harcayacaklarını) soruyorlar. De ki; Afv (ihtiyacınızdan artan)ı ve-

rin. İşte böylece Âllâh-û Teâlâ, sizlere âyetlerini ziyâdesiyle beyan ediyor (açıklıyor). Umulur ki tefekkür eder (iyice düşünüp anlar) sınız.

Bu âyet-i celile; Ömer ibni Hattab, Muaz ibni Cebel ve En-sardan bir cemaat Radıyâllâhû Anhüm hakkında nâzil olmuştur. Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem'e gelerek "Ya Rasûl-ûl-lâh Sallâllâhû Aleyhivessellem, içki ve kumar hakkında bize fetva ver, zira onlar akli giderici ve malı zayı edicidir" dediler. Bunun üzerine Âllâh-û Teâlâ, bu âyet-i celileyi indirdi.

Bazı rivâyetlere göre de Efendimiz Sallâllâhû Aleyhivessellem, Medine-i Münevvere'ye geldiğinde Medine ehli içki içen, kumar oynarlardı. Onlar bu hususta, Efendimiz Sallâllâhû Aleyhivessellem'e sorunca bu âyet-i celile indi.

Âllâh-û Teâlâ, sadakanın miktarını ve ihtiyaç fazlasından verilmesi gerektiğini beyan ettiği gibi, sadakanın verilecek yeri olan yetimi gözetmenin şeklini açıklamak üzere şöyle buyuruyor.

220- فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْيَتَامَىٰ قُلْ إِصْلَاحٌ لَهُمْ خَيْرٌ
وَأَنْ تُخَالِطُوهُمْ فَإِخْوَانُكُمْ وَاللَّهُ يَعْلَمُ الْمُفْسِدَ مِنَ الْمُصْلِحِ وَلَوْ شَاءَ
اللَّهُ لَأَعْنَتَكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ

دُنْيَا hususunda وَالْآخِرَةِ ahiret hususunda işte böylece Âllâh-û Teâlâ, sizlere âyetlerini beyan ediyor ki dünya ve ahiret işleri hususunda düşünesiniz de dünyada sizin için en kolay, ahirette de en faydalı olanı alınız. Ve ahirette size zarar verecek şeylerden sakınasınız. وَيَسْأَلُونَكَ sana عَنِ الْيَتَامَىٰ yetimlerden yâni onların idare, muhafaza ve mallarının tasarrufuna (kullanılmasına) dâir senden malûmat almak istiyorlar. قُلْ

Ey Habibim Sallâllâhû Aleyhivessellem söyle ki; **إِصْلَاحٌ** Islah, **لَهُمْ** onlar (yetimler) için **خَيْرٌ** daha hayırlıdır. Onları himayenize alarak mallarını arttırmak, onlardan kaçınıp işlerine karışmanızdan daha hayırlıdır. **وَإِنْ تُخَالِطُوا** Eğer ihtilaf eder (karışır)sanız **هُمْ** onlara, onlarla birlikte yerseniz, mallarınızı mallarınıza katarsanız, **فَاِخْوَانُكُمْ** onlar sizin kardeşlerinizdir. Dinde kardeşlerinizdir, kardeşin hakkı kardeşi ile beraber yaşamaktır. O halde yetimin yemeğini, içmesini ayırmaya lüzum yoktur. **وَاللَّهُ** Ve Âllâh-û Teâlâ, **الْمُفِيدَ** bilir **يَعْلَمُ** ifsad ediciyi, yetim malına ifsad (bozgunculuk) niyeti ile karışanı seçer ayırır, **مِنَ الْمُضْلِحِ** Islah ediciden, yetimlere mallarını muhafaza etmek ve arttırmak niyetiyle müdahale eden (karışan)dan. O halde yetim malından sakının ve islahtan başka bir şey aramayın. **وَلَوْ شَاءَ** Eğer dileseydi **اللَّهُ** Âllâh-û Teâlâ, sizi sıkıntıya düşürmek isteseydi **لَآَعْنَتَ** elbette meşakkate düşürürdü **كُمُ** sizi. Size yetimlerle karışmayı, yemeyi içmeyi câiz kılmayarak sizi zorluğa sokardı. **إِنَّ اللَّهَ** Muhakkak Âllâh-û Teâlâ, **عَزِيزٌ** galiptir yâni kullarını meşakkate düşürmeye ve zorluğa sokmaya kadirdir. **حَكِيمٌ** Ziyâde hikmet sahibidir. Ne işlerse işi yerindedir. Kullarının takatlarının yettiği ve kendi hikmetinin gerektirdiği şeyi hükmeder.

Dünya ve ahiret hakkında (iyi düşünesiniz diye, Âllâh-û Teâlâ âyetlerini size tam mânâsı ile açıklıyor) ve sana yetimlerden soruyorlar. De ki; Onlar için islahta bulunmak (onlara karışarak işlerini yarayışlı bir hale getirmek, onlardan kaçınmanızdan daha) hayırlıdır. Onlara karışırsanız (kendileriyle beraber yaşarsanız) onlar, sizin (din) kardeşlerinizdir. Ve Âllâh-û Teâlâ, ifsad edici (yetimlerin malına kötü niyetle müdahale eden, karışan) ile Islah ediciyi (yetimlerin iyiliğine çalışanı) bilir. Ve eğer Âllâh-û Teâlâ, yetimlere

karişmaya izin vermeyerek sizi sıkıntıya sokmak dileseydi, sizleri elbette meşakkate uğrattırdı. Şüphesiz Âllâh-û Teâlâ, Aziz (ulu ve kavi,) Hakîm (tam bir hüküm ve hikmet sahibi)dir, her işi yerli yerindedir.

Yetimlere iyi muamele yapılmalı, babasız olduklarını hissettirmemelidir. Yetimin velisi durumunda olan kimsenin, onu ifsat mı ettiğini Âllâh bilir. O yetimdir diye ona iyi davranmayanlar, Âllâh'ın murakabesi altındadırlar.

Âllâh-û Teâlâ, size infak hususundaki âyetlerini beyan ediyor ki; Siz, dünya ve ahiret hakkında iyice düşünüp mallarınızdan dünya hayatınız için lâzım olanı saklar, ahirette size fayda verecek olanları da infak eder (verir)siniz demektir.



وَلَا تَنْكِحُوا الْمُشْرِكَاتِ حَتَّىٰ يُؤْمِنَ وَلَا مَٰمَةٌ مُّؤْمِنَةٌ خَيْرٌ مِّنْ مُّشْرِكَةٍ - 221
وَلَوْ أَعْجَبَتْكُمْ وَلَا تُنْكِحُوا الْمُشْرِكِينَ حَتَّىٰ يُؤْمِنُوا وَلَعَبْدٌ مُّؤْمِنٌ
خَيْرٌ مِّنْ مُّشْرِكٍ وَلَوْ أَعْجَبَكُمْ أُولَٰئِكَ يَدْعُونَ إِلَى النَّارِ وَاللَّهُ يَدْعُو
إِلَى الْجَنَّةِ وَالْمَغْفِرَةِ بِإِذْنِهِ وَيُبَيِّنُ آيَاتِهِ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ

حَتَّىٰ, müşrike kadınları, Nikâh etmeyin وَلَا تَنْكِحُوا imân edinceye kadar. Âllâh'a ortak koşan kadınlar, şirkten vazgeçip imân edinceye kadar onlarla evlenmeyin. وَلَا مَٰمَةٌ Elbette bir cariyeye مُّؤْمِنَةٌ imân edici, kendisinde köleliğin alçaklığı bulunmasıyla beraber imânı olan bir cariyeye, خَيْرٌ daha hayırlıdır مِنْ مُّشْرِكَةٍ şirk koşucu bir kadından. (Her ne kadar kendisinde hürriyetin şerefi ve yüksekliği bulunsa da,) وَلَوْ أَعْجَبَتْ hâlbuki acep ve hayret verse de كُمْ size o kadının güzelliği, malı ve soyu hoşunuza gitse de. وَلَا تُنْكِحُوا Ve nikâhlamayın (evlendirmeyin) الْمُشْرِكِينَ müşrik

erkekleri. Ehl-i kitap olsun veya olmasın hiç bir müşrik erkekle, hiç bir imânlı kadını evlendirmeyin, hürre olsun, cariye olsun. Ne zamana kadar? **وَلَعَبْدٌ حَتَّى يُؤْمِنُوا** İman edinceye kadar. Elbette bir köle **مُؤْمِنٌ** imân edici, kendisinde köleliğin alçaklığı bulunmasıyla beraber imânlı bir köle, **خَيْرٌ** daha hayırlıdır **مِنْ مُشْرِكٍ** bir müşrik erkekten. O müşrik erkekte hürriyet şerefi bulunmakla beraber, **وَلَوْ أَعْجَبَ** hâlbuki o müşrik erkek acep ve hayret verse de **كُم** size, malı, güzelliği ve hasletleriyle hoşunuza gitse de.

Bundan sonra Âllâh-û Teâlâ; Mü'minlerin, müşriklerden hayırlı olmasının sebebini beyan etmek üzere buyuruyor;

يَدْعُونَ İşte onlar (müşrik erkekler ve kadınlar) davet ederler, kendilerine yakın olanları çağırırlar **إِلَى النَّارِ** ateşe, ateş ehlinin ameli olan küfre ve fıska. O halde onların hakkı, kendileriyle dostluk edilmemesi ve hısım olunmamasıdır. **وَاللَّهُ** Âllâh-û Teâlâ ise **يَدْعُوا** davet eder, Mü'minler vasıtasıyla onlara yakın olanları çağırır **إِلَى الْجَنَّةِ** cennete, **وَالْمَغْفِرَةِ** mağfirete. Cennet ve mağfirete ulaştıran hak itikada ve salih amellere **بِإِذْنِهِ** kendi izniyle. Kendi tevfiik (muvaffak kılması) ile ki Mü'minlerin, kendi yakınlarını hayra irşad edip onlara nasihat etmeleri, bu tevfiik cümlesindendir. O halde Mü'minlerle dostluk ve hısımlık vaciptir. **وَيُبَيِّنُ** (Ve Âllâh-û Teâlâ) çokça beyan ediyor **آيَاتِهِ** âyetlerini, üstün hükümlere ve ince hikmetlere şamil olan âyetlerini **لِلنَّاسِ** insanlara. **لَعَلَّهُمْ** Umulur ki onlar, **يَتَذَكَّرُونَ** iyi düşünürler de âyetlerdeki ahkâmla amel ederek, davet olundukları cennet ve mağfirete nâil olurlar.

İman edinceye kadar putperest kadınlarla evlenmeyin. İman etmiş bir cariye, beğenseniz bile putperest bir kadından kesinlikle

daha iyidir. İman edinceye kadar putperest erkekleri de evlendirmeyin. İnanmış bir köle, beğenseniz bile bir putperest kişiden kesinlikle daha iyidir. Onlar ateşe çağırır. Âllâh ise izni ve inâyeti ile cennete ve mağfirete çağırır, âyetlerini insanlara açıklar. Umulur ki düşünüp anlarsınız.

İslam'a göre insanın değeri imânına bağlıdır. Âllâh katında imânlı kimse daha üstündür ve daha temizdir. Onun için bir Müslümanın, putperestle evlenmesi kesin olarak haram edilmiştir.

Müşrikten murad, putlara ibadet edendir.

Ehl-i kitabın namuslu kadınları ile evlenmek helaldir.

Osman Radiyâllâhû Anh, Nâle binti Kurâfıza'yı nikâhlamıştı. Hâlbuki nasrani idi. Onun nikâhı altında iken İslam'a gelmiştir. Talha bin Ubeydullah Radiyâllâhû Anh, bir nasrani ile evlenmişti.

Huzeyfe Radiyâllâhû Anh bir yahudi ile evlenince, Ömer bin Hattab Radiyâllâhû Anh, onu boşamasını istedi. Huzeyfe; "Yoksa haram mı sanıyorsunuz?" dedi. Ömer Radiyâllâhû Anh, "Hayır, fakat Müslüman kadınlarla kaynaşmamasından korkuyorum" diye cevap verdi.

222- وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْمَحِيضِ قُلْ هُوَ آذَىٰ فَاغْتَرِلُوا النِّسَاءَ فِي الْمَحِيضِ وَلَا تَقْرَبُوهُنَّ حَتَّىٰ يَطْهَرْنَ فَإِذَا تَطَهَّرْنَ فَأْتُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ أَمَرَكُمُ اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ وَيُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِينَ

قُلْ Habi-bim Sallâllâhû Aleyhivessellem de ki; هُوَ O (hayız) nedir? آذَىٰ Bir eziyettir yâni çirkin görülen, nefreti celbeden, kendine yaklaşıp eziyet veren bir şeydir. فَاغْتَرِلُوا O halde i'tizal edin (kaçının) النِّسَاءَ kadınlardan فِي الْمَحِيضِ hayız halinde yâni hayız gördüklerinde

ailelerinizle cimâ etmekten sakının وَلَا تَقْرُبُوا ve yanaşmayın. Cimâ ederek yanaşmayın هُنَّ onlara (o kadınlarınıza.) حَتَّى يَطْهَرْنَ Onlar temizleninceye kadar, kan kesilip hayızdan temizleninceye kadar. فَإِذَا تَطَهَّرْنَ Fakat iyice temizlendikleri vakit yâni adet hali tamamlanıp yıkandıklarında فَأْتُوا gelin, cimâ etmek sureti ile yakın olun كُمْ size, مِنْ حَيْثُ أَمَرَ Emrettiği yerden هُنَّ onlara (o kadınlara.) Allah Âllâh-û Teâlâ'nın size helal etmiş olduğu yerden ki (o da ön taraftır.) إِنَّ اللَّهَ Muhakkak Âllâh-û Teâlâ, sever يُحِبُّ mübalağa ile tevbe edicileri, (yasaklandıkları) şeyleri işlemekten tevbe edenleri. وَيُحِبُّ Ve yine Âllâh-û Teâlâ, sever الْمُتَطَهِّرِينَ ziyâde temizlenicileri, hayız halinde cima etmek ve helal olmadığı bütün fuhşiyattan son derece kaçınanları sever.

Ya Muhammed Sallâllâhû Aleyhivessellem, sana kadınların ahvalini sorarlar. De ki; "O, bir ezâdır (bir çeşit hastalıktır.) Ayhalinde olan kadınlardan uzak durun, (onlarla cinsi temasta bulunmayın.) Temizleninceye kadar onlara yaklaşmayın. Temizlendikleri vakit, Âllâh'ın size emrettiği yerden onlara yaklaşın. Şunu iyi bilin ki Âllâh, tevbe edenleri sever, temizlenenleri de sever.

Bu âyette, ay halinde kadınlara yaklaşmayan ancak temizlendikten sonra temas eden erkek ve kadın için bir müjde vardır. Bu müjdeyi duymadan yaklaşmış olanların da tevbeleri kabul olunur. Çünkü Âllâh, onları sevdiğini bildirmişti. Hayızın en azı üç, en fazlası ise on gündür buyuruldu.

223- نِسَاؤُكُمْ حَرْثٌ لَكُمْ فَأْتُوا حَرْثَكُمْ أَنَّى شِئْتُمْ وَقَدِّمُوا لِأَنفُسِكُمْ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّكُمْ مُلَاقُوهُ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ

نِسَاؤُكُمْ Kadınlarınız حَرْثٌ harsdır (tarladır,) ekim mahalleridir

أَنْتِ شَيْئٌ أَنْتِ شَيْئٌ sizin için. فَاتُّوا Gelin **حَرْثَكُمْ** çocuk yetiştirecek yere dilediğiniz yerden **وَقَدِّمُوا** ve takdim edin, iyi ameller hazırlayın **لِأَنْفُسِكُمْ** nefisleriniz için. Âllâh-û Teâlâ'nın huzuruna göndermeye lâyık salih amelleri, kendi nefislerinizin menfaati için hazırlayın. **وَاتَّقُوا** Ve sakının, korkun. **اللَّهُ** Âllâh-û Teâlâ'ya karşı saygı ve edebinizi muhafaza edin. **وَاعْلَمُوا** Ve biliniz ki **أَنْتُمْ** muhakkak siz, **مُلَاقُوهُ** O Âllâh-û Teâlâ'ya kavuşucusunuz ve O, sizi amellerinizle karşılaştıracaktır. Ya Muhammed Sallâllâhû Aleyhivessellem, **وَبَشِّرِ** çok müjdele **الْمُؤْمِنِينَ** imân edicileri. Gereğince amel eden Mü'minleri, sonsuz nimetlerle müjdele.

Kadınlarınız sizin için bir tarladır. Tarlanıza nasıl derseniz öyle varın. Kendinizi (temasa) önceden (iyi davranışlarla) hazırlayın. Her davranışınızda Âllâh'tan korkun. Biliniz ki siz, O'na mülaki olacaksınız. Ya Muhammed Sallâllâhû Aleyhivessellem, Mü'minleri müjdele!

Bu âyette kadın-erkek ilişkileri gerçek yönüyle anlatılmıştır. Her zaman tarafların birbirlerine iyi davranmaları, cinsi temastan önce ruhen yakınlaşmanın önemi, davranışlarda iyi niyetin esas olması, kadına sadece önden temas yapılması öğütlenmiştir.

224- وَلَا تَجْعَلُوا لِلَّهِ عُرْضَةً لِأَيْمَانِكُمْ أَنْ تَبَرُّوا وَتَتَّقُوا وَتُصْلِحُوا بَيْنَ النَّاسِ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ

عُرْضَةً **اللَّهُ** Âllâh-û Teâlâ'yı, **وَلَا تَجْعَلُوا** Ve yapmayın (kılmayın) **لِأَيْمَانِكُمْ** mâni (engel) **يَمِينِكُمْ** yeminlerinize, üzerine yemin ettiğiniz işler için. **وَتَتَّقُوا** **أَنْ تَبَرُّوا** İyilikleri işlemenizdir, **وَتَتَّقُوا** takvâ olmanızdır, **وَتُصْلِحُوا** **بَيْنَ النَّاسِ** insanların arasını. **وَاللَّهُ** Ve

Âllâh-û Teâlâ سَمِيعٌ ziyâde işiticidir (sözlerinizi ve yeminlerinizi) عَلِيمٌ ziyâde bilicidir.

(Âllâh adına yapmış olduğunuz) yeminleriniz için, iyilik yapmanıza, (haramlardan) sakınmanıza ve insanların arasını düzeltmenize, Âllâh'ı mâni (engel) tutmayın. Ve Âllâh-û Teâlâ, ziyâde işitici ve ziyâde bilicidir.

Peygamber Sallâllâhû Aleyhivessellem, efendimiz; "Bir şeyi yapmak veya yapmamak için yemin eden bir kimse, yemin ettiği şeyi hayırlı gördüğü takdirde yeminine keffaret edip o hayırlı şeyi işlesin. Âllâh-û Teâlâ'nın mübarek isimlerini çok yeminle iptizale uğratmasın" buyurmuşlardır.

Yapılan yemini bozmak icap ederse, keffaretini vermek sûretiyle telafi etmelidir.

Âllâh-û Teâlâ, kasıtlı yapılan yemin hakkındaki bazı hükümleri açıkladığı gibi, kasıtsız yapılan yeminin hükümlerini açıklamak üzere buyuruyor.

225- لَا يُؤَاخِذُكُمُ اللَّهُ بِاللَّغْوِ فِى أَيْمَانِكُمْ وَلَكِنْ يُؤَاخِذُكُمْ بِمَا كَسَبَتْ قُلُوبُكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ حَلِيمٌ

كُمُ Muahaze etmez yâni yakalamaz, mes'ul tutmaz لَا يُؤَاخِذُ sizi sizi Âllâh-û Teâlâ, بِاللَّغْوِ ile أَيْمَانِكُمْ yeminlerinizde. Yâni kasıtsız olarak, doğru olduğunu zan ederek yapmış olduğunuz yeminlerinizden dolayı, Âllâh-û Teâlâ sizi cezalandırmaz. وَلَكِنْ Lâkin muaheze eder (cezalandırır) كُمُ sizi, بِمَا o şeyle ki كَسَبَتْ kesbetti (kazandı) قُلُوبُكُمْ kalpleriniz. Âllâh-û Teâlâ, (bilerek yalan yere yemin etmek gibi) kalplerinizin kastettiği günden do-

layı sizi cezalandırır ki buna yemin-i gamus denir. **وَاللّٰهُ** Ve Âllâh-û Teâlâ **غَفُورٌ** ziyâde mağfiret edicidir, günahınızı ziyâde örtücüdür. **حَلِيمٌ** Ziyâde hilim sahibidir. Kasti olarak yaptığınız yeminlerden dolayı ceza vermekte acele etmez. Lâgıv olan yeminlerinize karşı size hiç ceza vermez. (Gerçekten yemin edeni muahezeye acele etmez, tevbesini bekler.)

Âllâh-û Teâlâ, sizleri yeminlerinizdeki lâgıv (itibarsız, boş söz)den dolayı muaheze etmez, (mes'ul tutmaz.) Fakat sizleri, kalplerinizin kastettiği yeminler yüzünden muaheze eder (cezalandırır.) Ve Âllâh-û Teâlâ, ziyâde mağfiret edici ve ziyâde hilim sahibidir.

İmam-ı Ali Radıyâllâhû Anh'a göre; "Öfke halinde edilen yeminler de lâgıvdır."

لِّلَّذِينَ يُؤْلُونَ مِن نِّسَائِهِمْ تَرَبُّصُ أَرْبَعَةِ أَشْهُرٍ فَإِنْ فَاءُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ 226-

لِّلَّذِينَ Öyle kimseler vardır ki يُؤْلُونَ i'lâ yapıyorlar, yemin ederek uzaklaşıyorlar **مِن نِّسَائِهِمْ** ailelerinden. Ailelerine yaklaşmamaya ve onlarla cimâ etmemeye yemin edenler için vardır **تَرَبُّصُ أَرْبَعَةِ أَشْهُرٍ** dört ay beklemek. Bu müddet içinde ailelerine yanaşmazlarsa yeminleri bozulmuş olmaz ve kendilerine keffaret lâzım gelmez. **فَإِنْ** Eğer dönerlerse, dört ay içinde aileleriyle cima ederek yeminlerinden dönerlerse, **فَإِنَّ اللَّهَ** muhakkak Âllâh-û Teâlâ **غَفُورٌ** ziyâde mağfiret edicidir, **رَّحِيمٌ** ziyâde acıyıcıdır. Keffaret veren kişinin bozma günahını affeder.

Ailelerinden i'lâ yapanlar (onlarla cima etmeyeceklerine ye-

min edenler) için dört ay beklemek vardır. Eğer (bu yeminlerinden vazgeçerek o müddet içinde ailelerine) dönerlerse, şüphesiz Âllâh-û Teâlâ, ziyâde mağfiret edici çok acıyıcıdır.

İ'lâ ile hanımlara yaklaşmamak suretiyle eziyet etmemeli. Ekser âlimlere göre; "Bu vaziyette (keffaret-i yemin) vacip olur." Fakat Hasan İbrahim Katade'ye göre; "Âllâh-û Teâlâ, mağfiret buyurdukları için (keffaret-i yemin)e ihtiyaç yoktur." İ'lâ, cahiliyet ehli için talak (boşamak) mahiyetindeydi.

İslam'ın bidâyeti (başlangıcında) böyle yapıyorlardı. Âllâh-û Teâlâ, kadınlardan bu zararı gidermek için yemin eden kocalara, düşünmeleri gereken bir müddet tayin etti. Eğer koca, bu yemini bozarak ailesine dönmekte bir kâr görürse öyle yapar, ayrılmakta kâr görürse ayrılır.

وَأِنْ عَزَمُوا الطَّلَاقَ فَإِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ -227

وَإِنْ عَزَمُوا Eğer azmederler (kastederler)se الطَّلَاق talakı, bu dört ay içinde ailelerine yanaşmamaya sebat ederek onlardan ayrılmaya karar verirlerse. سَمِيعٌ Muhakkak Âllâh-û Teâlâ ziyâde işiticidir. İddetinden geçmesiyle talak-ı bâyine dönüşen i'lâlarını عَلِيمٌ ziyâde bilicidir. Bu i'lâdan maksatlarını tam mânâsı ile bilmektedir. Onların niyetlerine göre ceza verecektir.

Ve eğer (i'lâ suretiyle yemin edenler,) dönmeyip de ailelerini boşamaya karar verirlerse (ayrılırlar.) Muhakkak Âllâh-û Teâlâ, onların bu sözlerini ziyâde işitici, ziyâde bilicidir. (İçinizdeki niyetinize göre karşılık verir.)

Bir kişi i'lâda sebat eder de ailesine yaklaşmadan dört ay geçerse, İbni Abbas, İbni Mesud Radıyâllâhû Anhûm'a göre, bir ta-

lak-ı bâyin vâki olur. Kadın, kocasının keyfine kurban olmaz, istediği kocaya gidebilir. Ebu Hanife Rahmetûllahi Aleyh'in mezhebi de budur.

İ'lâdaki bu müddetin dört ay olarak tayin edilmesinde, her iki tarafın haline riâyet vardır. Bu kocanın düşünmesi için bir fırsat olduğu gibi, kadının tahammülüne (dayanabilmesine) uygundur. Dört aydan fazla olunca kocanın zarar kastı açığa çıktığı gibi, kadının da sabır gücü tükeneceğinden, şariat dört aylık müddeti tayin ederek, iki tarafın da haklarını korumuştur.

Âllâh-û Teâlâ, bir bakımdan boşama, bir bakımdan yemin olan i'lânın hükmünü açıkladığı gibi, talakın hükümlerini beyan etmek üzere buyuruyor.

228- وَالْمُطَلَّقَاتُ يَتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ ثَلَاثَةَ قُرُوءٍ وَلَا يَحِلُّ لَهُنَّ أَنْ يَكْتُمْنَ مَا خَلَقَ اللَّهُ فِي أَرْحَامِهِنَّ إِنْ كُنَّ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَبُعُولَتُهُنَّ أَحَقُّ بِرَدِّهِنَّ فِي ذَلِكَ إِنْ أَرَادُوا إِصْلَاحًا وَلَهُنَّ مِثْلُ الَّذِي عَلَيْهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ وَلِلرِّجَالِ عَلَيْهِنَّ دَرَجَةٌ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ

وَالْمُطَلَّقَاتُ Ve tatlik olunmuş (boşanmış) kadınlar, hayız gören, kendileriyle cimâ olunan hürreler (köle olmayan kadınlardan) kocaları tarafından boşanmış olanlar يَتَرَبَّصْنَ bekletirler. Beklesinler yâni aslında يَتَرَبَّصْنَ beklerler mânâsında. Ayrıca burada haber, emir mânâsında olduğundan bekletsinler demektir بِأَنْفُسِهِنَّ kendilerini. ثَلَاثَةَ قُرُوءٍ Üç kurû' hayız veya temizlik müddeti. Bu müddet bitinceye kadar başkalarıyla evlenmesinler. وَلَا يَحِلُّ Ve helal olmaz, لَهُنَّ onlar (kadınlar) için يَكْتُمْنَ أَنْ gizlemeleri. مَا O şeyi ki yarattı اللَّهُ Âllâh-û Teâlâ, فِي أَرْحَامِهِنَّ rahimlerinde. Âllâh-û

Teâlâ'nın, kadınların rahimlerinde yaratmış olduğu hayız veya çocuk gibi şeyleri, kocalarından gizlemeleri onlara helal olmaz. **إِنْ كُنَّ** Eğer onlar (kadınlar) oldularsa **يُؤْمِنَنَّ** inanır, **بِاللَّهِ** Âllâh-û Teâlâ'ya **وَالْيَوْمِ الْآخِرِ** ve ahiret gününe. Bu kadınlar inanıyorlarsa bu gibi gizleme işlerine cesaret etmesinler. **وَبُعُولَتُهُنَّ** Ve onların kocaları **أَحَقُّ** daha lâyıktır **بِرَدِّهِنَّ** onları döndürmeye (kadınları nikâhlarına döndürmeye.) Kocalar, ric'at suretiyle hanımlarını geri almaya, nikâhlarını devam ettirmeye herkesten daha hak sahibidirler **فِي ذَلِكَ** bunda (bekleme müddetinde.) Zira kadın iddet müddeti içinde bulundukça, kocanın kendisine dönme hakkı vardır. Fakat iddet (bekleme müddeti) bitince, bu dönüş hakkı bâtil olur. **إِنْ أَرَادُوا** Eğer isterlerse yâni ric'at suretiyle kocalar isterlerse **إِصْلَاحًا** bir islah, kendileriyle ailelerinin arasını düzeltip, onlara iyilik etmek isteyip zarar vermek istemezlerse, kendileri için ailelerine dönme hakkı vardır. **وَلَهُنَّ** Ve onlar (kadınlar) için vardır. Kadınlar için kocaları üzerine haklardan vardır. **مِثْلُ الَّذِي** Ol hak gibi ki **عَلَيْهِنَّ** onların (kadınların) üzerindedir. Yâni erkeklerin kadınlar üzerinde olan hakları gibi, kadınların da kocaları üzerinde hakları vardır, **بِالْمَعْرُوفِ** ma'ruf yolla. **وَلِلرِّجَالِ** Fakat erkekler için vardır, **عَلَيْهِنَّ** onlar (kadınlar) üzerine **دَرَجَةٌ** bir derece akılda, dinde, hakta bir üstünlük vardır. **وَاللَّهُ** Ve Âllâh-û Teâlâ **عَزِيزٌ** ulu ve kavidir. Ahkâmına muhalefet edenlerden intikam almaya kadirdir. **حَكِيمٌ** Ziyâde hikmet sahibidir. Her ne işlerse işi yerindedir. (İsabetli, faydalı bütün meseleleri içine almaktadır.)

Boşanmış kadınlar, bizzat kendileri üç aybaşı veya üç temizlik müddeti beklerler (beklesinler.) Eğer onlar (kadınlar,) Âllâh'a ve ahiret gününe gerçekten inanıyorlarsa, rahimlerinde, Âllâh'ın

yarattığını gizlemeleri kendilerine helal olmaz. Eğer kocalar barışmak, kendileriyle yeniden evlenmek isterlerse, bu durumda boşanmış kadınları tekrar almaya daha fazla hak sahibidirler.

Erkeklerin kadınlar üzerindeki hakları gibi, kadınların da erkekler üzerinde bir takım iyi davranışa dayalı hakları vardır. Ancak erkekler için, kadınlar üzerinde bir üstünlük payı vardır. (Aile reisi erkektir.) Âllâh, Aziz'dir, Galiptir. Galibin galibidir, mağlup olmayan galiptir. **حَكِيمٌ** her şeyi yerli yerine halketmiştir.

Âllâh-û Teâlâ, erkeklerin kadınlardan üstün olduğunu, dolayısıyla erkeğin haklarının kadından fazla olduğunu beyan ediyor. Zira kadın, kocasının izni olmadan nafile oruç tutamaz, evinden çıkamaz, kocası onu boşamaya kâdirdir. Dönüşü mümkün olan bir talakla boşadığı takdirde, kadın istesin istemesin dönme hakkına sahiptir. Kadın ise bu haklardan hiç birine sahip değildir.

Ayrıca akılda, kuvvet ve kudrette, şecaat ve metanette, zor işlere tahammül, namaz ve hac gibi ibadetleri noksansız yerine getirmekte, hanımın nafakasını temin etmekte ve onu yabancılarından korumakta erkek, kadından üstündür.

Takvâ cihetine gelince bazı kere bir kadın, birçok erkekten üstün olabilir.

Âllâh-û Teâlâ, talak-ı ric'ide kocanın ailesine dönüşünün câiz olduğunu açıkladığı gibi, talak-ı ric'iyi beyan buyuruyor.

229- الطَّلَاقُ مَرَّتَانٍ فَإِمْسَاكَ بِمَعْرُوفٍ أَوْ تَسْرِيحٍ بِإِحْسَانٍ وَلَا يَحِلُّ لَكُمُ أَنْ تَأْخُذُوا بِمَا آتَيْتُمُوهُنَّ شَيْئًا إِلَّا أَنْ يَخَافَا أَلَّا يُقِيمَا حُدُودَ اللَّهِ فَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا يُقِيمَا حُدُودَ اللَّهِ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا فِيمَا افْتَدَتْ بِهِ تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ فَلَا تَعْتَدُوهَا وَمَنْ يَتَعَدَّ حُدُودَ اللَّهِ فَأُولَئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ

الطَّلَاقُ Talak; geriye dönebilmek yoluyla yapılan boşamak. مَرَّتَانِ İki keredir, فَاِمْسَاكِ ondan sonra ya tutmaktır. Bu iki talaktan sonraki hüküm, ya boşadığı aileyi tutmaktır بِمَعْرُوفٍ ma'ruf yolla (iyilikle, güzel geçinmekle ve ıslah kastıyla.) Yahut salıvermektir بِاِحْسَانٍ güzelliikle. İddet müddetinde kadına ric'at etmemekle (geri dönmemekle) veya üçüncü temizlikte, üçüncü kere boşamakla salmaktır. وَلَا يَحِلُّ Ve helal olmaz لَكُمْ sizin için (ey kocalar!) أَنْ تَأْخُذُوا Olmanız مِمَّا ol mehirlerden ki أَتَيْتُمُوْا verdiniz هُنَّ onlara. Hiçbir şeyi (onlara mehir olarak verdiğinizizden, hiç birisini geri almanız helal olmaz.) إِلَّا أَنْ يَخَافَاْ Ancak karı-koca korkarlarsa اَللّٰهُ حُدُوْدُ اَللّٰهِ ikame edemeyeceklerinden اَلَّا يُقِيْمَا hududunu. Karı-koca haklarına riâyet edemeyeceklerinden korkarlarsa alabilirler. (Ey hâkimler) اَلَّا اِنْ خِفْتُمْ eğer korkarsanız اَلَّا اَللّٰهُ حُدُوْدُ اَللّٰهِ karı-kocanın ikame edemeyeceklerinden hududunu, geçinemeyeceklerine dâir bir takım emare (işaret)ler görmek sebebiyle, nikâhın verdiği haklara riâyet edemeyeceklerinden korkarsanız, فَلَا جُنَاحَ hiçbir günah yoktur. O ikisi (karı-koca) üzerine فِيمَا ol bir şeyde, boşanma karşılığı verilen parada ki اِفْتَدَتْ kadın fidye olarak verdi بِهِ onu. Kadının boşanmasına bedel olarak mehrinden veya başka bir malından vereceği herhangi bir şeyde ne kadının vermesi hususunda, ne de kocanın alması hususunda üzerlerine hiçbir vebal yoktur. اِنَّكَ İşte bu zikredilen hükümler, اَللّٰهُ حُدُوْدُ اَللّٰهِ Âllâh-û Teâlâ'nın hudududur. Emirleri ve nehiyleriyle tayin ettiği sınırlardır. فَلَا تَعْتَدُوْا O halde tecavüz etmeyin هَا o hududu, muhalefet etmek suretiyle o sınırları geçmeyin. وَمَنْ Ve her kim يَتَعَدَّ tecavüz eder (geçer)se اَللّٰهُ حُدُوْدُ اَللّٰهِ

lâh'ın hududunu, فَأُولَٰئِكَ işte onlar (Hudud-u İlâhiye'yi geçenler) هُمُ الظَّالِمُونَ zulmedicilerin ta kendileridir. Nefislerini, Âllâh'ın aza-bına hedef etmek suretiyle kendilerine yazık edenlerdir.

Boşama iki defadır. Bunlar, ya iyilikle (geri almak) ya da güzel ve adaletli bir biçimde salıvermektir. Kadınlara verdiklerinizden (boşanma esnasında) bir şey almanız helal olmaz. Ancak erkek ve kadın, Âllâh'ın sınırlarında kalıp evlilik haklarını tam tatbik edememekten korkarlarsa, bu durum müstesna. Ey Mü'minler! Siz de karı ile kocanın, Âllâh'ın sınırlarını hakkıyla muhafaza etmelerinden kuşkuya düşerseniz, (kadının serbest boşanması için) erkeğe fide vermesinde her iki taraf için de günah yoktur. Bu söylenenler Âllâh'ın koyduğu sınırlardır. Sakın onları aşmayın. Kim, Âllâh'ın sınırlarını aşarsa işte onlar zalimlerdir.

Bu âyette boşanma ile ilgili ahkâm beyan edilmiştir. İslam hukukunda erkek, kadını iki defa boşar ve bunlarda geri dönebilir. Amma üçüncü defa boşarsa bir daha geri dönemez. Bu arada geçimsizlik boşanma sebeplerindendir. Kadın boşanmak isterse, bazı hallerde ona imkân tanınır. Bir erkek, hanımını üçüncü defa (üç talak) ile boşadı, tekrar almak isterse işte o zaman, başka bir erkekle gerçek mânâda evlenip birleştikten sonra ve ondan ayrıldıktan sonra alabilir. Buna yeniden helal kılınan anlamına "hulle" denilmiştir.

Boşamalar, boşanan kadınların isteklerine bağlı olmaksızın nikâha dönülüp dönülmemesi bakımından ric'i ve bâ'in olmak üzere ayrılır. Talak-ı Ric'i, yeni bir nikâha lüzum kalmadan evliliğe tekrar dönüş mümkün olan boşamadır.

Boşama açıkça veya işaret yoluyla üç sayısına yakın olmamalıdır. Bir kimse, bir anda ailesini üç talakla boşasa veya üç par-

mağını göstererek "seni şöyle boşadım" dese, talak-ı ric'i olmayıp talak-ı bâ'in meydana gelmiş olur.

"Seni üç talakla boşadım" veya "benden üç talakla boş ol" dese, talak-ı ba'in vaki olur. Bâ'in ile boş olan kadın kocasına dönmeyip başka biriyle evlenirse, sonra ondan ayrılıp eski kocasıyla evlenirse, bu yeni nikâh eski kocasının evvelce vermiş olduğu talakları yıkar ve yeniden arada üç bağ husûle gelir.

Örf- ü âdet muhakkemdir. Dinimizde birçok şeyler vardır, örf-ü âdete muhavveldir.

Size helal değildir ey erkekler, hanıma talaktan evvel verdiği mehir veya hediye olsun, tekrar hanımın elinden zorla almak helal değildir.

230- فَإِنْ طَلَّقَهَا فَلَا تَحِلُّ لَهُ مِنْ بَعْدُ حَتَّى تَنْكِحَ زَوْجًا غَيْرَهُ فَإِنْ طَلَّقَهَا
فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا أَنْ يَتَرَاجَعَا إِنْ ظَنَّا أَنْ يُقِيمَا حُدُودَ اللَّهِ وَتِلْكَ
حُدُودُ اللَّهِ يُبَيِّنُهَا لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ

Eğer koca boşarsa هَا o kadını, iki talaktan sonra üçüncü olarak boşarsa فَلَا تَحِلُّ artık o kadın helal olmaz o erkeğe. مِنْ بَعْدُ Bundan sonra, bu üçüncü talaktan sonra o kadın, o erkeğe ne ric'at yoluyla ne de nikâh yenilemek suretiyle helal olmaz. حَتَّى تَنْكِحَ Nikâhlanıncaya kadar زَوْجًا bir kocaya, غَيْرَهُ ondan (boşayan kocasından) başka. فَإِنْ طَلَّقَ Eğer boşarsa, o ikinci koca cimadan sonra boşarsa هَا onu (o kadını.) فَلَا جُنَاحَ O halde hiçbir günah yoktur عَلَيْهِمَا o ikisi üzerine, birinci koca ile ikinci kocasından boşanan o kadın üzerine, أَنْ يَتَرَاجَعَا Birbirine dönmelerinde, iddet bittikten sonra tekrar evlenmelerinde. إِنْ ظَنَّا Eğer karı-koca zannederlerse أَنْ يُقِيمَا ikame edebileceklerini, ayakta tutabilecek-

lerini, **حُدُودَ اللَّهِ** Âllâh-û Teâlâ'nın hududunu, meşru ettiği karı-koca haklarını. **وَتِلْكَ** Ve işte (buraya kadar okunan hükümler) **حُدُودُ اللَّهِ** Âllâh-û Teâlâ'nın hudududur. Değiştirilmekten ve muhalefet edilmek suretiyle kendilerine dokunulmaktan korunmuş, belirli hükümlerdir. **يَبَيِّنُ** Âllâh-û Teâlâ, çok açık beyan ettiği halde **هَٰ** bu hükümleri, **يَعْلَمُونَ** bir kavim için ki **لِقَوْمٍ** bilirler. Bu hükümlerin, Âllâh-û Teâlâ tarafından tayin edildiğini bilip tasdik eder ve bildiklerinin muktezası (gereği)nce amel ederler.

Eğer (bir erkek, ailesini iki talaktan sonra üçüncü def'a) boşarsa, artık bundan (tamamlanan üç talaktan) sonra o (kadın,) ondan başka bir erkekle evleninceye kadar, ona (boşayan birinci kocasına) helal olmaz. Eğer bu (ikinci koca) da onu (o kadını) boşarsa (veya bu ikinci koca vefât ederse ve bu iki takdire göre talak ve vefat iddetleri son bulursa.) Âllâh'ın hududunu ayakta tutacaklarını, (Cenab-ı Hak'kın tayin buyurmuş olduğu evlilik haklarına riâyet edeceklerini) zannettikleri takdirde, (o kadınla evvelki kocanın yeni bir nikâhla) birbirlerine dönmelerinde, üzerlerine hiçbir günah yoktur. İşte bu (zikredilen hükümler,) Âllâh-û Teâlâ'nın hudududur ki (Hak Teâlâ) bunları bilen. (Âllâh'tan geldiklerini bilen ve bildiğiyle amel eden) bir kavim için çok açık beyan ediyor.

Bu âyet-i celilede nikâh ifâdesi her ne kadar mutlak (kayıtsız) ise de sünnet-i seniyye yâni hadis-i nebevi bunu kayıtlamıştır. Ulemâ nikâhtan sonra cimânın şart olduğuna ittifak etmiştir.

Kadının birinci kocasına tekrar helal olmasının beş şartı vardır.

1- Birinci kocanın boşamasından sonra, iddeti olan üç hayz müddetini veya hayız görmeyenin üç ayı tamamlaması,

2- İkinci koca ile evlenmesi,

3- İkinci kocanın onunla cimâ etmesi,

4- İkinci kocanın onu (üç talakla) boşaması,

5- İkinci kocanın boşamasından sonra yukarıda zikredilen iddeti (bekleme müddetini) tamamlaması.

231- وَإِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ فَبَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَأَمْسِكُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ أَوْ سَرِّحُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ وَلَا تُمْسِكُوهُنَّ ضِرَارًا لِّتَعْتَدُوا وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهُ وَلَا تَتَّخِذُوا آيَاتِ اللَّهِ هُزُوعًا وَادْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَمَا أَنْزَلَ عَلَيْكُمْ مِنَ الْكِتَابِ وَالْحِكْمَةِ يَعِظُكُمْ بِهِ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ

وَإِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ (ailelerinizi,) Ve boşadığınız vakitte أَجَلَهُنَّ iddetlerinin sonuna. İddetlerinin sonuna yaklaştıklarında فَأَمْسِكُوهُنَّ artık tutun o kadınları, onlara dönün بِمَعْرُوفٍ ma'rufla, aklen ve şer'an iyi olarak kabul edilen şekilde. O da ric'atla kadınlara zarar kastetmeyip, onlarla güzel geçinmeyi murad etmektir. أَوْ سَرِّحُوهُنَّ Yahut saliverin o kadınları بِمَعْرُوفٍ ma'rufla, iyilikle ve güzellekle onları saliverin ki zaman uzatmadan iddetleri bitmiş olsun. وَلَا تُمْسِكُوهُنَّ Ve tutmayın o kadınları ضِرَارًا zarar vermek için. لِّتَعْتَدُوا Neticede onlara zulmedesiniz için müddeti uzatarak, onlara zarar edip ve sonunda fidye verip boşanmaya zorlamakla kendilerine zulmedesiniz için onları tutmayın. وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ bunu, ailesini zulüm kastıyla tutarsa فَقَدْ ظَلَمَ muhakkak zulmetmiş olur kendine. Ailesine yapmış olduğu zulmünden dolayı, kendini azaba atmak suretiyle ona değil, aslında kendine zulmetmiş olur. وَلَا تَتَّخِذُوا Ve ittihaaz etmeyin (edinmeyin) آيَاتِ اللَّهِ Âllâh-û Teâlâ'nın âyetlerini.

Kadınlar hakkında zikredilen hükümlere şamil âyetlerini veya bütün âyetlerini, هُرُواْ kendisiyle alay edilmiş. Âyetlerden yüz çevirip onlarda bulunan ahkâmı muhafazada gevşeklik etmeniz suretiyle o âyetleri alaya almayın. وَادْكُرُواْ Ve hatırlayın نِعْمَتَ اللَّهِ Âllâh-û Teâlâ'nın nimetini عَلَيْكُمْ sizin üzerinize, İslam ve Muhammed Aleyhisselam gibi. Âllâh-û Teâlâ'nın size vermiş olduğu büyük nimetlerin haklarını yerine getirerek, onlara şükürle mukabelede bulunun (karşılık verin.) وَمَا Ve o şeyi hatırlayın ki أَنْزَلَ Âllâh-û Teâlâ, indirdi عَلَيْكُمْ sizin üzerinize. مِنَ الْكِتَابِ Kitap, Kur'an-ı Kerim, وَالْحِكْمَةِ hikmet (sünnet) يَعِظُ va'z eder olduğu halde كُمْ size, بِهِ onunla (kitap ve hikmetle.) Âllâh-û Teâlâ'nın, size kendileriyle vaaz etmek üzere indirdiği kitap ve hikmet nimetini de hatırlayın. وَاتَّقُواْ Ve korkun اللَّهُ Âllâh-û Teâlâ'dan, emirlerini tutup yasaklarından kaçmakla O'nun azabından sakının. وَاعْلَمُواْ Ve bilin ki أَنَّ اللَّهَ muhakkak Âllâh-û Teâlâ, بِكُلِّ شَيْءٍ her şeyi عَلِيمٌ ziyâde bilicidir. Yaptığınız ve terkettiğiniz işlerden hiç biri, O'na gizli değildir. O'nun azabından sakının.

Kadınları boşadığınız ve onlar da bekleme müddetlerini bitirdikleri vakit, ya onları iyilikle tutun (yâni tekrar evlenin) yahut iyilikle bırakın. Fakat onları, haksızlık ederek ve zor kullanarak tutmayın. Kim öyle yaparsa muhakkak kendine kötülük etmiş olur. (Çünkü Âllâh, yaptığına karşılık verir.) Âllâh'ın âyetlerini oyuncak yerine koymayın. Âllâh'ın sizin üzerinizdeki nimetini (size verdiği hidâyeti ve ahirzaman peygamberini,) kendisiyle size öğüt vererek size indirdiği Kitab'ı ve hikmeti hatırlayın. Âllâh'tan korkun. Bilin ki Âllâh, her şeyi bilir.

şeyleri. **وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ** Siz ise bilmezsiniz. O halde her şeyi ziyâde bilen, **Âllâh-û Teâlâ**'ya tabi olun ve kendi görüşünüzü bırakın.

Ve kadınları boşadığınızda onlar da iddetlerinin sonuna ulaştıklarında, ma'ruf yol ile (meşru bir surette) aralarında karşılıklı birbirlerinden razı olduklarında, artık o kadınları kocalarıyla evlenmelerinden men etmeyin. (Eski kocalarına tekrar dönmelerine veya evlenmek istedikleri kişilerle nikâhlanmalarına engel olmayın.) Sizden **Âllâh'a** ve ahiret gününe inanmakta olanlara, işte bununla vaaz ediliyor (öğüt veriliyor.) İşte bunun muktezasınca amel etmeniz, sizin için daha faydalı (bereketli) ve sizi günah kirlerinden daha ziyâde temizleyicidir. **Âllâh-û Teâlâ** fayda ve maslahatın nelerde olduğunu bilir, sizler ise bilmezsiniz.

233- **وَالْوَالِدَاتُ يُرْضِعْنَ أَوْلَادَهُنَّ حَوْلَيْنِ كَامِلَيْنِ لِمَنْ أَرَادَ أَنْ يُنِمَّ الرِّضَاعَةُ وَعَلَى الْمَوْلُودِ لَهُ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ لَا تُكَلَّفُ نَفْسٌ إِلَّا وُسْعَهَا لَا تُضَارَّ وَالِدَةٌ بِوَلَدِهَا وَلَا مَوْلُودٌ لَهُ بِوَلَدِهِ وَعَلَى الْوَارِثِ مِثْلُ ذَلِكَ فَإِنْ أَرَادَا فِصَالًا عَنْ تَرَاضٍ مِنْهُمَا وَتَشَاوُرٍ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا وَإِنْ أَرَدْتُمْ أَنْ تَسْتَرْضِعُوا أَوْلَادَكُمْ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِذَا سَلَّمْتُمْ مَا آتَيْتُمْ بِالْمَعْرُوفِ وَاتَّقُوا اللَّهَ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ**

وَالْوَالِدَاتُ Valide, anneler **يُرْضِعْنَ** emzirirlerse emzirsinler **لِمَنْ** O kimseler içindir ki **أَرَادَ** murad etti, (istedi) **أَنْ يُنِمَّ** tamamlamayı **الرِّضَاعَةُ** emzirmeyi. **عَلَى الْمَوْلُودِ** Doğurulmuş üzerine vardır **له** kendisi için, çocuk kendisi için doğurulmuş. O çocuğun doğumuna sebep ve nesebine malik bulunmuş olan baba üzerine de var-

dır, رَزَقُهُنَّ onların (annelerin) rızıkı, çocuklarını emzirdikleri vakit. وَكِسْوَهُنَّ Ve onların kisvesi, giyecekleri بِالْمَعْرُوفِ ma'ruf ile aklen ve şer'an kabul edilen yolla. Bu da babaların durumlarına uygun olan ve gerektiğinde mahkeme-i şeriyye takdiriyle ölçülen miktardır. لَا تُكَلَّفُ Teklif olunmaz (mes'ul tutulmaz) إِلَّا نَفْسٌ hiç bir nefis Zarara لَا تُضَارُّ لَا تُضَارُّ ancak gücünün yettiği ile (sorumlu tutulur.) وَلَا مَوْلُودٌ düşürülmesin وَالِدَةٌ hiç bir anne, بِوَلَدِهَا çocuğu sebebiyle. وَلَهُ Çocuk kendisi için doğurulmuş olan (baba) da zarara düşürülmesin, بِوَلَدِهِ çocuğu sebebiyle. وَعَلَى الْوَارِثِ Ve vâris üzerine, babanın vârisi üzerine vardır. مِثْلُ ذَلِكَ Baba üzerine vacip olanın misli rızık, kisve, emzirme ücreti vesâir masraflar mirasçısına düşer. فَصَلَاً Eğer murad ederlerse, ana-baba arzu ederlerse فَإِنْ أَرَادَا ayırmayı, çocuğu iki sene dolmadan memeden kesmek isterlerse عَنْ تَرَاضٍ karşılıklı rızadan doğucu, مِنْهُمَا onlar (ana-babanın her ikisin)den وَتَشَاوُرٍ ve karşılıklı görüşüp anlaşmadan meydana gelen. Ana-baba, çocuk hakkında iyice düşünüp hallerini iyice araştırır ve çocuğu sütten kesmeye karşılıklı ittifak ederlerse, hiçbir günah yoktur فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا o ana ve baba üzerine. O ana-babanın, çocuğu sütten kesme hususundaki rıza ve ittifakları, çocuk için en menfaatli şekli iyice düşünmelerinden sonra olabileceğinden, bu ittifaktan dolayı çocuğu sütten kesmelerinde, onların üzerine hiçbir günah yoktur. وَإِنْ أَرَدْتُمْ Ve eğer murad ederseniz ey babalar. Çocuğu sütten kesmek için ailelerinizle anlaşamadığınız takdirde, arzu ederseniz أَنْ تَسْتَرْضِعُوا emzirtmenizi. Çoçuklarınıza sütanneler bulup çocuklarınızı emzirtmek isterseniz, عَلَيْكُمْ sizin üzerinize ey babalar. فَلَا جُنَاحَ

Çocukları sütanalara emzirtmenizde, sizin üzerinize hiçbir günah yoktur. إِذَا سَلَّمْتُمْ Teslim ettiğiniz takdirde مَا o şeyi. أَيْتُمْ Verdiniz, vermeyi söz verdiniz veya murad ettiniz بِالْمَعْرُوفِ ma'ruf ile. Ey babalar, siz çocuklarınızı sütanalara emzirtmek isterseniz, emzirecek kadınlara aklen ve şer'an güzel görülüp kabul edilen bir şekilde vermek istediğiniz ücreti verdiğiniz takdirde, bu emzirtme hususunda sizin üzerinize hiçbir günah yoktur. وَاتَّقُوا Ve sakının الله Âllâh-û Teâlâ'dan. Çocuklar ve sütanneler hakkında zikredilen hükümlere riâyet hususunda Âllâh'dan korkun. وَاعْلَمُوا Ve bilin ki الله أَنَّهُ muhakkak Âllâh-û Teâlâ, بِمَا o şeyleri ki تَعْمَلُونَ işliyorsunuz. İşlediğiniz şeylerin hepsini بِصِيرٍ ziyâde görücüdür.

Emzirmenin tamamlanmasını isteyen (baba) için, anneler çocuklarını iki tam yıl emzirirler. Onların beslenmesi ve giyimi, iyilikle baba tarafına aittir. Bir insan ancak gücü yettiğinden sorumlu tutulur. Hiçbir anne çocuğu sebebiyle zarara uğratılmamalı, hiçbir baba da çocuğu yüzünden zarara girmemeli. Onun benzeri vârise de gerekir. Eğer ana ve baba her ikisi de birbiriyle görüşerek ve karşılıklı anlaşarak çocuğu memeden kesmek isterlerse kendilerine günah yoktur. Çocuklarınızı (sütanne tutup) emzirtmek istediğiniz takdirde, sütanneye vermeyi taahhüt ettiğiniz miktarı iyilikle teslim etmeniz şartıyla üzerinize günah gerekmez. Âllâh'tan korkun. Bilin ki Âllâh, yapmakta olduklarınızı görür.

Bu âyette boşanma, tekrar evlenme, iddet bekleme, beklenen müddet sonunda evlenme hakkının öncelikle eski kocaya ait olduğunu, kadın razı değilse erkeğin zorluk göstermemesi, çocuğun emzirilmesi, babaya ve anneye düşen görevler, emzirme müddeti, sütanne tutma gibi ahkâma temas edilmiştir.

Ana ve babanın, çocuğu yetiştirmek için çekmiş oldukları sı-

kıntılara karşı, büyüdüğünde onlara hürmet etmesinin vacip olduğunu diğer âyetlerle bildirerek, karşılıklı haklara riâyet etmenin hükmünü de açıklamıştır.

234- وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ أَزْوَاجًا يَتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا فَإِذَا بَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا فَعَلْنَ فِي أَنْفُسِهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ

مِنْكُمْ Ve o kimseler ki يُتَوَفَّوْنَ ruhları alınıyor (ölüyorlar) وَالَّذِينَ sizden. وَيَذَرُونَ Ve bırakıyorlar أَزْوَاجًا zevceleri (bıraktıkları aileleri.) يَتَرَبَّصْنَ Bekletirler بِأَنْفُسِهِنَّ kendilerini, kocalarının ölümünden sonra kendilerini bekletsinler, أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ dört ay وَعَشْرًا ve on gün. Dört ay, on gün kimseyle evlenmesinler ve bir zaruret bulunmadıkça kocalarının vefat ettiği evden çıkmasınlar. Ziyetlerini de takınmasınlar. Böylece kocalarının hatıralarına saygı göstererek duyarlı olsunlar. فَإِذَا بَلَغْنَ Ulaştıkları vakit أَجَلَهُنَّ iddetlerinin sonuna, iddetleri bittiğinde فَلَا جُنَاحَ hiçbir günah yoktur عَلَيْكُمْ sizin üzerinize, فِيمَا o husustaki فَعَلْنَ yaptılar فِي أَنْفُسِهِنَّ kendileri hakkında بِالْمَعْرُوفِ ma'ruf ile. Ey hâkimler ve ey Müslümanlar! Kadınların iddetleri bittikten sonra, kendileri hakkında aklen ve şer'an kabul edilen bir şekilde, görücüye çıkmak gibi yaptıkları şeylerden dolayı, sizin üzerinize hiçbir günah yoktur. وَاللَّهُ Ve Âllâh-û Teâlâ, بِمَا o şeyleri ki تَعْمَلُونَ işlersiniz. Bütün yaptıklarınızdan ve yapacaklarınızdan خَبِيرٌ ziyâde haberdardır.

Sizden vefat edip de (arkalarına) zevce (aile)ler bırakan kişiler(in aileleri, kocalarının ölümünden sonra) kendilerini dört ay on gün bekletirler. (Evlenmekten, süslenmekten, dışarı çıkmaktan kendilerini bekletsinler.) İşte (o kadınlar,) iddetlerinin sonuna

ulaştıklarında artık kendileri hakkında ma'ruf vechiyle (aklen ve şer'an kabul edilen şekilde) yaptıkları şeylerden dolayı, sizin üzerinize hiçbir günah yoktur. Ve Âllâh-û Teâlâ, sizin yaptıklarınızdan ziyâdesi ile haberdardır.

235- وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا عَرَّضْتُمْ بِهِ مِنْ خِطْبَةِ النِّسَاءِ أَوْ أَكْنَنْتُمْ فِي أَنْفُسِكُمْ عَلِيمَ اللَّهِ أَنْتُمْ سَتَذْكُرُونَهُنَّ وَلَكِنْ لَا تُؤَاخِذُوهُنَّ سِرًّا إِلَّا أَنْ تَقُولُوا قَوْلًا مَعْرُوفًا وَلَا تَعْزِمُوا عُقْدَةَ النِّكَاحِ حَتَّى يَبْلُغَ الْكِتَابُ أَجَلَهُ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي أَنْفُسِكُمْ فَاحْذَرُوهُ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ عَفُورٌ حَلِيمٌ

Sonra hanım bu halde iken asıl mâtem zamanıdır. Bir kimseye namzet olsun mu, olur mu, söz verebilir mi? Bunu emrediyor Cenâb-ı Hak. Âllâh-û Teâlâ biliyor ki insanlar kendine tam hâkim olamıyor.

Diyor ki وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ ey evliyâ-i umur, ey evliyâsı, ölünün akrabaları. Size günah yok فِيمَا عَرَّضْتُمْ بِهِ مِنْ خِطْبَةِ النِّسَاءِ ta'riz suretiyle talep etmek. Şimdi meselâ hanım daha idde içindedir. İdde içinde olmakla evvelki efendisinin hududu dâhilindedir. Bu hududların dâhilinde olduğu zaman, açıktan olarak birisi "efendim seni alacağım, seni istiyorum, bana varır mısın?" Bu kelimeler dinde yasaktır. Ancak ta'riz olarak câizdir. Ta'rizi de yapmış Cenâb-ı Hak, çünkü insanlar kendine mâlik olmuyor.

Mesela tariz nasıl diyecek? "Senin gibi güzel bir hanım yok mahallemizde. Kim bulabilir senin gibi bir hanım? Hakikaten ev hanımısın." Bunlar ta'rizdir. Eğer ki sarahat değildir, avlamak değil fakat ta'rizdir. Bu ta'riz, câizdir. Fakat açıktan hudud-u şer'iyi

bozmak, iddenin dâhilindeyken başkasına talip olmak, o mâni, o câiz değildir. **أَوْ أَكُنْتُمْ فِي أَنْفُسِكُمْ** Yahut nefsinizde muzmer olarak; "eh, o hanımın efendisi vefât etmiştir, iddeti biterse ben alırım İnşâllâh" dese, bu da günahkâr olmaz, kalbe gelen. Kalbe gelmek veya ta'rız etmek câizdir, sarahaten söylemek hududa tecavüzdür.

أَللَّهُ **عَلِمَ** **اللَّهُ** **أَنَّكُمْ سَتَذْكُرُونَهُنَّ** Âllâh, bu ta'rizi câiz gördü. Çünkü biliyor ki Âllâh, siz onları hatırlarsınız, nefsinize sahip olmazsınız. Ta'rizi verdi ki ileri gitmeyesiniz. **وَلَكِنَّ لَا يُؤَاعِدُوهُنَّ سِرًّا** Gizli bir vadelerde bulunmayınız. **إِلَّا أَنْ تَقُولُوا قَوْلًا مَعْرُوفًا** Meğer örf ve âdet dairesindeki ta'rızdır. Sarahat değil, ta'rız câizdir. **وَلَا تَعْرِضُوا عُقْدَةً** Sarahat değil, ta'rız câizdir. **النِّكَاحِ حَتَّى يَبْلُغَ الْكِتَابُ أَجَلَهُ** Nikâhın vazlesi, evvelki kocanın akdi. Nikâh; akid, bağı. O bağı bozmayınız, iddet tamam oluncaya kadar. **وَأَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي أَنْفُسِكُمْ** Biliniz ki Âllâh CelleCelâlûhû, kalbinize geleni bilir. **فَاخْذَرُوا** Sakınınız Âllâh'ın hududuna tecavüz etmekten. **وَأَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ غَفُورٌ حَلِيمٌ** Biliniz ki Âllâh Ğafur'dur, mağfiret edicidir mübalağa ile. Halim'dir, ukûbeti tehir ediyor. Bu bitti efendim, yine o mevzûdur.

236- **لَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِنْ طَلَقْتُمُ النِّسَاءَ مَا لَمْ تَمْسُوهُنَّ أَوْ تَفْرِضُوا لَهُنَّ فَرِيضَةً وَمَتَّعُوهُنَّ عَلَى الْمَوْسِعِ قَدَرُهُ وَعَلَى الْمُقْتَرِ قَدَرُهُ مَتَاعًا بِالْمَعْرُوفِ حَقًّا عَلَى الْمُحْسِنِينَ**

Talâk bahsidir, demin geçti biraz fakat âyet sarîh şimdi geldi. Ben, onu ilaveten söylemiştim.

Bir hanımla evlendi bir adam. Hanım başka memlekette yahut getirdi yahut getirmedi, nihayet tatlik etmek mecburiyetinde kal-

di. Yâni hanımla beraber olmadan tatlik hâsıl olursa câizdir fakat mehrin yarısını verecektir. İddesi yok, mehrin yarısını verecektir.

Şimdi buyuruyor ki; لَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِنْ طَلَقْتُمُ النِّسَاءَ Günah yoktur size tatlik etmekte مَا لَمْ تَمْسُوهُنَّ eğer beraber olmamışsanız. أَوْ تَفَرِّضُوا لَهُنَّ فَرِيضَةً Yahut ona (ferizâ,) bir mühül katetmişseniz. Fakat dâima merhametle muâmele ediyor Cenâb-ı Hak. وَمَتَّعُوهُنَّ Böyle bırakmış olduğunuz hanımları metalandırınız.

(Bak bu âyetler, irs âyetinden evvel gelmiştir. Irs'tan sonra, Âllâh-û Teâlâ herkesin hukukunu tâyin etti. Verâset ahkâmı, sûre-i Nisâ'da geldikten sonra ananın, babanın, hanımının, efendisinin ayrı ayrı hükümleri vardır. Bu hüküm gelmeden evvel, vasiyetle nasihatla olurdu. O hüküm geldikten sonra, bunlar nesk oldu. Yalnız ihsan, temettû, fayda, o bakidir.)

Buyuruyor ki; وَمَتَّعُوهُنَّ Metalandırınız yâni "û'tû hunne mâ yetemetteû bihi" Hanımı bıraktıktan sonra kalbi münkesir olmuştur. Mümkün olduğu kadar bir in'am-ı ihsân yapınız. Fakat o da عَلَى الْمَوْسِعِ قَدْرُهُ eli geniş olan zengin, zenginliği nisbetinde yap-sın. (Zengin olan versin bin lira.) وَعَلَى الْمُقْتَرِ قَدْرُهُ Fakir olana da fakirliği miktarı kadar. (O da yüz lira versin.) مَتَاعًا Bu bir meta, temattûdür hanım için. Hanım ayrıldığı için bunu alıyor, بِالْمَعْرُوفِ örf ve âdet dâiresinde. حَقًّا عَلَى الْمُحْسِنِينَ Lâzımdır, müekkedir, mu'ti olanlara.

Emir daha gelmemiştî, kat'iyet almamıştı ancak rey'ine bırakıyor.

وَأِنْ طَلَقْتُمُوهُنَّ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَمْسُوهُنَّ وَقَدْ فَرَضْتُمْ لَهُنَّ فَرِيضَةً فَنِصْفُ - 237

مَا فَرَضْتُمْ إِلَّا أَنْ يَعْفُونَ أَوْ يَعْفُوا الَّذِي بِيَدِهِ عُقْدَةُ النِّكَاحِ وَأَنْ تَعْفُوا أَقْرَبُ لِلتَّقْوَى وَلَا تَنْسُوا الْفَضْلَ بَيْنَكُمْ إِنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ

Eğer طَلَّقْتُمُوهُنَّ bıraktınız daha el sürmeden, daha beraber bulunmadan bıraktınız. وَقَدْ فَرَضْتُمْ لَهُنَّ فَرِيضَةً Bir şer'i de tâyin etmişseniz o vakit, mühül. (Beraber bulunmamış,) onun yarısını verecek. Nikâh etti, beraber bulunmadan bıraktı, o vakit mühül kat'ileşmişse onun yarısını verecek. Yapmamışsa örf ve âdet dâiresinde metâlandırınız diyor.

Farzdir size yarısını vermek. Meğerki her iki taraf affetsinler birbirini. أَوْ يَعْفُوا الَّذِي بِيَدِهِ عُقْدَةُ النِّكَاحِ Yahut nikâhın vazlesi elinde olan erkek affetsin. Erkek dese ki; "Bunun yarısı senindir, yarısı benim şeriate göre. Fakat ben, senden kesmem, onu da sana verdim." Bütün mühlünü versin, bu güzel. Yahut hanım dese ki; "Yarısı benim, yarısı senin, ben vazgeçtim, hakkım da senin olsun" o da olur. وَأَنْ تَعْفُوا أَقْرَبُ لِلتَّقْوَى Sonra hepsinin fevkinde de Âllâh emrediyor. Aranızda adavet, düşmanlık olmasın. Emr-i İlâhî'dir, Kanun-û İlâhiye'ye itaat ediniz. وَلَا تَنْسُوا الْفَضْلَ Fazlı, ziyâdeyi unutmayınız aralarınızda.

Ahkâm-ı İlâhiye'ye itaat etmek. Bak, imânın kemâle varması için üç şart var. Evvelâ Ahkâm-ı İlâhiye'ye itaat etmek, imtisal etmek. Ondan sonra kalbinde bir harac duymamak, üzüntü. "Âllâh emretmiştir, ben niçin üzüleyim, böyle emretmiştir." Ondan sonra tam teslimiyet ister.

İşte buyuruyor ki; وَلَا تَنْسُوا الْفَضْلَ بَيْنَكُمْ Ey zevc-û zevce, Âllâh'ın emriyle birbirinizden ayrıldığınız zaman, aranızdaki fazi-

leti iyiliği unutmayınız. Aranızda zamanlar geçmiş, beraber bulunduğunuz zamanlar olmuş. Kader-i İlâhi ile bugün bu olmuştur, düşmanlığa mün'akis olmasın. Yine mümkün olduğu kadar iyilik yapınız birbirinize. **بِمَا تَعْمَلُونَ إِنَّ اللَّهَ رَءُوفٌ** Muhakkak Âllâh CelleCelâlûhû, yaptığınız işleri **بَصِيرٌ** görüyor. O mevzular bitti.

حَافِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ وَالصَّلَاةِ الْوُسْطَىٰ وَقُومُوا لِلَّهِ قَانِتِينَ - 238

Efendim Salât-ı Vûsta; orta namaz. İhtilaf var bunda. Çünkü namazlar beştir. Herhangisini tutarsan, iki evvel olur, iki sonra olur, orta olur. Fakat ekseriyetle Salât-û Vûsta'yı, ikinci namazına buyurmuştur müsavat. Kur'an-ı Azimüşşân'da sarahat yok. Sarahat olmadığı için bak; Leyle'tül Kadr'i tâyin etmemiş, Kıyamet'i tâyin etmemiş, İsm-i Âzam'ı tâyin etmemiş ki arasınlar. Salat-û Vûsta, her yerde olur fakat icmâ buradadır ki ikinci namâzıdır. Çünkü yorgunluk zamanı, işin çokluk zamanı, vücudun yorgun olduğu zamandır. Daha ziyâde bir fedakârlık eder. Fedakârlık oldu mu, sevâbı daha fazla olur.

حَافِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ Âllâh-û Teâlâ'nın emrettiği beş namazı muhafaza ediniz. **وَالصَّلَاةِ الْوُسْطَىٰ** Salat-ı Vûsta'yı hele, daha ehemmiyetlidir. **وَقُومُوا لِلَّهِ قَانِتِينَ** Kalkınız Âllâh için, muti olunuz.

Bak mesela, **وَالْعَصْرِ إِنَّ الْإِنْسَانَ لَفِي خُسْرٍ** alakadar olmuyor ama okuyalım zararı yok. Şimdi **وَالْعَصْرِ** ile yemin ediyor Âllâh! Yeminin mânâsı, Cenâb-ı Hak'ta nâz vuku olursa o yemin edilen şeyin kıymetli olduğuna delâlet eder, ehemmiyetine binâendir.

Burada, o vak'a kasemdir. Âllâh, asra da kasem ediyor. Ya Salât-ı Vûsta'dır ki bu olabilir yahut da Asr-ı Saadet'tir. Rasûl-û Ekrem'in asrı, her asırdan evveldir. Çünkü Rasûl-û Ekrem içinde-

dir. Âllâh, o asırdan emrediyor. Evet, asırla yemin ediyor Âllâh. Asır, hali değildir. Ya Asr-ı Saadet'tir, ya salat-ı asırdır, ya herhangi bir asır ki Âllâh'a takarrüb etmişse odur.

Emrediyor, yemin edilen şey nedir? إِنَّ الْإِنْسَانَ لَفِي خُسْرٍ Bütün insanlar hasarettedir. Mü'mini de kâfiri de münafığı da hepsi de haserettir. Nasıl hasaret oluyor? Âllâh CelleCelâluhû bizi halketti, hepimize de bir ömür tâyin etti. Elli sene, seksen sene, yüz sene ömür vermiş. İnsanlar bu ömrü sarfettikçe, sermayesi odur. Her gün sermayesini sarfediyor. Her gün sermayesini sarfetti mi, hasaret oluyor. Ama istisna var. "إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ" "Ama istisna var. ALLÂH'a, Rasûlullah'a iman eden ancak hasarette değil, الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ imanını amâl-i salihâ ile takviye ve tezyin eden zarûrette değildir.

E, peki nasıl zarûrettedir? İman, Müslüman'dır. İman etmiştir, amâl-û salihâ yapıyor. Fakat ömürde zarurettedir, ömürde hasarettedir. Bunu, böyle. Mevlânâ'nın tevili, herkesten iyidir. Diyor ki; "İki adamın sermayesi müsâvidir. Onun da yüz bin lirası var. Onun da yüz bin lirası var. İkisinin de birer dükkânı var. Sabahleyin dükkânına giderler, ikisi de kasayı açarlar. Birisi kasayı açıyor, aldığı parayla metâ alıyor. Ticaret olan şey neyse alır dükkâna koyuyor, alır dükkâna koyuyor. Netice kasa boşalıyor fakat dükkân doluyor. Beriki ise sarfediyor sefahate. Dükkâna bir şey koyma yok. Mal da gidiyor, onun da kasası boşalıyor, hiçbir şey yok. Bak, ikisinin kasası boşaldı. Fakat birisi ziyândadır hiçbir şeyi yok. Beriki eğer ki boşalmış, bedelini dükkânına doldurmuştur. O hasarette değildir.

إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ İman edip imanını amal-i salihâ ile takviye ve tezyin eden kimse, eğer ki kasa boşalmış, ömür git-

miş fakat dükkânı doldurmuştur. **وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ** Aralarında hakk-û sabr ile birbirine vasiyet-û nasihat edenler müstesnâdır.

239- **فَإِنْ خِفْتُمْ فَرِجَالًا أَوْ رُكْبَانًا فَإِذَا أَمِنْتُمْ فَأَذْكُرُوا اللَّهَ كَمَا عَلَّمَكُم مَّا لَمْ تَكُونُوا تَعْلَمُونَ**

Eğer korktunuz harpte ya hayvandan ya bir yerden. Namazı nasıl kılacağız? **فَرِجَالًا أَوْ رُكْبَانًا** Yayan, ya atlı olarak, kibleye yüzü nasıl düşerse düşsün. Bindi mi niyet eder, niyet ettikten sonra yüzü kibleden çevrilse de zararı yoktur. Yayan olsun, atlı olsun, denizde olsun evvela durduğu zaman, biraz hükmeder ki kible budur. Âllâhûekber dedikten sonra artık o gemiyle nasıl giderse. **فَإِذَا أَمِنْتُمْ** Ne zamanki havftan emin oldunuz. **كَمَا عَلَّمَكُم** Âllâh-û Teâlâ'nın size tâlim ettiği şekilde zikrullâh ile meşgûl olunuz. **مَا لَمْ تَكُونُوا تَعْلَمُونَ** Bilmediğinizi, Âllâh'ın size bildirdiği gibi meşgûl olunuz.



240- **وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ أَزْوَاجًا وَصِيَّةً لِأَزْوَاجِهِمْ مَتَاعًا إِلَى الْحَوْلِ غَيْرَ إِخْرَاجٍ فَإِنْ خَرَجْنَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِي مَا فَعَلْنَ فِي أَنْفُسِهِنَّ مِنْ مَعْرُوفٍ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ**

Mevzû değişiyor. Bundan evvel de tâlâk vesâire hakkındadır. Burası da vefât eden insanların verâseti hakkındadır.

Bu nâmaza dâir olan ayetlerin, bu âyetlerin içine girmesinden işâret yâni ne halde olursa olsun nâmaza ehemmiyet veriniz.

Efendim Kur'an-ı Azimüşşân, ahkâm kitabıdır. Malûm ya içinde

cünha, cinâyet, katiller, hudutlar mevcut olduğu gibi verâset de mevcuttur.

Verâset; bir adama fakir ise babaya ne düşüyor, anaya ne düşüyor, evlâda ne düşüyor, aileye ne düşüyor? Cenâb-ı Hak, hepsini sûre-i Nisâ'da beyan buyurmuştur. Âllâh-û Teâlâ'nın âyetleri birden gelmediği için, 23 sene zarfında geldiği için sırayla beyan etmiştir. Verâset âyeti gelmeden evvel vasiyet suretiyle olurdu. Verâset âyeti gelmemiş daha, Kur'an nêsık değil gelecek ama daha zaman gelmedi. O zaman vasiyet ederdi vefât eden adam. "Benim aileme bunu verirsiniz, babama bunu verirsiniz, evlâdıma bunu verirsiniz" derlerdi. İşte onun için bu âyet verâset zamanından evveldir, verâset âyetiyle de nesk olmuştur.

Verâsetten evvel neydi? Bu zamanda vefât edenin ailesinin beklemesi 4 ay 10 gündür, o zaman bir seneydi. Sonra وَالَّذِينَ وَيَذُرُونَ أَزْوَاجًا sizden vefât edenler اَيْتُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ Ailelerine vasiyet etsinler. Vasiyet etsinler ailelerine, (neyi vasiyet etsinler?) مَتَاعًا إِلَى الْحَوْلِ Bir sene metâa. Mutemetgâh olmak. Bir sene o hanım, o evde kalacak. Hanımın yemesi, içmesi, giymesi, evin geçi-mi vârislerin üzerinedir. Bir seneye kadar çıkaramazlar. Gayr-i hisabi çıkarmamak. Verâset âyetinden evvel buydu. Bir hanımın, efendisi vefât ettiği zaman onun ailesi bir sene evde kalacak yiyecek, ikinci sene girinceye kadar. غَيْرَ اخْرَاجَ Ve o senede de ölüye hürmeten fazla bir ziynetler falan da giymez de oyunlara filanlara iştirak etmez. Ve evden çıkmaz. Eğer hanım beğenmedi. "Benim artık efendim vefât etti, ben de evde kalmam" dese, ona da mâni olmayın diyor. فَإِنْ خَرَجْنَ Eğer hanımlar çıktılar evden,

“Benim artık efendim vefât etti, ben bu evde kalmam” dese. فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ Ey veliler (ölünün velileri) size bir günah yoktur, mâdem arzu ediyor, mâni olmayın. نَفْسِي مَافَعَلْنَفِي أَنفُسِهِنَّ Nefsinde yaptığı işte tezyinattan, مَعْرُوفٍ örf ve âdet dâiresinde olmalı. Birine mi gidecek? Birbirine girmek, sebbetmek yok. O vakit onun nafakası kesilir sizden.

وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ Âllâh CelleCelâlûhû, Aziz’dir, Galip’tir. Hüküm O’nundur. Ne isterse onu yapar. Bu vefât edenin hanımı için.

وَالْمُطَلَّاتِ مَتَاعٌ بِالْمَعْرُوفِ حَقًّا عَلَى الْمُتَّقِينَ -241

وَالْمُطَلَّاتِ Tatlik eden hanımlar için de مَتَاعٌ بِالْمَعْرُوفِ örf ve âdet dâiresindedir. Bu vakit daha mehil yoktu. Kur’an’ın âyetleri tedrici nâzil oluyor. عَلَى الْمُتَّقِينَ Mütteki üzerine haktır, Cenâb-ı Hak’kın emridir, bunu da bilecek.

كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ -242

كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ Evvelki âyetler gibi Âllâh-û Teâlâ, burada da ahkâm âyetlerini beyan ediyor size. لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ Tâ ki siz de amel edersiniz, tedebbür edersiniz, onunla amel edersiniz.

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ خَرَجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ وَهُمْ أُلُوفٌ حَذَرَ الْمَوْتِ فَقَالَ لَهُمُ اللَّهُ مُوتُوا ثُمَّ أَحْيَاهُمْ إِنَّ اللَّهَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَشْكُرُونَ -243

Efendim bu yahudiler, öteden beri dâima Peygamberan-i İzâm’a karşı isyân etmişler ve birçok peygamberi şehit etmişler-

dir. İsyân etmişlerdir. Dâima da Cenâb-ı Hak, onlara birbiri arkasında bir belâlar da vermiştir.

أَلَمْ تَرَ Görmüş gibi olmadın yahut kalbinle anlamış, görmüş gibi olmadın, إِلَى الَّذِينَ خَرَجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ memleketinden çıkkanı.

Onların bir şehri vardı. Dâradan namında bir şehir, hastalık zuhur etti. Tâun hastalığı mazâllâh! Zuhur etti, ölü fazlalaştı. O memleketin zenginleri, ölümden kurtulsun diye binlerce insan kaçtılar başka memleketlere. Kaçmak, insanı ölümden halas etmez ya. Kaçtılar fakat o sırada Âllâh-û Teâlâ, onlara halini gösterecekti ki emir Cenâb-ı Hak'tandır! Kaçmak, insanı ölümden halas edemiyor. Emrediyor, onların hayatı birden münselih oluyor, birden ölüyorlar. Sekiz gün sonra, o zaman peygamber vardı, Eşmevil namında bir peygamber, hasîn. Dedi; "Ya Rabbi, alıştım bunlarla beraber sana ibadet ederdim. Şimdi onlar gittiler, ben yalnız kaldım." Ricâ etti, onların hayatına. Âllâh CelleCelâlûhû, peygamberinin ricâsını kabul etti. Yine aynı hayat buldular. Emretti, çağır onların eyyûhel azamı, "Ey kemikler! Hazır olun Emr-i İlâhiye." Kudret-i İlâhiye ile o çürük, o azalar geri geriye birbirine tuttular. Âllâh halkeder, Âdem'den halkettiği gibi mevcudu da ihsan eder. Bu adamlar yine hayat buldular.

Bundan gaye; muharebeye gidecekler, onlara gösteriyorlar ki kaçmanın faydası yok, Âllâh'ın emri budur. Âyetin sebebi bu.

Memleketinden çıktılar وَهُمْ أَلُوفٌ binlerce insan idi, حَذَرَ الْمَوْتِ ölüm korkusundan. Âllâh emretti, ölünüz. Öldüler tabi. ثُمَّ أَحْيَاهُمْ Ondan sonra yâni Cenâb-ı Hak emretti, ihya etti onları. إِنَّ اللَّهَ لَدُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ Âllâh CelleCelâlûhû'nun fazl-ı keremi insanlara çoktur. İşte ihyâyı gösterdi, ölümü gösterdi, ahiretin hâlini anlasınlar yakın olsunlar ve harplere iştirak etsinler.

وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَشْكُرُونَ Ama insanların çoğu şükretmez anlamaz bunu. Bunu gösterdikten sonra harbe dâir emir geldi o zaman, o peygambere.

وَقَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ -244

وَقَاتِلُوا Muharebe ediniz, ey firar edenler! Gördünüz ki firar, ölümden insanı kurtaramaz. فِي سَبِيلِ اللَّهِ Muharebeye başlayınız yâni şecâat göstermek, ganimet almak değil ancak Âllâh için olsun. وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ Biliniz ki Âllâh, Semi'idir sizin sözlerinizi işitiyor. Âlim'dir, halimize mübteladır. Bu mevzû da bitti. Âyet mevzû mevzûdur.

مَنْ ذَا الَّذِي يُقرِضُ اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا فَيُضَاعِفَهُ لَهُ أَضْعَافًا كَثِيرَةً -245
وَاللَّهُ يَقْبِضُ وَيَبْصُطُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ

مَنْ ذَا الَّذِي يُقرِضُ اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا Kimdir ki Âllâh'a ikraz eder karz-ı haseni. Karz; borç. Hasen; güzel yâni hâlis. Hâlis olarak Âllâh'a veriyor. Hâşâ, Âllâh muhtaç değildir ki! Fakat böyle karz-ı hasenin sevâbı, o kadar çoktur ki sanki Âllâh'a verir ve mukabili ni Âllâh'tan alır. Bizim için karz-ı hasen hatta sadakadan evlâdır. Çünkü sadakada kendine bir küçüklük görebilir, karzda değildir. "Ben borç ettim, borcumu veririm" diyor. Şimdi zâil olduğunun sebebi de aldığını bir daha vermiyor, halk da vermiyor. Yavaş yavaş Müslümanların arasında bu güzel âdet kaybolur.

Kimdir ki Âllâh'a ikraz eder yâni Âllâh için ikraz eder. Yahut da sevâbı Âllâh'tan almak için, Âllâh'a verir gibi olur. فَيُضَاعِفُهُ لَهُ. Âllâh'a yapılan ikraz yâni hâlis bir niyetle yapacağın

ikraza Âllâh, ivaz olarak ez'âf-ı kesireyi verir. Bire yedi, on, yetmiş, yüz, yedi yüz, biğayrı hesab verir.

Mevlâna burada, bu âyette verdiği mânâ. Diyor ki; "Karz-ı hasen, yalnız paraya müteallik değildir, vücut da dâhildir buraya." Karz-ı haseni ikraz eden kimdir ki yapsın? Vücuduyla Âllâh için harbe gidiyor. Sanki vücudunu ikraz ediyor Âllâh'a. Cenâb-ı Hak da ebediyette ona lâzım gelen mukabeleyi yapar.

وَاللَّهُ يَقْبِضُ وَيَبْصُطُ Âllâh CelleCelâlûhû'nun elindedir. Bazı insanların rızkını az verir, kabzeder. Bazılarına, bazı şeyleri de çok olur. Nihâyet herkesin rucûu Âllâh'adır, Âllâh'ın emrinedir. Herkes Âllâh-û Teâlâ'nın emrine rucû eder, yaptığı amelin mukabilini görür.

246- أَلَمْ تَرَ إِلَى الْمَلَا مِنْ بَنِي إِسْرَءِيلَ مِنْ بَعْدِ مُوسَى إِذْ قَالُوا لِنَبِيِّ
لَهُمْ ائْبَعْثْ لَنَا مَلِكًا نُقَاتِلَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ قَالَ هَلْ عَسَيْتُمْ إِنْ كُتِبَ
عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ أَلَّا تُقَاتِلُوا قَالُوا وَمَا لَنَا أَلَّا نُقَاتِلَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ
وَقَدْ أَخْرَجْنَا مِنْ دِيَارِنَا وَأَبْنَائِنَا فَلَمَّا كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقِتَالُ تَوَلَّوْا إِلَّا
قَلِيلًا مِنْهُمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ

Yine bu yahudilerin ahvâli. أَلَمْ تَرَ Gördün mü ey Habibim, إِلَى الْمَلَا مِنْ بَنِي إِسْرَءِيلَ Ben-i İsrail'den bir cemâat, مِنْ بَعْدِ مُوسَى Mûsâ Aleyhisselam'dan sonraydı.

Efendim, bunlar isyân ettiler, peygamberleri öldürdüler. Hiçbir peygamber kalmadı. Ancak bir hanım vardı hamile (bir peygamberden.) O vardı, başka hiç peygamberler kalmadı. Âllâh da buna karşı bunların başına mûsâllat oldular, bugünkü Filistin ve Ürdün.

Yahudilerle Filistinlilerin arasındaki düşmanlık çok eskidir, oradan kalmazdır. Nasıl oradan kalmazdır?

Orada Âd kavmi vardı. Âd kavmi, Yemen cihetine gittikten sonra bakiyyesi kaldı Filistin’de. Filistin halkı, Âd kavminin bakiyyesidir, oradan kalmıştır. Amâlika derler, Ben-i Amli, Ben-i Al. Filistindeki insanlar Âd kavminin bakiyesidir, Amâlika derler. Şeci, cesur insanlar idi, onlar yahudilere mûsâllat oluyor. Yahudi geniş, çok tahayyüz. Onların yalnız bir miktar Filistin, Ürdün vardı ellerinde. Fakat yahudileri yağma ettiler, öldürdüler, envâ-i musibetler yahudilerin başına getirildi. Hiçbir şey yapamadı yahudi, onlara. Dâima esâret altında yaşadılar.

Ta! Bu hanım bir çocuk doğurdu. İsmi, Eşmevil koydular. Çocuk büyüyünce de peygamber oldu, peygamberlik Cenâb-ı Hak’tan aldı. O sırada o çocuk, onlara nasihat etmeye başladı. “Siz niçin dininizi terk ettiniz?” Nihâyet yavaş yavaş yahudileri, Müslüman etmeye başladı. Başladıktan sonra bunlar toplandılar, o peygamberin evlâdı üzerine. Dediler ki; “Bize bir hükümdar tayin et.” Çünkü memleketin usulü hükümdarla kaimdir. Hükümdar ne ise şadırvana benzer, öbürler musluk gibidir. Hükümdar kuvvetliyse galebe eder. Biz, bunlara galebe edemiyoruz çünkü başımızda tam bir hükümdar yok. O vakit diyor ki; “Hükümdar olsa da siz dinlemezsiniz.” “Yok dinleriz” diyorlar. Mesele, mevzû budur.

Şimdi Amâlikalar da (onların zaten yahudilerin Mûsâ Aleyhissalam, Âdem Aleyhissalam’dan geliyor) tabud yâni bir sandık idi. Tevrat’ın kırılmış olan levhaları içindeydi, Mûsâ’nın âsası içindeydi, sarığı içindeydi, Hârûn’un sarığı içindeydi. Böyle mübarek şeyler. O sandığı, muharebelerde evvel önüne koyuyorlardı, giderlerdi. Herhangi bir muharebeye böyle gitseler muvâffak olurlardı. Son zamanda onlar isyân ettiği için, sandığı atılar bir kenara. Attıktan

sonra Amâlikalar aldılar o sandığı götürdüler fakat imanları olmadığı için helâların bulunduğu taraflara attılar. Orada, o hürmetsizlikten dolayı da kim helâlara gittiye basur illetiyle mübtela oldu. Amâlikalıların iki, üç şehri basurla mübtela oldular da bu tabuda olan ihtimamsızlıklarından dolayı. İşte o sırada o peygamber de Eşmevil namındaki genç peygamber de bunlara bir hükümdar tâyin etmek istiyor. Mevzû budur.

اِذْ مَرَّ إِلَى الْمَلَأِ مِنْ بَنِي إِسْرَءِيلَ Görmediniz Ben-i İsrailden bir cemâat, مِنْ بَعْدِ مُوسَى Mûsâ Aleyhisselam'dan sonra idi. اِذْ لَّهُمْ لَقَاتِلَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ Onlar gitti peygambere dediler, Eşmevil'e dediler. لَّهُمْ لَقَاتِلَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ "Bir hükümdar bize tayin et. اِبْعَثْ لَنَا مَلِكًا Biz, bunlarla mukâtele edeceğiz, Amâlikalarla harp edeceğiz." قَالَ هَلْ عَسَيْتُمْ اِنْ كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ اَلَا تُقَاتِلُوْا "Yakındır ki eğer Âllâh, size katil, muharebeyi takdir ederse mukatele edemeyeceksiniz." قَالَوْا "وَمَا لَنَا اَلَّا نُقَاتِلَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ Dediler, peygambere karşı; وَمَا لَنَا اَلَّا نُقَاتِلَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ "Ne var ki biz, Âllâh yolunda mukatele etmeyelim? Bunlar bize bu kadar zulüm ettiler. وَقَدْ اُخْرِجْنَا مِنْ دِيَارِنَا Memleketimizi elimizden aldılar, evlatlarımızı aldılar çola kullandılar, biz muharebe edeceğiz." فَلَمَّا كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقِتَالُ Ne zamanki takdir oldu onlara harp, muharebe etmek. Takdir edildi, emretti muharebeye. تَوَلَّوْا اِلَّا قَلِيْلًا Arkayı çevirdiler, i'raz ettiler ancak az miktar kaldılar Eşmevil'le beraber. وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِيْنَ Âllâh CelleCelâûhû, zalimlerin ahvâline muttalidir, onların cezasını verir.

247- وَقَالَ لَهُمْ نَبِيُّهُمْ اِنَّ اللّٰهَ قَدْ بَعَثَ لَكُمْ طَالُوتَ مَلِكًا قَالُوْا اَتٰى يَكُوْنُ لَهُ الْمُلْكُ عَلَيْنَا وَنَحْنُ اٰحَقُّ بِالْمُلْكِ مِنْهُ وَلَمْ يُؤْتَ سَعَةً مِّنَ الْمَالِ

قَالَ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَاهُ عَلَيْكُمْ وَزَادَهُ بَسْطَةً فِي الْعِلْمِ وَالْجِسْمِ وَاللَّهُ يُؤْتِي مُلْكَهُ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ

إِنَّ اللَّهَ Onların peygamberi olan Eşmevil. Dedi; "Siz, bir hükümdar istiyorsunuz ya! İşte Tâlût namındaki adamı, size hükümdar olarak halketti Âllâh." Tâlût, yine Ben-i İsrail'dendi. Ama ayrı bir nesil, onun neslinden peygamber gelmezdi. Peygamberler Davir'in neslinden geliyorlardı. O nesilden hiç gelmemişti, çobanlıkla meşguldü. قَالُوا أَنَّى يَكُونُ Peygambere dediler; "Tâlût nasıl bize hakim olur, melik olur? وَنَحْنُ أَحَقُّ بِالْمُلْكِ مِنْهُ Biz hükümdarlığa daha ziyâde hakkız. وَلَمْ يُوْتِ سَعَةً مِنَ الْمَالِ Onun elinde mal-û servet yok, çobanlıkla idare eder. Hâlbuki bizim zenginliğimiz var." قَالَ Peygamber dedi, Eşmevil dedi; "Âllâh, Tâlût'u ihtiyâr etti size hükümdar olmaya, وَزَادَهُ بَسْطَةً فِي الْعِلْمِ وَالْجِسْمِ ilimde ve cisimde." Hakikaten cesur bir adam, vücudu kuvvetli, ilimde de ziyâde malûmatı var. O, size hükümdar olacak. وَاللَّهُ يُؤْتِي مُلْكَهُ مَنْ Âllâh, istediğine mülkünü verir. وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ Âllâh'ın fazl-û keremi vâsi'dir.

248- وَقَالَ لَهُمْ نَبِيُّهُمْ إِنَّ آيَةَ مُلْكِهِ أَنْ يَأْتِيَكُمُ التَّابُوتُ فِيهِ سَكِينَةٌ مِّنْ رَبِّكُمْ وَبَقِيَّةٌ مِّمَّا تَرَكَ آلُ مُوسَىٰ وَآلُ هَارُونَ تَحْمِلُهُ الْمَلَائِكَةُ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّكُمْ إِن كُنتُمْ مُّؤْمِنِينَ

وَقَالَ لَهُمْ نَبِيُّهُمْ إِنَّ آيَةَ مُلْكِهِ Şimdi de peygamberden bir işâret istiyorlar. "Madem sen diyorsun, Âllâh bize bunu hükümdar tâyin etmiştir. Bunun delili nedir?" Eşmevil diyor ki; "Sizin vaktiyle

bırakmış olduğunuz tabud, Amâlikaların içindedir. Melekler onu getirirler, Tâlût'a teslim ederler gözünüzün önünde." İşte o delildir ki Tâlût, size hükümdardır. Tâlût'un hükümdar olduğuna alâmet, siz alâmet istiyorsunuz. **تَابُودُ** Tabud size gelecek. **فِيهِ سَكِينَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ** Rabbinizden kalbinize sekine, sükûnet hâsıl olur. Gözünüzün önünde melekler getirir, Tâlût'a teslim ederler. Siz gaybden bu hali gördükten sonra elbette kalbinizde ferahlık, sükûnet hâsıl olur.

وَبَقِيَ مِمَّا تَرَكَ آلُ مُوسَىٰ وَآلُ هَارُونَ Mûsâ'dan ve Hârûn'un al'inde bakiye kalan; Mûsâ'nın asası sarığı, Tevrat'ın bazı parçaları, Hârûn'un bazı şeyleri, bunlar da içinde olduğu halde. **تَحْمِيلُهُ** Melekler haml ettiler, aldılar da Amâlika'dan. Getirdiler, Tâlût'un yanına koydular. **إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّكُمْ إِن كُنتُمْ مُّؤْمِنِينَ** İşte bu size büyük bir alâmettir, eğer imanınız olursa, iman ederseniz ondan büyük bir nimet, bir alâmet yok.

249- **فَلَمَّا فَصَلَ طَالُوتُ بِالْجُنُودِ قَالَ إِنَّ اللَّهَ مُبْتَلِيكُمْ بِنَهَرٍ فَمَنْ شَرِبَ مِنْهُ فَلَيْسَ مِنِّي وَمَنْ لَمْ يَطْعَمْهُ فَإِنَّهُ مِنِّي إِلَّا مَنْ اغْتَرَفَ غُرْفَةً بِيَدِهِ فَشَرَبُوا مِنْهُ إِلَّا قَلِيلًا مِنْهُمْ فَلَمَّا جَاوَزَهُ هُوَ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ قَالُوا لَا طَاقَةَ لَنَا الْيَوْمَ بِجَالُوتَ وَجُنُودِهِ قَالَ الَّذِينَ يَظُنُّونَ أَنَّهُمْ مُلَاقُوا اللَّهِ كَمْ مِنْ فِئَةٍ قَلِيلَةٍ غَلَبَتْ فِئَةً كَثِيرَةً بِإِذْنِ اللَّهِ وَاللَّهُ مَعَ الصَّابِرِينَ**

Şimdi muharebe başlayacak. **فَلَمَّا فَصَلَ طَالُوتُ بِالْجُنُودِ** Ne zamanki ayrıldı Tâlût harbe. Harbe hazır oldu, ayrıldı. **قَالَ** Cemâatine dedi; **إِنَّ اللَّهَ مُبْتَلِيكُمْ بِنَهَرٍ** "Âllâh, sizi imtihan edecek bir nehirle. O nehir, bugün de mevcuttur diyor tefsir. "beynel halili ve ğuzze"

Ğuzzeyle Halil İbrahim kasabası arasından cereyan ediyor. Yaz mevsimi idi, suya çok ihtiyaç vardı. Tâlût diyor ki; "Cenâb-ı Hak, sizi imtihan edecek. Bu nehrin üzerinden geçeceğiz öbür tarafa." Amâlika'ya gitmek için onu geçmek lâzım gelir. **فَمَنْ شَرِبَ مِنْهُ** "Kim o sudan içerse, **فَلَيْسَ مِنِّي** benden değildir. Kim bu sudan içerse benden değildir, etbaımdan değildir. **وَمَنْ لَمْ يَطْعَمْهُ فَإِنَّهُ مِنِّي** Bunu içmeyen bendendir." Bir ırmaktan, nehirden geçersiniz. İçen benden değil, içmeyen bendendir. **إِلَّا مَنْ اغْتَرَفَ غُرْفَةً بِيَدِهِ** Meğer bir avuç, (ğurfe; bir avuç.) Zaruret olarak bir avuç kadar içersen zararı yok. Bir avuç müstesna olmak üzere içenler benden değildir, içmeyen bendendir. Suyun üzerine gittiler. **فَشَرِبُوا مِنْهُ إِلَّا قَلِيلًا مِنْهُمْ** İçtiler, az bir kimse kaldı. Ekser içtiler bu suyu.

İçtikten sonra, **فَلَمَّا جَاوَزَهُ هُوَ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ** ne zamanki Tâlût ve onunla beraber olan o sudan içmeyenler nehri geçtiler. Beriki taraf kaldı, o içenler geçemediler. **قَالُوا لَا طَاقَةَ لَنَا الْيَوْمَ بِجَالُوتَ** "Bugün Câlût'a karşı, askerine karşı bizim kuvvet-û kudretimiz yok." (Câlût, Amâlika'nın başındaydı. Şimdi Cellut, Câlût değil o. Cellut, Celed, celd; şeci demektir. Câlût, bu Amâlika'nın isimleridir. O zamanki Amâlika hükümdarı yâni Filistin'deki hükümdarı isimleridir.) Baktı ki Tâlût ve o suyu içmeyenler öbür tarafa geçtiler. Onlar (içenler) geçemiyorlar, geçemedikleri için dediler; "Bugün Câlût'a karşı, onun cünuduna karşı bizim takatımız yok."

قَالَ الَّذِينَ يَظُنُّونَ أَنَّهُمْ مُلَاقُوا اللَّهِ Âllâh'ın huzuruna varacak imân edenler de dediler; **كَمْ مِنْ فِئَةٍ قَلِيلَةٍ غَلَبَتْ فِئَةً كَثِيرَةً بِإِذْنِ اللَّهِ** "Biz gireceğiz, ne kadar az bir cemâat var ki İzn-i İlâhiyle bir büyük

cemâate galebe ediyor. Biz şimdi Âllâh'ın emriyle geliyoruz, gireceğiz galip oluruz."

وَاللَّهُ مَعَ الصَّابِرِينَ

Hülâsa içenler geri kaldılar, onlar da içmeyenler de nehri geçtiler.

وَلَمَّا بَرَزُوا لِجَالُوتَ وَجُنُودِهِ قَالُوا رَبَّنَا أَفْرِغْ عَلَيْنَا صَبْرًا وَثَبِّتْ 250-
أَقْدَامَنَا وَانصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ

Ne zamanki Câlût ve askeriyle yâni Amâlikalar askeri ile Filistinliler askeri karşı karşıya geldiler. قَالُوا Duâ ettiler, dediler; "Ya Rabbi, bize sabır ver kalbimize. Kalbimize sabır verdikten sonra وَثَبِّتْ أَقْدَامَنَا ayaklarımızı sabit olsun. وَانصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ Kâfirlerin üzerine de yardım et, biz galip olalım."

فَهَزَمُوهُمْ بِإِذْنِ اللَّهِ وَقَتَلَ دَاوُدُ جَالُوتَ وَاتَّيَهُ اللَّهُ الْمُلْكَ وَالْحِكْمَةَ 251-
وَعَلَّمَهُ مِمَّا يَشَاءُ وَلَوْلَا دَفْعُ اللَّهِ النَّاسَ بَعْضَهُم بِبَعْضٍ لَفَسَدَتِ
الْأَرْضُ وَلَكِنَّ اللَّهَ ذُو فَضْلٍ عَلَى الْعَالَمِينَ

Şimdi beraber dediler. Tâlût'un askerinde Eyşâ namında birisi vardı. Eyşâ'nın altı tane oğlu vardı, Dâvûd Aleyhisselam yedincisi olur. Dâvûd Aleyhisselam, Eyşâ'nın oğluydu. Dâvûd beraber, oğulları da beraber harbe iştirak ettiler. Yolda Dâvûd Aleyhisselam'a, taşlar (üç tane taş varmış) lisan ile demişler ki; "Bizi yanına al, bizimle galebe edersin. Bizi attığın zaman, Kudret-i İlâhiye ile parçalarız. Ve Câlût ile askerine felaket bizden gelir." Dâvûd Aleyhisselam, onları yanına alıyor.

Bu taraf azdır, beriki taraf çok. **فَهَرَمُوهُمْ بِإِذْنِ اللَّهِ** İzn-i İlâhi ile onlar kaçmaya başladılar. **وَقَتَلَ دَاوُدُ جَالُوتَ** Dâvûd Aleyhisselam da Câlût'u, kendi o taşlarla öldürdü. Taş, tefsirin ifadesine göre attığı zaman parçalanıyordu. Kurşun parçaları gibi kime tesadûf etse öldürürdü. Ondandır bu muvaffakiyet, Dâvûd Aleyhisselam'ın mucizesiyle olunca Tâlût sevindi. Kendi kızını ona nikâh etti. Evi-ne götürdü, "Benim evlâdımsın" dedi. Bir zaman beraber kaldılar, nihâyet Tâlût öldü. Tâlût öldükten sonra Eşmevil de öldü. Dâvûd Aleyhisselam peygamber oldu. Hem peygamber hem hükümdar, ondan evvel peygamberlikle hükümdarlık yoktu.

وَأَتَيْنَاهُ اللَّهُ الْمُلْكَ وَالْحِكْمَةَ Mülkü verdik Dâvûd Aleyhisselam'a, hikmeti verdik. Hikmet meselâ; elinde demir, mum gibi olurdu. Mintıkasında, sadâsında kuşlar havada dururlardı. Böyle birçok mucizeleri verdi, peygamberdir tabi. **وَعَلَّمَهُ مِمَّا يَشَاءُ** İsteddiğini biz talim ettik. **وَلَوْلَا دَفْعُ اللَّهِ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ** Eğer insanların bazılarını, bazılarıyla defetmeseydik. **لَفَسَدَتِ الْأَرْضُ** yerler fesat ederdi. İnsanın ziyadeleşmesi, insan da hayvanın da başka şey gibi değildir. Mesela bir hayvan on senede, on tane yavru getirmiyor. Bir hayvan, bir senede yüz tane yavru getiriyor. Çünkü ikinci senede, onun birinci yavrusu da devam ediyor. Üçüncü senede, onun ikincisi de beraber oluyor. Beş sene sonra on tanesi birden yavru getiriyor. Ez'af-ı müzâfaayla geliyor. İnsanlarda bu tedahül var. Eğer böyle musibetler olmasa, yeryüzü tahammül etmiyor insanlara.

Bak, 1. Cihan Harbi'nde 20 milyon insan Avrupa'dan gitti. 2. Cihan harbi hemen hemen dolmak üzere derken yine dağılır. 10 milyon da o zaman gitti. Şimdi de dolmuştur, bakalım Cenâb-ı

Hak ne kadar dolduracak onları? Eğer böyle vak'alar olmazsa yer-yüzü kâfi gelmiyor.

تِلْكَ آيَاتُ اللَّهِ نَتْلُوهَا عَلَيْكَ بِالْحَقِّ وَإِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ 252- Âllâh CelleCelâlûhû'nun fazl-ı keremi fazladır aleme. Fazl-ı keremiyle bazen felaket bildiğiniz şey, hülâsa hakikaten felaket değil. Bazıları gider, diğerleri yine gelir. Analarının karnında olanlar intizar ediyorlar. Onlar gitsinler, yerine gelsinler diye.

تِلْكَ آيَاتُ اللَّهِ نَتْلُوهَا عَلَيْكَ Ey Habibim! Bu, Âllâh-û Teâlâ'nın evvelce yaptığı ayetlerdir. Size bildiriyoruz, بِالْحَقِّ bir hakk-u hakikatle, sıdk-û hakikatle. وَإِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ Sen, muhakkak mürsellere mensupsin vazifene bağlı.



تِلْكَ الرُّسُلُ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ مِنْهُمْ مَنْ كَلَّمَ اللَّهُ وَرَفَعَ بَعْضَهُمْ دَرَجَاتٍ وَآتَيْنَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ الْبَيِّنَاتِ وَأَيَّدْنَاهُ بِرُوحِ الْقُدُسِ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا اقْتَتَلَ الَّذِينَ مِنْ بَعْدِهِمْ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْهُمْ الْبَيِّنَاتُ وَلَكِنْ اخْتَلَفُوا فَمِنْهُمْ مَنْ آمَنَ وَمِنْهُمْ مَنْ كَفَرَ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا اقْتَتَلُوا وَلَكِنَّ اللَّهَ يَفْعَلُ مَا يُرِيدُ 253-

تِلْكَ الرُّسُلُ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ Peygamberan-i İzam'ın bir kısmının bazı hassaları var ki diğerlerde o hassa olmadığı için onlar, öbürlerinin üzerinde faziletlenirler.

Beyan ediyor. مِنْهُمْ مَنْ كَلَّمَ اللَّهُ Bir kısmı müşâfehaten, Cibril vasıta olmadan Âllâh ile mükâleme etmişler, Mûsâ Aleyhisselam

gibi yahut da Muhammed Mustafa Sallâllâhû Aleyhivessellem gibi ki Miraç Gecesinde, doksan bin kelime Âllâh ile mükâleme hâsıl olmuştur. Asıl Kelimullah, Muhammed'dir Sallâllâhû Aleyhivessellem. Mûsâ ikinci derecede geliyor. Ya niçin Kelimullah ile medh olunmuş değil Rasûl-û Ekrem? Rasûl-û Ekrem'e öyle bir derece verildi ki Kelimullah'tan yukarı. Âllâh'ın ru'yetiyle müşerref oldu. Ru'yet ile müşerref olmak, kelâm ile müşerref olmaktan yüksektir. Öyle ise O'nun meziyeti daha yukarı olduğu için, Kelimullah yalnız Mûsâ'ya kaldı.

وَرَفَعَ بَعْضُهُمْ دَرَجَاتٍ Bazılarının da dereceleri yüksektir. Muhammed Mustafa Sallâllâhû Aleyhivessellem gibi. Nübüvvetin hatemi, Rasûllerin nihayeti, ümmetinin Hayr'ül Umum olduğu ve her tarafın onun ümmetine câmia olduğu, Şefâat-û Amme'ye sahip olduğu. Her peygamberin peygamberliği mevziidir, kendi muhitine aittir. Ancak Muhammed Mustafa Sallâllâhû Aleyhivessellem'in nübüvvet-i risaleti, kâffe-i mahlûkata aittir, ins-i cinne aittir.

وَآتَيْنَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ الْبَيِّنَاتِ Isâ bin Meryem'e de beyyinatı verdik. Beyyinat, mucize; İhyâ-i mevta gibi, gözsüzleri göz sahibi yapmak, hastalara elini uzatıp da iyi yapmak. Böyle beyyineyi yaptık. وَأَيَّدْنَاهُ بِرُوحِ الْقُدُسِ Ruh'ül Kudüs ki dünyanın emridir. Kudüs; tahir. Tâhîr bir ruh ile teyid ettik. Isâ nerde? Birçok zaman yahudiler, düştüler Isâ'yı şehit etmeye. Fakat Ruh'ül Kudüs'tür, Cibril-i Emin'in muhafazası altındaydı. Âllâh'ın muhafazası altında, Ruh'ül Kudüs vasıtasıyla bir şey yapamadılar. İşte bazılarını Ruh'ül Kudüs ile muhafaza ettik, bazılarına derecat verdik, bazılarına kelâm verdik, bazılarına ru'yet verdik. وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ Bunların

hepsi İrade-i İlâhiye'dir, muhtelif olsun diye. Eğer Âllâh, birden isteseydi, bir tarz olsaydı, bir fabrikadan çıkmış gibi irade etseydi. Hiçbir şey istemezdi, bunlardan sonra hepsi Mü'min olurdu. İsteseydi dünyanın hepsini kâfir yapardı, isteseydi dünyanın hepsini Mü'min yapardı. Lâkin Hikmet-i İlâhiye'ye muhaliftir. Azâmet-i İlâhiye sıfatlarının zuhuru, bununla zuhur edecektir.

“Retrekes in abuşurin abuşur, derhala et miraves tanet kusur” Nefh-i sûr'a kadar insanlarda da bu hal var. İnsanlar hiçbir zaman müsâvi olamaz. Biri kısa olur, biri uzun olur, biri şişman olur, biri zayıf olur, biri şaki olur, biri muhtelif bir halde olur. Enbiyalar da böyle idi. Azâmet-i İlâhiye'nin icâbatı, bunu icap ediyor ki muhtelif olsunlar.

Âllâh, bütün insanların mu'ti olmasını, imân sahibi olmasını isteseydi. **مَا أَقْتَلَ الَّذِينَ مِنْ بَعْدِهِمْ** Onlardan sonra gelen, bu peygamberden sonra gelen ümmetler birbirine muhalif olmazlardı. Çünkü gaye bir, Vahdaniyet-i İlâhiye'de toplanırlardı, hepsi Mü'min olacaklardı. **مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْهُمْ الْبَيِّنَاتُ** Beyyinat olan peygamber geldikten sonra, Âllâh irade etseydi insanların hepsi Mü'min olsun. O peygamber gittikten sonra da hepsi Mü'min olarak kalacaklardı. **وَلَكِنْ اخْتَلَفُوا** Ama Âllâh CelleCelâlûhû, irade etmedi bir nev'a insan olsun, ihtilafı irade etti. Öyleyse **فَمِنْهُمْ مَنْ آمَنَ** insanların bir kısmı imânında sebat etti, imân etti. **وَمِنْهُمْ مَنْ كَفَرَ** Bir kısmı da imânını değiştirdi, küfürde kaldı.

وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا أَقْتَلُوا (Tekiddir.) Hülâsa ara sıra hatıra gelir. “Efendim, bu kâfirler bu kadar yaparlar, niye Cenâb-ı Hak bir ateşle onları yakmıyor?” Halik-i Kâinat hikmetine göre amel ediyor. Sıfat-ı İlâhiye; kahr-u gazap sıfatları var, afv-ı mağfiret sıfat-

ları var. Nasıl ki rahmet sıfatı ile bir takım insanlar var, onu tatbik ediyor. Kahr-u gazap sıfatları var, bir takım insanları da halkeder, onu tatbik eder. Nasıl ki cennet var, Müslümanları cennete koyuyor. Cehennem var, asileri de oraya koyuyor. Eğer hepsi birlikte olsaydı, diğeri boş kalırdı. Hepsi Mü'min olsaydı, Cehennem boş kalırdı. Hepsi kâfir olsaydı, Cennet boş kalırdı. Hikmet-i İlâhiye budur. Âllâh-û Teâlâ'nın hikmetinden, insan bahsedilmez. وَلَكِنَّ اللَّهَ يَفْعَلُ مَا يُرِيدُ Âllâh, irade ettiğini yapar. Kimine tevfik ihsan eder, hidâyet için. Kimine de tevfik ihsan eder, dalalet için. Dalâlet yolu hoşuna gidiyor, onun peşine dolaşılıyor, nihayet onu takip ediyor, nihayetine varır. Kime de hidâyet hoşuna gidiyor, onu takip eder, onun nihayetine girer.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَنْفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاكُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ يَوْمٌ لَا بَيْعُ فِيهِ وَلَا خُلَّةٌ وَلَا شَفَاعَةٌ وَالْكَافِرُونَ هُمُ الظَّالِمُونَ 254-

Âllâh emrediyor CelleCelâlûhû. Buyuruyor ki; "Senin elindeki rızık, malı, serveti sen mi halkettin? Yok, o benimdir. Mademki benimdir, onu benim emrimle infâk et. Senin elindeki mal-û serveti, tarlandan gelen buğdayı sen halketmedin, ben halkettim. Mademki benimdir, benim emrimle sarfet. يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا Ey Âllâh-û Rasûlullah'a imân eden, Kur'an'a imân eden. أَنْفِقُوا Infâk ediniz, مِمَّا رَزَقْنَاكُمْ size rızık yaptığımız maldan ki murad zekât'tır. Malda Emr-i İlâhi ile yalnız zekât var. Zekât zaruridir, emre imtisaldir. Öbürüler sünnettir, kendi reyine bırakılmıştır. Bir insan isterse bütün malını Âllâh yolunda fedâ eder. Fakat teklif yok. İsterse zekât'tan başka hiçbir şey de vermez, ona da teklif yok. Fakat zekât zaruridir, âyet zekât hakkındadır. Veriniz çünkü bir gün gelir ki imkân bulamazsınız, bu zekâtın te'viyesine. Bir gün gelir

önünüze bu borç kalır, onun hatasını tamire imkân bulamazsınız. **Orada bey'a** لَا بَيْعُ فِيهِ. Bir gün gelmeden evvel. **Bir gün** مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ يَوْمٌ yok, **hud'a** yok, **fidy**e yok. Kıyamette mal yok ki veresin borcunu. **Âllâh'ın** وَلَا شَفَاعَةٌ. Hakiki bir dost yok ki ondan intifa edesin. وَلَا خُلَّةٌ izninden hariç, izni olmadan bir şefâatkâr da yok. Öyle bir gün gelir önünüzde, ne bir mal var ki verelim de o borç kapansın. Ne bir dost var ki Âllâh'ın emrine muhalif hareket ettiğinizden dolayı, o yalvarsın da bizi affettirsin. Ne bir şefâatçi var ki İzn-i İlâhi olmadan şefâat etsin. O gün mademki geliyor önümüzdedir. Bugün imkânınız varsa bunu yapalım, diyor. **Buna** وَالْكَافِرُونَ هُمُ الظَّالِمُونَ. **inanmayan,** Âllâh'a imân etmeyen, **Kur'an'a** imân etmeyen, hakikaten nefesine zulm etmiş olurlar. Ve bu nefisini, zulümle azab-ı cehenneme müstâhak yaparlar.

255- اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ لَا تَأْخُذُهُ سِنَّةٌ وَلَا نَوْمٌ لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِنْ عِلْمِهِ إِلَّا بِمَا شَاءَ وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَلَا يَئُودُهُ حِفْظُهُمَا وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ

Bu âyete, Âyet'el Kürsi derler. Bütün kelâmın seyyidi, seyyid'ül kelâm, elkelâm-û kiramdır. Kur'an'ın seyyidi, Sûre-i Bakara'dır. Sûre-i Bakara'nın seyyidi, bu Âyet'el Kürsi'dir. Âyet'el Kürsi'nin birçok hassaları vardır. Kur'an olmakla hiçbir farkı yok. Kur'an'ın evvel-û ahiri, Mevlâna teşbih ediyor; Bir cambaz su, böyle düşerse bir yere yuvarlak düşüyor, nereye başlarsan başla. Kur'an-ı Azimüşşân'ın evvel-û ahiri, sonu, ortası hepsi Kur'an'dır. Yalnız mevzu itibariyle bazı yerlerin, diğerleri üzerinde fazileti vardır.

Meselâ **"kul hû vâllâhû"**nun mevzusu, hâlis Cenâb-ı Hak'tır. Ondan evvelki gelen Tebbet'in mevzusu Ebu Lehep'tir, ondan bahseder. İkisi de Kur'an'dır, ikisinde de şüphe yok. İnkâr varsa birisi "Tebbet yok" dese kâfir olur. İkisine de hürmetimiz var, yalnız **"kul hû vâllâhû"**nun fazileti, daha fazladır orada. Zaten bir **kul hû vâllâh**'tır, bir Âyet'el Kürsi'dir, bir de **Sûre-i Haşr** sonudur. Bunlar, hâlis Âllâh'tan bahsederler. Mevzusu Âllâh CelleCelâlûhû olduğundan dolayı, diğer âyetlerden daha meziyetleri vardır.

Sonra Âyet'el Kürsi hakkında da birçok hadisler vardır. Hassaları var, insan yatağında kendine okursa, Âllâh isterse birçok fenâlıktan mahfuz olur, evinden çıktığı zaman okursa yine öyle. Her namazın akabinde okursa cehennem azabından muhafaza eder, Âllâh isterse. Daha birçok hassaları vardır bunun. Onun için İnşâllâh, biz okuruz onu.

اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ Âllâh'tır, mabudum bilhak. Ancak ibadete müstâhak Âllâh'tır. لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ geçerse **"hüvel hayyûl kayyum"** deriz yahut üstün'ü söyler. Eğer durursa **"illâ hû"** diyecek. Sükûn üzerine durulur. **"lâ ilâhe illâ hû"** veya **"lâ ilâhe illâ hüve."**

الْحَيُّ الْقَيُّومُ Hayyüdânı yaka. Hayat hüdânı. Ezeli ebedi O'na aittir. Bak, meselâ bizim hayatımızda zahiren bir hayat var, gölge gibi. Fakat yüz sene evvel yoktu, yüz sene sonra da yoktur. İki yökun içinde bir gölge görünüyor. Bir yokluk, varlık gibi görünüyor. Halbûki Âllâh'ın hayatı böyle değildir. Bu kâinat yok iken Âllâh var idi, kâinat var iken Âllâh var, kâinat yok olur yine Âllâh var. Ezele, ebedi bir hayat sahibidir. **"elkayyûmu"** Kayyum'dur, Kaim'dir, mübalağa ile bütün kâinatın hilkatine, rızkına, idaresine, ömrüne. Caminin kayyumu deriz, filanın çocuklarının kayyumu. Yâni idaresine kaimdir. Bütün mahlûkatın idaresine, firkatine kaim deriz.

لَا تَأْخُذُهُ سِنَةٌ وَلَا نَوْمٌ Âllâh CelleCelâlûhû, etmez bir gevşeklik. Bir insan biraz fazla çalıştı mı, bir gevşeklik hâsıl olur. Yahut uykusuz kaldı mı, içinde çünkü madde kaynıyor. Kaynadığı için bir buhar hâsıl olur. O buharlar hayatlar üzerine tesir eder, hareketten kat eder. E, Halik-i Kâinat münezzehdir yemekten, içmekten, vücuttan. Öyleyse Âllâh-û Teâlâ da ne uyku var, ne uykunun mukaddimesi var. Uykunun mukaddimesi, biz lisanımızda şekerleme diyoruz. Bir gevşeklik hâsıl olmaz eğer ki bu kâinattaki bütün yer, gök, melekler, hayvanlar, hepsinin idaresi O'nundur. Fakat bununla bir gevşeklik, bir yorgunluk hâsıl olmaz Cenâb-ı Hak'ta. İnsanlar gibi değildir. لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ Yerdeki ve gökteki bütün mahlûkat; halken, abiden, mülken Cenâb-ı Hak'kindir. مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ Kimdir ki şefâat eder yanından, O'nun izni olmadan.

Bak efendim, büyük bir hükümdarın yanına giderse bir adam, eğer hükümdar "buyrun konuşun" demezse, insan kendi kendine açıp da söyleyemez tabi. Huzur-u İlâhi'de de kıyamette, Âllâh izin vermeyince hiç kimse cesaret etmez şefâat etmeye. Ancak şefâat izni Cenâb-ı Hak'tan gelir, ondan sonra enbiya-û evliya, şüheda şefâat ederler. Yalnız Muhammed Mustafa Sallâllâhû Aleyhives-sellem'e şefâat izni, Miraç gecesinde verilmiştir. Zaten o vakit verilmiş. Diğerlerine de kıyamet gününde şefâat da verilir. Şefâat vermeden evvel, kimdir ki şefâate cesaret etsin de yapsın. إِلَّا بِإِذْنِهِ Ancak O'nun izniyle şefâat olur.

يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ Âllâh CelleCelâlûhû'nun ilmi, evvel-û ahire aittir. Önümüzdeki dünyada ve ahirette. مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ Dünyada وَمَا خَلْفَهُمْ ahirette. Dünya ve ahireti halkeden O'dur.

Halkeden O olduktan sonra elbette onları bilen de O'dur. Aliyy'i de umumidir. Öyleyse hem dünyayı hem ahireti, hem azı hem çoğu, bütün kâffe-i eşyanın evvel-û ahiri hilkatı bilen Âllâh'tır. وَلَا يُحِيطُونَ إِلَّا بِمَا شَاءَ Kimse ihata etmez, bilmez ilminden bir kısmı بِشَيْءٍ مِنْ عِلْمِهِ ancak Âllâh'ın istediği. Âllâh'ın istediği Peygamberan-i İzam vasıtasıyla bildiren bir şey varsa onu halk bilir. Ondan sonra kimse İlm-i İlâhi'yi bilmez.

كُورْسُ-يِ اِلٰهِي. وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ Kürsü-i İlâhi. Bak şimdi, bir tek felek **"min felek"** diyoruz. Hâlbuki Kur'an-ı Azimüşşân'da seb'a semâvat derdi. Yedi felek diyor, yedi kez felek'tir Kur'an'da. Arş-ı Kürsü'yü de birer felek itibar etmişler oraya getirip. Kürsi'nin kelimesi olduğu için, Âyet'el Kürsi demişler bu münasebetle. Bu bizim bildiğimiz gibi, bu kürsiler gibi değil, bu mecâzdır. Tecelliyat-û İlâhiye'nin zuhur ettiği yer, Arş da böyle. Bütün dünyaya mâsiha, birinci göğün içinde bir halka gibidir diyor büyüklüğü hakkında. Birinci gökle o dünya önünde masiha, ikinciye göğe böyle, üçüncüye böyle, yedinciye böyle, hepsi Kürsü-i İlâhiye nazaran böyledir. Kürsü-i İlâhiye, yedi feleklerle beraber Arş-ı İlâhiye'ye kadar budur. Arş-ı İlâhi, Tecelliyât-ı İlâhiye'nin zuhuru. Tecelliyâtın murad; Cenâb-ı Hak oradadır demek değildir. Bak aynada tecelli ediyor, önümüze aynayı gördüğümüz zaman, ayna karşısına geçtiğimiz zaman, şeklimiz aynada tecelli ediyor, zuhur ediyor. Ve fakat aynada bir insan yok ki. Aynanın içinde biz yokuz. Hâlbuki biz tecelli olunmuş şeklindeyiz. Tecelliyât-û İlâhi, Arş-ı İlâhi'den zuhur ediyor, Alâ Nur-u İlâhi. Fakat onun mânâsı; "Cenâb-ı Hak oradadır, mekân sahibidir", değildir.

حَفِظَهُمَا وَلَا يَزِدُّهُ Âllâh-û Teâlâ, aciz gelmez semâvatın, yedi kat feleğin içindeki mahlûkatın muhafazasına, halkına, yaptığına. İn-

san bir binayı yapar, bir şey yapar da yorulur. Âllâh-û Teâlâ, güçsüz değildir bizim bildiğimiz gibi ki bu olsun. Bunların böyle hilkatleri, Cenâb-ı Hak'ka bir ağırlık vermez, bir yorgunluk vermez. وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ Âllâh Aliyy'dir, beşerin sıfatından Aliyy'dir. Azîm'dir, her şeyin fevkindedir. Bu mevzu bitti efendim.

256- لَا إِكْرَاهَ فِي الدِّينِ قَدْ تَبَيَّنَ الرُّشْدُ مِنَ الْغَيِّ فَمَنْ يَكْفُرْ بِالطَّاغُوتِ وَيُؤْمِنْ بِاللَّهِ فَقَدْ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَى لَا انْفِصَامَ لَهَا وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ

Bunun sebab-i nüzulü bu idi. Medine-i Tahire'de bir adamın iki oğlu vardı. Daha Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem, oraya teşrif etmeden. Bunlar bir türlü putperestliği hazmedemiyorlardı. "Nasıl olur da bir put, mabud olur?" Gittiler Şam'a, Şam'da bulundular da hristiyan oldular. Ne zamanki Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem, Medine-i Tahire'ye hicret etti. Babaları Şam'daydı onların, onlar tekrar ticaret için Şam'a geldiler. Şam'a geldiği zaman babaları yuhladı Müslüman olsun. Zorlan kollarını tuttu, Rasûl-û Ekrem'e getirdi. Dedi onlara: "Efendim bunlar benim vücudumun parçalarıdır. Cehennem'de yansınlar istemiyorum ben. İmâna gelsinler!" Sebeb-i nüzulü âyet bu. Âyât; ikrah artık yoktur. İkrahen, cebren Müslüman etmek yok. Hakk-û hakikat zahir olmuş. Kim isterse Müslüman olur, kim isterse Müslüman olmaz.

يَا نِي لَا إِكْرَاهَ فِي الدِّينِ Yâni "lâ ikrahe aleddühili fiddini." Dine dâhil olmak için, zor yok. Niçin? رُشْدٌ قَدْ تَبَيَّنَ الرُّشْدُ مِنَ الْغَيِّ Rüşd yani imân, dalâletten sabit olmuş. Peygamber gelmiş, imânın hakk-u hakikat olduğunu göstermiş, küfrün dalalet olduğunu göstermiş. E, bunlar meydanda olduktan sonra artık ikrah ile dine girmek yok. فَمَنْ

يَكْفُرُ بِالطَّاغُوتِ وَيُؤْمِنُ بِاللَّهِ Her kim ki putları, şeytanı inkâr eder de Âllâh'a imân ederse, فَقَدْ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَى istimsak etmiş, yapışmış kopmayan bir vasıtaya. Kopmayan bir vasita ki İslâmiyet'tir, ona yapışmıştır. لَا انْفِصَامَ لَهَا Kopmaz o. وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ Âl-lâh CelleCelâlûhû, söylediğiniz sözleri işitir, niyetleri bilir. Her kim ki küfrü inkâr eder, imânını izhar eder, Kur'an'a temessük eder, kopmayan bir ipe yapışmıştır. Onu cennete kadar götürür.

Böyle tefsir etmişler. Meselâ kuyunun gözünde Yusuf Aleyhis-selam, o kovaya yapıştı da yukarıya çıkardılar. Kur'an-ı Azimüşşân da Âllâh tarafından yukarıdan gönderilmiş dünyaya. Her kim ki ona temessük ederse nihayeti o Kur'an, sahibine avdet eder, o da beraber çıkar.

257- اللَّهُ وَلِيُّ الَّذِينَ آمَنُوا يُخْرِجُهُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ وَالَّذِينَ كَفَرُوا أَوْلِيَاؤُهُمُ الطَّاغُوتُ يُخْرِجُونَهُم مِّنَ النُّورِ إِلَى الظُّلُمَاتِ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ

اللَّهُ وَلِيُّ الَّذِينَ آمَنُوا İmân eden Âllâh'a, Rasûlullah'a, Kur'an'a imân eden. İmân eğer ki imânın rukûnleri altıdır fakat üçte münhasırdır. Zaten bu bir Kur'andır, Kur'an'da öbür üç mevcuttur; Âllâh'a, Kur'an'a, Peygamber'e imân eden. Küfür nedir? Âllâh'a, Kur'an'a, Peygamber'e lâıyk olmayan bir kelimeyi dil yapar. Rasûl-û Ekrem'in o muazzam payesine dil uzattı mı kâfirdir, ebedi cehennemde yanar. Kur'an'a dil uzattı mı kâfirdir, ebedi cehennemde yanar. Âllâh-û Teâlâ'ya dil uzattı mı kâfirdir, ebedi cehennemde yanar. Bu küfürdür. Küfür budur, imân budur. Yoksa günahlarla, katillerle insanlar kâfir olmaz. Bir adam yüz tane katil yapsa fakat

eğer helal bilirse o vakit zaten Kur'an'a karşı gelir. Fakat nefesine sahip olmamış yapmış, kâfir olmaz günahkârdır.

Şimdi buyuruyor ki; وَلِىُّ الَّذِينَ آمَنُوا İmân edenlerin velisi, yardımcısı, muhibbi. (Veli; muhib mânâsına gelmiş, yardımcı mânâsına gelmiş.) İmân edenlerin yardımcısı Âllâh'tır. يُخْرِجُهُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ Zulmetten, nûra çıkarır. Âllâh yardımcısıdır, zulmetten nûra çıkarır. Zulmet-i küfürden, imân-ı nura çıkarır.

وَالَّذِينَ كَفَرُوا أَوْلِيَائُهُمُ الطَّاغُوتُ يُخْرِجُوهُمْ مِّنَ النُّورِ إِلَى الظُّلُمَاتِ
أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ

Çünkü Âllâh-û Teâlâ, mülk-û saltanat verdi. Mülk-û saltanat fazla oldu mu tuğyana sevk oldu. Mevlâna diyor; "Fakir bir Fir'avn'u kimse görmedi." Fir'avn olmak için elbette çok da zengin olmak lâzım gelir.

258- أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِي حَاجَّ إِبْرَاهِيمَ فِي رَبِّهِ أَنْ آتَاهُ اللَّهُ الْمُلْكَ إِذْ قَالَ
إِبْرَاهِيمُ رَبِّيَ الَّذِي يُحْيِي وَيُمِيتُ قَالَ أَنَا أُحْيِي وَأُمِيتُ قَالَ إِبْرَاهِيمُ
فَإِنَّ اللَّهَ يَأْتِي بِالشَّمْسِ مِنَ الْمَشْرِقِ فَأْتِ بِهَا مِنَ الْمَغْرِبِ فَبُهِتَ
الَّذِي كَفَرَ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ

أَنْ آتَاهُ اللَّهُ İşte âyet de budur. أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِي حَاجَّ إِبْرَاهِيمَ فِي رَبِّهِ الْمُلْكَ Yâni "İlâ enâtâhûllahûl mülke" Mülkü gördü, saltanatı gördü Nemrut. Başladı İbrahim Aleyhisselam'a karşı delil ileri sürüp mücadele etmeye, Âllâh-û Teâlâ'yı inkâr etmeye. Şimdi bu Nemrut kimdir? Mevlâna, onun terceme-i halini yazıyor. Bir gün Cenâb-ı Hak, Azrail'e (İlham-ı İlâhiye vakıa olur.) "Sen bu kadar ruhları kabzederken kime çok acımışsın?" demiş; "Ya Rabbi, her Mü'minin ruhunu kabzederken acıyorum. Fakat senin emrin olduğu için,

bir an evvel geri kalmayayım diye çalışıyorum.” “En ziyâde acıdığın kimdir?” Demiş; “Bir gün bir gemide birkaç insanlar vardı. Orada bir hanım vardı, bir de çocuk, memede. Emrettin bana, o insanların ruhunu kabzet. Rüzgâr kuvvetli geldi, gemi battı, insanların ruhlarını kabzettim. Yalnız o hanımla çocuğu kaldı. Her ikisi bir tahtanın üzerinde, su dalgaları içinde inip çıkıyorlardı. Biraz sonra da emrettin, hanımın ruhunu da kabzet, çocuk kalsın. Emrin üzerine gittim. O vakit, o hanımın memesinden çocuğu ayırınca, ne kadar benim canım yandı ya Rabbi bilirsin. Fakat emrindir, başka türlü yok. Anayı da kabzettim, çocuk tek başına tahtanın üzerinde kaldı su üzerinde. En ziyâde acıdığım bu.”

İşte diyor bu çocuk, ben emrettim “Su, sâhile attı. Sahilde yeşillikler, ağaçlar vardı. Ondan sonra emrettim Güneş’e, ona tesir etme. Rüzgâra emrettim, onun üzerine zahmet verme. Bir kaplan da vardı o civarda ki yavrulamıştı. Ona da emrettim, süt verirdi, memesini verirdi. İki, üç sene kaplanın sütünü yedi. O bağ, o bahçeler içinde yetiştirdim onu. İşte Nemrut budur.

Benim bu kadar in’amıma karşı, benim halilim İbrahim Aleyhisselam’a karşı bir alev yapıyor. Nemrut budur!”

اِذْ قَالَ اِبْرٰهٖمُ O zamanlar ki İbrahim Aleyhisselam, dedi Nemrut’a. O çünkü ulûhiyet davasıındaydı. “Benim” diyordu. İbrahim Aleyhisselam dedi; “Sen değilsin! رَبِّى الَّذِى يُحْىِ وَيُمِيتُ Benim Rabbim öyle bir Âllâh’tır ki imatâ ve ihyâ, istediğini öldürür, istediğini ihyâ eder.” قَالَ اَنَا اُحْىِ وَاُمِيتُ Nemrut dedi; “Ben de ihyâ ve memât ederim. Ben de istediğimi öldürür, istediğimi de bırakırım.” O zaman iki adam mahkûmu vardı kendisinde. Çağırdı birisini öldürdü, birisini bıraktı. “Bak işte birisini bıraktım, birisini de

öldürdüm.” İbrahim Aleyhisselam daha vazih bir delile gitti çünkü bunun ahmak olduğunu biliyor. قَالَ إِبْرَاهِيمُ فَإِنَّ اللَّهَ يَأْتِي بِالسَّمَرِ مِنَ الْمَشْرِقِ Dedi İbrahim Aleyhisselam; “Âllâh CelleCelâlûhû meşrikten güneşi getiriyor. Mademki sen de ulûhiyet davasındasın, فَأْتِ بِهَا مِنَ الْمَغْرِبِ sen de mağribten getir. Âllâh şarktan güneşi doğuruyor, sen de garpten güneşi çıkar.” قُبِهُتَ الَّذِي كَفَرْتَ Hiredde kaldı kâfir, hiçbir cevap veremedi. وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ Cenâb-ı Hak, zalimleri hidâyete getirmez, nihayet imâna da gelmedi. Nemrut müsâde etti, dedi; “Öyleyse memlekette kalma, ben de sana bir şey demiyorum.” İbrahim Aleyhisselam sefer etti göçtü. Bu böyle. İkinci misâl.

259- أَوْ كَالَّذِي مَرَّ عَلَى قَرْيَةٍ وَهِيَ خَاوِيَةٌ عَلَى عُرُوشِهَا قَالَ أَنَّى يُحْيِي هَذِهِ اللَّهُ بَعْدَ مَوْتِهَا فَأَمَاتَهُ اللَّهُ مِائَةَ عَامٍ ثُمَّ بَعَثَهُ قَالَ كَمْ لَبِثْتَ قَالَ لَبِثْتُ يَوْمًا أَوْ بَعْضَ يَوْمٍ قَالَ بَلْ لَبِثْتَ مِائَةَ عَامٍ فَانْظُرْ إِلَى طَعَامِكَ وَشَرَابِكَ لَمْ يَتَسَنَّهْ وَانْظُرْ إِلَى حِمَارِكَ وَلِنَجْعَلَكَ آيَةً لِلنَّاسِ وَانْظُرْ إِلَى الْعِظَامِ كَيْفَ نُنْشِزُهَا ثُمَّ نَكْسُوهَا لَحْمًا فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُ قَالَ أَعْلَمُ أَنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

İkinci misâl ki Âllâh'tır yardımcı. Birisi ki bir köy üzerinden geçti. O köy خَاوِيَةٌ düşmüş idi, عَلَى عُرُوشِهَا damlar üzerine. Binalar yıkılınca evvelâ dam düşüyor, sonra duvarlar da damın üzerine düşüyor. Adet öyledir. Dam düşüyor, bir zaman sonra da duvarlar damın üzerine düşüyor. Baktı ki şuheyne olmuş. Damlar düşmüş, duvarlar da damların üzerine düşmüş, hiçbir tane ma'mure kalmamıştır. قَالَ أَنَّى يُحْيِي هَذِهِ اللَّهُ بَعْدَ مَوْتِهَا Hayret etti, dedi; “Ya Rabbi, ne vakit Âllâh bu şehri tekrar (yâni

inkâr değil Kudret-i İlâhiye'yi) fakat ne vakit bu büyük şehir, bu diyârlar, bu binalar tekrar halkolur?"

Efendim bunun hikâyesi de budur. Yahudiler her zaman isyân etmişler. Her isyânın akibinde Âllâh, onlara bir gazap göndermiş. Onlar peygamberleri öldürmüşler, hatta 70 peygamberi şehit etmişler. Bulmuşlar, halkı azmışlar, mal-û servet sahibi olmuşlar, isyâna başlamışlar. Cenâb-ı Hak, mûsâllat etmiş bir kavmi üzerine mahvetmiş. Böyle tarihlerinde eskiden beri böyledir. O zamanlarda yine zengin olmuşlar pek çok. İsyâna başlamışlar, peygamber öldürmeye. Halik-i Kâinat, mûsâllat etmiş Buhtunnasır'ı başlarına.

Buhtunnasır kimdir? Buht; evlat demektir. Nasır; bir putun ismidir. Hindistan'da olurdu. Bu nasır, puttur. Bir hanım gayr-i meşru bir çocuk dünyaya getirmiş. Fırsat bulmuş geceleyin götürmüş bir putun yanına koymuş. Sabahleyin kalktılar dediler ki; "Put yavru doğurdu, bu putun oğludur." Buhtunnasır yâni evladunnasır. Nasır; putun ismi. Nasırın evladı; putun evladı. Hürmet ettiler, büyümüş. Büyüdükten sonra büyük hükümdar oldu. Zaten dünyanın bütün hükümleri, iki tür kimseye muvaffak olmuştur. İki tane Mü'min ki Süleyman Aleyhisselam ile Zülkarneyn'dir. İki de der, kâfir ki Şeddad ile bu Buhtunnasır'dır.

Buhtunnasır dünyaya hâkim oldu. İşıtıyor ki yahudinin servetleri fazla, malları fazla yoldan çıkmış. Doğru Kudüs'e geliyor. Kudüs'e geldiği zaman Süleyman Aleyhisselam'ın zamanında yapmış olduğu Mescid'ül Aksa'yı da yıkmıştır. Yâni yahudinin yaptığı değil, sonradan da Ömer Radyâllâhû Anh'ın yaptığıdır. Tamir olunmuş birkaç defa. Bütün tezyinatları aldı, bütün mal-û serveti aldı. İnsanların üçte birisini kılıçtan geçirir. Üçte birisini de affetmiş, "Hadi İran'a gidiniz, memleket halas olacak." Üçte birisi de Şam'a gider

aile olarak. Memleket harap olur. Üçte birisi kılıçtan geçirir, üçte birisi hâsirle sefaletle göndermiş İran'a. Üçte birisi de Şam'a gider.

Üzeyir Aleyhisselam, Şam'a gidenlerin meyanında idi. Bir iki sene sonra demiş, "Ben gideyim bakayım Kudüs'ün hali, Sahratûllâh'ın hali nasıldır?" Merkebine biniyor, biraz süt alıyor, biraz da incir alıyor, geliyor bugünkü Kudüs'ün yerine.

İşte âyet-i kerime bundan bahsediyor. Bakıyor ki binaların hiçbirisi ayakta değil, damlar yerde, duvarlar binaların üzerinde. Tabi bahar mevsimiydi, ağaçlar da yemiş vermişler. Biraz yemek yiyor, böyle diyor;

أَتَى يُحْيَىٰ هَذِهِ اللَّهُ بَعْدَ مَوْتِهَا "Ne vakit Âllâh-û Teâlâ, bu ölümden sonra bu diyârı, bu binaları ihyâ edecek." O sırada Kudret-i İlâhiye ile gözüne bir uyku geliyor. اللَّهُ مِائَةَ عَامٍ Yüz sene uykuya dalar. ثُمَّ بَعَثَهُ Ondan sonra uykudan kalkar. Gözünü açıyor, bakıyor ki memleket mamur. Bu yüz sene uykuya daldığı zaman, yetmiş sene yine harabe kalmıştır o binalar. Asla sevkât olmuyor. Yetmiş sene sonra İran'daki yahudiler ve İran'lılar, İran hükümeti. Onlara yardım etti, onları getirdi. O memleketi, otuz sene içinde yine imâr etmişler. Yetmiş sene harabe kalmış. Otuz sene çalışmışlar imâr etmişler. Üzeyir Aleyhisselam, gözünü açmış bakmış memleket mamur, her taraf binalar.

إِرَادَةُ-يَ إِلَٰهِيَّةٌ وَقَالَ كَمْ لَبِثْتُ قَالَ لَبِثْتُ يَوْمًا أَوْ بَعْضَ يَوْمٍ "Ne kadar uyudun?" demiş; "Ya bir gün, ya yarım gün çünkü sabahleyin gelmiştim." Düşünmüş, akşamleyin uykudan kalkmış. Eğer bu, o sabahın akşamı ise yarım gündür eğer dünkiden ise bir gündür. Ben yarım gündür uykudayım, belki de nihayet bir gündür. Hâlbuki قَالَ بَلْ لَبِثْتُ مِائَةَ عَامٍ "Yüz senedir, sen burada uy-

kudasın. فَانْظُرْ إِلَى طَعَامِكَ Bak senin yemeğine, beraber getirdiğin yemek. وَشَرَابِكَ Bak senin getirdiğin sütün, لَمْ يَتَسَنَّهْ tegayyür bile hâsıl olmamıştır.” Yüz sene kalıyor da bozulmuyor. وَانْظُرْ إِلَى حِمَارِكَ “Bir de merkebine bak.” Bakıyor ki merkep yok yerinde, yalnız çürümüş bir takım kemikler var. Gözü önünde o çürümüş olan kemikler, (Âllâh her şeye muktedirdir, yoktan var eden Âllâh! Bu varı da mevcut edebilir.) o kemikleri düzeltiyor, tamam ediyor. Nihayet şekil buluyor, merkep şekline geliyor. Üzerine etler hâsıl oluyor, deri hâsıl oluyor, bir merkep ortaya geliyor. وَلِنَجْعَلَكَ آيَةً وَلِنَجْعَلَكَ آيَةً “Seni, insanlar için kıyamete alâmet olarak bir delil yapacağım. Görsünler, işte kıyamette de kalkmak bunun gibidir. وَانْظُرْ إِلَى الْعِظَامِ Bak, merkebin kemiklerine nasıl et üzerine getiriyoruz? نَسُوا لَهَا كَيْفَ نُنْشِرُهَا Nasıl et üzerine kaldıracacağız? فَكُلَّمَا تَبَيَّنَ لَهُ Ne vakit Üzeyir baktı ki kuru olan parçalar merkep oldu. قَالَ أَعْلَمُ أَنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ “Bilirim ki Âllâh, her şeye muktedirdir.”

Şimdi böyle olduktan sonra demiş; “Öyleyse ben Üzeyir’in mahallesine gireyim.” Geliyor merkebiyle beraber, semti biliyordu tabi kendi mahallesi. Geliyor oraya, tanıdığı kimse yok. Yalnız kör, ihtiyar bir kadını görüyor. Oraya oturuyor. Diyor ki; “Hanım, bu Üzeyir’in mahallesi midir?” “Evet” diyor. “Üzeyir nerde?” “O gitti, yüz sene oldu, mahvoldu gitti.” Dedi; “Ben Üzeyir’im.” Dedi; “Sen nasıl Üzeyir olursun? Üzeyir yüz seneden beri gitmiştir.” Kadın demiş; “Öyleyse Üzeyir’in alametleri vardır. Üzeyir, peygamber idi. Duâsı makbul idi. Bak benim gözüm kör, muhtacım yerimden kalkamıyorum. Eğer sen Üzeyir isen duâ et, gözlerim açılsın, ben de iyi olayım sağlam olayım.” Duâ ediyor, Âllâh CelleCelâluhû her

şeye muktedirdir. Peygamberin duâsıyla gözleri de açılıyor, kendisi de gençleşiyor. Kadından yakın hâsıl olmaz mı? Oldu.

Bu sefer Üzeyir Aleyhisselam'ı evine, çocuklarına getiriyor. Diyor; "Babanız hayatta, Üzeyir geldi." Üzeyir'in daha simsiyah sakalları, torunlarının bile beyaz olmuştur sakalları. Ve diyor ki; "Bak, Üzeyir geldi." Hepsi tâacüb ediyorlar. Zira Üzeyir Aleyhisselam diyor onlara; "Size başka bir alâmet göstereyim. Bilirsiniz ki Tevrat'ı yalnız ben biliyorum, ezber etmiştim." Tevrat, Kur'an gibi değildir. Kur'an-ı Azimüşşân, kelimesi de mânâsı da Âllâh'tan münzeldir, kolaydır, hafız olur. Fakat Tevrat, beşer kelâmına benzer, çoktur ve ezber edilmiyordu. Üzeyir Aleyhisselam'dan başka hiçbir insan, Tevrat'ı ezber etmemiştir. Başlamış Tevrat'ı okumaya. Başına toplanmışlar, demişler; "Güzel okuyor ama acaba Tevrat elimizde yok. Bu Tevrat mıdır, değil midir? Belki başka şeydir." Onlardan birisi diyor; "Ben babamdan işittim. Babam da dedemden nakletti. Biz bu memleketten giderken, kaçarken Tevrat bizdeydi. Filan derede bir ağaç var. O ağacın altını kazdık. Tevrat'ı olduğu gibi oraya attık. Gidin eğer Tevrat orada kalmışsa, götürün mukabele edelim." Buluyorlar, hakikaten çukuru açıyorlar, Tevrat olduğu gibi çıkıyor. Getiriyorlar, Tevrat'ı tutuyorlar. Üzeyir Aleyhisselam başlıyor başından, nihayetine kadar ezber okuyor.

İşte o zaman yahudiler diyorlar; "Üzeyir, Âllâh'ın oğlu oldu." Kâfir oldular, gittiler. Mevzu bu.



وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّ ارْنِي كَيْفَ تُحْيِي الْمَوْتَىٰ قَالَ أَوَلَمْ تُؤْمِنْ قَالَ 260- بَلَىٰ وَلَٰكِن لِّيَطْمَئِنَّ قَلْبِي قَالَ فَخُذْ أَرْبَعَةً مِنَ الطَّيْرِ فَصُرْهُنَّ إِلَيْكَ

ثُمَّ اجْعَلْ عَلَى كُلِّ جَبَلٍ مِنْهُنَّ جُزْءًا ثُمَّ ادْعُهُنَّ يَأْتِينَكَ سَعْيًا
وَاعْلَمَنَّ أَنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ

وَإِذْ Ey Habibim Muhammed Sallâllâhû Aleyhivesellem, üm-
metine bildir o halleri ki ibret alsın. قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّ İbrahim Aley-
hisselam ricâ etti, Cenâb-ı Hak'tan. Dedi; أَرِنِي كَيْفَ تُحْيِي الْمَوْتَى اَرْنِي
"Ya Rabbi, ölüyü nasıl diriltiyorsun da bana göster." قَالَ أَوَلَمْ تُؤْمِنْ Cenâb-ı Hak emretti. "Ya İbrahim, senin imânın yok mudur ki ben
ihya ediyorum, ölüleri diriltiyorum." قَالَ بَلَى "Ya Rabbi! İmânım
var. بَلَى وَلَكِنْ لِيَطْمَئِنَّ قُلُوبِي Kalbim itminan-ı mûtmmain olsun" diye.

İnsan; "Acaba ben küfe (takke) mi getirdim mi, getirmedim
mi?" Bilir ki küfeyi cebine koymuş fakat bir de elini üstüne ko-
yuyor. İşte mûtmmain olmak için. Çok zaman öyle olur. "Mûtmmain
olmak için" diyorum.

Şimdi buyurdular ki قَالَ فَخُذْ أَرْبَعَةً مِنَ الطَّيْرِ Âllâh'ın emridir,
İbrahim Aleyhisselam'a. Dört tane kuşu al, فَصُرْهُنَّ إِلَيْكَ yanına
getir. ثُمَّ اجْعَلْ عَلَى كُلِّ جَبَلٍ مِنْهُنَّ Onları kes, başını yanına al, on-
ların vücutlarını parça parça kıyma gibi yap. Kendi kanatlarıyla
filanlar, bir kül olsun da bir kıyma gibi. Al'a rivâyetin dört tane dağ
vardı etrafta. Her dağın başına bir parça o kıymayı koy. جُزْءًا Her
dağın başında, o kıymadan biraz koy. ثُمَّ ادْعُهُنَّ يَأْتِينَكَ سَعْيًا Ondan
sonra çağır, Âllâh'ın izniyle. Âllâh'ın iradesiyle yaralı kuşlar hayat
bulup gelmiştir. İbrahim Aleyhisselam da Emr-i İlâhi'yi tatbik etti.
Dört tane kuşu buldu, başlarını kesti, yanına koydu, vücutlarını
parça parça yaptı, kıyma gibi yaptı. Hepsini karıştırdı bir kül oldu.
Ondan sonra dörde taksim etti, dört dağın başına koydu. Ondandır

sonra "innellahe emara kûnne" Âllâh emrediyor, "geliniz" diyor. Baktı ki Kudret-i İlâhiye, o kıymaların içinde bir hareket hâsıl oldu, ayrılma. Dört tanedir ya. Her bir kuşun eti, ayrıldı ayrıldı birbirine geldi. Tamtamına herkesin eti yerinde, o kuş oldu. Öldükten sonra kafasız olarak İbrahim Aleyhisselam'ın yanına geliyor. Oradaki kafasını alıyor, hazır bir kuş oluyor. **وَاعْلَمَنَّ أَنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ** Biliniz ki Âllâh, kuvvet-û kudret sahibidir.

Şimdi burada Mevlâna'nın da verdiği tefsir var. Bu kuşlar, hangi kuşlar olur? Ve bu kuşları niye intihab etmiş. Bu kuşlar için diyor ki; "buttû tavus seztiza restû huruz in misâli çarehûl fender nüfuz" Biri kazdır, biri tavustur, biri kargadır, biri horozdur. Horoz, karga, tavus, kaz. Peki, başka kuşlar. Cenâb-ı Hak'kın çok kuşları var, bunları niye intihab etmiş? Bunları kesmesini niye emretmiş? Bunların hepsinin birer pis ahlâkı vardır. Beşerde de bu ahlâklar mevcuttur. Bu ahlâkı kesmeye işârettir. Böyle beyan ediyor Mevlâna.

Diyor ki; "tû halili vakti ey hûrşidi hûst, inçihara efyari rahzen rabi kust" Ey zamanın halili Müslüman! Sen şimdi bu dört kuşu öldür. Çünkü bu dört kuş rahzendir, döl yeri hata saik derler. "fenşut makami çarepûr, nam-ı fenşut çaremurgi fitnecûr" bu dört kuş fitne sahibidirler. Onları kendi vücudunda, (var beşerin vücudu içinde) onların ahlâkını öldür. Onların ahlâkını öldürmeye işârettir.

"buttû tavus seztiza restû huruz in misâli çarehûl sendel nüfuz" But; kaz. Kaz, hırsa işârettir. Kazın burnu dâima içeride. Düşünmüyor kuru mudur, temiz midir, pis midir? Dâima pislik içinde bulunuyor. İnsanlarda da bu arzu bulunuyor, bunu temizlemeli. "gezdiham bağı purez nimet şevet, kısmet-i nûşû vemâl hem

pak-i şevet” Dünya nimetle dolarsa yılanın ve sıçanın kısmeti toprak olur. Bu but da, bu kaz da böyledir.

İkincisi tavus; “amedî neknûm be tavut-i durenç, kukunet cilve berayi namunenç” Cilve yapıyor, güneş karşısında böyle kendine baktığı zaman rengârenk zuhur ediyor. “Benim”dir diyor. Hurru azamet başlar. İşte bu insanlarda da mevcuttur, buna örnek. Bunun içinde kesmek lâzım gelir. “himmetû-i seyri halkas seyr-i şer, veznefi bîlkadey enb-i haber” Tavusun himmeti, halkı avlamak. Herkes “maşâllâh ne güzeldir” desin. Başka bilmiyor bunun faydası var mı, yok mu?

Üçüncüsü “kâhûtati mare-i zazi ihtiyâ, dâima başer bedünya ömbihâ” siyah olan karga da uzun ömür ister. Harabelerde yaşıyor, mamura geçmiyor. Uzun ömür istiyor ama ne için? Ömür saadet için iyiye iyi. Âllâh için, Âllâh’ın ibadetinde sarfolursa iyi. Ömür fenâlıkta sarf olursa ne kıymeti var? “Ömrü merdin herdida hakhesdûvet, bil Hüda ab-i hayatâ feşvûvet” Ömr-ü hayat, Âllâh ile olursa güzeldir. Âllâh ile olmadıktan sonra ateş olur. “zindeci amed bera-i dembeci, rinbeci bizenbeci şermindeci” Hayatı kulluk için vermiş Âllâh. Kulluk olmadıktan sonra Âllâh’a, uzun değil ne fayda var?

Dördüncüsü horozdur. Horozun da şehveti meşhurdur. “şehvet-i yestan huruzu şehvetperest, venşarabi zehrinakû cacinest” Şehveti diğer hayvanlardan çoktur. Bir sürü tavuklara, bir horoz kâfi gelir. Hâlbuki şehvet hayvanatta da zarar veriyor. “gernebehbi neslibubi ey vâsi” Eğer beşerin, ben-i beşerin neslinin çoğalması için olmasaydı, “Âdem eznen geçmiş al-i kısmeti” Âdem babamız bile, hayatında kendini amelîyat yapacaktı ki evlat doğurmasın. Böyle ne fayda var düşündükten sonra. Yâni bu ahlâkı atmalı.

Halik-i Kâinat’ın, İbrahim Aleyhisselam’a bu dört hayvanı kes

demesi. Yâni insanın vücudunda temayül var bu dört ahlâka. Her hayvanın bir ahlâkı var. Kazın fazla bir hırsı var, tavusun kibr-i azameti var, karganın uzun hayat sürmesi var, horozun da şehveti var. Bu insanlarda da mevcuttur. İnsanların bunları kendinden uzaklaştırmasını ister, onun için bunları kesmişlerdir. Şehvetin çaresi ölümü dâima tezekkür etmek. Mevzu bitti efendim, değişiyor.

261- مَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ كَمَثَلِ حَبَّةٍ أَنْبَتَتْ سَبْعَ سَنَابِلٍ فِي كُلِّ سُنْبُلَةٍ مِائَةُ حَبَّةٍ وَاللَّهُ يُضَاعِفُ لِمَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ

İki misâl getirir yanyana. Âllâh yolunda malını infâk eden, bir de infâk etmeyen riyâkârlıkla malını veren. Riyâkârlık için malını veren, halk bilsin, desin. Bir de Âllâh için malını veren. Bunların arasındaki farkı beyan ediyor, Cenâb-ı Hak.

Buyuruyor ki; مَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ Malını, Âllâh yolunda infâk eden. Âllâh yolunda infâk; zekât başıdır, fakara-ya vermektir, nafaka vardır, nafakalara vermektir, hayrata sarfetmektir. Hâlis Âllâh'ı düşünerek vermektir. Bunu, nasıl Cenâb-ı Hak karşılıyor ve nasıl ziyâdeleştiriyor? كَمَثَلِ حَبَّةٍ Bir daneyi koyuyorsun, bir dane buğday yahut bir dane arpa, ya bir dane mısır. أَنْبَتَتْ Bir kök olur, o kökte filizler çıkar. Yedi tane filiz çıkar. سَبْعَ سَنَابِلٍ Her filizde yüz tane dane olur. Şimdi bir kök oldu mu, kökten yedi tane olur. Her sene yüz tane verir. Yâni nef'a bu. Bire on var, bire otuz var, bire yetmiş var, bire yedi yüz var, biğayri hesab var. Bu, mutad bu. Bir daneyi yaptın, bir kök olur. O kökten, yedi tane filiz çıkar. Her filizden yüz tane olur farzet. Bir dane, yedi yüz tane olur. Sevâbı o kadar çok olur. وَاللَّهُ يُضَاعِفُ

لِمَنْ يَشَاءُ Bu hasır değil, Âllâh bundan fazla da verir, biğayri hesap da verir. وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ Âllâh'ın lütf-û keremi Vâsi'dir. Müstâhakını bilir, verir. Bu, Âllâh için sarfedilen.

262- الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ثُمَّ لَا يُتَّبَعُونَ مَا أَنْفَقُوا مِمَّا
وَلَا آدَى لَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ

Sonra, sarfettikten sonra da alâmetleri var. الَّذِينَ O kimseler ki وَاللَّهُ سَبِيلِ Âllâh yolunda malını infâk eder. Ama infâk ettiği malın akibinde bir minnet koymuyor, zahmet de vermiyor. Minnet koydu mu, sevâbını götürdü. "Bak ben filan günde sana bu kadar şey verdim. Filan günde sana para verdim, mal verdim." Dedi mi, başına çalmak olur. Başına çaldı mı, onun kat etti sevâbını (zahmet verdi.) عِنْدَ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ Onların eciri Nezd-i İlâhi de mahfuzdur. Onlara ne havf var kıyamette, ne hüznün var. Âllâh-û Teâlâ, o nimeti onlara yetiştiriyor. Sonra böyle başına çalmaktansa hiç yapmamak daha hayırlıdır diyor.

263- قَوْلٌ مَعْرُوفٌ وَمَغْفِرَةٌ خَيْرٌ مِنْ صَدَقَةٍ يَتْبَعُهَا أَدَى وَاللَّهُ غَنِيٌّ حَلِيمٌ

Ma'ruf olan bir kavil, redd-i cemil. Meselâ fukaranın birisi istedi. Onu örf ve âdet dairesinde, "Şimdi yoksa da sonra İnşâllâh veririm, geldiğin zaman bir daha iyi olur." Böyle örf ve âdet dairesinde kalbini kırmadan yapsa reddetse, daha iyidir verip de başına çalmaktan. Ma'ruf olan, cemil olan, güzel olan bir söz ile وَمَغْفِرَةٌ mağfiret ile kusuruna bakmamakla. Çünkü reddettiği zaman öbürü sert davranacaktır, o fakir. خَيْرٌ مِنْ صَدَقَةٍ يَتْبَعُهَا أَدَى Daha ha-

yırlıdır, sadakayı verip de arkasında bir zahmet vermekten. وَاللَّهُ غَنِىُّ حَلِيمٌ Âllâh CelleCelâlûhû, Ğaniyy'dir ve Halim'dir. Ğaniyy'dir, bütün dünya O'nundur.

Bak efendim, burada mukabele ediyor. Biri var ki fukara geldi. Fukara bir Nimet-i İlâhiye'dir. Zaten bugün hakiki bir fukara da yok yâni. Bugün fakir bildiğimiz dışarda elini uzatan, adet etmiştir de sanat yapmış yapıyor. Vermeyin denilmez ya. Fakat sanat yapmış adam. Akşam parayı toplayıp gidiyor, o da bir sanattır. Hakiki fâkirler var ki yok istemek de istemiyorlar. Rasûl-û Ekrem'e gön-lünü çevirmiş. Hayâdan istemiyor. Ashab-ı Suffa gibi.

Bir sadakanın arkasında ki zahmet olur, minnet konuluyor. Onu, kavî-û maruf ile vermemek daha hayırlıdır.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُبْطِلُوا صَدَقَاتِكُمْ بِالْمَنِّ وَالْأَذَى كَالَّذِي يُنْفِقُ 264-
مَالَهُ رِثَاءَ النَّاسِ وَلَا يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَمَثَلُهُ كَمَثَلِ صَفْوَانٍ
عَلَيْهِ تُرَابٌ قَاصَابَةٌ وَابِلٌ فَمَنْعَهُ صَلَدًا لَا يُقَدِرُونَ عَلَى شَيْءٍ مِمَّا
كَسَبُوا وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ

لَا تُبْطِلُوا. Ey Âllâh-û Rasûlullah'a imân eden. يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا Sadakalarınızı iptal etmeyin minnet koymakla. Bak sadakanın sevâbı, bâtil olur ezâ ile minnet ile minnet verip de zahmet vermekle. Ezâ diyor; istemiyor halk bilsin, halkın yanında söylüyor da mahcup ediyor, ezâ budur. كَالَّذِي O neye benzer? يُنْفِقُ مَالَهُ رِثَاءَ النَّاسِ Malını riyâkârane veriyor. Veriyor malını fakat riyâ olarak veriyor. Halk bilsin, görsün diye. وَلَا Âllâh'a, Kur'an'a, kıyamet gününe imânı yok, halk bilsin diye veriyor. Bu da neye benzer? Âllâh CelleCelâlûhû,

Kur'an-ı Azimüşşân'ın birçok yerlerini misâllerle bildiriyor. Hatta Mesnevi'ye, Magz-ı Kur'an'dır derler. Çünkü Mesnevi de çok yerleri misâllerle beyan ediyor. Kur'an-ı Azimüşşân da daha ziyâde halkın aklına gelsin diye, misâllerle beyan ediyor.

عَلَيْهِ ثَرَابٌ كَمَثَلِ صَفْوَانٍ Safvan; bir taş. Bir taşın üzerine biraz toprak konur. O toprağın içine koydun ki buğday daneleri. فَاصَابَهُ Bir yağmur geldi isâbet etti. Ne oluyor? O toprağı tohumuyla beraber götürür. لَا يَقْدِرُونَ عَلَى O taşı kupkuru bırakır. فَتَرَكَهُ صَلْدًا Kesbettiği şeyden, hiçbir şeye muktedir olmaz. Yâni riyâkârane verilen mal. Nasıl ki taşın üzerine buğdayı koymuş da tohum ekmiş. Rüzgâr gelir de yahut yağmur gelir de o tohumu toprağıyla beraber götürür de hiçbir faydası olmaz. Aynen bu şekildedir, hiçbir fayda görmez. Çünkü Âllâh için vermiyor ancak halk bilsin diye veriyor. وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ. Âllâh CelleCelâlühû, ilminde kâfir olarak gidenleri hidâyete getirmez. İlm-i İlâhi de kâfir olarak halkolmuş meselâ Ebu Cehil. Ona ne kadar peygamberler tebligat yapsalar bile, hidâyete gelmez. Çünkü İlm-i İlâhi'de öyledir.

265- وَمَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ وَتَثْبِيتًا مِنْ أَنْفُسِهِمْ كَمَثَلِ جَنَّةٍ بِرَبْوَةٍ أَصَابَهَا وَابِلٌ فَآتَتْ أُكُلَهَا ضِعْفَيْنِ فَإِنْ لَمْ يُصِبْهَا وَابِلٌ فَطُلَّ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ

İşte halk görsün diye malını veren. Burası ise وَمَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ onların misâli ki malını infâk ediyor. ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللَّهِ Âl-lâh'ın rızasını talep. İbtiga; talep demektir. Merzat; rıza. Rıza-i İlâhi'yi talep ederek malını sarfediyor. وَتَثْبِيتًا مِنْ أَنْفُسِهِمْ Nefsinde

tesbit ediyor, nefsinde sabit oluyor. "Bu mal, Rıza-i İlâhi içindir!" Onun da ektiği böyledir. كَمَثَلِ جَنَّةٍ Bir bahçe رَبْوَةٍ tepede, yüksek bir yerde, havadar bir yerde. أَصَابَهَا وَابِلٌ Yağmurlar isabet ediyor. فَأَثَرُ أَكْلَهَا ضَعْفَيْنِ İki misli, kat kat hasılat olur. Bir adam, biraz havadar bir yerde çünkü hava oldu mu nasıl ki insanın vücuduna faydası oluyor da ziraate de faydası olur. Ziraate mütehammil olan, biraz yüksek olan bir yerde, diyor güzel bir bahçe yapmıştır, yağmur alıyor. O yağmurun neticesinde kat kat hasılat alıyor. Âl-lâh için verilen de budur.

Riyâkârılık için verilen; taşın üstüne konulmuş olan buğdaya benzer. Bir rüzgâr gelir, yağmur gelir hepsini götürür. Âllâh için verilen; münasip bir yerde ekmiştir de kat kat olur.

وَإِلَّا فَطُلُّ Eğer yağmur olmasa da yağmurun hafifi. Tâl; yağmurun hafifine derler. Az bir yağmur da olsa kâfidir. وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ Âllâh, yaptığınızı görür ve onun mükâfatını ihsân eder. Görürün mânâsı yâni "fe yucâzikûm bihi" onunla cezalandırır. Yoksa Cenâb-ı Hak, her şeyi bilir.

266- أَيْوَدُ أَحَدُكُمْ أَنْ تَكُونَ لَهُ جَنَّةٌ مِنْ نَخِيلٍ وَأَعْنَابٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ لَهُ فِيهَا مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ وَأَصَابَهُ الْكِبَرُ وَلَهُ ذُرِّيَّةٌ ضُعَفَاءُ فَأَصَابَهَا إِعْصَارٌ فِيهِ نَارٌ فَاحْتَرَقَتْ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَتَفَكَّرُونَ

Beyan ediyor. Murad-ı İlâhi, sevtir. İnsanları hayrata sevk etmek için âyeti beyan ediyor. Bak şimdi evlatlarınız var, bahçeniz var. Yetiştiriyosunuz bu bahçeyi, hasılatı. Evlatlar bundan istifâde ediyor. Siz ihtiyar olduğunuz zaman, siz de hasılat alıyorsunuz.

Bu böyle sizde devam ederse daha iyi değil midir? Elbette. Bir de var ki yapıyorsunuz fakat arkada ateşli bir rüzgâr gelir de hepsini mahveder de ne yapacaksınız? Yâni Cenâb-ı Hak'kın elindedir. İsterse bunu yapar, isterse onu yapar. Sen güzel bir bahçe yaptın, her şeyi ikmâl ettin. Çocuklarınla beraber onunla istifâde edersin zannedersin. İhtiyâr oldun ihtiyacın var. Âllâh, bir rüzgâr musallat ederse ateşli bir rüzgâr, yıksa ne yapacaksın? Hiç. E, peki onun mukabili. Cenâb-ı Hak ihsân etti, sen güzel bir şey yaptın, sana idâme etti. Sen evlatlarınla beraber yesen, daha iyi değil midir? Onu da Âllâh, muvaffak eder. Öyleyse bu ikisini yanyana koy, Âl-lâh'ın rızasına göre hareket et. Hâlik-i Kâinat, bizim kafamıza gi-recek şekilde izah ediyor.

Diyor ki; **أَيُّودُ أَحَدُكُمْ** "Sevmeyen mi biriniz **جَنَّةُ** bir bah-çesi olursa, bağ-u bahçe **وَأَعْنَابٍ** hurmadan ve üzüm-den? Hurma ile üzüm, kut olduğu için Kur'an-û Azimmüşân'da bahsi geçiyor. Meselâ bak, başka bir yemişler kut olmadığı için hatta zekâtta vacip olmaz. Bu ikisinde hem zekât vaciptir, hem kut'tur. Hurma ile insan yaşar. Hiç ekmek yemezse hurma ile ya-şar, üzümle de yaşar. Çok memleketler var ki şimdi de hurmayla yaşıyor. Bugün de vardır bu. Ne yaparlar? Hurma ağaçlarının etra-fında içinde üzümler, bir de bu yemişler ortada, böyle muntazam bir şey yapılıyor. Böyle bir hurma ile üzüm-den bahçeleriniz olur da **تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ** câri olan kolayca içinden ceyrân eder de **فِيهَا مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ** başka yemişler de içinde bulunur da. Böyle hazır olduktan sonra **وَأَصَابَهُ الْكِبَرُ** size de ihtiyarlık zamanı gelir. **وَلَهُ ذُرِّيَّةٌ ضُعَفَاءُ** Ufak çocuklar da vardır buna muhtaç. Böyle oldu-ğu halde bu güzel bahçe, **فَأَصَابَهَا إِعْصَارٌ فِيهِ نَارٌ** bu bahçeye isâbet

etse bir setr-u güzar (sam rüzgârı, ateşli rüzgâr) bunu yakarsa, كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَتَفَكَّرُونَ ne yapacaksın? فَاخْتَرَقْتُ Âllâh, böyle beyan ediyor ki tefekkür edersiniz.

Efendim bahçe misaldir. Mal koyuyorsun, apartman yaparsın, han yaparsın, bilmem ne yaparsın. Birdenbire bir yangın gelir onu götürür. Hepsi Âllâh'ın iradesindedir. E mademki mal, Cenâb-ı Hak'kın emri altındadır. İsteddiği zaman onu ifna eder, istediği zaman da size ifâ eder. Sen, Âllâh'ın emrine itaat et. Aynı zamanda sübuta ne ise zekât da odur. Sen zekâtını ver, Âllâh malını muhafaza eder. Bahçeyi misâl olarak beyan buyuruyor. Âllâh, ayat-û beyyinatı böyle beyan ediyor ki tefekkür edesiniz.

267- يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَنْفِقُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا كَسَبْتُمْ وَمِمَّا أَخْرَجْنَا لَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ وَلَا تَيَمَّمُوا الْخَبِيثَ مِنْهُ تُنْفِقُونَ وَلَسْتُمْ بِأَخِيذِهِ إِلَّا أَنْ تُغْمِضُوا فِيهِ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ حَمِيدٌ

Bu sefer zekât. Buğday. Eğer hepsi iyi buğday ise zekâtı iyisinden ver. Hepsi de fenâ ise gene aynı ondan ver. Fakat eğer bir kısmı iyi, bir kısmı fenâ ise iyiyi al da fenâyı zekât ver. Bunu yapmayın! Koyunlar da öyle. Bir adamın koyunları var, zekât verecek. En fenâsını vereceğine, mütevacıf olanı ver. (Şariat teklif etmiyor en iyisini ver. Fakat sen de en aşağısını verme,) mütevacıf (ortasını) ver.

أَنْفِقُوا مِنْ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا Ey Âllâh'a, Kur'an'a imân eden. Kesbettiğiniz malın tayyibatından ver, iyisinden ver. Âllâh'a veriyorsun! وَمِمَّا أَخْرَجْنَا لَكُمْ مِنَ الْأَرْضِ Yerden size çıkardığımız nebatattan, buğdaydan vesâiredendir. وَلَا تَيَمَّمُوا الْخَبِيثَ Aşağısına kastetmeyin مِنْهُ تُنْفِقُونَ ondan vereyim. Mademki Âllâh,

tarlanıza iyisini vermiş, sen gidip de fenâsını verme. **وَلَسْتُمْ بِأَخْذِيهِ** Fenâyı eğer size verselerdi, siz almazdınız meğer gözünüzü kapatırdınız. Böyledir yâni fenâyı faraza siz olsaydınız zekâtı almaya, fenâyı size verseydiler siz almazdınız. Böyle yapma. Ne iyisini teklif ediyor, ne de fenâsını kabul ediyor. **وَاعْلَمُوا أَنَّ** Biliniz ki Âllâh CelleCelâlûhû, Ğaniy'dir. Sizin zekâtınıza da muhtaç değildir, malınıza da muhtaç değildir. Bu Emr-i İlâhi, sizin menfâatiniz için emredilmiştir. Bu mevzû bitti.

الشَّيْطَانُ يَعِدُكُمُ الْفَقْرَ وَيَأْمُرُكُم بِالْفَحْشَاءِ وَاللَّهُ يَعِدُكُم مَّغْفِرَةً مِنْهُ -268
وَفَضْلًا وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ

Şeytanı düşman olarak halketti Âllâh, imtihana. Şeytan da nefis de ikisi de düşmandır. İkisinin gâyesi bir, Âllâh'ın yolundan çevirmek. Lâkin harekeleri ayrıdır. Gâye birdir, Âllâh'a asi yapmak lâkin çalışma sahası ayrıdır. Şeytan; Âllâh'ın yolundan çıksın da hangi tarafta olursa olsun. Bir hayal atar buraya. Baktı ki bunu yapmıyor buraya gidiyor, baktı ki bunu yapmıyor buraya gidiyor. Nefis öyle değildir, bir yerde ısrar ediyor. İllâ bunu yap, farkı bu. İkisinin de gâyesi bozuk. Sonra şeytan bu tesiratını icra etmek için, insanın karşısına bir fikir koyuyor. Diyor ki; "Sen fâkir olursun. Zengin mi, fâkir olursun muhtaç olursun, şöyle olursun böyle olursun" böyle mukaddimeler oluyor. Nefis mukaddimeyi koymuyor, yalnız bir arzuyu gösteriyor.

Buyuruyor ki **الشَّيْطَانُ يَعِدُكُمُ الْفَقْرَ** şeytan fikri gösteriyor, vaad ediyor ona; "Sen zekâtını verdin mi, fâkir olursun." **وَيَأْمُرُكُم بِالْفَحْشَاءِ** Ondan sonra fenâlığı emrediyor; "Sakin zekâtı verme, verdiği zaman fâkir olursun." Verme dedi. Ondan sonra vermiyor,

verdirmiyor. Halbûki وَاللّٰهُ يَعِدُكُمْ مَّغْفِرَةً مِنْهُ وَقَضَاءً Âllâh, size vaad ediyor mağfiret-i fazlı, fazileti. Efendim zekât, hiçbir suretle malı noksan yapmaz. Onun misâli meydandadır. Zekâtın misâli aynen, bakınız bilirsiniz ki budama, üzüm budaması. Budamayı yapan adamlar. Dese ki; "Benim altı metre üzümüm var, ben budama yapmam. Niçin iki metre budama yapayım, iki metre ziyân etsem, dört metre kalır?" İşte o sene üzümün hasılatı az olur. Fakat eğer dese; "Bunun adeti, budur. İki metre keseyim, budama yapayım" dese. Kalan dört metrede, altı metreden daha fazla hasılat olur. Zekâta aynen böyledir, budamadır Âllâh tarafından. Eğer verir Âl-lâh'a, emrine itaat eder de verirse o budama, fazlalaştırır kalanı. Kırkta bir veriyor fakat otuz dokuz çok fazla verim tutar o vakitte. وَاللّٰهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ Âllâh CelleCelâlûhû'nun fazl-ı geniştir. Âlim'dir.



(Bu ayet-i kerimeye geldik, tamam olmadan ezan okundu. Bu ayetteydi.)

Efendim malûm ya! Fen terakki edince, İslâmiyet'in ne kadar yüksek olduğuna bir misâller zuhur ediyor. Bak şimdi, alıcı-verici. Bugün radyolarda görüyoruz, işitiyoruz. Alıcı-verici var, hem alıyor hem veriyor. Âllâh CelleCelâlûhû, insanın vücudunu da kalbini de aynen alıcı-verici yapmıştır. Hem alıyor, hem veriyor. Bak bir insanın kalbi, bir Mü'minin kalbi, Müslüman bir cemâatin içinde bulunduğu zaman Kur'an okur, hadis okuyor. Onların hepsi kalbe nakş olur, alıcıdır. Aynı Müslüman başka bir cemâate gittiği zaman, yine öyle bir cemâate. Nakş olan şeyleri vericidir, oraya söyler. Aldığı gibi söyleyebilir, hem alıcıdır hem vericidir.

Fenâlık da böyle. Bir Müslüman, münafıkların içinde bulundu-

ğu zaman, o nifâka dair olan, İslâmiyet'in aleyhinde olan sözler kalbte nakş olur. Âllâh, böyle halketmiş. Ne zamanki bir nifâk, Müslümanların aleyhinde olan meclise gitti. Onu, onlara söyleyebilir. Yine alıcı-verici olur.

Bu hali, âyetle ve hadisle beyan ediyor buyuruyor Cenâb-ı Hak. Zaten âyet-i kerimeye, ya bir âyet mânâ veriyor yahut da hadis mânâ veriyor. Hadiste Rasûl-û Ekrem emrediyor Sallâllâhû Aleyhivessellem. "Şeytan, Ben-i Âdem'in kalbine bir tesir yapıyor. Bir de melek de tesir yapıyor. Melek, hayrı ilkâ ediyor. Şeytan, şerri ilkâ ediyor." Bak demek ki kalp öyle bir şey ki şeytanın şerri-nin ilkâsını da kabul ediyor, meleğin hayr ilkâsını da kabul ediyor. Kalp böyle. E, bir adam böyle kalbine baktığı zaman eğer ilkâat, meleklerin ilkâatı; Âllâh-û Rasûlullah'a dâir olan, o ferahlanırsa, kalp onunla ferahlanırsa memnun olsun ki hayra delalet ediyor. Onunla devam etsin. Baktı ki o sıkıntı veriyor, şeytani ilkâat daha hoş geliyor. Tevbe ve istiğfâr etsin, fenâ yoldadır. Hadis de bu.

Bak burada da âyet-i kerime de iki kelime. Birinci de الشَّيْطَانُ الْيَعِدُكُمُ الْفَقْرَ وَاللَّهُ يَعِدُّكُمْ مَغْفِرَةً مِنْهُ وَفَضْلًا İki kelime sonra İki vaadleri emrediyor. Biri diyor ki; الشَّيْطَانُ الْيَعِدُّكُمْ الْفَقْرَ "Şeytan vaad ediyor, sizi korkutuyor fâkirlikten, zarureten. (Zekât mevz-û bahistir.) Sakın zekâtını verme, fâkir olursun, şöyle olursun böyle olursun." Bunu söyledikten sonra evvelâ fakirliği göz önüne koyuyor, ondan sonra da yapma diyor. Ve onun akibinde de buyuruyor ki: وَاللَّهُ يَعِدُّكُمْ مَغْفِرَةً مِنْهُ وَفَضْلًا Ona mukabil de Âllâh da böyle vaad ediyor mağfiret-i fazlı, fazileti.

Bir âyette iki vaad var. Biri şeytanın var, biri de Âllâh'ın var. Hangisini kabul ederse edin, kalbinize bakınız. Eğer kalbiniz Âl-

lâh'a yakın ise hayırlı bir yoldur. Değilse tevbe ediniz. Yanyana geliyor, beyan ediyor ya! الشَّيْطَانُ يَعِدُكُمُ الْفَقْرَ Şeytan korkutuyor sizi fakr'den. Zaten nefis ancak fakirlikten, açlıktan ve ölümden korkuyor. وَيَأْمُرُكُم بِالْفَحْشَاءِ Ondan sonra fenâlıkla emrediyor, zekâtı vermemekle. وَاللَّهُ يَعِدُكُم مَّغْفِرَةً مِنْهُ وَفَضْلًا Âllâh da size mağfireti. Âllâh için yaptığınız infâk üzerine, mağfireti vaad ediyor. Fazl-ı ihsânını vaad ediyor.

وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ Âllâh-û Teâlâ'nın lütf-û keremi her şeyden geniştir. Âlim'dir; kulun halini bilir. Kulun halini bilir yâni niyetini bilir. Kalbi nerededir, zahirde ne şekil verirse versin. Âllâh, kalbe mutalâdır. Bir adamın kalbine böyle hayrı ilkâ ederse, en büyük bir lütuf ihsân etmiş olur. Hikmet budur, diyor.

يُؤْتِي الْحِكْمَةَ مَنْ يَشَاءُ وَمَنْ يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ أُوتِيَ خَيْرًا كَثِيرًا 269-
وَمَا يَذْكُرُ إِلَّا أُولُوا الْأَلْبَابِ

يُؤْتِي الْحِكْمَةَ مَنْ يَشَاءُ Âllâh, istediğine hikmeti verir. Hikmetin mânâsı, Müfessirin-i İzam birkaç mânâ vermişler. Kimi demiş ki hikmet; nâfi olan bir ilimdir. Kimi demiş ki hikmet; Âllâh korkusudur. Kimi demiş ki hikmet; Ahkâm-ı Kur'aniyye'dir. Kimi demiş ki hikmet; el-isabetû fil kavli vel amel. Ya bu şakşaka-i lisâniyye; güzel konuşmak, kelimeleri süslü söylemek, bunun hiçbir kıymeti yoktur. Eğer ilm-i malûmat bir insanın amelini düzeltmezse, o ilm-i malûmat Âllâh'tan bir nimet değil o adama, belki nikmettir, belki azabına sebep. Süslü sözler söylemek, bir mağfirete sebep değildir ki. Bir insana Cenâb-ı Hak, bunu ihsân etmişse, ilm-i nâfiyi vermişse yahut Ahkâm-ı Kur'aniyye'yi vermişse yahut da Âllâh

korkusunu vermişse elbette يُؤْتِي الْحِكْمَةَ مَنْ يَشَاءُ istediğine verir. Kime bunu vermişse elbette hayr-ı kesiri verir. Çünkü bundan sonra da Cennet var. Âllâh korkusu bir kalbte yerleşti mi, onun akibinde cennet-û nimetler var. E, demek ki Âllâh korkusu, hayr-ı kesire sebep olur. وَمَا يَذَّكَّرُ إِلَّا. Bunu tezekkür eden, ulül elbab olan (lûb; hülâsa demektir. İnsanın hülâsası aklıdır.) Erbab-ı akıl bunu tezekkür eder, tefekkür eder. Nasıl tefekkür eder? Bu kâinatı beyhude halketmedi Âllâh. Abesten münezzehtir Cenâb-ı Hak. E, nasıl oldu? Öyleyse bunu böyle halketmiş. Âllâh'a itaat edenlere cennet-û nimet var. İsyân edenlere de azap var.

270- وَمَا أَنْفَقْتُمْ مِنْ نَفَقَةٍ أَوْ نَذَرْتُمْ مِنْ نَذْرٍ فَإِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُهُ وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ أَنْصَارٍ

Sizin infâk ettiğiniz, (eddeytûm yâni. Min zekâtin.) verdiğiniz nafaka أَوْ نَذَرْتُمْ مِنْ نَذْرٍ yahut yaptığınız nezir, ifâ ettiğiniz Âllâh yolunda olduktan sonra. "innemel a'mâlû bin-niyyâti" Hadis-i Şerif'tir ki fıkhnın dörte biri bunun üzerine devran ediyor. Bütün amel niyetledir. Niyetle, iyi bir niyetle yaptığınız infâk yahut ifâ ettiğiniz nezirler, فَإِنَّ اللَّهَ يَعْلَمُهُ Âllâh onu bilir. Yâni istersen söyle, istersen söyleme, niyet kalbidir. Kalben yaptın mı, (Efendim, okuyor mesela. Evvelinde gidiyor kelâm-ı kadim okuyor, güzel bir şey. Getirir de aradı, nerde hocaefendi? Para vereyim de bahşetsin. Bu nerden çıkmış? Sırf bir irad yapsın hocaefendiler, başka bir şey değildir. Vak'a hocaların maaşı azdı, eskiden irad isterdi. Fakat şimdi o da istemez.) Âllâh, bilir mi seni? Senin oku-

duğunu biliyor mu? Bilir. Niyetini biliyor mu? Bilir. E, tekrar hocayı vâsita yap da "bunu filana bağışladım, şuna bağışladım." Bunda hiçbir mânâ yok.

... وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ أَنْصَارٍ

271- إِنْ تُبْدُوا الصَّدَقَاتِ فَنِعِمَّا هِيَ وَإِنْ تُخْفُوهَا وَتُؤْتُوهَا الْفُقَرَاءَ فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ وَيُكَفِّرُ عَنْكُمْ مِنْ سَيِّئَاتِكُمْ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ

Sadakata geldik. Şimdiye kadar vâcip olan nezir ve zekât. İN Sadakayı izhar etsen, halkın arasında versen, zahirde versen yine sadakadır. Sevâbın eğer niyetin bozuk değilse sevâbına hâlel gelmez. Fakat evlâdır. Aliyy'ül a'lâ değildir, a'lâ'dır. (Görülürse iyi lâkin eğer gizli olursa aliyy'ül a'lâ olur. Bak derecatı yüksek yapıyor. Riyâ girerse zaten iptal eder, onun hiçbir kıymeti yok.) EĞER İZHAR EDERSEN SADAKALARI İYİDİR. İN İZHA EĞER GİZLİ YAPARSAZ SİZİN İÇİN DAHA HAYIRLI OLUR. ŞİMDİ A'LÂ VAR, ALİYY'ÜL A'LÂ VAR. BİR FUKARA GELMİŞ SEN DE ÇIKARMIŞSIN VERMİŞSİN, BİR DE AHBAP GÖRMÜŞ. ZARARI YOK, NİYET SAĞLAM OLDUKTAN SONRA. FAKAT EĞER SİRF ONLAR GÖRSÜNLER DESEN, O VAKİT BÂTIL OLUR. FAKAT BU DA OLMAZSA, SAĞI VERİP DE SOLUN HABERİ OLMAZSA DAHA HAYIRLI OLUR. O SADAKEYI VERMEKLE, ÂLLÂH-Û TEÂLÂ BİRÇOK SEYYİELERİNİZİ, HATALARINIZI AFFEDER. ÂLLÂH, HABERDARDIR YAPTIĞINIZDAN YÂNİ KALBINİZİ BİLİR, ZAHİRİNİZİ BİLİR, YAPTIĞINIZIN DOĞRU OLDUĞUNU YAHUT RİYÂKÂRLIK OLDUĞUNU BİLİR VE HÂLİS OLDUĞUNUZU BİLİR. İNSAN HERKESTEN SAKLAYABİLİR ANCAK CENÂB-ı HAK'TAN GİZLEYEMEZ.

“essadakatû tedfeûl belâ ve tezidûl umûl” Eğer bağılı ise. Efendim malûm ya kaza, iki türlüdür. Biri mübremdir, biri muallaktır. Bizim haberimiz yok meselâ doktora gidiyoruz, ilaç içiyoruz. Bunların hepsinin eğer kaza mübrem ise hiçbir faydası yok. Kaza mübrem ise İlm-i İlâhî’de “bu adam elli sene yaşayacak fazla değildir.” Ne doktor fazla verir, ne Kur’an fazla yapar. Hiçbir şey fayda olmaz.

Fakat eğer İlm-i İlâhî’de böyle değil muallak ise; “filan ilacı içerse atmış sene olur, filan ilacı içmezse elli sene olur.” Böyle ise ilacı içtiği zaman altmış olur, içmediği zaman elli olur. Sadakaya da bağılı ise; “adam sadakayı verirse ömrü altmış olur, değilse elli olur.” Bağılı ise o vakit tesir eder.

Bir gün Zaman-ı Saadet’te olmuştur efendim. Adamın birisi genç, Âşhab-ı Kiram’dan birisinin kızını istemiş. Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem’e aks etmiş. Artık onun halini, biliyor-muş vaziyetini Cibril-i Emin’den, “bunun ömrü azalmıştır.” Çağır-mış babasını, “kızını buna ver.” O da vermiş, nikâh etmişler. Nikâh etmiş ondan sonra helva yapmışlar. Ayşe Radiyallâhû Anhâ, biraz helva da göndermiş. “Onu yesinler mademki ölecek son hayatıdır” demiş. Aileyi de teslim etmişler, zuhuf gecesi olmuş. Herkes bekliyor ki sabahleyin bu adam ölecek, gidecekler onu defnedecekler. Bunu biliyorlar, bakmışlar ki sabahleyin hayatta. Âllâh Âl-lâh! Sonra yastığını açmışlar, bakmışlar ki bir yılan. Yılan da o helvayı yemiş fakat ölümüne sebep olmuş, karnında helva görünüyor. Sormuşlar, bunun esbabı buymuş. (O hadisi söylediniz ya.) Bir fukara gelmiş kapıya. Yeni hanımıyla görüşmüş, demiş ki; “Cenâb-ı Hak, bu lütfu yapmış bize. Seni getirdi bana verdi, bu Nimet-i İlâhiye’dir. E, bu helvayı biz yemeyelim de fukaraya verelim.” İttifak etmişler, aç oldukları halde fukaraya vermişler

bunu, fukara yemiş. Sadakadır sebep olmuş. O yılan gelmiş ona vurmaya, telef etmeye. Hâlbuki yılan ölmüş, kendisi hayatta kalmış. **"essadakatû tedfeûl belâ ve tezidûl umûl"** Eğer mübrem ise kat'idir, İlm-i İlâhi'de değişiklik yok. Fakat eğer böyle bir şeye bağlı ise zuhur eder. İlaça bağlıdır, doktora bağlıdır, okumaya bağlıdır, bağlı olursa öyle. Denize gider, kendini köprüden denize atarsa elli senedir ömrü. Atmazsa atmış senedir ömrü. Her ikisi de Takdirat-ı İlâhiye'ye bağlıdır. Fakat Ecel-i Muallak var, Ecel-i Mübrem var. O dediğiniz budur. Bu mevzû bitiyor.

272- لَيْسَ عَلَيْكَ هُدْيُهُمْ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ
فَلَا تُنْفِسْكُمْ وَمَا تُنْفِقُونَ إِلَّا ابْتِغَاءَ وَجْهِ اللَّهِ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ
يُوفَّ إِلَيْكُمْ وَأَنْتُمْ لَا تُظْلَمُونَ

Zaman-ı Saadet'te, fukara-i Müslimin fazlalaşınca Rasûl-û Ekrem Sallallâhû Aleyhivessellem emretti. "Sadakatı, Müslüman fukaralarına hasredelim. Artık gayrimüslim olanların fukaralarına vermeyelim" dedi. Şimdi bak, bu din merhamet dinidir. Aç karşısında buldu mu, hıristiyan da olsa bir lokma ekmeği veririz. Ama zekât değil, sadaka. Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem; "Müslüman fukaraları fazlalaştılar, sadakatı onlara hasredelim" dedi. Âyet nâzil oldu. Âyetin sebep-i nüzulü budur. Diyor ki; لَيْسَ عَلَيْكَ هُدْيُهُمْ "Ey Habibim, onların hidâyete gelmesi senin üzerine değil, sen mükellef değilsin hidâyete getirmeye. Hidâyet Benim'dir. Sen tebligata memursun. Bu âyete nazaran hıristiyanların da aç olanlarına sadakat vermek câizdir. Ondan sonra da verilme-ye başladı zaten.

Âyet sarihtir. Onlara aç olduktan sonra bir lokma ekmeği verilir. Selam da Müslüman'ın selamı gibi değil. "Sabahlar hayr olsun,

akşamlar hayr olsun, vakit hayr olsun, evladın çok olsun, malın çok olsun” bunlar denilir. لَيْسَ عَلَيْكَ هُدْيُهُمْ Yâni hidâyetleri ile mükellef değilsin ki tahsis ediyorsun Müslüman fukaralarına. وَلَكِنَّ اللَّهَ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ Âllâh CelleCelâlûhû, hidâyete getirir istediğini. Bununla, bundan sonra Müslümanlar, aç olan bir hristiyana da yahudiye de bir sadaka verilebilir, bir lokma ekmeği verilebilir. Ama zekât değildir çünkü zekâtın yeri muayyendir. Zekâtın yeri öyle muayyendir ki filan müesseseseye, filan yere, filan hocaya filan vermeye, bunların hiçbirisine zekât gitmez. Bu böyledir. إِنَّمَا الصَّدَقَاتُ لِلْفُقَرَاءِ Tâyin ediyor Cenâb-ı Hak. Zekât filan filan yere gider, onun haricine değildir. Tâyin ettikten sonra, haricine değildir.

وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ فَلَا تُنْفِسْكُمْ Hayr. Bak, mala “hayr” demiş. Bu yolda giden mal hayırlıdır. İşârettir. Hayrdan, maldan infâk ettiğiniz nefsiniz içindir. Nihayet sizin nefsinize rucû eder, bunun sevâbı size gelir. وَمَا تُنْفِقُونَ إِلَّا ابْتِغَاءَ وَجْهِ اللَّهِ İnâk ettiğiniz zaman Âllâh’ın vech-i İlâhi (vech; yüz demektir. Âllâh-û Teâlâ, şekilden münezzehtir.) yâni Lillâh için yaptığınız ki Müslamanların infâkı hâlis Âllâh için olur. وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ يُؤَفَّ إِلَيْكُمْ Hayrattan neyi verirsiniz nihayet size rucû eder. Mala, hayr demiş Âllâh. Eğer Âllâh yolunda sarfedersen tabi hayr olur. Siz Âllâh için bir şey verdinizse yahut Rıza-i İlâhi için infâk ettinizse, onu infâk etmemiş gibi mal size kalır. Gideceksen, üzerine gidersin. Size avdet eder. وَآتُكُمْ لَا تَظْلَمُونَ Hiçbir şey noksan olmadan size avdet eder. Zulüm görmezsiniz yâni verdiğiniz miktarın bire yetmiş, yedi yüz, biğayri hesap verir Âllâh.

Şimdi mahallini gösteriyor sadakatın.

273- لِلْفُقَرَاءِ الَّذِينَ أُحْصِرُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ لَا يَسْتَطِيعُونَ صَرْبًا فِي
الْأَرْضِ يَحْسَبُهُمُ الْجَاهِلُ أَغْنِيَاءَ مِنَ التَّعَفُّفِ تَعْرِفُهُمْ بِسِيمَاهُمْ لَا
يَسْأَلُونَ النَّاسَ إِلْحَافًا وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ فَإِنَّ اللَّهَ بِهِ عَلِيمٌ

Âshab-ı Suffe, biz "sofi" diyoruz Türkçemizde. Oradan alınmadır. Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem'in kabri saadetine karşı, biliyorsunuz Âshab-ı Suffe'nin yeri. Orada 400 insan vardı. Başlarında Abdurrahman bin Es-Sahr ki Ebu Hüreyre namıyla, lakabıyla meşhurdur. Başında bu var idi. Bunların bütün işleri güçleri, Kur'an idi. Nâzil olan ayat-ı beyyinatı ezber ederlerdi. Rasûl-û Ekrem'in verdiği tefsirleri ezber ederlerdi. Kur'an ile meşgul idiler. Halleri bu. Bir sefere gitmek, ticaret yapmak, meşgul olmak imkânları yoktu. E, imkânları olmadığı için ticaretleri yoktu. Fukara halleriyle geçinirlerdi. Haline razı olan insanlardı. Hiçbir zaman kimseye de fakr-u zaruretinin göstermezlerdi. Hiçbir kimseden bir şey talep etmedikleri için halk da zengin zannederlerdi. "Demek ki var ki talep etmiyor" diyorlardı. Halbûki varlıktan değil, iffetindir diyor. Bugün bu nev'i insanlar zamanımızda da mevcuttur. Eskiden görmüş geçirmiş, hayat sahibi kendi, hanımlardan, erkeklerden insanlar vardır. Sıkıntıya düşmüş fakat o sıkıntısını meydana çıkarmaz. Açtan ölmek ister de çıkarmak istemez. İşte asıl fukara da budur. Beriki fukaralar çarşıda alışmış elini açıyor. Akşama kadar birkaç para topluyor zaten âdet etmiş götürüp idare ediyor. Lâkin bunlar ki ihtiyacını göstermiyor, halk vardır zanneder, bunlar daha muhtaçtır. Asıl sadakat yeri bunlardır.

لِلْفُقَرَاءِ الَّذِينَ أُحْصِرُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ Sadakat, o fukaralardır ki hasretmişler nefsinin Âllâh yolunda. Nefsinin Âllâh yolunda sarfetmeye hasretmişler. Başka şeyle meşgul değil. لَا يَسْتَطِيعُونَ Tâkât-

leri yok صَرُبًا yâni "seferen." فِي الْأَرْضِ Yerde gezmeye, sefere bile kuvvetleri yok. Çünkü vakit kaybetmiyorlar. يَحْسَبُهُمُ الْجَاهِلُ Onların halinden cahil olanlar, onların halini bilmeyenler مِّنْ أَغْنِيَاءَ zengin zannederler, iffetinden. تَعْرِفُهُمْ بِسَيِّئِهِمْ Lâkin bunların yüzlerinden, hallerinden anlaşılır. Görürsün ki elbiseleri yırtılmış, yüzleri sararmış, bu hal görünüyor. Yâni zeki olan insanlar anlar, gerçeği söylemezse. لَا يَسْأَلُونَ النَّاسَ إِلْحَافًا Talep etmezler insanlardan (ilhaf, ilhah mânâsınadır) ilhah ile talep etmezler. وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ فَإِنَّ اللَّهَ بِهِ عَلِيمٌ Hayr için, hayırdan yine mala hayr demiş. Yâni bu yolda giden mal hayırlıdır. İnfâk ettiğinizi Âllâh bilir, defter-i amalinde yazar. Ve ceza, mükâfâtını ihsan eder. Bu mevzû da bitti.

274- الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ سِرًّا وَعَلَانِيَةً فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ

Bu âyet efendim, Ali İbni Ebu Talip Kerramâllahû Vechehû'nun hakkında nâzil olmuştur. Kendi cebinde dört para vardı. O zaman ki para ya kuruştur, ya çeyrektir, her neyse dört tane. İki tanesini gece sarfetmiş fukaraya vermiş, iki tanesini de gündüz. Geceyi de birisini halkın arasında vermiş, birisini de gizli vermiş. Gündüzü de öyle. Âyet nâzil olmuş.

Buyuruyor ki; الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ Onlar ki infâk ederler malını بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ gecede ve gündüzde, سِرًّا وَعَلَانِيَةً gizli ve aşikâr. Gece rastgeldi mi çıkarır verir eline, gündüz rastgeldi mi çıkarır verir eline. Alâniyeten halkın arasında yahut yalnız bile. Böyleler, فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ onların ecirleri müdahhardır Nezd-i İlâhi'de. وَلَا

خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ Ne kıyamette, müstakbelde ne bir havf var, ne bir hüznün var. Çünkü Cenâb-ı Hak'kı düşünür de veriyor. Dünyada havfını geçirene, ahirette bir daha havf yok. Dünyada hüznünü geçirene, ahirette bir daha hüznün yok. Âllâh-û Teâlâ, kulunda iki havfı yerleştirmiyor, iki hüznü de vermiyor. Hem dünyada Âllâh'tan korksun, hem ahirette korksun böyle değil. Eğer dünyada korkmuşsa ahirette korku yok. Dünyada korkmamışsa ahirette korku var. Hüznün de böyledir.



275- الَّذِينَ يَأْكُلُونَ الرِّبَا لَا يَقُومُونَ إِلَّا كَمَا يَقُومُ الَّذِي يَتَخَبَّطُهُ الشَّيْطَانُ مِنَ الْمَسِّ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا إِنَّمَا الْبَيْعُ مِثْلُ الرِّبَا وَأَحَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَا فَمَنْ جَاءَهُ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّهِ فَانْتَهَى فَلَهُ مَا سَلَفَ وَأَمْرُهُ إِلَى اللَّهِ وَمَنْ عَادَ فَأُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ

Şimdi bu mevzu da bitti ribaya geldik. Riba; faiz diyoruz. Faiz kelimesi koymuşlar. Feyezan eder; akıyor gibi. O ilim, hâlbuki o isim buna değil. Riba-rebuve; yüksek, yükseltiyor, parayı çoğaltıyor. Şam'ın rabvesi gibi.

Efendim çok şeyler var ki, eh taklit olarak faiz diyor. Halbûki eğer isterlerse ismi değiştirerek, müsemma da zaten uyuyor (muhafaza ücreti) olarak alabilirler. Ve harmedden de kurtulur. Fakat buna arzu yok. Meselâ farz edelim. Mal alıyor, onun mukabilinde para veriyor. O mal alıyor, memurlar lâzım onu muhafaza etmeye almaya. Bir ücret ister. Bunu faiz namı yerine, muhafaza ücreti diye alırsa helâl olur, faiz de yenmez. Hatta paralar bile. Parayı alıyor, halk parasını yanında muhafaza edemiyor alıyor. Muhafaza ücretini alsa, o şekilde olur. Yâni eğer dindar bir insanlar olursa,

bu şekilde de imkânları vardır. Fakat arzu yok. Arzu olmadığı için "Efendim Avrupa, riba faiz diyor. Biz de faiz diyeceğiz." Öyle dedikten sonra mesele de olmuyor. Öyle değil mi? Şimdi muhafaza ücreti diye alıyor deseler, haram olur mu? Çünkü bu işin masrafı vardır. Memur vardır, iş vardır. Muhafaza ücreti alıyor. Miktarını da onu takdir ederler. Bunun muhafaza ücreti bu kadardır. Yâni bunun imkânı vardır, Müslümanlarca.

Efendim bulunduğumuz zaman çok insanlar para getirirlerdi. Faiz almaz da emanet bırakırlardı. Emanet bırakırlardı, işe giderlerdi. Şimdi o emanet bırakılan adam, muhafaza ücreti alır. Bu olabilir, isterlerse bu imkânlar olur. Fakat imkânı aramak lâzım gelir. Arzu yok.

Şimdi faiz, riba. Kur'an ile hadis ile haramdır. İnkâr eden, Kur'an'a karşı gider hatta küfre kadar gider. Kur'an'ı inkâr etmiş olur çünkü Kur'an'ın nassı ile haram olduğundan, onu helâldir dedi mi, Kur'an'a karşı çıkmış olur. Onu beyan ediyor. الَّذِينَ يَأْكُلُونَ الرِّبَا Doğrudan doğruya ribayı okuyan.

Riba-i Cahiliyet böyle idi. Meselâ yüz lira verirdi. Vakti gelir, o da vermez. O yüzü, yüz ona çıkarır. O da vakt-i seneyi, bir buçuk seneye çıkarır. Böyle çıkarır çıkarır, nihayet hepsi mahvolur gider.

الَّذِينَ يَأْكُلُونَ الرِّبَا Ribayı yiyenler yâni onunla maişeti temin ederler dünyada. لَا يَقُومُونَ Onlar kabrinden kalktığı zaman, diğer insanlar gibi kalkmıyorlar. Nasıl kalkıyorlar? تَخَبَّطُهُ إِلَّا كَمَا يَقُومُ الَّذِي يَتَخَبَّطُهُ الشَّيْطَانُ مِنَ الْمَسِّ Sar'alı olanlar, (şeytan sar'alığı o yapıyor) sar'alı insanlar birden kabirden titreyerek geliyor yuvarlanıyor. Onlar, kabirden öyle çıkarlar. Bu sar'alının hali, diğer haşır mahlûkatının arasında belli olsun diye (daha rezalet olur onlara) böyle şekil-

de çıkarırlar. ذَلِكْ بِأَنَّهُمْ قَالُوا إِنَّمَا الْبَيْعُ مِثْلُ الرِّبَا Cezası da budur. "Efendim, riba da alışveriştir. Alışveriş gibi, bey'a gibidir. E faiz, o da bey'adır, alışveriş gibidir" söylüyorlar. Bugün de söyleniliyor o. "Efendim bu riba, faiz ne olur? O da alışveriştir" der. Böyle dedikleri için, Kur'an'a karşı geldikleri için, ilk evvel kabirden çıkarken diğer insanlar gibi çıkmaz, sar'alılar gibi çıkar haşre gider. وَأَحَلَّ Âllâh CelleCelâlûhû alışverişi helâl etmiştir, ribayı haram etmiş. فَمَنْ جَاءَهُ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّهِ Her kime ki Rabbinden bir mev'izâ kalbine geldi. Meselâ Âllâh'tan bir korku kalbine geldi. فَلَهُ مَا سَلَفَ (maselef olan; evvelki haller) evvelki halden Âllâh affeder. Tevbe-û istiğfâr etti, artık evvelki halleri Cenâb-ı Hak affettirir. وَأَمْرُهُ إِلَى اللَّهِ Emri, Cenâb-ı Hak'ka karşıdır. Maddeten tahsil yok. Emir de afüv de Cenâb-ı Hak'ka aittir. وَمَنْ عَادَ فَأُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ Eğer yine avdet etti. Avdet etti ribaya fakat nasıl? "Riba da efendim, alışveriş gibidir helâldir" diyor. Yâni sözde lisânda yaptığı cürüm, fiilden daha fazla fenâdır. Yiyor, o bir. Bir de fetva çıkarıyor, "efendim alışveriştir" diyor. "Helâldir, bey'a gibidir" diyor. Bu söz, yemesinden daha fenâ dalalete götürür. Eğer tekrar avdet etti, avdeti de bu yoldan "Efendim ne olur, bu da alışveriştir. Veriyor parasını, alıyor çalıştırıyor." هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ Ebedi olarak cehennemde kalanlardandır bu. Çünkü Kur'an'ı inkâr etmiş olur. Ondan sonra buyuruyor ki;

يَمْحَقُ اللَّهُ الرِّبَا وَيُرْبِي الصَّدَقَاتِ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ كَفَّارٍ أَثِيمٍ-276

Âllâh CelleCelâlûhû ribayı mahveder, sadakatı ziyâdeleştirir. Bak şimdi, mahık var mahev var.

Mahv-ı mahîk. İkisi de mahev demektir ama mahîk daha mübalağalıdır. "femâ mâhevna âyetelleyli" diyor Cenâb-ı Hak. Fakat bak yine ay vardır, esası var. Fakat mahîk'ta esas da kalmaz.

Çok insanları biz hatırlıyoruz hatta siz de. Ribayla meşgul olmuşlar. Neticede ribası da kendisi de hepsi mahvolmuş gitmiş. Çok çoklar. Zahiren parlıyor, az zamanda mahvolur gider. Sonra hatta eğer bugünkü günde, Osmanlı Bankası velâkin meşhurdur. Onu bile böyle tafsil ederlerse, "Hakkını ver herkesin!" Göreceksin ki yüzde elliden ziyâde meşkûk matlub var, zararı var. Fakat zamanında tabi zararda olduğu belli olmaz ki. Ondan alıyor, ona veriyor. Hiçbir zaman da imkân değildir, bu zamanda meselâ on bin kişi birden gitsin de "ver mâtlubatımızı" desin. Hükümet müdahale eder tabi. Öyleyse ne olur? Böyle devam edecek fakat sonunda mutlaka mahveder başka bir şey değildir.

اللَّهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ كَفَّارٍ أَثِيمٍ Âllâh CelleCelâlûhû sevmez inkâr edenleri, ribayı inkâr edenleri, yiyenleri sevmez.

277- إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ لَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ

Onlar ki imân etmişler Âllâh-û Rasûlullah'a, Kur'an'a. İmanını amâl-i salihâ ile takviye etmişler. Amâl-i salihâ; nâmaz, oruç, zekât, hac'dan ibarettir. Birçok yerlerde Kur'an-ı Azimüşân'da, amâl-i salihadan bahsediliyor. "Erkân-ı Hamsiyeyi İslâmiyye'den başka bir şey değildir" diyor İmâm-ı Rabbâni. Bir adam Erkân-ı Hamsiyeyi İslâmiyye'yi yerine getirdi mi, amâl-i salihayı yapmıştır demektir. وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ Nâmazın ehemmiyetine binâen zekâtı da ona tab'en beyan

etmiştir. لَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ Onların ecir, Rabbinin nezdinde müdahhar ve mevcuttur. وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ Onlara hiçbir havf yok. Hüzün de yok kıyamet için.

278- يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَذَرُوا مَا بَقِيَ مِنَ الرِّبَا إِن كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ Ey imân sahibi olanlar. Medine-i Tahire’de nâzil olan âyetler “yâ eyyûhellezîne amenû” ile başlıyor. Mekke’de nâzil olan âyetler “yâ eyyûhannasû” ile başlıyor. Âyet Medine’de nâzil olduğu için, اتَّقُوا اللَّهَ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا emrediyor. Âllâh’tan korkunuz. وَذَرُوا مَا بَقِيَ مِنَ الرِّبَا Terkediniz ribâdan kalan yâni ribâyı âyet geldi mi bıraktınız. Fakat o halkın üzerinde kalmış bakiye, borç. Onu da bırakınız, إِن كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ eğer imânınız varsa. Âyet geldi mi, bıraktınız tabi. Fakat eski borç kalanları da bırakınız.

279- فَإِنْ لَمْ تَفْعَلُوا فَأْذَنُوا بِحَرْبٍ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَإِنْ تُبْتُمْ فَلَكُمْ رُؤُوسُ أَمْوَالِكُمْ لَا تَظْلِمُونَ وَلَا تُظْلَمُونَ

فَإِنْ لَمْ تَفْعَلُوا Eğer yapmazsanız. “Efendim âyetten evveldir bu” diye talep ederseniz. فَأْذَنُوا بِحَرْبٍ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ Âllâh-û Rasûlüne karşı ilân-ı harp etmiş olursunuz. Çünkü Âllâh-û Rasûlullah böyle emrediyor. Bak efendim, âyet-i kerimenin harekâtı. Şimdi karz-ı hasen, o kadar sevâplıdır, diyor ki; “Âllâh’a veriyorsunuz.” “ve ekrurâllâhe karzen hasenâ.” Halbûki Âllâh’a değil, Âllâh muhtaç değil. Fakat fukaraya verdiği karz-ı hasen Âllâh içindir, Âllâh’a veriyorsunuz. Burada diyor ki; “Siz devam ettiniz mi, Âllâh’a ilân-ı

harp etmiş olursunuz.” Karşı karşıya koyduğün zaman ne kadar fark var? Biri; “Âllâh’a karz veriyor.” Biri; “Âllâh’a, ilân-ı harp ediyor.” **وَإِنْ تُبْتُمْ** Eğer rucû ettinizse, **رُؤُسُ أَمْوَالِكُمْ** re’sil malınızı alınız. Ribâ için vermişsiniz faraza yüz lira nakden. Onu alırsınız, o kadar. **لَا تَظْلُمُونَ وَلَا تُظْلَمُونَ** Ne zulüm görürsünüz, ne de zulüm yaparsınız. Ne zulmen borçludan bir şey alırsınız. Ne de (zulüm olarak) verdiğiniz sermayeden de noksan alırsınız.

وَإِنْ كَانَ ذُو عُسْرَةٍ فَنَظِرَةٌ إِلَىٰ مَيْسَرَةٍ وَأَنْ تَصَدَّقُوا خَيْرٌ لَّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ 280-

Eğer borçlu sıkıntıdaysa veremeyecekse (ayet emrediyor ya re’sil malı veriniz fakat yoktur.) Yoksa ne olur? **فَنَظِرَةٌ** İmhal edersiniz, **إِلَىٰ مَيْسَرَةٍ** Vakit vereceksiniz. **فَنَظِرَةٌ** “vaktin meysire” vakt-i muayyene. Fakat vakit veriniz diyor **وَأَنْ تَصَدَّقُوا خَيْرٌ لَّكُمْ** ama eğer ondan vazgeçerseniz daha hayırlı. Bak-tın ki borçlu veremiyor borcu, affederseniz daha hayırlı. Eğer nef-sinize sahip olamazsanız, affedemezseniz. Hiç olmazsa uzun bir zaman veriniz de belki de verir borcunu. **إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ** Eğer bilir-seniz bunun sevâbı ne kadar ise, elbette borçluyu affetmek daha hayırlı olur size.

وَاتَّقُوا يَوْمًا تُرْجَعُونَ فِيهِ إِلَىٰ اللَّهِ ثُمَّ تُوَفَّىٰ كُلُّ نَفْسٍ مَّا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ 281-

Korkunuz ey Müslümanlar. **يَوْمًا** Önünüzde bir gün var ki **تُرْجَعُونَ فِيهِ إِلَىٰ اللَّهِ** o günde, Âllâh’a rucû edersiniz ki kıyâmet günüdür. Âllâh’ın emrine rucû edersiniz. Hesâbınızı görmek için

Âllâh'ın huzuruna avdet edersiniz. ثُمَّ تُوَفَّى كُلُّ نَفْسٍ مَّا كَسَبَتْ On-
dan sonra her nefis neyi yapmışsa onun mukabilini görür. وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ Hiç kimseye bir zulüm olmaz. Herkes yaptığı amelin ce-
zasını görür. "in hayran fe hayran ve in şerran fe şerran" Hayır
yapmışsa mukabilini görür, şer yapmışsa mukabilini görür.

282- يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا اِذَا تَدٰىنْتُمْ بٰدِيْنَ اِلٰى اَجَلٍ مُّسَمًّى فَاكْتُبُوْهُ
وَلْيَكْتُبْ بَيْنَكُمْ كَاتِبٌ بِالْعَدْلِ وَلَا يَأْبَ كَاتِبٌ اَنْ يَّكْتُبَ كَمَا عَلَّمَهُ
اللّٰهُ فَلْيَكْتُبْ وَلْيُمْلِلِ الَّذِى عَلَيْهِ الْحَقُّ وَلْيَتَّقِ اللّٰهَ رَبَّهٗ وَلَا يَبْخَسْ
مِنْهُ شَيْئًا فَاِنْ كَانَ الَّذِى عَلَيْهِ الْحَقُّ سَفِيْهًا اَوْ ضَعِيْفًا اَوْ لَا يَسْتَطِيْعُ
اَنْ يُّمْلَ هُوَ فَلْيُمْلِلْ وَلِيُّهُ بِالْعَدْلِ وَاَسْتَشْهَدُوْا شٰهِدَيْنِ مِنْ رِّجَالِكُمْ
فَاِنْ لَمْ يَكُوْنَا رَجُلَيْنِ فَرَجُلٌ وَّامْرَاَتَانِ مِمَّنْ تَرْضَوْنَ مِنَ الشُّهَدَآءِ
اَنْ تَضِلَّ اَحَدِيْهُمَا فَتُذَكِّرَ اَحَدِيْهُمَا الْاُخْرٰى وَلَا يَأْبَ الشُّهَدَآءُ اِذَا
مَآ دُعُوْا وَلَا تَسْمَوْا اَنْ تَكْتُبُوْهُ صَغِيْرًا اَوْ كَبِيْرًا اِلٰى اَجَلِهٖ ذٰلِكُمْ
اَقْسَطُ عِنْدَ اللّٰهِ وَاَقْوَمُ لِلشَّهَادَةِ وَاَدْنٰى اَلَّا تَرْتَابُوْا اِلَّا اَنْ تَكُوْنَ تِجَارَةٌ
حَاضِرَةٌ تُدِيْرُوْنَهَا بَيْنَكُمْ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ اَلَّا تَكْتُبُوْهَا وَاَشْهَدُوْا
اِذَا تَبَايَعْتُمْ وَلَا يُضَارَّ كَاتِبٌ وَلَا شَهِيدٌ وَاِنْ تَفْعَلُوْا فَاِنَّهٗ فُسُوْقٌ بِكُمْ
وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَيُعَلِّمُكُمُ اللّٰهُ وَاللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيْمٌ

Efendim bu âyet-i kerime, Kur'an-ı Azimüşşân'ın en uzun
âyetlerindendir. Bir sahifeden fazladır, bir sahifeyi baştanbaşa tu-
tar. Kâtib-i adil içindir, noter usûlü. Tâlimat veriyor.

يٰۤاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا Ey ehl-i imân, ey imân edenler. Âllâh em-
rediyor; اِذَا تَدٰىنْتُمْ بٰدِيْنَ Borçlandığınız zaman, اِلٰى اَجَلٍ مُّسَمًّى bir
vakt-i muayyene meselâ bir sene müddetle borç aldığınız zaman
birbirinizden, فَاكْتُبُوْهُ onu yazınız. Yazısız bırakmayınız, unutulur

وَلَا يَأْبُ الشُّهَدَاءُ إِذَا مَا دُعُوا Sonra eğer bu hükümetlere davet edilirse, o şâhitler men olmasınlar şehadetten. Gidip şehadetini versin. إِذَا مَا دُعُوا وَلَا يَأْبُ الشُّهَدَاءُ İmtinâ etmesin şahitler davet edildiği zaman. وَلَا تَسْمُوا أَنْ تَكْتُبُوهُ Kâtip de gevşek olmasın yazmaktan, ifâdeyi tamam yazsın. صَغِيرًا أَوْ كَبِيرًا Az çok, küçüğünü büyüğünü yazsın, إِلَى أَجَلِهِ gününe kadar.

وَأَقْوَمُ Bu târif, Nezd-i İlâhî'de daha doğrudur. أَقْسَطُ عِنْدَ اللَّهِ ذَلِكُمْ Bu târif, Şehadet için de ileri de hükümetlerde şehadet vermek için de daha doğrudur. وَأَذْنَى الْأَلَّا تَرْتَابُوا Daha yakındır ki şüpheyi düştürmeyesiniz. Vakti geldiği zaman, "Acaba para bu kadar mıydı, yüz lira mıydı, yüz elli miydi, unuttum bir şey vardı." Böyle yaparsınız, bu da çıkmaz oradan. Bu lâzım gelir borçta.

إِلَّا أَنْ تَكُونَ تِجَارَةً حَاضِرَةً Eğer hazır bir ticaret, alışveriş ise. بَيْنَكُمْ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ إِلَّا تُدِيرُونَهَا Devrederseniz bir ticaret, onu yazmazsanız günah değildir. Yâni peşin muamele yaparsanız, yazılmaya mükellef değilsiniz. Borç olursa muvakkat bir borç, bir zamana bağlıysa borç, onu böyle yazınız. وَأَشْهَدُوا إِذَا Bey'û şir'ayede, kıymetli şeylerde şâhitler bulundurunuz.

وَلَا يُضَارُّ كَاتِبٌ وَلَا شَهِيدٌ Kâtibûn bil-adil'e zarar vermeyiniz, şâhitlere de zarar vermeyiniz. Kâtip bunu yazıyor, ücretini veriniz. Şâhitler vaktini kaybediyor, burada bulunduruluyor. Onu da zarara sokmayınız, şâhitlerin de hakkını veriniz. وَإِنْ تَفْعَلُوا فَإِنَّهُ فُسُوقٌ Eğer bunu yapmadınızsa, kâtibe noksan verdinse ya şâhitlere noksan verdinse bu fustuktur, haktan huructur. وَأَتَّقُوا اللَّهَ Âllâh'tan korkunuz. وَيَعْلَمُكُمُ اللَّهُ Âllâh CelleCelâlûhû, dünya maslahatını da

size bildiriyor. وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ Her şeye Âllâh, Âlim'dir. İlmi itibariyle mahlûkatına bildiriyor.

283- وَإِنْ كُنْتُمْ عَلَى سَفَرٍ وَلَمْ تَجِدُوا كَاتِبًا فَرِهَانٌ مَّقْبُوضَةٌ فَإِنْ أَمِنَ بَعْضُكُم بَعْضًا فَلْيُؤَدِّ الَّذِي أُؤْتِمِنَ أَمَانَتَهُ وَلْيَتَّقِ اللَّهَ رَبَّهُ وَلَا تَكْتُمُوا الشَّهَادَةَ وَمَنْ يَكْتُمْهَا فَإِنَّهُ آثِمٌ قَلْبُهُ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ

Şimdi bu da rehin bahsidir. Dinimizde rehin de câizdir. Meselâ bir yere gidiyorsun paraya ihtiyacın var. Senin saatin var, bırakırsın arkadaşına alırsın yüz lira. Geldiğin zaman yüz lirayı verirsın, saatini alırsın. Bu da câizdir.

وَإِنْ كُنْتُمْ عَلَى سَفَرٍ Eğer bir sefer üzerindeyseniz ki ekseriyâ seferde zuhur eder, onun için beyan buyurmuş. وَلَمْ تَجِدُوا كَاتِبًا Kâtip de bulamadınız, böyle kâtibûn bil-adil. فَرِهَانٌ مَّقْبُوضَةٌ Kabzedilmiş bir rehin. Rehinlik bir şey merhun koyunuz alınız. فَإِنْ أَمِنَ بَعْضُكُم بَعْضًا Eğer sizin aranızda emniyet tamam ise birbirinizden emin iseniz, o vakit فَلْيُؤَدِّ الَّذِي أُؤْتِمِنَ أَمَانَتَهُ emin olan te'diye etsin, o vakit zarar yok. Birbirine kemâl-i emniyet olduktan sonra bir şey de yoktur. وَلَا تَكْتُمُوا الشَّهَادَةَ Âllâh'tan korkunuz, şehadeti ketmetmeyiniz. وَمَنْ يَكْتُمْهَا فَإِنَّهُ آثِمٌ قَلْبُهُ Şehadetleri ketmedenin kalbinde bir kasavet hâsıl olur, günah hâsıl olur. وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ Âllâh CelleCelâlûhû, Âlim'dir sizin ahvâlinize.

Bu mevzû bitti efendim. Mevzû mevzudur. Mâlum ya Kur'an-ı Azimüşşân, ahkâm kitabıdır. Her hüküm var. Katil var, zinâ var, fâhiş var, hırsızlık var, afv-û mağfiret var, oruç var, ibâdet var, ayrı ayrı insana na lâzımsa hepsi içinde vardır.

284- لِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَإِنْ تُبْدُوا مَا فِي أَنْفُسِكُمْ أَوْ

تُخَفُّوهُ يُحَاسِبُكُمْ بِهِ اللَّهُ فَيَغْفِرُ لِمَن يَشَاءُ وَيُعَذِّبُ مَن يَشَاءُ وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

Buyuruyor ki; اللَّهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ yerde ve gökte. Gördüğünüz yerdeki mahlûkat, gökteki mahlûkat, bunların hepsi Âllâh'ındır. Âllâh, bunları Âdem'den itibaren halketmiş. Bunlar yok iken Âllâh vardı. Bunlar var iken Âllâh var. Bunlar yok olur yine Âllâh var. Mahlûkatın hepsi Âllâh'ın emriyle hareket ediyor. Göklerde bir karışık yer yok ki melekler olmasın. Bunların hepsi Cenâb-ı Hak'kın tesbih-û tehliliyle meşkuldürler. اللَّهُ Âllâh'a mahsustur. مَا أَوْ تُخَفُّوهُ Semâvât-û ârd demiyor, birçok yerde Semâvât-û ârd der. Semâvât-û ârddaki mahlûkat, Âllâh'ın mahlûkudur. Mülken, halken ve abiden Âllâh'ındır. Böyle olduktan sonra nefsinize gelen şeyleri izhar etseniz. İnsanın kalbine birçok şeyler gelir. Sen bunu istersen izhar et أَوْ تُخَفُّوهُ yahut gizle. Her iki takdirde de اللَّهُ يُحَاسِبُكُمْ بِهِ Âllâh CelleCelâlûhû, muhasebesini yapar sizinle. Bak, kalbine ne gelirse gelsin, iyilikten de fenâlıktan da. Âllâh, mübteladır çünkü kalbini yapan O'dur. Yapan bilmez mi? Öyleyse فَيَغْفِرُ لِمَن يَشَاءُ وَيُعَذِّبُ مَن يَشَاءُ istediğini affeder, istediğine de azap verir. وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ Âllâh CelleCelâlûhû, her şeye muktedir.

285- أَمِنَ الرَّسُولُ بِمَا أُنْزِلَ إِلَيْهِ مِنْ رَبِّهِ وَالْمُؤْمِنُونَ كُلٌّ آمَنَ بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ لَا تَفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْ رُسُلِهِ وَقَالُوا سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ

Âyet-i kerime nâzil olduğu zaman Ashâb-ı Kiram'ın bazıları,

Huzur-u Saadet'e kemâl-i hüzn ile geldiler dediler; "Efendim, zahirde mümkün olduğu kadar biz imkân yapıyoruz fakat kalp elimizde değildir. E, bu kalbimize gelen şeylerden kendimizi nasıl muhafaza edelim? İnsanın kalbine her şey gelir." Sebeb-i nüzulü âyet yâni ikinci âyetin, Amenerrrasûlû'nün sebeb-i nüzulü ayeti bu idi. Mademki Âllâh, gizliyi aşikâreyi bilir. Hepsinin üzerine bizi hesâba çekecek. Sonra istediğini affeder, istemediğini azaplandırır. E, çâremiz ne olur, kalbimizde hata da olur, kusur da olur, ne yapacağız halimizi? Ağladılar. Bunun üzerine hafifletti Cenâb-ı Hak, bu âyet nâzil oldu. Âyet bu efendim, ikinci âyet geliyor.

أَمَّنَ الرَّسُولُ بِمَا أُنْزِلَ إِلَيْهِ مِنْ رَبِّهِ Evvela Rasûl imân ediyor, Rabbinden nâzil olana. Her dinde böyledir. Meselâ evvelâ İsâ Aleyhisselam, İncil'e imân etmiş. Evvelâ Mûsâ Aleyhisselam, Tevrat'a imân etmiş. Böyle olduğu gibi evvelâ Kur'an-ı Azimüşşân'a, Rasûl-û Ekrem imân etmiş. Evvelâ kendisi imân edecek sonra tebliğ edecek. وَالْمُؤْمِنُونَ İman edenler de imân etmişler evvelâ.

أَمَّنَ بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ كُلِّ Hepsinin imânı bu. Bak efendim, peygâmberin imânı, Mü'minlerin imânı, meleklerin imânı hepsi bu. Âllâh'a, meleklerle, kitaplara, peygamberlere imân etmek. Kıyâmet günü zaten kitapların içinde geliyor. Şimdi imânda hiçbir fark yok. Bir Mü'minin imânı ile Ebû Bekir Sıddık'ın imânı, bir peygâmberin imânı miktar itibariyle birdir. Niçin? Fazla bir imân edecek bir şey yok ki. İmânın erkânı altıdır biliyoruz. "amentû bilah..." değil mi ya. Herkese karşı bu imân, budur. İmanın kuvvet-û zaifina göredir, şahsına göredir. Yoksa imânın miktarına göre değildir. Ebu Bekir Sıddık on şeye imân etmiş de ben altıya imân etmiş değilim. Benim altıya imân ettiğim gibi, o da altıya imân

etmiş. Fakat O'nun imânının kuvveti, benim imânımın kuvveti gibi değildir. Onun hakkal yakın olmuştur, aynel yakın olmuştur. Benim daha ilmel yakinde kalmıştır. Farkı bu. O dereceye varmak onların işidir. Bizde halimize göredir. Yoksa farketmez ki efendim. Âllâh isterse her şeyi yapar fakat bize de bu kâfidir inşâllâh.

Şimdi efendim bak nâmaz, bizim gördüğümüz nâmaz neyse, şeriate muvafık olan bir nâmaz. Biz ne yaptıkça Rasûl-û Ekrem'den aldığımız şekildir, yapıyoruz. O da Cibril'den aldığı şekildir, yapıyor. Başka bir nâmazın şekli yoktur. Yâni o başka bir türlü yapmış demek değil. Fakat nâmazın kuvveti başkadır. O'nun hulusu başkadır. İmân da böyledir.

لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْ رُسُلِهِ Biz, Peygâmbere-i İzam'ın arasında hiçbirisini tefrik etmiyoruz nübüvette. Lâkin bazılarının, bazı üzerine farkı vardır. Tefrik etmiyoruz yâni inkâr etmiyoruz, hepsi peygâmberdir. Fakat bazılarının derecatı, diğerlerinin üzerine fazladır. Bazıları Kelimûllah olur Mûsâ gibi, bazılarının derecâtı fazla olur Muhammed Mustafâ gibi Sallallâhû Aleyhivessellem. Bazılarının ihyâ-i mevtâ gibi İsâ Aleyhisselam yapıyor. Hepsi peygâmberdir fakat derece itibariyle bazılarının derecâtı fazla olur. Lâkin peygâmberlikte hepsi birdir. Kur'an-ı Azimüşşân'ın âyetleri hepsi Kur'andır. Fakat mevzû itibariyle farkları vardır. İşte imân da böyledir. Bütün Mü'minlerin imânı "amentû billah" da toplanıyor. Lâkin bazıları ilmel yakinde duruyor, bazıları hakkal yakine geliyor, bazıları da aynel yakine geliyor.

İlmel yakın, hakkal yakın neye benzer? Bak meselâ şimdi yoktur ya. Birisi hayatında dağlarda yaşamış, şeker yememiş. Fakat işitmiş ki şeker tatlıdır. Şeytanın birisi rastgelirse "Yav demiş, sen

işittin ama yanıltır, bu şekerin tatlılığı yoktur. Ben de yedim tatlı değil.” Söyleye söyleye onun zihnini şaşırtabilir. Değil mi ya! Fakat ağzına almışsa, tadını zevk etmişse kimse onu zihninden çıkaramaz. Bu böyledir. Şimdi bizim imânımız ilmî yakındır. Okumuşuz, işitmişiz ana-babalarımızdan, kitaplardan imân etmişiz, Elhamdûlillâh, ilmî yakın tamam. Fakat eğer bu, bu derecede kalırsa biraz gevşek olur. Daha biraz fazla olursa aynel yakın olur. Daha fazla olursa hakkal yakın olur.

Şimdi faraza ateş yakıcıdır, biliyoruz, bu ilmî yakındır. Ne vakit bir bez koyduk içinde yandı, aynel yakın oldu. Ne vakit elimizi koyduk, içinde yaktı, hakkal yakın oldu. Bu imân meselesi de aynen böyledir. Biliyoruz bugün, bildiğimiz hakk-û hakikattir. Aynı din budur, kitap budur. Bu ilmî yakın olur. Fazla olursa aynel yakın olur, görür gibi olur. Ali Radıyâllâhû Anh efendimizin dediği gibi; “Bugün kıyamet gözümün önüne gelse, aynı bugünkü malûmatımdan bir şey fazla değildir.” Aynel yakın olmuş oldu. Daha ileri gelirse hakkal yakın olur, içinde olur. Rasûl-û Ekrem’in gittiği yoldur.

Onun için imânın farkı yok miktarda. Miktarda farkı yok, imânın erkânı altıdır. Büyüğün de küçüğün de ashabın da peygâmberin de hepsi budur. Kimsenin imânının yedi şartı yok, sekiz şartı yok, hep altıdır. Fakat onların altısı hakkal yakın olmuş, bilir gibi olmuş tamtamına, bir şek-û şüphe kalmamıştır. Bizim daha bakalım şimdi inşâallah öyle olur.

وَقَالُوا Demişler ki; “Yâ Rabbi! سَمِعْنَا İşitlik yâ Rabbi, senin emrini. وَأَطَعْنَا Emrine itaat ettik. عُمْرَانُكَ رَبَّنَا “meselû ğufraneke” Senin mağfiretini talep ediyoruz, yâ Rabbi. وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ Hepimizin rücûu sanadır.

286- لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا لَهَا مَا كَسَبَتْ وَعَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْ رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا إِنْ نَسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا رَبَّنَا وَلَا تَحْمِلْ عَلَيْنَا إَصْرًا كَمَا حَمَلْتَهُ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِنَا رَبَّنَا وَلَا تُحَمِّلْنَا مَا لَا طَاقَةَ لَنَا بِهِ وَاعْفُ عَنَّا وَارْحَمْنَا أَنْتَ مَوْلَانَا فَانصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ

Demin ki söylediğim âyet-i kerimenin sebep-i nüzulü bu. Âs-hâb-ı Kiram dediler; "Yâ Rasûlâllah, bizim elimizde değildir kalbe bir şey gelen. Nasıl yapacağız?" Âyet geldi.

لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا لَهَا مَا كَسَبَتْ وَعَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْ رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا إِنْ نَسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا رَبَّنَا وَلَا تَحْمِلْ عَلَيْنَا إَصْرًا كَمَا حَمَلْتَهُ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِنَا رَبَّنَا وَلَا تُحَمِّلْنَا مَا لَا طَاقَةَ لَنَا بِهِ Ey Rabbimiz! Eğer unutursak veya hataya düşersek bizi hesaba çekme. Ey Rabbimiz! Bizden öncekilere yüklediğin gibi bize de ağır bir yük yükleme. Ey Rabbimiz! Bizim gücümüzün yetmediği işlerden bizi sorumlu tutma.

وَارْحَمْنَا Bize mağfiret et. وَاعْفُ عَنَّا Bizi affet. Çünkü sen bizim Mevlâmızsın. Kâfir kavimlere karşı bize yardım et.

Bunlar yedi tane duâdır. Hepsinin akibinde "âmin" demiştir Rasûl-û Ekrem. Devam edilirse buna, Cenâb-ı Hak affeder inşâallah, hepimizi de affeder.

Efendim hediye olarak size bir duâ kitabı, inşâallah gelecek hafta veririz. Şeyh Abdûlgafur Efendi vardı Medine-i Münevvere'de. Abbasidir, otuz seneydi Medine'de bulunuyordu. Kâmil bir insan idi yâni âlim bir insan idi. Hem şeyh hem âlim, nadir bulunur

böyle insan. Kur'an-ı Azimüşşân'ın duâ âyetlerini toplamış, bir de hadislerdeki duâları toplamış. Başta da güzel bir salavatla başlamış. Cumâ günü başlıyor. Onun akibinde on tane Kur'an duâsını yazıyor, ondan sonra on tane de hadis duâsını yazıyor, yine bir salavat yazıyor. Bir günlük bu.

Bu takriben üç yaprak ancak olur. İki dakika, üç dakikada okunur. Duâ'ül Hayrat güzel bir duâ kitabıdır, biliyorsunuz Duâ'ül Hayrat'ı. Fakat onun bir hizvi, nihâyet bir cüz Kur'an-ı Kerim'e kadar fazlaca sürer. Bir saat, yarım saat sürer. Bu nihayet üç dakika, iki-üç dakika meşkûl eder. Ve zaten Kur'an'dan, hadisten yukarı da bir şeyimiz yok. Onun için bu güzel, tab ediliyor üstüne söyleyeyim. Yalnız Kur'an'ı okuyanlara vereceğiz çünkü harfleri bilmeyen bunu anlamaz tabi. Yarısı zaten Kur'an'dır, yarısı hadistir. Bunu, Kur'an'ı okumayanlara verirsek zâyia olur. Kim Kur'an-ı okursa, hediye olarak inşâallah birer tane veririz. Bundan iyi duâ da yok. Kur'an'dan daha yukarı var mıdır? Zaten Kur'an'ın duâlarından gâye, Cenâb-ı Hak Şânehû diyor ki; "Bana bu yolda isteyiniz." Meselâ; **"Rabbenâ âtinâ fiddünya hasenâten ve fil ahireti hasenâten ve kınâ azabennâr"** buyuruyor. Yâni böyle isteyiniz. Evvelâ sekiz, on tane ayet. Ondan sonra da o nispette de hadisler. Ondan sonra da başında bir salâvat, sonunda bir salâvat, Salât-û Nûriyye. Çok güzel bir duâdır. Sebeb-i mağfiret olur, birçok musibetlerden kurtuluşa da sebep olur, inşâallah. İyi bir hediye olur, ebedi bir hatıra.

